

ДЕННИК ВІДДІЛУ УПА ПІД КОМАНДОЮ "БУРЛАКИ"

(В. ЩИГЕЛЬСЬКОГО)*

ведений бунчужним "Буркуном" (від 1 жовтня 1946

до 2 серпня 1947)

ЖОВТЕНЬ 1946

1 жовтня. Вихід із с. Тростянець. Надворі уже зимно і довкола спокій. Перехід над с. Войткова, заквартирували у 6 хатах.

2 жовтня. Квартирували над с. Войтковою у 6 хатах. О год. 11:00 до с. Тростянець сходить ВП.¹ Год. 16:00 переходить з с. Тростянець на Войткову, яких 300 м. від наших квартир. Вечором перехід на Тростянець.

*Цей денник почався як офіційна хроніка сотні УПА "Ударники" 4, кодове число 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), що входила в склад перемиського куреня. Проте денник охоплює також дії інших сотень УПА. Справа в тому, що від пізньої осені 1946 з нашою сотнею майже постійно перебувала сотня "Крилача", а доволі часто сотня "Ластівки" і відділ УПА "Мрії". Тоді всіма цими відділами командував В. Щигельський як найбільш досвідчений і шанований старшина УПА. Отже хор. В. Щигельський часто виконував функцію курінного. У травні 1947 р. він був назначений командиром куреня, що мав рейдувати в Західню Європу. До куреня мали входити його сотня, сотня "Ластівки" і сотня "Крилача". Проте ще перед початком рейду загинув сотенний "Ластівка", а частина його сотні відійшла в Українську РСР. В червні загинув теж сотен. "Крилач". Всі три сотні мали великі втрати. Тоді В. Щигельський реорганізував цей курінь у сотню й вирушив з нею в рейд у Західню Європу через територію Чехо-Словаччини. Отже денник покривав дії всіх цих сотень, коли вони діяли разом під командуванням хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Тому ця хроніка названо денником відділу УПА "Бурлаки", бо вона покриває дії всіх сотень, якими командував в тому часі хор. В. Щигельський ("Бурлака"), а не дії лише його сотні "Ударники"-4.

¹ ВП — "Войско Польске" (Польське військо) — офіційна назва польської армії після 1918 року.

3 жовтня. Год. 4:00 вихід із села і перехід на Завадку, присілок, Борсуківка. Заквартування підвідділів 510² і 512³ з долини, підвідділи Зимного і Журавля⁴ — вгорі під лісом. До полудня спокій. Год. 13:50 наскок поляків. Бій. Упали: рой. Хвиля, заст. рой. Грушка, кул. Рамко, Лемко, стр. Рожа, Крига. Ранені: заст. рой. Степовий, кул. Розцвіт, стр. Кос, Кучер, Береза, Арсен, Черемош. Пвд. 510 і 512 відступили в протилежних напрямках.

4 жовтня. Підвідділ 510 і сотенний почот перейшли після бою в ІІІ район⁵. Пвд. 512 і пвд. 510 зайшов на вечерю на присілок Волі Крецівської — Запомірки. Вранці відхід до лісу і перехід на присілок Доброї.

5 жовтня. Перехід на с. Гута. Постій. Помер тяжко ранений на Борсуківцях стр. Черемош. Похоронено в с. Брижава. Год. 12:00 алярм. ВП підходить з Волі на Гуту-Нетребку, Рибне — заходять на квартири на Присаду. Відділ без вечері ночує в лісі.

6 жовтня. Год. 2:30 відмарш в ІІІ район, в інший комплекс лісу. На Жогатин приїхало ВП з 4-ма польовими кухнями.

² Підвідділ 510 — кодовий номер першої чоти сотні "Ударники" 4 (94а) під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Чотовим цієї чоти був "Ванька", який загинув у с. Берендовичі 16 березня 1947. Після нього чотовим цієї чоти був Павло Охота ("Остап"). За точнішими даними дивися розділ: "Біографічні дані про старшин і відділи УПА".

³ Підвідділ 512 — кодовий номер третьої чоти сотні "Ударники" 4 (94а) під командою хор. В. Щигельського ("Бурлаки"). Чотовий цієї чоти був тоді Павло Охота ("Остап").

⁴ "Зимний" і "Журавель" — чотові сотні "Ударники" 7 (94б) під командою хор. Григорія Янківського ("Ластівки"). "Зимний" — Степан Качмар — був чотовим першої чоти. Він походив з с. Тисова Перемиського пов. "Журавель" — Іван Янківський, брат сотенного "Ластівки", походив також із с. Тисова. Він закінчив старшинську школу УПА "Олені" в 1944 р. Після повороту в свої терени він став чотовим другої чоти. "Журавель" загинув разом з братом "Ластівкою" б. прис. Реберець коло Бірчі 4 червня 1947 р.

⁵ ІІІ район — третій район перемиського надрайону ("Холодний Яр"). Цей надрайон мав п'ять районів.

7 жовтня. Цілий день у лісі. Вечеря у присілку Магура.
8 жовтня. Перехід назад у IV район у Борівницький ліс. Год. 10:00 сходимо на присілок Буковина. Похоронено стр. Черемоша.

9 жовтня. Постій у лісі. Вечеря в Добрій Шляхетській.

10 жовтня. Перехід у с. Ляхава. Постій. Вночі алярм. Стежа Громенка⁶ стріляла до якихось підозрілих типів.

11 жовтня. Прибув курінний Байда⁷. Відходимо в напрямі району. Вечеря в Березці.

12 жовтня. Вранці перехід над село Завадка. Год. 14:00 сходимо в село. Відкопуємо могилу поляглих і утотожнюємо трупів. Закопуємо назад могилу, ставимо березовий хрест. Від правляється панахида. Вечером перехід на Мазярки. Через Грозьову переходила увечорі стежа ВП в силі 9 осіб. Вечеря і нічліг у с. Грозьова.

13 жовтня, неділя. Постій у чотирьох хатах (Мазярки). Обід у селі. По 2-х годинах відхід до лісу. У долишній Грозьовій стріли. Це ВП заскочило в хаті кул. Сокола, який окружений застрілюється і згорів у хаті. Вечеря у Тростянці.

14 жовтня. Вранці вихід у ліс над с. Завадка. ВП стоїть від вечора у сс. Грозьова і Войткова; приїжджає до Тростянця, але виїжджає назад. Вечеря у с. Сенькова.

15 жовтня. Досвіта переходимо до хати під лісом. Вечером сходимо на Грозьову.

16 жовтня. Вночі вихід у Турницю. Вечеря в Маковій.

17 жовтня. Над раном перехід у 1 район, у Корманицький ліс. Долучуємо до пвд. 512 та закордонців.⁸ Відправа командного складу. Пвд. 512 мав 8 жовтня 5 дезертирів: стрільці

⁶ "Громенко" — пор. Михайло Дуда (також "Зиновій") — командир сотні "Ударники" 2 (95).

⁷ "Байда" — хор. Петро Миколенко — заступник командира лемківського тактичного відтинка УПА ("Лемко", 26) і курінний перемиського куреня. Згодом П. Миколенко був підвищений до ступеня майора. Польські джерела подають його прізвище так: Савченко-Миколенко Микола.

⁸ "Закордонні" — популярна назва відділу УПА під командуванням "Мрії", а згодом "Бриля", який прибув з Львівської воєнної округи ("Буг") з УРСР, тобто з-за кордону.

Місяць, Тирса, Кліш, Боз, Сміх. Стр. Журбу зловив ВОП⁹ з Кальварії 11 жовтня 1946. Вечеря у с. Аксманичі.

18 жовтня. Год. 5:00 вихід до лісу. Лише відділ сховався в лісі, як надійшли поляки. Наша стійка їх стримувала. Ці стрілили тільки раз. Зайняли становища, але не стріляли. ВП (проходило) розстрільною від місцевости Оптинь (Пикуличі) аж по сам кордон (Куп'ятичі) в силі коло 1500. Зближається до лісу, перевіряючи по дорозі села і людей. Над с. Берендьовичі впав санітар Держислав. Відділ пустився іти на вечерю до с. Корманичі, але в селі (були) поляки. Відділ завернув до Аксманич. Год. 23:30 алярм — іде ВП з Корманич. Відділ без вечері виходить із села через Грушову, Макову переходить у Турницю (ліс).

19 жовтня. Польовий суд, сесія 7.¹⁰ Розстріл стр. Шпака, звільнено стр. Оріха. Год. 18:30 марш через Турницю, понад Ямну Долішню, Трійцю, Лодинку, понад Тисову і Волю Кречківську

20 жовтня. Год. 12:00 прихід до с. Купно. Відпочинок.

21 жовтня. Вихід до лісу. Вечеря у с. Купно.

22 жовтня. Год. 4:00 вихід до лісу над Бахів Вечором марш на с. П'яткова. Цілий день і цілу ніч дощ. Відділ заквартировує у с. П'яткова.

23 жовтня. Дальший марш у с. Гута. Заквартировуємо.

24 жовтня. Постій у с. Гута. Підвідділ Ваньки відійшов у Бескид. Перенесення: ст. стр. Бігун і стр. (. . .)¹¹ до вд. 96а. Стр. Лист і стр. Кавун з вд. 96а до 94а.

25 жовтня. Постій у с. Гута, вечеря у Володжі.

26 жовтня. Год. 4:30. Вихід до Дилигівського лісу. Вечеря у Присаді.

27 жовтня. (Як 26 жовтня).

28 жовтня. Год. 4:30 вихід до лісу. Обід у Буковині. Вечеря у с. Добра Шляхетська.

⁹ ВОП — "Войско Охрани Погранича" (військо охорони пограниччя) польська комуністична військово-поліційна формація для охорони державних кордонів.

¹⁰ Сьома сесія польового суду; за додатковими інформаціями про цей польовий суд дивися розділ документів.

¹¹ В оригіналі нечиткі два слова.

29 жовтня. Год. 4:00. Перехід на присілок Запомірки, звідтам о год. 14:30 перехід у присілок Ласки. Там стоїть Крилач.¹² Вечеря у селі Тирява Волоська.

30 жовтня. Год 4:30 вихід із села. На присілку Березка наша шпіца наткнулася ка ВП. Постала перестрілка. ВП втікло. Відділ перейшов лісом попри Завадку на с. Тростянець У с. Ямна є ВП.

31 жовтня. Вихід на Мазярки. Там є відділ Крилача. Після наскоку ВП (. . .)¹³ 12:00 до Грозьови надходить ВП. Відділ переходить ліс над с. Юркова. Вечеря в Юрковій.

ЛИСТОПАД 1946

1 листопада. Вихід до лісу. Вечеря в с. Войтківка.

2 листопада. Вихід до лісу. Вечером у Грозьовій Горішній. У сс. Войткова — Тростянець було ВП з Ямни, але вернулося назад.

3 листопада. Вихід у Турницю.¹ Вечеря в с. Арламів.

4 листопада. Вихід у Турницю. Вечеря у Маковій.

5 листопада. Перехід у 1-ий район над Корманичі. Вечеря — Корманичі. Звільнений стр. Шпак (інвалід).

6 листопада. Постій у лісі. Вечеря у с. Брилинці.

7 листопада. Вихід до лісу. ВП переїжджає через Молодовичі вгору і вниз. Вечеря в с. Молодовичі. ПЖ застрілило капраля ВП.

8 листопада. Вихід до лісу. Пвд. 512 дістає доручення почати магазинування збіжжя і відразу починає роботу. Вечеря Корманичі.

9 листопада. Вихід до лісу. Вечеря Корманичі.

10 листопада. Вихід до лісу. Вечеря Колоковичі.

11 листопада. До Брилинець наїхало ВП. Відділ завертає і йде на Тисову. Тут наша стійка стримує групу поляків. Ці пускають серію з ППШ. Відділ завертає на Кречкову. Тут

¹² Тобто сотня під командою "Крилача". "Крилач" і "Сухий*" — це псевдоніми хор. Ярослава Коцьолка, командира сотні "Ударники" 6 (96а), яка також входила в склад перемиського куреня, лемківського ТВ УПА ("Лемко", 26).

¹³ В оригіналі нечиткі два слова.

¹ Турниця — великий лісовий масив недалеко Добромиля, між селами Маком — Кальварія Паславська — Арламів — Ямна Горішня — Бориславка.

знову алярм. Переходить розстрільна, і ніхто не знає, хто там є.

12 листопада. Перехід понад Купно. Вечеря.

13 листопада. Год. 5:00 — вихід до лісу. Перехід над Бахів. Вечором — на с. П'яткова. Год. 8:30 на (. ? .)² час марш у Дилягівський ліс до Громенка.

14 листопада. Вечеря у с. Присада, злучення відділів.

15 листопада. Год. 5:00 вихід до лісу на попереднє місце. Сніг. Вечеря у с. Присада.

16 листопада. Вихід до лісу. Приготування до акції на містечко Динів. Залізні порції. Відправа. Год. 15:30 збірка куреня. Накази. Завдання. Год. 16:30 вимарш. Год. 20:00 переправа через Сян. Завдання поодиноких відділів: вд. 946³ — застава на цьому (східньому) боці Сяну; вд. Мрії — застава від напрямку Перемишля; пвд. Бартеля⁴ — застава від західнього напрямку. Головна мета акції: забрати аптеку, до чого призначено вд. 96а⁵ і пвд. 511⁶. Пвд. 510, БСБ⁷ і два рої Зимного призначено до опанування будинку МО.⁸ Пвд. 512, решта вд. 95 одержали завдання забрати товари із "Спудзельні"⁹ та інших крамниць. Год. 20:15 кінець переправи, відходять підвідділи призначені на забезпечення, год. 21:30 — решта відділів. Підвідділ призна-

² В оригіналі нечиткі два слова.

³ Відділ 946 — кодове число сотні "Ударники" 7 під командуванням Григорія Янківського ("Ластівки"). За точнішими даними дивися розділ: "Біографічні дані про старшин і відділи УПА".

⁴ Підвідділ "Бартеля", Дмитра Біля з Бальниці Сяніцького пов., чота під командою чот. "Бартеля" із сотні "Ударники" 2 (95) під командою пор. Михайла Дуди ("Громенка").

⁵ Відділ 96а — кодовий номер сотні "Ударники" 6 під командою хор. Ярослава Коцьолка ("Крилача").

⁶ Підвідділ 511 — цифровий криптонім другої чоти сотні "Ударники" 4 (94а) під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Чотовим цієї чоти був Володимир Дашко ("Марко").

⁷ БСБ — бойка СБ (служби безпеки),

⁸ МО — "Міліція Обивательська" (громадянська міліція) — офіційна назва поліції в комуністичній Польщі.

⁹ "Спудзельня" — кооператива (в комуністичній Польщі — фактично це державна крамниця).

чений на МО, маршуючи, наткнувся перед містом на стійку ОРМО.¹⁰ Її зліквідовано кількома серіями з ППШ, що заалюмували місто. Після того даліше просування вперед проходило з боєм, під вогнем ворога. Два рої пвд. 510 підійшли під будинок МО, обстріляли його і опанували. Міліціанти, які звіттам відстрілювалися, повтікали, БСБ і два рої вд. 946 не прибули впору на призначене місце. За той час підвідділи, призначені забрати аптеку і товари, виконали своє завдання і о год. 24:00 відходять у напрямі Сяну. Ворог, розпорошений по цілому місті, починає стріляти з вікон, підвалів і стрихів, від чого падає прошитий серією з ППШ у часі розбивання "дроґерії"¹¹ застр. рой. вістун Остап (пвд. 512), ранений у праву долоню і правий бік стр. Жайворонок, пвд. 510.

Год. 0:20 виходять усі з міста і подаються на збірний пункт. Тіло поляглого віст. Остапа перенесено через Сян і тимчасово поховано на цьому¹² боці Сяну. Здобуто: ліки, товар, 2 ППШ, кріс, 3 нові плащі, 4 пари чобіт, мануфактуру та інші дрібні речі.

17 листопада. Марш поворотний до год. 6:30. Короткий ввдпочинок, марш на місце постою. Постій до год. 16:00. Апель. Розподіл здобутої мануфактури. Відмарш на вечерю на Присаду.

18 листопада. Год. 5:00 перехід у Борівницький ліс. Постій. Апель нашого відділу. Год. 16:00 відмарш на вечерю до Доброї.

19 листопада. Год. 4:30 відмарш. Год. 10:00 прихід на Ласки. Відчитання наказу. Перенесення Голого і Опришка. Покарання сан. Скали, Чорного, інтенданта Хруща, стр. Хам'яка і Капусти. Год. 17:00 перехід на вечерю до Тираві Волоської.

20 листопада. Год. 4:30 відмарш лісом понад Завадку. Год. 11:30 прихід до Тростьянця. Відкомандирування стр. Славка,

¹⁰ ОРМО — "Охотніча Резерва Міліції Обивательской" (добровільна резерва громадської міліції) — допоміжні поліційні відділи з місцевого населення для поліційної і військової допомоги відділам МО.

¹¹ "Дроґерія" (польський англіцизм) — аптека.

¹² "На цьому боці Сяну" — тобто на східньому боці Сяну.

Качана, Соловея, Слимака, Щупака, Вільчура до санітара Тараса. Год. 11:00 прихід до с. Тростянця. Вечеря.

21 листопада. Год. 4:30 відмарш у ліс над с. Грозьова Долішня. Вечором год. 14:30 свято в річницю Базару. Вечеря у Долішній Грозьовій.

22 листопада. Год. 4:30 відмарш через Долішню Ямну в Турницький ліс. Год. 17:00 прихід до с. Макова на вечерю.

23 листопада. Марш через Грушову в ліс над Корманичами. Пвд. 511 відійшов далі до своєї роботи — будови криївки санітарного пункту; пвд. 512 — до магазинування збіжжя. Вечеря — Фредропіль.

24 листопада. Год. 4:30 відхід до лісу (пдв. 510, 512 і Мрія). Умундирування 1-ої чоти. Вечеря — Корманичі.

25 листопада. Год. 4:30 вихід до лісу на становища в окопи. Попереднього дня вечором через Брилинці переїздило ВП в напрямі лісу Чиряк на Красічин. Відправа. Прибув курінний Байда. Пдв. 512 при магазинуванні збіжжя. Вечеря — Корманичі.

26 листопада. Год. 4:30 вихід до лісу. Вечором — відхід Мрії. Пдв. 510 відійшов з курінним до будови криївки. Пдв. 512 — далі до магазинування збіжжя. Чот. Остап, рой. Рута — відійшли на сан-пункт.¹³ Рій Рути перебрав Білий. Б-ка, К-ай, Б-ун, Шугай.¹⁴ Стр. Береза, ранений 3 жовтня, долучив із санпункту. Підвідділ 512 перебрав рой. Борсук.

27 листопада. Впав від засідки КБВ¹⁵ у Турницькому лісі стр. Карий.

¹³ Санпункт— санітарний пункт. Чот. "Остап" (Павло Охота) і рой. "Рута" відійшли на лікування до санітарного пункту, що приміщувався у підземному бункрі.

¹⁴ В оригіналі: "Б-ка, К-ай, Б-кун, Шугай". Цим автор занотував для пам'яті, що сотенний "Бурлака" (Володимир Щигельський), сотенний санітар "Кивай" (...), бунчужний сотні "Буркун" (автор денника) і зв'язковий сот. "Бурлаки" "Шугай" відійшли до села Молодовичі виготовляти місячні звіти сотні.

¹⁵ КБВ — "Корпус Безпеченства Вевнентшого" (корпус внутрішньої безпеки) — польська комуністична формація поліційних військ (відповідник радянських військ МВД) для боротьби із збройними рухами спротиву й для інших поліційних завдань.

30 листопада. Пвд. 511 закінчив будову санітарної кріївки.

ГРУДЕНЬ 1946

Пдв. 510 (к-р Ванька) — при будові кріївки для осередку 377.¹

Пдв. 511 (к-р Марко) — у 1-ому районі.

Пдв. 512 (к-р Остап) магазинує збіжжя.

13 грудня прибув до підвідділів 511 і 512 командир Байда. Оба підвідділи разом.²

16 грудня. Полк ВП прибув до Брилинець — квартирував через день і ніч.

17 грудня. Вранці полк ВП виїхав в напрямі Кописна і Тисови. Відділ при будові землянок.³ До Корманич прибула частина ВП з напрямку Риботич і заквартирувала в долішньому кінці. Відділ зійшов на вечерю в горішній кінець Корманич.

18 грудня. Постій ВП в Корманичах. З Перемишля прибула пропагандивна частина, яка провела пропагандивні збори на Фредрополі і від'їхали назад на Перемишль. ВП від'їхало о год. 21:00 і виїхало до Пикулич. Відділ сходить на вечерю в середину Корманич.

19 грудня. Вихід до лісу. Підготовка свята о. Миколая. Вечором перехід на с. Аксманичі. Миколаївський вечір. Роздача дарунків.

¹ 377 — цифрований криптонім кур. Петра Миколенка ("Байди") і командування перемиського куреня. Перша чота (пвд. 510) під командою чот. "Ваньки" будувала бункер-кріївку для командування куреня. Друга чота (пвд. 511) під командою чот. Володимира Дашка ("Марка") — підземну "шпитальку", кріївку для санітарного пункту УПА в першому районі. Третя чота (пвд. 512) під командою чот. Павла Охоти ("Остапа") — тоді його заступив рой. "Борсук" — магазинувала збіжжя й інші харчі.

² В часі розчленування сотні на чоти на початку грудня сотен. Володимир Щигельський ("Бурлака") перебував з бунч. "Буркуном", санітаром "Киваєм" і зв'язковим "Шугаєм" на відпустці у підперемиських селах (від 26 листопада до 15 грудня 1946). Це їхні перші і єдині "вакації" — відпустка від ранньої весни 1945 р.

³ Тоді сотня будувала частинно надземні землянки із системою оборонних становищ для зимового квартирування в лісі. Ці землянки були неначе наполовину вкопані в землю колиби. Зверху були покриті гіллям з ялинок.

20 грудня. Вихід до лісу. Вечеря в долішніх Корманичах. КБВ з Красічина і Риботич виїжджає на Перемишль.

21 грудня. Відділ сходить на вечерю до с. Колоковичі. 20 і 21 грудня — відправа командного складу і ройових.

22 грудня. Вихід до лісу. До Корманич приїжджає коло 100 вояків ВП. Вечеря в с. Конюша. Долучив стр. Камінь.

23 грудня. Вихід до лісу. ВП стоїть далі у с. Корманичі. Пдв. 511 о год. 13:00 відходить на засідку у с. Сілець, де забирає з достави ППКРО⁴ коло 60 пар обуви, 20 пар теплої білизни і деякі шпаргали. Пдв. 512 сходить до Корманич, звідки забирає транспорт паперу. Переносить це на Конюшу, де приходить на вечерю пдв. 511.

24 грудня. Пдв. 511 о год. 3:30 відходить на спеціальне завдання в IV район. Пдв. 512 виходить до лісу. О год. 11:00 ВП виїжджає на Перемишль. Вечеря у Фредрополі. Відправа — підготовка свят.

25 грудня. Вихід о год. 5:00 до лісу. Вечеря в Корманичах.

26 грудня. Вихід до лісу. Вечеря — Корманичі. ВП в с. Рокшичі.

27 грудня. Вихід до лісу. Вечеря — Корманичі.

28 грудня. Вихід до лісу. Вечором приїжджає до Корманич коло 150 ВП. Вечеря в Конюшій. Переїзд війська з Бірчі, Перемишля у Рокшичі. ВП приходить на Корманичі.

29 грудня. Вихід до лісу. Мороз з роєм відходить на північ. Вечеря — Брилинці. ВП з Корманич переходить на Риботичі. До Горохович прибуває ВП з Пикулич.

30 грудня. Вихід до лісу. Вечеря на Фредрополі.

31 грудня. Вихід до лісу. Поворот пдв. 511 і командира Байди.

СІЧЕНЬ 1947

1 січня. Вихід до лісу. Вечеря — Корманичі. Буркун відходить з роєм на Засяння.

⁴ Скорочена назва якоїсь міжнародної організації, що помагала Польщі.

¹ Метою цієї виправи було закупити в Перемишлі за посередництвом населення польських сіл деякі необхідні товари для нашої сотні, такі як лікарства, мануфактуру, тютюн тощо.

2 січня. Постій у лісі. Відправа — підготовка до свят. Рій Мороза повернувся з півночі. Будова приміщення для відсвяткування різдвяних свят. Рій Кучерявого відходить на Княжичі — зустріч з ВП. Рій Зуба — на Брилинці, Чумак — на Горохівці. Решта на Конюшу. Командир (Бурлака) з почотом — Молодовичі. 2 січня з роя Мороза дезертирував стр. Дон.

3 січня. Вранці всі зішлися біля колиб (землянок). Будова приміщення на святвечір². Останньої ночі БСБ вбило в с. Горохівці поручника ВП, і за їх слідом (по снігу) відділ ВП приходить аж на місце постою нашого відділу. О год. 14:00 стійкові залямували відділ стрілами. Всі повибігали з колиб і зайняли оборонне становище. Стримали вогнем ворога. Опісля ворог перейшов у старі окопи³, віддалені коло 400 м. від землянок. Ворог почав обстріл нашої лінії мінометними стрільнями. Щоб не наражуватись на непотрібні втрати (відламком був ранений стр. Капуста, підв. 511), відділ відступає в протилежному напрямі, змилюючи за собою слід. Вечором відділ заходить до с. Берендьовичі. Надворі дуже сильний мороз. Є випадки відмороження.

4 січня. Відділ вертається до землянок, щоб перевірити, що там сталося. Натрапляємо на стійку ВП, яке спало в колибах. Пвд. 511 відкриває вогонь. Поляки втікають у поблизькі окопи. Здобувати їх немає сенсу. Відділ завертає, змилюючи слід і переходить в інший комплекс лісу. Коло год. 13:00 відділ заходить до с. Сільця і заквартировує.

5 січня. Досвіта перехід до с. Конюша на квартиру. Долучає пдв. 510.

6 січня. Вранці вимарш з Конюші в доцільний передсвятковий рейд, щоб ворог не зорієнтувався, де відбудеться Святвечір. Коло год. 10:00 заходимо до с. Брилинці, де кварти-

² В нашому зимовому таборі ми підготовлялися вчисті відсвяткувати святвечір 6 січня 1947. У святкуванні мали взяти участь відділи УПА, всі підпілляники з теренової сітки першого району, боївка СБ і гості від українського населення поблизьких сіл.

³ Старі окопи — мова про австрійські окопи ще з Першої світової війни, з яких австрійські війська обороняли окружену росіянами твердиню Перемисьль.

руємо до год. 15:00. Опісля відділ wraz з БСБ і КЗ⁴ переходить на гору "Бригінець", над с. Корманичі, де починаємо святкувати Різдвяні Свята. Проводиться збірку відділу. Командир (Бурлака), відобравши звіт, кількома відповідними до хвилини словами з'ясовує вагу свят, обставини, в яких знаходимося, і складає побажання. Подібні промови виголошують виховник Євген, д-р Шувар, д. Вир.⁵ Бунчужний відчитав побажання від РО.⁶ Після цього увесь відділ повним голосом заколядував "Бог предвічний", "Нова радість стала" і відспівав багатолітствія. Потім розстрільною сходить до с. Корманичі, де роями засідає до свят-вечері. О год. 10:30 (22:30) перехід до с. Берендьовичі, де продовжуються свята.

7 січня. Різдво Христове. В терені спокійно. Сильний мороз. Відділ квартирує далі в с. Берендьовичі. Вечором почот відвідує о. пароха, якому складає святочні побажання.

8 січня. Квартируємо в тому самому селі. Год. 10:30 алярм, але це ішли люди до церкви до Колокович. Пдв. 511 і 512 відходять до лісу. Пвд. 510 займає становища у с. Аксманічах. По відкликанні алярму командир вирішує зайти з відділом до церкви до с. Колоковичі. Після Служби Божої збірка відділу перед церквою. Виховник Євген затримує людей і відчитує святочні відозви КП. Відтак складає святкові побажан-

⁴ КЗ — кур'єрське звено — назва групи зв'язкових, які доставляли за призначенням підпільну пошту (т. зв. штафетки) і переводили по підпільному зв'язку людей. Підпільні записки були звичайно писані на тонкому папері, зрульовані в тверду рольку, щоб не забирали багато місця, і запечатані смоляною печаткою. Було дозволене лише службове листування, в основному — між командними пунктами УПА і територіяльними проводами.

⁵ "Євген" — Йосиф Вівчаровський — виховник сотні "Ударники" 4 (94а) під командою Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Д-р "Шувар" — Євген Лужецький — по професії ветеринар, який проте виконував обов'язки лікаря перемиського куреня УПА. "Вир" (також "Скала", "Твердий") псевдонім Богдана Гука, студента медицини, який виконував обов'язки референта здоров'я підпільного Українського Червоного Хреста (УЧХ) перемиського надрайону ("Холодний Яр"). За точнішими даними див. розділ: "Біографічні дані про старшин і відділи УПА".

⁶ Р.О. — районний осередок — мова про районний провід ОУН, який виконував також обов'язки керівництва районної підпільної адміністрації.

ня і закликає до витривалості у дальшій боротьбі. На обід відділ залишається в тому селі. Перед вечором затримано переїжджаючу пошту Перемишль-Кальварія, волосного війта, священника й інших. Пошту перевірено. На листах, поштових переказах, пакунках з Америки написано червоним олівцем: "Провірено, УПА". Поштові марки вартості 3.000 зол., чистий канцелярійний папір та державні блянкети сконфісковано. З задержаними людьми проведено гутірку, дано літературу "Поляци, жолнеже і офіцеровє"⁷ (і) "Кривавим шляхом сталіновської демократії".⁸ Опісля їх враз з поштою відпущено. Год. 17:00 перехід до с. Молодовичі. О год. 3:30 з причини стрілів та вибуху гранати в горішнім кінці села наказано алярм. До села підходили поляки; вони заскочили трьох боївкарів, які вийшли ціло із заскочення, ранивши одного поляка і одного вбили. Не стрінувшись з ворогом, вертаємось у ліс, а відтак заквартируємо в с. Конюша.

9 січня. Коло 9:00 год. те саме війсьکو в тому самому селі застукало командира ПЖ⁹ Гака в криївці над стайнею, разом з Юзьом.¹⁰ Геройська постава обох доводить поляків до того, що запалюють будинок. Юзьо впав, а командир Гак, мимо поранення і двох ран, виходить ціло з окруження.

10 січня. Квартируємо в с. Конюша. Год. 16:00 командир, виховник і д. Вир відвідують санітарний пункт. Гутірка з раненими.

11 січня. Відділи квартирують у тому самому селі. Вечором чоти розходяться по довколишніх селах.

12 січня. Год. 4:00 чоти сходяться в с. Конюші, звідки о год. 5:00 вирушаємо в рейд (в район II). Того самого дня ВП робить велику облаву в I районі, в якій брало участь понад

⁷ "Поляци, жолнеже і офіцеровє" ("Поляки, вояки і старшини") — назва летючки УПА до вояків ВП.

⁸ "Krwawym szlakiem stalinowskiej demokracji" ("Кривавим шляхом сталінської демократії") — назва підпільної брошури, що появилася кількома мовами.

⁹ ПЖ — польова жандармерія УПА. "Гак" був командиром ПЖ сотні "Ударники" 4 (94а) під командуванням Володимира Щигельського ("Бурлаки").

¹⁰ "Юзьо" — підпільник, спеціаліст виробу печаток і підроблювання документів.

1,000 вояків — без жадного успіху. Відділ заходить на Макову, а вечором даліше. О год. 21:00 прибуває на Грозьову.

13 січня. Постій у с. Грозьова. Прибуває к-р Байда. Командири йдуть на полювання на дики.

14 січня. Іменини д-ра Зубченка¹¹ і бунчужного Буркуна. Вранці перехід на Ямну Горішню. Новорічні побажання. Збір (....)

15 січня. Відлига. Квартируємо далі в тому селі. Вечором дощ. Відмарш на Макову. Вечеря.

16 січня. Перехід на Конюшу. Зустріч з БСБ і пров. Стягом.¹² Надворі тепло, "весна". Пропагандивний відділ ВП робить у Даровичах передвиборчий "вец"¹³ (з двома скрипками і барабаном).

17 січня. Вертаємось на день до с. Конюші. В терені спокійно. Вечеря у с. Корманичі.

18 січня. Перехід до с. Берендьовичі-Аксманічі. Іменини Магістра.¹⁴ Святочний настрій. Приготування до Щедрого Вечора. Вояцтво і населення зжиті, знайомі, тішаться одні одними. Стрілецтво з молоддю ходить цілу ніч щедрувати.

19 січня. Водосвяття на потоці в Берендьовичах. Править о. Кадило.¹⁵ Присутний, відділ, члени теренової сітки й

¹¹ Д-р "Зубченко" — Василь Гузар з Перемищини, дентист, який перед відходом до УПА провадив дентистичну практику в м. Динові — дентист при окружній референтурі УЧХ (на цілу Лемківщину і Перемищину). Він мандрував по цілій окрузі, вступаючи до всіх відділів УПА та підпільних санітарних пунктів, і направляв зуби.

¹² "Стяг" — Ярослав Старух — голова КП ОУН Закерзонського краю і уповноважений Генеральним секретаріатом УГВР для керівництва цілістю визвольної боротьби на цій території. Метою його відвідин була інспекція відділів УПА та підпільних осередків і підготовка до сподіваної бльокади території дій УПА польськими комуністичними військами.

¹³ "Вец" — віче, зібрання громадян.

¹⁴ "Магістер", також "Дар" та "Нехрист" — псевдоніми Ярослава Совгана з Перемишля, який до осені 1946 був підреферентом фармації при окружному УЧХ, а згодом окружним референтом здоров'я.

¹⁵ Отець "Кадило" — о. Василь Шевчук, курінний капелян УПА. Перед вступом до УПА він був парохом с. П'яtkова, повіт Перемишль.

цивільне населення. Після Водосвяття взаємна "купіль" в ополонці. Вечором у Клоковичах.

20 січня. До Молодович приїжджає 5 авт ВП. Переходимо на Конюшу. Вночі приходить провідник Григор.¹⁶

21 січня. Постій у Конюшій. Відправа командного складу (провідник Григор). Тактика і ціль запланованого рейду на Засяння.¹⁷ Година 16:00. Перехід до с. Брилинці, вечором — приготування до рейду, долучує пров. Луговий.¹⁸

22 січня. Вранці перемарш до с. Купно. Постій.

23 січня. Год. 4:30 — вимарш на Засяння. Перехід Сяну,¹⁹ шоси (два рази перерваний двома автами), марш лісом під с. Вапівці. Розвідка в терені: всюди спокійно. Вечором відділ 96а сходить на вечерю у с. Бовино, відділ 94а — у с. Лентівня. Після успокоєння населення скликано збори. Прикликано солтиса і колишнього коменданта МО, з якими проведено дискусію на актуальні теми.

24 січня. Год. 5:00 відмарш через Бовино і Волю Кривецьку в напрямі с. Середня. Від год. 10:00 постій у лісі. Вечором сходимо у с. Середня. Збори населення. Почот відвідує учителів. Українське населення піднесене, захоплене нами.

25 січня. Год. 5:30 відмарш. Перехід на присілок Волі. Кривецької "Гаврон". По окруженні присілка перешукано хати, під час чого зловлено дезертира з чоти Крилача, "Качура". Постій через день, відпочинок. Год. 18:00 відмарш аж у с. Скопів (коло 13 км.) Населення майже в цілості походить із спалених нами бандитських сіл: Борівниця, Дилягова, Тер-

¹⁶ "Григор" — Мирослав Гук — провідник ОУН Перемисько-Лемківської округи й керівник підпільної адміністрації цієї території.

¹⁷ Тактичною метою цього рейду на польські села Засяння в околиці Порохник (Прухнік) було уникнути широкозакроєних облав ВП на території дій УПА і провести пропагандивну кампанію серед польського населення. Саме тоді мали відбутися вибори до польського сейму (19 січня 1947). Це вже були типові комуністичні "вибори", в яких комуністична адміністрація пофальшувала вислід голосування і демократичний бльок С. Міколайчика "програв", хоч за ним голосувала велика більшість виборців.

¹⁸ "Луговий", або "Олег" — районний ОУН і керівник підпільної адміністрації першого району в перемиському надрайоні ("Холодний Яр").

¹⁹ Переправа через Сян відбувалася між селами Купно — Мильнів з правого і Рокшичі — Красичі з лівого боку ріки.

навка, Гута. Страшенно перелякались, ледве можна було вмовити, щоб пустили до хати. З огляду на пізню пору (23:30) і дуже рідке розміщення хат, а ще й дуже сильний мороз, зборів не проведено. Населення частинно успокоїлось, ніяк нас тут не сподівалось. Родини мішані, місцеві, не до описання захоплені нами.

26 січня. Год. 5:30 відмарш попід ліс до присілка Гелюша. В білий день чистим полем беремо присілок поміж два стрілецькі ряди, серединою опановуємо, замикаємо село й розквартировуємося (24 хати), виставивши навколо забезпечення. Тут маємо до діла уже з чисто польським середовищем. Населення перелякане, сподівається чогось страшного. Через день трохи освоїлось — непевне, що буде вночі. Вечором скликано збори, на які попали люди з дальших околиць — з Угорки, Крамарівки (солтис і інші) і три "туристи" з Порохника (доктор, директор, інженер). Один осібняк з Пжеворська. Роздано літературу, подискутовано, відписали собі пісню "Післав Сталін",²⁰ і відпущено додому.

27 січня. Год 5:30 відмарш лісом за мапою і компасом, оминаючи с. Крамарівку, приходимо на присілок Кути (Конти). 11 хат. Постій через день. Вечером вислано інтендатуру до с. Крамарівки по свині. Привезено 3 штуки.

²⁰ Сатирична пісня про Сталіна, що була широко відома по селах і серед повстанців. Ось її зміст:

Післав Сталін свої діти на західні землі

Просвіщати всі народи, щоб не були темні.

Раз, два, три, чотири, лізуть до комори,

Розбивають усі скрині, шукають "бандьори" ...

А як прийдуть на облаву — "дай, хазайка, кушать!"

Курку з квасним молоком їдять, аж ся дусять.

рефр. Раз, два, три, чотири...

Цих московських козолупів всі повстанці знають,

Їх на кожному кроці оливом вітають.

рефр. Раз, два, три, чотири...

Цих московських козолупів вже й звірята знають:

Навіть кури і качки криївок шукають.

рефр. Раз, два, три, чотири...

28 січня. Год. 6:30 відмарш на присілок "Осіни" (12 хат) Почот квартирує в інженера лісництва Фірля. Приїхали туди священики з Крамарівки і Розбіжа, господар з Гавловіц, купці з Дубецька і прибули селяни з довколишніх сіл. Збори з населенням. Зустріч з поляком, "акістом".²¹ Вечором усіх відпущено.

29 січня. Перемарш через Крамарівку, Гелюш на Волю Угорську. Почот на лісничівці, у директора Козяна. Вхід у це село не був законспірований. Бачили нас з долішнього кінця села і люди з Порохник-Села. Того дня пітягнулося ВП. Коло 120 прибуло через Рушельчичі і Скопів на Гелюш і Крамарівку. Одна сотня прибула з Кривчі і заквартирувала в с. Середна. Прибуло також ВП до с. Порохника і с. Угорки. Коло год. 19:00 рой. Кучерявий²² з кількома стрільцями наткнувся в долішнім кінці с. Воля Угорська (за заставою) на стежку ВП, яка почала стримувати і раз вистрілила. Рой. Кучерявий пустив кілька серій з ППШ, а потім і наші, і поляки відступили. Чота зайняла становища. Не можна було устійнити, хто це був, чи ОРМО, чи ВП. О год. 20:00 лісництво "Боровец" зголосило телефонічно, що там було 6 осібняків, які питали: "Що власьціве єст з Вольон і Крамаруфкон?" і відійшли в напрямі Волі. Чота Марка займає становища від того напрямі. Але наразі все успокоїлося, чоту стягнуто. Коло год. 23:30 на заставу Гоголого наткнулася знов стежа ВП. Стріли, ракета (наша).

30 січня. Оба відділи виходять на становища з долішнього напрямі. О год. 4:00 сходять. Год. 4:30 наткнулась на ту саму заставу третя стежа ВП. Обстріляна заставою втікла, ли-

²¹ Це був комендант "обводу" (округи) АК (Армії Крайової). Він нас детально поінформував про діяльність підпільної організації АК. Зв'язалися ми з ним дуже легко — запитали якогось молодика: "Чи ти знаєш того вашого коменданта — ну, який то його псевдонім?" І він подав псевдонім цього коменданта й покликав його до нас. Ми потім дивувалися, як мало конспірації серед польського населення і підпільних діячів.

²² "Кучерявий" — ройовий першого роя і заступника чотового Володимира Дашка ("Марка") в сотні "Ударники" 4 (94а) під командою Володимира Шцигельського ("Бурлаки").

шаючи двох вбитих. О год. 6:30 відмарш лісом у напрямі с. Середна. Зв'язковий зле повів відділ і мусів завертати. Під час маршу критим тереном поміж с. Середна — Воля Угорська, із с. Середна надійшов квартируючий там через ніч відділ (сотня) ВП і, завваживши кінець нашого відділу (який цілий знаходився в страшенній ярузі), обстріляв його. Відділ не мав змоги зайняти становищ, лише, відстрілившись кількома кулеметами, відійшов лісом і смерком зайшов на присілок "Гаврон", де став на постій.

31 січня. Постій на просілку "Гаврон". Год. 19:30 відмарш. Відділ вмаршовує до с. Речпіль, де розквартировується. Відділ 96а вгорі, відділ 94а нижче до церкви. Місцева самооборона "Гура" була несподівано заскочена, що всіх знайдено по хатах. ПЖ зловило команданта Франя Войтовича, але він утік.

ЛЮТИЙ 1947

1 лютого. Год. 4:00 перемарш до с. Купно. На присілку Хиринка стоїть один підвідділ командира Ластівки. О год. 11:00 алярм. ВП надходить з напрямку Гути. Обстріляні заставою командира Крилача займають становища, обходять лісом, у долишній кінець села. Відділи відступають униз селом і в ліс перед с. Холовичі. Чоло, вхопивши край лісу, виставляє на становища кулемети, які обстрілюють надходячих вниз селом поляків. Відділ переходить лісом понад Волю Кречкову, через шосе на Тисову до с. Брилинці.

2 лютого. Год. 5:00 перехід до с. Конюша, де застано підвідділ Ваньки й підвідділи Зимного-Малиняка,¹ враз з тереновою сіткою² II-го району й командиром Байдою. Постій у с.

¹ "Ванька" — чотовий першої чоти сотні "Ударники" 4 (94а) під командою Володимира Щигельського ("Бурлаки"). "Зимний" (Степан Качмар) і "Малиняк (Андрій Баран) — чотові першої і третьої чоти сотні "Ударники" 7 (94б) під командою Григорія Янківського ("Ластівки"). За точнішими даними див. розділ: "Біографічні дані про старшин і відділи УПА".

² "Теренова сітка" — мережа підпільної організації на якійсь території; по традиції цим терміном називали також людей з підпільної адміністрації за часів дій УПА. В цьому випадку мова про підпільних працівників другого району.

Конюша. ВП з Корманич, яке приїхало туди 1 лютого в силі біля 100, коло год. 9:30 виходить: частина на Брилинці, частина до Аксманич. Частина з Брилинець вертає вечором на Аксманичі. Долучив ст. віст. Степовий і стр. Біб.

3 лютого. Год. 5:00 — вихід до лісу. ВП з Аксманич переходить стежою через Корманичі, Княжичі, в напрямі Горохівці. Вечором вертається і заквартировує в с. Молодовичах. Вечеря в с. Корманичі (курінь).³

4 лютого. Год. 5:30 вихід до лісу. ВП стоїть у Молодовичах. Вечеря в с. Брилинці.

5 лютого. Вихід до лісу. Год. 5:30 ВП з Молодович виїжджає на Перемишль. Вечеря у с. Корманичі.

6 лютого. Год. 5:00 перехід до с. Конюша на постій. Вечором відходить відділ Крилача, Зимний, курінний Байда, д-р. Шувар, Зубченко і теренова сітка II-го району. Вечеря — Колоковичі.

7 лютого. Поворот на Конюшу. Постій. Писання звітів.⁴ Два рої (Рута) ходять до Германович за худобою — (1 корова, 1 теля, 1 свиня). Вечеря — Аксманичі. К-р Бурлака, д-р Вир, о. Кадило відвідують сан-пункт.

8 лютого. Поворот на Конюшу. Вечором відходить провідник Тарас ("100")⁵ з ПЖ, один рій іде на Молодовичі, один рій на Корманичі, один на Брилинці за хлібом.

³ В Корманичах були тоді лише три сотні перемиського куреня під командою Володимира Щигельського ("Бурлаки"), Григорія Янківського ("Ластівки") і Ярослава Коцьолка ("Крилача").

⁴ Мова про місячні звіти сотні до командування тактичного відтинка. На підпільні умови це була велика праця, бо звіт включав детальні дані про всі операції сотні, про вишколи, персональні справи, озброєння, спорядження тощо, а також про операції ворога на території дій сотні. (Один з таких звітів — за квітень 1947 — надрукований у розділі документів.) Для написання звіту треба було використати записки в деннику й різні архівні дані. Звіт виготовляв сотенний з бунчужним. До нього сотенний санітар долучував свій звіт про здоровельний стан сотні, запаси лікарств тощо.

⁵ "Тарас", "100" ("Сотка"), "Руслан" і "Р-З" ("Ер-Зет") — псевдоніми Петра Кавули, надрайонового ОУН і керівника підпільної адміністрації перемиського надрайону ("Холодний Яр").

9 лютого. Постій у Конюші. Вечором один рій з інтендантом Медведем⁶ на Вугники за худобою, Хрущ з роєм — на Княжичі, Гора з роєм на Куп'ятичі — за "бульбою" (картоплею).

10 лютого. Постій у Конюшій. Прибув назад Криlach, друг Сопран.⁷ Вечором один рій, Мороз, висланий на Германовичі, стрінув у Молодовичах ВП. Перестрілка.

11 лютого. Постій ВП стоїть в Молодовичах. Наш відділ — до Риботич на вечерю. Командир, д-р Вир і Білий проводять контроль пошти і на всіх листах та поштових переказах б'ють печатки: "Цензура УПА" (з тризубом)¹. Конфіскують 1000 блянокетів "Тимчасове завядомеме".⁹ Виховник проводить збори.

12 лютого. Год. 4:30 — перемарш на Макову. Постій. Год. 18:00 маршуємо до с. Вугники на вечерю. Уже розквартировано половину відділу, як стр. Комар зловив у хаті вояка ВП, який сказав, що в горішнім кінці села є ВП (батальйон — 70 вояків). Відділ відступає назад. ПЖ на весіллі застрілило одного поляка й також відступило. Відділ переходить на Конюшу, де долучується ПЖ і застава.

13 лютого. Год. 5:30 вихід до лісу. Переслухуємо полоненого поляка, якого по відповідній підготовці відпущено, перше перемундурувавши в партизанський "однострій".¹⁰ ВП, разом з ВОП-ом і МО "сцігайон нас"¹¹ — ідуть через Грушову на Конюшу, б'ють людей. У Вугниках арештували майже всіх мужчин-поляків, усіх сильно побили. З Конюші пускаються в ліс, але почувши рубання дров у нашому таборі, завертають

⁶ "Медвідь" — інтендант сотні "Ударники" 4 (94а) під командою Володимира Щигельського ("Бурлаки").

⁷ "Сопран" — підреферент служби здоров'я при УЧХ першого району перемиського надрайону ("Холодний Яр").

⁸ Прибувши до США, я довідався, що такі листи з печатками УПА дохоє дили до українських поселенців у США.

⁹ "Тимчасове завядомеме" ("Тимчасове повідомлення") — мова про якийсь урядове повідомлення, змісту якого не пригадую.

¹⁰ Повстанці забрали добру уніформу полоненого, а дали йому знищений одяг.

¹¹ "Переслідують нас" або "гонять за нами". Автор вжив цього польського вислову іронічно.

у напрямі Кописна і переходять до Риботич. Відділ сходить на вечерю до Брилинець.

14 лютого. Вихід до лісу. В Молодовичах було ВП; вечором від'їжджає назад до Перемишля. Вечеря в Корманичах. Долучає стр. Ярій і стр. Кос, який утік з кошар у Перемишлі (арештований).

15 лютого. Год. 6:00 вихід до лісу. Вечеря в Княжичах. Бунчужний з ПЖ і Білим у Корманичах полагоджують справи. Долучив Сорока, пдв. 512. Стр. Хитрий ранив зв'язкового Чуйка.

16 лютого. Год. 5:00 вихід до лісу. Год. 17:00 відділ сходить до Корманич. Вінчання вістуна Карпа.¹² Весілля. ВП з Вугник виїжджає на Перемишль.

17 лютого. Постій в селі (в горішній частині). Продовжується весільна забава.

18 лютого. Год. 5:30 перехід на Конюшу. Постій. На вечерю перехід до Вугник. Збори.¹³

19 лютого. Досвіта перехід коло тартаку. (10 хат). Постій. Почот у інженера лісництва. Священик з Роботич. Вечором перехід на Макову. Крилач — на Грушову.

20 лютого. Постій у Маковій. Год. 17:00 відмарш на Грушову і разом з Крилачем — на Аксманичі, Колоковичі. Іntenдант — на Молодовичі за хлібом.

21 лютого. Перемарш відділу 94а на Аксманичі — Гаї, відділу 96а на Берендьовичі. З напрямку Перемишля перейшло через Княжичі на Брилинці 220 поляків. У Брилинцях арештували одну дівчину й відійшли на Перемишль. Один рій — на Куп'ятичі за хлібом, один рій — на Германовичі за худобою (одна корова), один рій — на Сільці (Запоріжжя) за худобою (одина корова, одна свиня).

22 лютого. Постій, де попереднього дня. Вечором перемарш на Корманичі — Фредропіль. Відлига. Страшні води.

¹² Вістун "Карпо" вінчався з односельчанкою з Корманич. Старостою був сотен. В. Щигельський ("Бурлака"), а дружбою чот. В. Дашко ("Марко").

¹³ Під час постою в місцевостях із значною кількістю польського населення ми скликували збори, на яких сотенний виховний "Євген" говорив про польсько-українську співпрацю, програму УПА, поточні події та ін.

23 лютого. Вранці перехід у Горішні Корманичі. Постій. Вечором "запусти".¹⁴ Відділи відходять у долину.

24 лютого. Год. 6:00 відмарш на Конюшу. Постій. Долучив стр. Жайворонок. Вечором до Корманич приходить коло 70 поляків. Стрінулися з боївкою, яка їхала фірою до Княжич. Фіру забрали. Рой. Мороз і інтендант Гора¹⁵ стрінулися з ними у Фредрополі. Перестрілка. Поляки переночували і на другий день рано виїхали на Перемишль. ВП з Бірчі робить скок на с. Купно.

25 лютого. Постій у Конюшій. Вечором Борсук — на Молодовичі, Рута — Куп'ятичі, Кучерявий — Аксманичі, Медвідь — Кописно. Крилач (інтендантура) — Нагірчани, ПЖ — у V-тий куш.

26 лютого. Постій у Конюшій. Вечором друга чота, командир Бурлака, чотовий Остап, бунчужний — на Корманичі, Орко — на Колоковичі-Молодовичі, Хрущ — Брилинці.

27 лютого. Постій у Конюшій. Долучує ПЖ із стр. Смерекою, 511. До Корманич прибуває ВП, яке заходить від Княжич-Дарович. Частина іде на Аксманичі, опісля переходить на Корманичі. Стежа третьої чоти мала вечором перестрілку в горішніх Корманичах. Відділ стоїть далі в Конюшій.

28 лютого. ВП стоїть далі в Корманичах. Частина перейшла на Брилинці. Випадок з Хрущем: падаюча стодола придушила його і зломила щоку. Год. 13:00 — стежа третьої чоти наткнулася на ВП, яке біжить за нею аж над Берендьовичі. Тут дає кілька стрілів. Відділ відступає із села, переходить на Кописно, де стоїть до год. 22:30. Потім переходить до Риботич. Стр. Зозуля, який був на стежі, долучив; стр. Вишня відбився десь у напрямі Аксманич.

¹⁴ Командування сотні старалося, щоб сотня святкувала разом з населенням різні традиційні свята, такі як Різдво, Йордан, Великдень, Миколая, св. Андрея тощо. Такі святкування підбадьорювали морально вояків і скріплювали зв'язок УПА з населенням. Ми вирішили теж відзначити "запусти", не зважаючи на велику кількість ВП в терені й можливості сутички з ворогом.

¹⁵ "Гора" — інтендант.

БЕРЕЗЕНЬ 1947

1 березня. Постій в м. Риботичі (перший раз стоїть там відділ удень). ВП стоїть в Аксаманичах. В Рокшичах і Вілшанах також має бути ВП. ВП з ОРМО-м прибуває до Грозьови, арештують людей. По полудні підвідділ 511 перемаршовує вулицею зі співом.¹

2 березня. Год. 5:00 відмарш через Борсуківку. 15:30 прихід до Горішньої Ямної. Вночі було 40 поляків, 20 у Долішній і 20 у Горішній Ямній. Постій. Год. 22:00 — на заставу Сагайдака² нашло ВП і перестрілка. Відділ Крилача підтягається вище.

3 березня. Год. 5:30 вихід до лісу в напрямі с. Юркова. Постій. Год. 18:00 сходимо в с. Юркову. Тут попереднього дня було ВП, робило збори й казали, що "бандерівців" вже нема, "дві сотні здалися в Перемишлі", а ці "остатки" щоб люди били сокирами.

4 березня. Год. 5:30 вихід до лісу над с. Юркову. Відділи уставляються у формі трикутника. Уздовж дороги Юркова-Ямна Горішня — чота Сагайдака, попри стежку, що веде на Грозьову Горішню — Марко й Остап, замикають — Ванька і Голий.³ Вибирають становища в глибокому до одного метра снігу, який зверху покритий був льодовою шкаралупою, і роями палять вогні. Год. 10.30 в напрямі Ямна Горішня чути кільканадцять пострілів і кілька кулеметних та автоматних серій. Мабуть, стрінулися із стежою командира Крилача. Гостре поготівля, всі на становища. Год. 11:00 підслух повідомляє, що з напрямку де були стріли, маршувало якихось п'ять вояків. На переді стр. Ластівка, який пішов вранці на стежку.

¹ Риботичі було майже чисто польське містечко. Тому з пропагандивних міркувань В. Дашко ("Марко"), що мав гарних співаків і добре вишколену чоту, перемаршував із своєю чотою вулицями міста, співаючи повстанські пісні.

² "Сагайдак" — чотовий першої чоти сотні "Ударники" 6 (96а) під командою Ярослава Коцьолка ("Крилача"). За точнішими даними див. розділ: "Біографічні дані старшин і відділи УПА".

³ "Голий" — чотовий другої чоти сотні "Ударники" 6 (96а) під командою хор. Ярослава Коцьолка ("Крилача").

(На стежу пішло трьох, іде п'ятьох — щось підозріле.) Далі поготівля. Але щось довго не йдуть. Усі нетерпеливляться.

Аж о год. 11:45 іде по лінії наказ: "Поляки під нашими становищами!" Командир Бурлака дає наказ: "Підпустити на близьку віддаль. Брати на мушку і вогонь!" Хвилинка напруження. За дві хвилини на відтинку командира Крилача тріскіт кулеметів. Поляки кричать, обходять вліво, заходять під становища чоти Сагайдака. Чота Марка відгинає крило, вирівнює зі Сагайдаком. Поляки відкривають вогонь.

На відтинку Крилача затинаються три кулемети, ранений чот. Сагайдак. Чот. Голий і кілька стрільців ранених, кілька убитих. Сам командир Крилач знаходиться в грізній ситуації. Поляки наступають, стріляють безнастанно. Бачучи що відтинок Крилача захитаний, командир Бурлака підтягає чоту Остапа і кидає туди на поміч. Чота рятує ситуацію, хоча не має змоги зайняти становищ, дає змогу відступити взад командирові Крилачеві. Падає геройською смертю рой. Борсук, дострілюється власною зброєю ранений стр. Явний. Командир Бурлака, з огляду на велику кількість ранених, дає наказ відступати. Чота Ваньки відкриває сильний вогонь, почім починає маршувати в напрямі Грозьови Горішньої. Падає стр. Кожух, смертельно ранений в груди рой. ст. віст. Перець.

Втрати відділу Крилача: 8 вбитих, в тім два ройові, і 8 ранених, з них два в дорозі вмирають. Вмирає в дорозі рой. Перець. Крім того, Крилач має трьох пропавших без вістки (не знати, чи всіх поляки зловили, чи когось убили). Відділ забирає в Горішній Грозьовій підводи для ранених, і долами поміж Грозьовою і Ямною маршуємо аж до вечора. Год. 19:00 прихід до Трійці, перев'язка ранених. Год. 23:00 дальший марш на Посаду Риботицьку. Постій до полудня другого дня.

5 березня. Опівці, похоронивши (тимчасово) померлих від ран — один помер у Трійці попереднього дня, двох у Посаді, — виходимо в поблиський лісок. Довідуємося, що попереднього дня в Тисовій підвідділ Зимного стрінувся з ВП, під час чого впав курінний виховник Вадим. Вечором перехід на Кописно.

6 березня. Год. 4:30 перехід на Конюшу. Тут є відділ Ластівки. Ранених відставляємо на санітарний пункт (від нас Бук). Постій. Вечором Ластівка відходить на Грушову. Ми

зостаємось на місці, порозсилавши рої на довколишні села. Із сан-пункту повернулись Олекса, Панас, Береза-Капуста.

7 березня. Постій у Конюшій. Год. 12:40 на заставу другої чоти (від Берендьович) налізло ВП. Стр. Смерека, який був на підслусі, пустив цілий магазинок із десятизарядки, вбиваючи одного на місці, двох ранив. Відділ відступає вгору до лісу, пустивши в напрямі ворога кілька кулеметних серій. Поляки увійшли на край села, похапцем забрали фіру для вбитого, жалуючись перед населенням: "І цо оні од нас хцон, ці бандеровци. Такого доброго хлопця нам забілі".⁴ Потім відїхали на Берендьовичі в напрямі Вугник, звідки прийшли. Відділ заходить до с. Корманичі. До Княжич прибуло вже вечором коло 100 поляків з Перемишля. (Наткнулася на їхню заставу стежа з другої чоти).

8 березня. Год. 3:30 відмарш у ліс. Зараз за нами прийшло до села ВП з Княжич. Розвідка БСБ зайшла на їхню заставу під лісом. Перестрілка. Бойовики відступили, поляки втекли вниз селом. Відділ переходить на вечерю до с. Колоковичі, Крилач — в Аксманичі.

9 березня. Досвіта вихід з Колокович. Перехід до с. Корманичі, горішній кінець. Год. 9:00 алярм. З Аксаманич надїхали 4 фіри з 20 поляками і вбитим нами в Конюшій вояком. Відділ відступає до лісу (цивільна розвідка донесла, що іде кухня, з-заду маршує військо). Год. 13:00 — відділ сходить назад у село. Постій. Вечором перехід у долішній кінець. ПЖ іде на Германовичі організувати чоботи, інтендант на Княжичі за худобою і на Аксманичі за хлібом.

10 березня. Перехід на квартири в горішній кінець села. (Корманичі). Постій. Через Аксманичі переїхало до Молодович коло 150 ВП. Забирають овес, сіно, ходять за їдою. У Брилинцях є коло 100 поляків. На вечерю перехід у середній кінець села (Корманичі).

11 березня. Вранці перехід на квартиру вгору . . . ВП в Молодовичах робить основні ревізії в цілому селі за "раненими". На Грушову приїздить ВП. ВП з Риботич вечором, год. 20:00 виїжджає в напрямі Посади. До Брилинець вечором при-

⁴ "І чого вони від нас хочуть, оті бандерівці? Такого доброго хлопця нам убили".

буває ще частина ВП. Вечеря в долішньому кінці. ВП з Молодович вечором від'їжджає.

12 березня. Год. 1:30 відмарш попри Берендьовичі, Фільварок с. Вугники. Постій на тартаку. Вечором перехід на Макову.

13 березня. Постій на Маковій. Год. 15:00 відмарш через Турницю і о год. 18:00 прихід на Горішню Ямну. В Грозьовій є ВП.

14 березня. Постій під лісом у Горішній Ямній. О год. 13:00 алярм. З напряду Арламова наїхало коло 60 ВП, наткнулися на стійку на краю лісу, обстріляли її і почали обстрілювати хати, розтягаючись розстрільною вздовж них. Відділ, відстрілюючись, відступив до лісу. Вже в лісі був тяжко ранений в легені стр. Бігун. Відділ переходить лісом над с. Арламів, проходить розвідку й відходить на вечерю до с. Арламів. Стр. Бігун помер від ран. Тут його похоронено на цвинтарі. Поляки, які обстріляли відділ, перейшли попри кордон і були перед тим у с. Арламів, потім пішли на Ямну.

15 березня. ВП зловило в с. Брилинцях стр. Гірного (підвідділ 511), який був хворий, лікувався в Перемишлі і тепер перебуває на лікуванні в хаті. Год. 4:30 відмарш угору, опісля полем попід кордон у Турницю. Постій під Ліщинами. ВП, коло 120, прибуло попереднього дня до Вугник. Були в Моковій, як почули стріли на Ямній, пустилися в напрямі Турниці й з краю завернули назад і пішли до Вугник. 15 березня перейшли о год. 12:00 до Риботич. З них 60 вечором верталось в напрямі Вугник.

Перед полуднем вислано до с. Макова нашу розвідку, яка лишилася там до вечора. Коло год. 4:30 з напряду Арламова надійшла чота ВП. Заднє забезпечення їх завважило. Відділ подався в ліс Турниця. Кількома стрілами повідомлено розвідку в селі, щоб уважала. ВП скрутило в напрямі с. Ліщини. Відділ вийшов з лісу й рушив у напрямі с. Макова. Перед селом стрінули одного з наших розвідувачів, який доніс, що в селі спокійно. Два з них залишилися в селі. Відділ увійшов в село. Відділ 96а уже розквартирувався. Наш відділ, з підвідділом 510 напереді, подався на свої квартири. Була год. 21:30. В селі стрінули наших двох розвідувачів, Хорс[...]

Нереб[...], які щойно прийшли з долішньої частини села, і доповіли, що там спокій. Раптом на середині села заграло кілька ворожих кулеметів і автоматів. Засідка. Вилетіло кілька ракет, постріли посипалися ще густіше. Відділ зійшов з дороги на право і вийшов за село. Від перших пострілів упали на місці: ст. віст. Тополя і ст. стр. Олексій (зв'язковий). Тяжко ранених рой. ст. віст. Степа і стр. Жайворонка підібрано — однак в дорозі оба померли. Тяжко раненого стр. Дубика забрало ВП; опісля в Риботичах застрілило. Раненого в живіт стр. Лемка, раненого в ногу стр. Шупака і зв'язкового Скалу забрано із собою. Легше ранені доктор відділу 96а Маріян,⁵ стр. Підкова і стр. Деркач. Підвідділ 510, почот командира Крилача відійшли в напрямі між с. Макова й Вугники, де перейшли о год. 2:30 Вігор. Мали зі собою ранених: рой. Степа, стр. Жайворонка, стр. Шупака, Скалу, Підкову, д-ра Маріяна. Стр. Жайворонка, підібраний чот. Ванькою, зараз помер. Рой. Степ помер при переправі через Вігор. Підвідділи 511, 512 і відділ 96а, які мали зі собою ранених стр. Лемка і стр. Деркача, відійшли в напрям Турниці, опісля направо верхами понад Риботичі в напрямі Посади Риботицької. З причин дуже тяжкого переходу сан. Кивай з раненим Лемком і двома роями залишився, перейшов Вігор між Риботичами й Маковою і відійшов у напрямі Конюші.

16 березня. Ціла група по дуже тяжким марші прийшла о год. 4:00 над ранком до Посади Риботицької, де думали перейти Вігор. Кладку попереднього дня забрала вода. Почало розвиднятися. Рішено перейти ріку вбхід. Як лише чоло перейшло ріку, з протилежного берега посипались стріли. Чот. Марко, стр. Смерека і зв'язковий Панас, які вже перейшли ріку, вже не верталися, а перейшли в поблиський потік і дали в напрямі с. Конюша. Вся решта вернулася і перейшла в ліс Посадські сосни.

⁵ "Маріян" — Гельмут Кравзе, по національності німець, студент медицини, — виконував обов'язки лікаря в сотні "Ударники" 6 (96а) під командою Ярослава Коцьолка ("Крилача") від весни 1945. Його і д-ра Вільгельма Вельніке ("Сяна") УПА викрала з польського табору німецьких полонених у Пикуличах б. Перемишля, і оба вони лікували повстанців і українське населення.

О год. 7:00 з Риботич в напрямі Бірчі переїхало вісім фір ВП. Як лиш вони переїхали, відділ, виставивши застави, перейшов ріку, шосе і перейшов чистим тереном у ліс над Тисову, і йшли лісом над с. Брилинці. Стрілецтво три дні майже нічого не їло, по такому тяжкому марші ледве на ногах держалося. Поведено розвідку. ВП стоїть у Риботичах (коло 120) і в Брилинцях (коло 60 з 3-ма мінометами). О год. 16:00 відділ відійшов від Палятника в напрямі Корманич (год. 19:00). Поведена розвідка донесла, що з напрямі Конюші прийшли до села поляки (які були в Аксманичах) і заквартирували в долині. Все таки рішено увійти в горішній кінець — щось трохи з'їсти. Входячи, шпіца наткнулася на ворожу заставу, яка відкрила вогонь. Відділ відступив до лісу. У той час вернулась стежа, сконтактувалася вже з командиром відділу, і відділ перейшов до с. Конюші, де був командир з кількома вояками підвідділу 510, раненими й сан. Киваєм. Командир Бурлака з підвідділом 510 відступили в Маковій на гору над Кальварію Паславську Мали зі собою ранених. Не наладнавши зв'язку з рештою відділу, о год. 2:30 перейшли Вігор між Вугниками і Маковою. Тіло рой. Степа, який помер при переправі через Вігор, залишили на полі, прикривши картоплинням, і подалися попри с. Грушів (де стояли поляки) в напрямі Берендьович (де задумали залишити ранених). Прийшовши до Берендьович, примістили тяжко раненого Щупака в криївці. Хотіли дещо перекусити, як раптом алярм. З напрямі Грушова за їх слідом прибуло ВП (коло 90-100) і вже обставилося в лісі над с. Берендьовичі. Чот. Ванька зі своїми роями почав пробиватися до лісу, командир Бурлака з почотом і кількома стрільцями, будучи дальше від лісу, відступили вниз в напрямі Аксманич, опісля поза Гай у Вугницький ліс і коло полудня прийшли на Конюшу. При відступі до лісу, де проривалися рої підвідділу 510, впав чот. Ванька. Тіло його лежало кілька днів. Поляки не дали його нікому забрати, тримаючи засідки. Аж 23 березня, коли ВП виїхало, цивілі похоронили його на цвинтарі в Берендьовичах.

17 березня. Вихід до лісу. В Брилинцях стоїть коло 60 ВП (тяжка сотня). ВП (коло 120-140) стоїть на переїмну в Аксманичах - Колоковичах. Вечеря в Конюшій. Долучили зі сані-

тарного пункту: Хрущ, Голий і Бук. ВП зловило в с. Купно стр. Кору, підвідділ 510.

18 березня. Вихід до лісу. Після нашого відходу ВП робить скок на с. Конюшу. ВП далі стоїть у Брилинцях. Вечором відділ переходить на Княжичі. Долучив чот: Марко. Вечеря.

19 березня. Над ранком, год. 3:00, бойовики, які йшли до Конюші, почули наш підслух і дали кілька стрілів. Алярм. Відділ відступив до лісу. Після повірення повернено на снідання. Вихід до лісу над с. Рокшичі. ВП робило вночі засідку в Корманичах. ВП з Аксаманич і Брилинець щоночі роблять засідки майже по всіх селах. Відділ зайшов на вечерю до с. Рокшичі.

20 березня. Вранці вихід до лісу. Вже сніг тане надобре. Можна сидіти без вогню. Стався нещасливий випадок: ПЖандарм Франц, закладаючи міну на стежці від Княжич, обійшовся так необережно, що міна вибухла, вириваючи йому цілу стопу аж по п'яту; стрільця Коса, який стояв біля нього, попарила і легко покалічила. Франца відставлено до криївки. Поляки з Брилинець виїхали на Тисову; на другий день знов вернулись. Отець Кадило відправив вранці панахиду за впадших стрільців і командирів. Вечеря у с. Вітошинцях. ПЖ стягнуло в Горохівцях стрикавку і деякі санітарні прибори.

21 березня. Перехід над с. Брилинці. Вечеря в Конюшій. Долучив доктор Маріян.

22 березня. Перетранспортовано ранених Гака, Сагайдака, Лемка і Скалу до Франца. Вихід до лісу. Долучуються виховник Євген і Рута.⁶ 19 березня зловили поляки в Куп'ятичах стр. Лончина (підвідділ 510), який там квартирував після наскоку на Берендьовичі. Цей відразу нічого не сказав. Опісля тортурований сказав, що там є ще три стрільці. Але вночі Рута забрав його зброю від господаря, забрав стрільців і перейшов на інше село. Стрільця Лончина, збитого і змасакрованого, поляки 24 березня застрілили на цвинтарі в с. Даровичах (Конюхи). БСБ прибула на постій до відділу. Долучив стрілець, Карпо, який відлучився ще в Маковій, будучи на підслусі. ВП з Аксаманич виїхало на Конюхи, з Брилинців — на Рокшичі.

⁶ "Євген" — виховник нашої сотні, дані про якого подані раніше (прим. 5 за січень і 13 за лютий).

Марко з двома роями на Корманичі. Два рої транспорт санітарів. Долучив командир Криlach. Решта відділу — вечеря в Конюші.

23 березня. Вихід до лісу. Неділя. Дощ. Відділ рушив на вечерю до Колокович, але перед Берендьовичами розвідали, що до Аксманич приїхало ВП. Відділ вернувся на вечерю до Конюші. ВП з Аксманич переїхало на Грушову, звідки назад на Берендьовичі, Корманичі і на Конюхи.

24 березня. Вихід до лісу. Вечеря — Колоковичі. Мороз з роєм — стежа — Корманичі, Колоковичі; ПЖ — Молодовичі. На Конюшу приїхало ще коло 80 ВП.

25 березня. Перехід через Конюшу в ліс над с. Брилинці. Постій. Рой. Зуб пішов з одним стрільцем (Качаном) на розвідку до Брилинець. (ВП стоїть у Рокшичах). Коло год. 10:00 стріли в Брилинцях. Це група ВП з Рокшич (коло 40) обійшла стежкою до Брилинець і завважила Зуба і Качана. Зуб почав стріляти і втік селом, опісля до лісу. Качан — відразу до лісу.

Командир Бурлака дає наказ маршувати над село. Прийшовши на край лісу, завважено поляків, які вертаючись з погоні за Качаном, ішли полем до села. Командир кличе до переду чотири кулемети, уставляє на становища, і відкривають вогонь. Поляки втікають до села, відділ обстрілює їх. Підвідділ 511 рушає селом у погоню за ними і гонить аж під с. Рокшичі, при чім вбиває трьох поляків, здобуваючи один кулемет "Дехтярова", два кріси і 600 набоїв (крім того, три плащі і три пари обуви). Підвідділ 512 і відділ 96а маршують лісом аж над с. Рокшичі. Там пускають за втікаючими кілька серій і о год. 11:45 усі вертаються на старі становища в лісі. Поляки, які втікали в долішній кінець Рокшич, пускають кілька мінометних стрілен. (Бій тривав від год. 10:30 до 11:30.)

О год. 14:00 прибула до Брилинець група ВП з с. Конюхи (95), пустила в ліс знову кілька мінометних стрілен та кілька кулеметних серій у напрямі Конюші. Відділ вийшов із своїх становищ і підійшов під Конюшу. Задне обезпечення зауважило надходячих поляків. Відділ рушив далі понад Конюшу. Через "Патрію" ВП вийшло до Конюші і попід ліс маршувало в напрямі Корманич. Лівобічне обезпечення прийшло прямо на маршуючий підвідділ 512. Підвідділ відкрив до нього вогонь. Ці почали втікати. Головна група також почала стріляти, пус-

каючи кілька мінометних стрілен. Підвідділ 512, який провів перестрілку, і відділ 96а зупинилися. Опісля перейшли в ліс над Корманичі. Підвідділ 511 і почот, не зупинялися (були під досить сильним обстрілом на рівному терені), пішли до лісу і перейшли на Брилинці. Вечором зійшли на вечерю до Корманич, друга група — на Конюшу. ВП перейшло через Корманичі на Княжичі, з Рокшиць до Красічина.

26 березня. Обі групи вийшли до лісу. Підвідділ 511 на Берендьовичі, решта над Конюшу. Вдень скомунікувалися⁷ і вечором зійшлися в сс. Аксаманичі-Берендьовичі.

27 березня. Вихід до лісу. До Брилинець приїхало коло 30 ВП. ВП в Княжичах стоїть далі. Вечором в Аксманичах-Берендьовичах долучила стежа третьої чоти.

28 Березня. Вихід до лісу над с. Сільці. ВП з Брилинець переїхало до Красічина. Вечеря у с. Колоковичі. Долучив стр. Горак. (підвідділ 510). В Перемишлі говорять, що ми розбили в Брилинцях сотню ВП, багато взяли в полон. Кажуть, що "ma przyjechał warszawskie wojsko na oczyszczenie tych terenów".⁸

29 березня. Вихід на попереднє місце. 80 поляків перейшло лісом з Княжич понад Конюшу, Грушову на Берендьовичі, Корманичі і назад на Княжичі. Вечеря: відділ 94а — Сільці, відділ 96а — Гаї. ВП з Княжич переїхало на Куп'ятичі. Вечером 80 (ВП) було в Княжичах. Вістка про смерть Сверчевського.⁹

30 березня. Досвіта вихід до лісу над с. Вугники. Вечеря в Конюшій. Долучив стр. Зозуля. ВП з Красічина виїхало 29 березня.

⁷ Зв'язки були вже тоді дуже утруднені. З огляду на наявність у терені великої кількості ВП відділи УПА мусіли бути в постійному русі, почало недовгасти постачання, передусім одягу і взуття. Стрільці були часто перевтомлені довгими маршами, а при тому не раз голодні. Стрілецькі стежі, розвідувачі і зв'язкові мали ще додаткові навантаження. За всякої погоди вони мусіли проходити манівцями десятки кілометрів дороги, наражені кожночасно на ворожі засідки.

⁸ "Має приїхати варшавське військо для очищення цих теренів".

⁹ Заст. міністра оборони, ген. Кароль Сверчевський згинув у засідці УПА, влаштованій лемківською сотнею "Ударники" 5 (95а) під командою Степана Стебельського ("Хріна") між Балигородом і Тісною 28 березня 1947.

Григор. Долучив стр. Качан. Вечеря у с. Корманичі.

31 березня. Вихід над Корманичі. Прибув провідник.

КВІТЕНЬ 1947

1 квітня. Вихід до лісу. ВП з Куп'ятич виїхало до Пикулич. Вечеря у с. Брилинці. Рух про вбитого генерала.¹ Газети кричать, всі говорять. Чекаємо чогось страшного. Тимчасом спокій. Похоронено вістуна Франца² в Брилинцях.

2 квітня. Вихід до лісу на "Кошари".³ В терені спокій. Вечеря в Колоковичах.

3 квітня. Вихід до лісу в "окопи". Буркун, Остап, Мороз оглядають місця замагазинованого збіжжя.⁴ Прийшли провідники Григор і Орлан.⁵ Вечеря в Корманичах-Фредрополі.

4 квітня. Вихід в "окопи".⁶ До Корманич приїхало коло 140 ВП. Прибуло ВП також до Красічина. Добуту яму жита назад прикрито. ВП з Корманич робило цілу ніч засідку Берендєвичі-Конюша. Вечеря в с. Брилинцях. До Риботич також приїхало коло 200 ВП.

5 квітня. Вихід до лісу на Чирак. Доц. 100 вояків ВП вийшло з лісу над село Рокшичі й пішло в напрямі Красічина. ВП з Корманич ходило в ліс. Вечором виїхало на Конюшу. Вечеря в Брилинцях.

¹ Мова про впалого у засідці УПА заступника міністра оборони Польщі, ген. Кароля Сверчевського.

² Віст. "Франц" або "Спадун", вояк ПЖ, був поранений 20 березня 1947, коли закладав міну на стежці від Княжич, якою часто ходили вояки ВП. Мабуть, через необережність, міна вибухла й розірвала йому цілу стопу. Він помер через зараження крові.

³ "Кошарами" ми називали догідне для квартирування місце в Корманицькому лісі, де ми часто стояли табором.

⁴ Мова про наші магазини збіжжя й інших харчів, які ми заготовили в грудні 1946.

⁵ "Орлан" — Василь Галаса — заступник Ярослава Старуха ("Стяга") і керівник пропагандивного відділу КП Закерзонського краю. Інші відомі його псевдоніми — "Назар", "Зенон", "Савченко", "Дніпровський", "Біс", "97" і "1814".

⁶ «"Окопи" — старі, ще австрійські оборонні становища з часу Першої світової війни в лісі між селами Корманичі, Княжичі і Брилинці.

6 квітня. Латинський Великдень. ВП стоїть у Конюхах і 9 Красічині (Риботичах). Вечеря в Корманичах-Фредрополі. По вечері відділ відступає в горішній кінець села (пустив хтось чутку, що з Молодович до Колокович іде ВП).

7 квітня. Вихід до лісу (окопи). Вечеря в Колоковичах. ВП з Конюх виїхало цілком кудись у гори.

8 квітня. Вихід до лісу. До Брилинець приїхало ВП. В Молодовичах було 14 із станиці ВОП-у. Вечеря в Молодс-
вичах

9 квітня. Вихід до лісу. ВП стоїть у Брилинцях, Красічині, Вечеря — Корманичі-Фредропіль.

10 квітня. Вихід до лісу над З'жвлінням. Вечеря Аксманічі-Берендьовичі-Гаї.

11 квітня. Вихід на попереднє місце. Санітарний пункт! Попри Конюшу переходить рано (коло 8:00 год.) коло 120 поляків з Брилинець, подаючися в Грушівський ліс. З Горохович переходить через Вітошинці, Княжичі, Корманичі, Аксманічі 107 поляків; ідуть у вугницький ліс. Над селом Берендьовичі окопуються. Вечором приїжджає до Даровйч автами ВП і переходить через Молодовичі до Колокович. Там окопується. Чотири авта ВП приїжджають вечором до Горохович, п'ять авт до Брилинців. В с. Даровичі (вночі) — засідка ВП. Відділ сходить на вечерю на Корманичі-Фредропіль.

12 квітня. Гсд. 1:00 відмарш лісом. Над досвітом (год. 4:00) перехід шосе в напрямі лісу Чирак. ВП стоїть коло 200 (120)⁸ в Кречковій, приїхали того рня. 11 квітня 120 ВП стояло в Мільнові. 12 квітня переїхали на Купно. Відділ переходить у ліс над с. Гуту Березку, не сходячи ніде на вечерю. Розпалено вогні і таким способом зустрічаємо Великдень.

13 квітня. Відділи (94а і 96а) на постої в лісі. Великдень. Почот ділиться двома свяченими яйцями. Коло 60 вояків ВП з Кречкови перейшли о год. 9:00 в напрямі Холович. Вечором о год. 4:30 (16:30) виходимо з місця постою, подаємося на край

⁷ Згадка про те, що того дня ВП викрило нашу підземну "шпитальку" (санітарний пункт). Ми лише чули вибухи й стріли в тому напрямі, де була шпиталька, але не знали, що сталося. Точніше мова про це під датою 19 квітня 1947.

⁸ Це дві різні оцінки про кількість ВП, які принесла наша розвідка.

лісу, звідки смерком переходимо полями через с. Березку до польського села Ясениця. Тут вечерея, снідання і о год. 2:30 вихід над село в ліс.

14 квітня. Злучившись з відділом Крилача, який зі села вийшов в іншому напрямі, переходимо в ліс над с. Жогатин. В Присаді стоїть коло 120 ВП. О год. 15:00 половина з них пішла в напрямі П'яtkови, друга половина — в ліс коло Копані, де чути було сильну перестрілку. Від 10 квітня в с. Брижава стояло біля 200 ВП. 13 квітня — переїхали на Бірчу. Відділи переходять на вечерею до с. Добрянки.

15 квітня. Год. 3:00 вихід у Крецівський ліс. В с. Березка (Розпуття) приїхало коло 120 ВП з Сянока (на другий день виїхало). Вечерея — наш відділ у Пилі, Крилач у Волі Крецівській.

16 квітня. Вихід на попереднє місце. Вечерея в Березці.

17 квітня. Вихід на Кам'янки. Зв'язок з відділами 94б і 95. Долучують стрільці Дунай і Граб, Вранці стр. Вишня. Попереднього дня ВП робило облаву на Турницький ліс. Командир Бурлака відходить до відділу 95. Вечерея — Кам'янки і Борисів. Коло год. 21:00 алярм. Підслух почув маршуючий відділ 95 — вистрілив. До Брижави приїхало ВП.

18 квітня. Перехід попри Добрянку. Перед Ліщавою чекав відділ 95 (к-ра Громенка). Звідтам разом у ліс під "Реберець". Постій. У Грозьовій стоїть коло 200 ВП. Частина виїхала на Тростянець-Бірчу. Решта стоїть у середині села. Вечерея — відділ 95 Лімна, відділи 94а і 96а Долішня Грозьова. ПЖ привело стр. Гураля.

19 квітня. Досвіта перехід у ліс між Лімною, Крайною і Трійцею. Тут стояв уже відділ 94б (к-р Ластівка). Цілий курінь і командир Байда. Пров. Тарас, БСБ. 30-тка ВП пройшла з Грозьови на Лімну і назад. Вечором відділи розходяться. Відділи 94а і 96а переходять поміж Тисовою і Посадою-Риботичі попри Кописно на Конюшу. В першому районі цілком спокій. Війська нема ніде. 11 квітня впав санітарний пункт, побудований восени. Впали: Магістер, санітарка Богданна

⁹ Сотня виїшла із села в іншому напрямі для дезорієнтації розвідки ВП.

ранені¹⁰ стр. Підкова, Щупак, Кучер, Качур (усі з відділу 94а), два стрільці з відділу 96а і спец-кур'єр Чуйко. 12 і 13 квітня ВП робило сильну облаву на ліси першого району.

20 квітня. Неділя. Постій відділу в селі Конюша. В терені далі спокій. Год. 18:00 з напрямку Берендьович надходить ВП. Це група, яка вийшла з Перемишля, ішла безпосередньо через Молодовичі, Аксманичі, Берендьовичі на Конюшу. Відділ заалармований, відступає до лісу перед носом ВП, незавважений. ВП переходить на Брилинці. На другий день виїжджає до Красічина, вечором вертається до Брилинець. Відділ відступає на поле під с. Кописно, де ночує, висилаючи розвідки.

21 квітня. Відділ переходить в окопи над с. Корманичі. Вечеря — Колоковичі.

22 квітня. Постій у лісі над З'явлінням. До Княжич прибуло коло 120 ВП. В Брилинцях стоять далі. Підвідділ 511 враз з командиром відділу йдуть добувати тлінні останки упавших 11 квітня на санітарному пункті. Вечеря — Берендьовичі, Гаї, Аксманичі.

23 квітня. Вихід на попереднє місце. Долучують ранений Скала, Лемко, Сагайдак, Маріян. ВП стоїть у Княжичах. До Корманич прибуло ВП з Брилинець і з Княжич, арештувало людей. Вечором понад 100 ВП (з Корманич) перейшло через Берендьовичі. Відділ ночує в лісі.

24 квітня. Постій на тому самому місці. ВП, яке попереднього дня переходить через Конюшу, вернулось туди. Частина поїхала до Княжич по харчі. До Аксманич-Колокович прибуло з Княжич коло 35 поляків, арештували священика. ВП з Конюші перейшло над криївку¹¹ і на Кописно. Вечором ВП робило засідку в Берендьовичах і Корманичах. В Берендьовичах попала на них боївка, яку обстріляли. Відділ не сходить ніде, переходить в окопи над Корманичі.

25 квітня. ВП в Княжичах. Щоночі робить засідки попід ліс від с. Пралківці аж по Берендьовичі. Відділ сходить на

¹⁰ Тоді згнули всі ранені, які перебували в цій шпитальці, разом з медичною обслугою — окружний підреферент фармації Ярослав Совган ("Магістер") і санітарка "Богданна".

¹¹ Мова про шпитальку, яка впала у великодню п'ятницю, 11 квітня 1947.

вечерю до с. Брилинець. Видано розпорядження, щоб кожний рій подбав про відро і потрібні речі до варення в лісі.

26 квітня. Відділ переходить на нове місце в лісі над потоком. ВП далі стоїть у Княжичах, крутиться по всіх селах. Три рої з бунчужним ідуть до Молодович по хліб. Населення співчуває, журиться, що їмо, як живемо.

27 квітня. Неділя. ВП з Княжич їде на Германівські луки. Там, видно, мало якусь відправу й вечором вернулось до Княжич. Вночі до Корманич, Конюші і Берендьович найджає військо.

28 квітня. Понеділок. Нечуване насильне викидання населення із сіл: Конюші, Корманич, Сільця, Берендьович, Княжич, Вітошинців, Горохівців. Протягом кількох годин усе безборонне населення ВП погнало на чисте поле під Княжичами, майже нічого не давши забрати з собою. Вечором засідки під лісом.

29 квітня. Дальше виселення с. Аксманичі. Виселення відбувається також у засянських селах. Охотник в УПА з Княжич.¹² ПЖ пішло в Долину, Рута — Княжичі, Остап — Корманичі (перестрілка з ВП), Марко — Вугники (забрано інженера і лісничого Зозулю), Зуб — Брилинці (та) Рокшичі, Голий — Берендьовичі, рій Крилача — Грушову для забезпечення себе в харчі на найближчий час. (Три штуки худоби з Грушови, чотири — з Вугник, одна — з Рокшич.)

30 квітня. Долучує Гак, Мручко. ВП — в Княжичах, Корманичах, Аксманичах. В Турниці ВП перейшло через Макову до Риботич. Вечором вислано три рої з Рудою до Молодович по сіль і хліб. Однак вернулися, бо Марко в Аксманичах обстрілював ВП, і всі відступили. У Брилинцях і в п'ятому курці — спокій.

ТРАВЕНЬ 1947

1 травня. Відділ вже п'ятий день на давньому пості в лісі. Інтендантура починає магазинувати м'ясо й харчі. Вечором друга чота їде в с. Брилинці магазинувати харчі. Третя

¹² Це був молодий юнак, який хотів стати вояком УПА, замість виїздити з родиною на польські землі.

чота — до Молодович за хлібом і по сіль. Один рій третьої чоти (Рута) і один рій сотні Крилача — на Куп'ятичі по хліб.

2 травня. Усі зійшлися на місці постою. Усі продовжували магазинування харчів. Год. (9:00) — алярм. Ішли свої. О год. 13:30 стріли до підслуху¹ на "дильованці".² Підслух прибіг і повідомив, що його обстріляло ВП. Усі на становища! За кілька хвилин поляки підходять під становища третьої чоти в місці її злучення з чотою Голого. Кулеметник Мід пускає серію з кулемета. Поляки залягли. За хвилину рушають розстрільною далі. Другий і четвертий рій третьої чоти та перший рій Голого відкривають вогонь. Поляки атакують, ведучи сильний вогонь. Наші стрільці окопані на становищах, не подаються. Сильна стрілянина триває пів години. Врешті поляки не видержують, подаються взад і втікають. Відділи розгинають крила, підганяючи їх. На місці бою з ворожої сторони ніхто не залишився, але видно було сліди крові, і безпосередньо після бою до с. Корманич їхало одно авто санітарне та одна особівка. З нашої сторони втрат не було жодних. Здобуто одну ленту набоїв по "Максима" (250 шт.). Після бою відділ переходить до с. Берендьовичі. Поляки, стягнувши підмогу, були ще раз на побоевищі. Забрали м'ясо з двох штук худоби, якого ми не могли забрати із собою. Вечором туди ходила наша чота, Марко і ПЖ — Колоковичі, Молодовичі.

3 травня. Долучує ПЖ, приносить 880 шт. набоїв. Відділ переходить над с. Сільці. Година 10:30, недалеко крутиться ВП з с. Аксманичі, сильно обсервують. Відділ переходить під Вугники, опісля під Грушову, де стоїть до вечора. Вечором перехід попри Конюшу в потік у лісі, де вариться вечеря і сніданок.

4 травня. Досвіта відділ переходить на місце постою над с. Брилинці. ВП влаштовує велику облаву на цілий ком-

¹ "Підслух" — стійка для охорони відділу на пості (один — два вояки), яна не мела поля зору (ніч, мряка, густий ліс тощо), лише підслухувала, чи не зближається або не проходить вороже військо.

² "Дильованка" — лісова дорога між селами Брилинці — Корманичі, Назва походить від слова "дилі" (дерев'яні колоди), якими вона була виложена в болотистих місцях.

плекс лісів від Перемишля аж по Конюшу: Кописно—Брилинці, включаючи "Чирак". Їх вихідні пункти: Пралківці, Горохівці, Залісся (три групи), п'ятий куш (може Бірча). Після полудня усі вони зішлись в Брилинцях, а звідти — до своїх баз. Попереднього дня в Брилинцях було ВП, питали людей за нас, при чому їх сильно побили. Білий з ПЖ — Молодовичі. ВП в Колоковичах тримало на цвинтарі засідку. В Аксманичах ВП стоїть цілий час Відділ варить вечерю і снідання на місці.

5 травня. Дальший постій на тому місці. Вечором до Брилинець приходить коло 30 вояків ВП. В Перемишлі дуже багато війська, в Княжичах коло 400 і міномети. Вечерю варимо в тому самому місці.

6 травня. Год. 4:30 чути в напрямі Княжич три кулеметні серії. Як виявилось, це почалася велика облава на цілий комплекс лісу першого району, яка тривала до год. 17:00 з участю танків і літаків. Відділ щасливо пересидів, як висловився командир, на "святому місці" (в тому місці ми два роки підряд святили "базьки"). Військо (коло 1000) вечором зішло до Брилинець. Вечорам переходимо, маскуючи слід лісом і з перервами, так що досвіта стаємо на постій у кущах над Жупою.³

7 травня. День пройшов спокійно. Вечором БСБ, ПЖ і два рої з Рутою ідуть на Молодовичі-Колоковичі. Зустріч з поляками. Завертають. Поляки лазили по лісі "Гущина". Вечерю варимо в потоці, де був бій.⁴

8 травня. Вихід на вчорашнє місце. Вечором відходить на Молодовичі Марко з двома роями, БСБ і ПЖ. В Аксманичах, Колоковичах — ВП. Було також в Молодовичах. Гак залишається там. Вечерю варимо там, де попереднього дня. Утік стрілець відділу 946, який кілька днів був з нами. Марко вертається над раном.

9 травня. Долучує провідник Орлан. Переходимо в старі окопи під Конюшу (при "Московській дорозі"). В с. Брилинцях спокій. Виселили Тисову й Кречкову. Населення за-

³ Жупа — присілок с. Корманичі, який упродовж 1945 року був підпільною "столицею" перемиського надрайону.

⁴ Згадка про бій з ВП 2 травня 1947.

брали в напрямі Бірчі. Вечором вислано рій за хлібом на Брилинці. Туди пройшла стежа ВП, яке стоїть у Тисовій. Рій відступив. Вечерю варимо в потоці між Конюшою і Брилинцями. В облаві брало участь п'ять полків, коло 3,000 ВП. ВП стоїть у Красічині, Сливниці, Пралківцях, V-му кущі. Частина перейшла на Молодовичі-Колоковичі. Багато ВП появилося в Риботичах і Маковій.

10 травня. Постій в тому самому місці. Виселяють Молодовичі. ВП в Грушовій зловило стр. Мороза з відділу 946 (Ластівки). Зі с. Брилинець стягнуто 45 буханців хліба. Лісовик з КЗ, який пішов на розвідку до с. Грушова, не вернувся. Кажуть — утік. Вечеря в потоці, там, де вчора.

11 травня. Вихід на попередні становища. ВП на Грушовій. Перед вечором до Брилинець приїхали чотири авта ВП, звідти фірами поїхали на Конюшу. Вечором стягнуто трохи хліба. Здезертирували стр. Кос і Горак.

12 травня. Досвіта перехід попід "Ділок" у ліс під "Палятника". До Брилинець прибуло коло 130 ВП з напрямку Рокшичі і 80 з Кописна, і разом пішли в напрямі Тисови. Вечором вернулись. По бульбу вислано на Тисову. Вечеря в потоці. Долучив Сорока з другого району.

13 травня. Постій у попередньому місці. Поляки з Брилинець рано переїхали в напрямі Кописна, попід Кописно, покрутилися попід ліс коло "Палятника", звідти вже по полудні перейшли на Тисову і назад (уже вечором) до Брилинець. Прибуло п'ять бойовиків з другого району. Вечеря в тому самому потоці. Через день поляки сиділи на Конюшій.

14 травня. Постій на попередньому місці. О год. 16:00 ВП з Брилинець відїхало в напрямі Рокшич, звідтам в ліс у напрямі Залісся. Інтендантура ходила на с. Брилинці. Вечерю варимо, як попередньо. Звільнено з відділу стр. Трояна. ПЖ вертається з долини й приносить амуніцію. На долах⁵ багато війська.

⁵ "На долах" — мова про села, розташовані на безлісній рівнині вздовж шосе Нижанковичі — Перемишль, попри самий кордон між Польщею і Українською РСР.

15 травня. Постій в тому самому місці. Польовий суд над заст. рой. Огнем (спав на стійці) і стр. Розцвітом (самовільне відлучення від відділу). Командир Ластівка — Зенко⁶. ВП — Кониско. Вечором збірка. Наказ. Виконання присуду над стр. Розцвітом (розстріл перед відділом). Інтендантура — Н. на Брилинцях. Стр. Троян відійшов до "цивіля". Відділ переходить під "Ділок", де варить вечерю. Інтендантура вертається. Село повідомлено, що є поляки.

16 травня. Постій в "кошарах". Інтендантура вечором на Брилинці. Кур'єри з півночі.⁷

17 травня. Постій в "кошарах". Шаховий турнір.⁸ 20 міліціантів ряшівських прийшли з Риботич на Кописно. Там лишилося 13, а 7 перейшло на Брилинці. Вечором відійшли назад. Вечором інтендантура — на Брилинці. Вечеря вариться в поблизькім потоці.

18 травня. Вранці перехід в окопи при "Московській дорозі". Продовження шахового турніру. О год. 16:00 коло 200 ВП переходить лісом з Корманич на Брилинці. З напрямку Рокшич приходять до Брилинець коло 30 ВП. Потім ідуть далі в напрямі Кописна. В Кописнім стоїть ВП, також у Риботичах і Вугниках, Аксманичах, Фредрополі. На долах вже твориться міліція (1000 їх приїхало з Ряшева). Розвідчі стежі на Сільці

⁶ "Зенко" — пор. Зенон Бахталовський зі Стівчатова, член штабу ТВ, раніше комендант підстаршинської школи Закерзонської ВО "Сян" і інших підстаршинських вишкільних на нашому терені.

⁷ Це були кур'єри, які принесли пошту від пров. Ярослава Старуха ("Стяга") і командира закерзонської ВО УПА ("Сян") Мирослава Онишкевича ("Ореста").

⁸ В цьому шаховому турнірі взяло участь понад двадцять пар змагунів: наші шахісти з обох сотень УПА і з-поміж гостей із збройного підпілля, які перебували тоді при наших відділах.

(Запорозжя), Молодовичі, Рокшичі. Командир Бурлака на зустріч з "горою".⁹ Вечеря в потоці, де був бій.

19 травня. Перехід на постій у вчорашнє місце. Прибув провідник Потап,¹⁰ Тарас, Пугач.¹¹ ВП стоїть у Брилинцях, Кописні, Грушові, Риботичах, Маковій, Вугниках. По бараболю — Конюша. З Грушови — одну корову. Вечерю варимо, де попереднього дня.

20 травня. Вихід на окопи над Корманичі. В Корманичах (Фредрополі) стоїть якась частина ВП (може вже МО). Нема де засягнути розвідки. В Брилинцях стоїть ВП, вечером відїжджає до Красічина. По бараболю — в Корманичі. В Корманичах знайдено могилу з хрестом і картку:

"Tutaj spoczywa dziewczyna, lat ok. 22, nazw. N. (nieznane), zamordowana przez bandę UPA, 4 dni przed znalezieniem jej przez W. P. W dniu 9 maja i t.p."¹²

21 травня. Перехід на „Московські становища”.¹³ Год. 11:30 з напрямку Кописна чути крики розстрільної ВП, що зближається. Рівночасно зірці з-над Брилинець повідомляють, що ВП розстрільною увійшло в ліс „під Ділком” і від Кописна. Відділ, маючи ще змогу, відступає і переходить у ліс між Княжичі-Брилині. Звідти видно застави попід ліс в околиці с. Брилині. Не долучили зірці з-над Корманич підвідділу 512. До Корманич вечором приїхало понад 100 ВП. Лісова дорога Кор[...]-Каз[...] заставлена ВП, найшло 2-ох ПЖ). До Брилинець прибув після облави полк ВП, неznана кількість є в Красі-

⁹ К-р В. Щигельський („Бурлака”) ходив тоді на зустріч з пров. Василем Галасою („Орланом”). Тоді вже дискутувалася справа рейду відділів УПА в Західню Європу. Хто ще був присутній на цій зустрічі, мені не відомо. Припускаю, що тоді обговорювано отримані інструкції від к-ра М. Онишкевича („Ореста”) і пров. Я. Старуха („Стяга”) і виготовлено для них наші пропозиції, бо виглядає, що тоді ще не було рішення про наш рейд.

¹⁰ „Потап” — окружний референт СБ.

¹¹ „Пугач” — Володимир Качор — референт СБ перемиського надрайону.

¹² „Тут спочиває дівчина, коло 22-літня, ім'я Н. (невідоме), замордована бандою УПА, 4 дні перед тим, як її знайшло ВП 9 травня...”

5 Рештки становищ фронтової лінії російської армії ще з Першої світової війни напроти австрійських становищ.

чині, Вільшанах та Риботичах. В Тисівському лісі видно вогні, які палить ВП. Розвідка донесла, що ВП вертається з гір. По бараболю до Княжич. Вечеря в потоці над Княжичами.

22 травня. Вранці відділ переходить у ліс Княжичі-Вітошинці. О год. 14:30 алярм. Чути голоси ворожої розстрільної, що зближається. Облава. Всі на становищах — в напруженні. Розстрільна чимраз ближче. Врешті показується група 8 поляків, які переходять коло 40 метрів від наших становищ. Це праве крило ворожої розстрільної, яка переходить далі, не завваживши нас. Ми були на скраю лісу. Поляки минули це місце, не сподіваючись, що тут, майже на полі, може хтось бути. Вечерю варимо, де попереднього дня. У Брилинцях було 9 кухонь і коло 1000 вояків (ВП), 21 квітня (вони) робили облаву попід Кописно-Конюшу. Попід ліс покопали окопи. Облава була також в Чираку і на Солотвині, де мали зловити двох партизанів (у Чираку), а над Вільшанами, на деревах, чотирьох — одного, який боронився, застрілили на дереві, двох ранили і одного зловили. ВП з Вільшан переїхало на Залісся і має бути дуже багато. ВП з Брилинець о год. 15:00 вийшло зі села і робило облаву в конюшському лісі до вечора. Кухні з ескортою поїхали в напрямі Кописна. Про сили ВП на „долах” не знаємо.

23 травня. Відділ переходить в гущавник на „двадцятці” (між сс. Княжичі-Рокшичі). Через день чути авта, як Брилинці-Рокшичі. Чути також кілька стрілів, як „Гущина”. О год. 17:30 алярм. На кілька кроків до підслуху другої чоти надійшов поручник ВП з пістолем. Стійковий питає його: „Що ти за один?” . . . Поручник махнув на нього рукою, щоб цей сховався. Усе напружене, на становищах. Сподіємось бою з напряду Рокшич. За хвилину чути крики, голос: „Хлопци, тутай”. Але минає півтори години, немає нічого. Год. 19:00 відділ маршує через „дванадцятку” , переходить „дильованку” і сходить у потік (де був бій). Скрізь видно сліди облав. По бараболю — Конюша. Білий з двома роями іде на Молодовичі за хлібом, але вертається з нічим. Там є ОРМО (коло 20), ВП є в Корманичах і Аксманичах, тому не хотіли робити руху. Чотири

стрільці (брилинчаки)¹⁴ другої чоти не долучили із зірців з-над Рокшич. На вечерю добули бочку м'яса Крилача. Впала криївка Орлана.

24 травня. Вранці перехід на становища на „Московській”. Зранку чути стріли в лісі в напрямі Корманич. Год. 14:00 алярм. З напрям, звідки ми прийшли, прибув підслух з повідомленням, що чути поляків. Усе на становищах. Голоси чути ступнево щораз вище, перейшли коло 500 кроків попри нас і пішли до с. Брилинець. Пімста пішов на Молодовичі. Сходимо в потік під „Московською”. ПЖ було в Брилинцях. Стрінули стрільців, які відірвались, але ці знов відлучилися. Прийшов лише сам Капуста. В п'ятому куці великі облави, одна за другою. ВП в Брилинцях оповідає, що йдуть з гір, уже по дві пари обуви сходили, що „таких гір ще не бачили”. Кажуть що „Хрунь” (Хрін)¹⁵ таки лишився в горах.

25 травня. Виходимо на становища над „Московську”. Зараз рано алярм, але йшли свої. В полудне група коло 30 ВП перейшла з напрям Грушови в ліс на Конюші коло ста[...?]. О год. 3:00 там чути стріли і голоси. Але до вечора уже перейшло спокійно. Вечором переходимо на нові становища. Дезерція стрільців Капусти і Слимака;¹⁶ попередньо здезертизували: Крісовий, Рись і Качан. Ідуть за худобою на Рокшичі, але там військо. Мають завтра виселявати Рокшичі, Брилинці, Залісся.

¹⁴ „Брилинчаки” — вояки УПА з с. Брилинці.

¹⁵ „Хрін” — сотен. Степан Стебельський, командир лемківської сотні „Ударники” 5 (95а), який вславився багатьма успішними боями на Лемківщині. Він також улаштував успішну засідку на польського віце-міністра оборони, ген. Кароля Сверчевського. Згодом Степан Стебельський був командиром дрогобицького тактичного відтинка УПА („Маківка” 24). Польські джерела постійно перекидують його псевдонім, пишучи „Гринь” або „Хрунь”.

¹⁶ В деннику часто загостро й несправедливо вжите слово „дезерція” для кожного випадку, коли вояки не прибули до відділу, чи відлучилися. В багатьох випадках це траплялося через ворожі операції, маневрування відділу і брак зв'язків, або вислані в терен вояки були настільки виснажені, що не мали сили повернутись на час до відділу. Дальший зміст денника виказує, що згодом такі групи вояків знову долучували до сотні.

Долучує Сагайдак з п'ятого куша, Бульба — Конюша. Вночі алярм. Усі погасили вогні й вийшли на становища. Це йшли свої. Над ранком долучують зірці з третьої чоти, які відлучилися разом з Пімстою.

26 травня. Вранці вихід над „Московську”. Долучив ще один від Вістуна, який відлучився вчора від Сагайдака. День пройшов спокійно. По полудні суд над Змагуном. О год. 17:00 до Брилинець приїхало 18 авт; не знати, чи порожніх чи з військом. Вислано групи: на Грушову, евентуально Вугники, за штукою худоби: на Колоковичі, Молодовичі, Куп'ятичі, Даровичі — за хлібом. Вечеря — де попередньої ночі.

27 травня. Вихід над „Московську”. Долучили всі зі сіл. У Вугниках повно війська. ВП є і на Грушовій. Год. 19:40 стріли до зірця на „Патрії”. Усе на становища. Після долучення стійок відділ переходить до „кошар” під „Ділок”. Один з двох зірців відділу Крилача долучив, з другим не знати що сталося; до них обох стріляли. Вечором вислано по бульбу до Брилинець. Там їх задержала стійка ВП, але не стріляла. Усі вернулися. Вечері не варимо, нема бараболі. Потік поблизу.

28 травня. Постій під „Ділком”. День пройшов спокійно. Вислано за худобою і хлібом: на Грушову (евентуально Риботичі), Вугники, Колоковичі, Молодовичі, Куп'ятичі, Даровичі, Залісся, Рокшичі, Кописно. Год. 19:04 два стріли на дорозі Брилинці-Кописно. По бараболю — Конюша. В Колоковичах-Молодовичах засідка ВП, яка обстріляла ПЖ-аків. Пжандарм Кавун правдоподібно впав, решта відступили. Не вернулися ще стрільці: Олійник і Чижик. Зі Залісся пригнали корову. Стр. Змагун приділений до роя Зуба.

29 травня. Постій на попередніх становищах. День пройшов спокійно. О год. 19:00 до Брилинець прибуло коло 300 ВП з напрямку галицької дороги, половина перейшла далі на Кописно і на Риботичі. З Княжич і Корманич ВП пішло в ліс і правдоподібно те саме прийшло до Брилинець. З Аксманич пішло ВП в напрямі Вугник. Вечором вислано по корову до Вільшан. Пімста зі Степовим пішли на Молодовичі, по бульбу до Конюші. Вечеря в попередньому потоці. Прибув пров. Луговий. Вночі прибули к-р. Ластівка і Зенко.

30 травня. Перехід в окопи над „Московську”. Стрільці — Зозуля, Бистрий, Хитрий, Мручко — переходять до БСБ. З

БСБ до відділу перенесені: Лев і Сорока, з КЗ — Вишня, з РО — Нестор. ВП запалило криївку провідника Орлана під Конюшою. Вечеря в потоці під „Московською”.

6 травня. Вихід в окопи під „Московську”. Год. 9:00 алярм. З напрямку „Московської” дороги, від потока, на становища підвідділу 511 (чота Марка) надходить ВП. Усі напружено вичікують на становищах. Год. 9:25, коли вже перші поляки підлізли на віддаль коло 20 метрів, наш кулемет перший відкриває вогонь. За ним ціла лінія. Поляки, які спочатку почали пхатися, подалися, втікали до потока. З огляду на неприхожий терен та на певну можливість підтягнення ворогом у короткому часі великої сили ВП, якого скрізь повно, відділ, забравши одного здобутого кулемета, перейшов на інше місце постою під „Ділок”. Бій тривав 25 хвилин (9:25-9:50). Поляки пустили три мінометні стрільна, але не цільно: одно цілком далеко, одно між своїх, одно — в середину наших становищ. Втрати ворога неznані, але були напевно, лише доступ до ворожих убитих і ранених був утруднений (висока шкарпа від наших окопів у потік). Здобуто один кулемет. Відділ не мав жадних втрат.

Год. 13:00 відділ відходить зі становища під „Ділком”, переходить дорогу Брилинці-Конюша, подається на становища під „Палятника”. До Брилинець приходить з лісу коло 200 вояків ВП, приїхало одне авто ВП від Красічина, вечером (20:30) прийшла ще одна сотня ВП. Прибуло ВП також до Рокшич і Вільшан. Год. 22:30 стріли в Брилинцях, цілу ніч — по Рокшичах. Вечером відходить командир Ластівка, пров. Тарас. Вислано чотирьох стрільців на Молодовичі по Пімсту. Відділ переходить Брилинці-Тисова, подаючись у „Чирак”. Заходить о год. 24:00 в потік під „Солотвиною”, де варить м’ясо. По бараболю не висилано. В Рокшичах ВП обсадило перехід з Корманицького лісу в Чирак і в Кописнянський ліс і дорогу між Рокшичами-Брилинцями та Брилинцями-Кописном.

ЧЕРВЕНЬ 1947

1 червня. Год. 4:00 відділ ще в потоці під Солотвиною. Стріли між Рокшичами і Брилинцями, певно до повертаючих з Молодович. Відділ переходить на Солотвину ближче шоси.

Постій. Погода дуже гаряча. Год. 12:00 прийшов стр. Кучерявий від Хріна. Ходив на зв'язковий пункт ... У Корманицький ліс. Не було нічого ... Год. 12:55 алярм. Ішли свої. В Брилинцях, Рокшичах, Вільшанах — ВП, робить застави і засідки від Чирака. По бульбу пішли до Рокшич; не принесли нічого. Вислано на Нагрічаки за худобою; худобу люди на ніч заводять до Красічина. З Молодович не долучили.

2 червня. Год. 3:00 відмарш через Чирак, шосу, понад Кречкову, попід шосу аж за Тисову. Перехід шоси і постій. Від півдня обов'язкова купіль для усіх. Долучила група від Ластівки. Вечором вислано одну стежу від нас і від Крилача за худобою на Кремпак і с. Гуту-Березку. Наші пригнали чотири штуки худоби, від Крилача — одну. Варили в поблизькому потоці. О год. 22:00 стріли в Гуті-Березці до стежі Крилача. Ціла лінія вийшла на берег потоку. Кухарі варили чечерю. Вночі прийшов зв'язковий від Ластівки. Вечором дезертирував ройовий Зуб і стр. Верба, який залишив зброю і картку, мотивуючи свій вчинок тим, що він хворий і не зможе йти, а також тим, що ті з його села, які кликали за ним „кацап”, усі повтікали.

3 червня. Год. 3:00 відмарш через Лодинку, понад Трійцю, Крайну, аж між сс. Крайна, Воля Корінецька, Лімна. Постій. За нашим слідом надійшов відділ командира Ластівки. Вечором вислано по бульбу на Крайну. Відділ рушив над Реберець у потік. Зв'язковий, який пішов по бараболю, зблудив. З бараболею ходили цілу ніч. Вночі чути авта в напрямі Ліщави Долішня.

4 червня. З огляду на недолучення „бараболяної” валки, не маршуємо далі, як було заповіджено. Аж о год. 9:00 нав'язано зв'язок. Відділ виходить на дорогу Реберець-Ліщави Долішня. Щойно відділ розтягнувся на дорозі, як завважено відділ ВП (зорець встиг завважити до 100 — решти не бачив), який вийшов зі с. Ліщави Долішня і розтягнувся в стрілецький ряд у нашому напрямі. Відділ (курінь) вернувся назад на становища над потоком. За хвилину дорогою, з якої ми зійшли, чути розмову. Над потоком по (противній стороні від нас) чути тріскіт галуззя. Тоді курінь так як стояв, розстрільною переходить відкриту поляну, подається на становища попереднього дня і стає на постій.

Сподіваємося ворога, але кожний відпочиває, бо перемучений. Аж о год. 13:20 алярм. Підслухи підвідділу 512 повідомляють, що ідуть поляки, які, біжучи зараз за підслухами, знайшлися раптом безпосередньо перед становищами того ж підвідділу. Майже сплячі ще кулеметники — віст. Грім, ст. Стр. Дунай і Мід, враз з рой. Морозом відкривають вогонь, завдяки якому раптовий ворожий наскок стримано. Наша лінія, прочунивши зі сну, приходить до опанування — відкриває вогонь. Командир Бурлака наказує відділові 96а (який був направо від підвідділу 512) своїм крилом окрилювати ворога, який під напором подається дещо назад. Натомість рівночасно з-заду становища відділу 946 атакує інший відділ ВП. Відділ 946 подається за фланкуючим відділом 96а, однак зв'язок зберігає лише підвідділ Зимного, решта відривається, тратить зв'язок. Оба відділи, вирівнявши лінію з підвідділом 511, легко фланкуючи, наступають далі, женучи ворога, який місцями, в густих кущах, знаходиться яких п'ять метрів від нашого чола. Підвідділ 511 рівночасно прямує в напрямі лісу над с. Лімна. На відтинку підвідділу 512 і відділу 96а втрати ворога (лише ті вбиті, від яких забрано зброю і документи) такі: один майор-лікар, Rokilanski Grzegorz; 6. 1. 1919. Pekary,¹ один підпоручник Hunca Stanislaw,² нар. 3.5.1919, Ворохта-Надвірна; один підпоручник і п'ять підстаршин та стрільців, від яких забрано документи. Здобуто два ППШ, дві пістолі (ПЗ8 і ТТ)³ і два кріси і плащ-палатки. Наші втрати — один легко ранений в руку (Крук з осередку КП). Бій тривав 25 хвилин.

Після бою маршуємо в напрямі с. Лімна. Ліс обставлений густо заставами. Зводимо з ними бій і завертаємо в напрямі Ліщави Долішньої. Кожний перевтомлений так, що ледве на ногах держиться. До того страшна спека. Прибувши о год. 16:00 над Ліщавою Долішню, зірці завважають, що ВП окопується вздовж дороги Кузьмина-Бірча. Вкопують навіть гармати. Однак рішаємо переходити шосе між Ліщавою Долішньою і Старою Бірчою. Як стемніло добре — рушаємо. Зійшовши над шосе, шпіца стверджує, що вздовж неї ВП на становищах.

¹ Рокіляньські Гжегож ... Пекари (місце народження).

² Гунца Станіслав.

³ „П-38” — пістоля німецького виробу; „ТТ” (пістоля Токарева) — пістоля радянського виробу.

Чути розмова. Курять. Тому, що терен в тому місці недогідний (треба сходити із стрімкої гори по каміннях), завертаємо та рішаємо пробиватися близько Старої Бірчі.

7 червня. Год 0:55 сходимо потоком близько дороги. Перший іде Зимний, за ним Марко, Остап, на кінці відділ 96а. Довгкруги спокійно, ніщо не зраджує присутності ворога в тому місці. Чот. Зимний зблизився до шоси і дістав вогонь зліва. Тоді завертає назад у ліс. Чот. Марко іде розстрільною направо від нього і допадає ріки і шоси. Долучує під шосу чот. Остап. Довкруги пекло. Ракети не гаснуть, з усіх сторін снопи вогню з кулеметів, по протилежній стороні шоси ворожа лінія, по горбах кулеметні гнізда (з-заду і спереду), але повороту взад немає. Кожний знає, що це була б смерть, по лінії пролунало: „Вперед! На пробій!” Вояцтво очайдушно кинулося у ворожу гущу по другій стороні шоси з голими штиками і закидало ворога гранатами. Ворог збаламучений, бере нас за своїх: „Nie strzelac!”⁵ Оба відділи (94а і 96а) пробилися. (Чот. Зимний, крім одного роя, який пішов з нами, завернув.) З нашого відділу впав стр. Байда.

Прямуємо в напрямі Диягівського лісу. Після короткого відпочинку, вранці, вже днем, переходимо дорогу П'яткова-Жогатин. Зліва наїхало ВП на фірах, завважило нас, зійшло з фір і попрямувало ліво-вскіс до лісу (навивперидки нам). Кожний голодний, виснажений, ледве тягнеться. Заходимо в ліс. Коротка перерва. Чути авто на Явірник. ВП підтягається. Рушаємо, як примари, під Гуту. Там стоїть ВП. Завертаємо на гору під Деляговою. Все покотом, лиш служба останками сил ще держиться. Тут спочиваємо від год. 9:35 до 15:15. Сонце пригріває, кожний шукає тіні, бо на сонці цілком слабне. Два дні нічого не їли, а за нами три бої й коло 45 км. Форсовного маршу. Після перерви переходимо в напрямі с. Ложок. Тут скоренько варить кожний ті останки, які має (бараболу, деяку кістку, каву) і тим підкріплюємось.

За Сяном не видно жадних ворожих рухів. Год. 20:00 рушаємо над сам Сян. Наліво, в спаленому селі [...] поляки зауважують нас, відкривають вогонь і рушають за нами. Приспішуємо кроки, скручуємо з потоку вправо, на стежці заклада-

⁵ "Не стріляти!"

ємо міну. Чоло наше приходить над Сян і шукає броду. За нами чути польські крики. За хвилину — експлозія міни. Налізли. Далі так певно не підуть. Знайшовши брід у місці, де з другої сторони ліс припирає до самого Сяну, переходимо Сян. Незадовго після цього ВП уже почало обстрілювати лінію Сяну. Заки зорієнтуються, доб'ємось до більшого комплексу лісу.

6 червня. Год. 0:10 рушаємо коло Руського Села (Присада), попри Дубецько, попід Ольхову в напрямі лісу над с. Сливниця. За Дубецьком під час перерви налізло на нас сім ормістів.⁵ Командир Бурлака кричить, щоб завернули "bo tutaj wojsko"; але зрештою: "Mozecie isc! Ile was jest?"⁶ Ці підходять. Лише командир з ПЖ підходить до них "запаліць" (закурити). Забирають кріси, зв'язують руки, і йдемо далі. В лісі перерва до ранку, опісля переходимо на становища. Одначе тут близько хати, напевно будуть цивілі. Переходимо досить погано відкритим тереном у ліс між (Гуту) Дрогобицьку і Гуціско Ненадовске. Стаємо на становища.

Вранці відлучилися ст. стр. Лист і зв'язковий (санітар) Береза. Год. 13:15 алярм. За нашим слідом надійшло коло 50 ормістів. Трьох із них налізло поміж підслухи аж на становища і кричать до стрільців: "A wies, panowie — rece do gory!"⁷ Вив'язалася коротка перестрілка. Капітан ОРМО був ранений, кидає "Токара" і втікає із своїми ормістами. Був убитий один лісний, загинули зловлені вночі ормісти. Рушаємо на північ у напрямі Рачина-Свободна. Але там поляки на становищах. Скручаємо на схід і в білий день переходимо шосе в Гуціску Ненадовскім і опинюємось в Крамарівському лісі. З перервами маршуємо понад "Конти" і о год. 21:00 приходимо на Осіни (де були взимі). Скоро варимо вечерю, хоч нема дуже що — два рої на хату, а хати бідні. Іntenдант придбали трохи м'яса. На год. 24:00 відмарш. Здезертирував рой. Змагун.

7 червня. Год. 0:00 маршуємо через Крамарівку в напрямі Гелюша. Під Гелюшем ракета і стріли до стежі. Вертаємось назад поза Крамарівку, маршуємо в напрямі Порохник

⁵ "Ормісти" — вояки ОРМО ("Охотничої Резерви Міліції Обивательської").

⁶ "Бо тут військо ... А зрештою, можете йти. А скільки вас?"

⁷ "Отже, панове, руки вгору!"

Села. В Долішній Крамарівці скручуємо в ліс. В лісі перерва над Волею Угорською до год. 4:30 і знов рушаємо лісом критими місцями. Минаємо дорогу Гелюш-Боровець. Знов перерва. Після неї перехід дороги Гелюш-Воля Угорська. Ідемо кавалок у напрямі Середньої і стаємо на постій. Кружляє літак. На Гелюші чути авта. Від полудня іде дощ. Кожний з насолодою відпочиває трохи уже попоївши. В маршах повідпарювані ноги. Год. 19:00 стежа ствердила, що з напрямі Гелюша на Середню і Волю (Угорську) переходило ВП. Є свіжі стежки. Ворог планує свіже окруження.

Вечором дощ іде весь час. Пускаємо придержаного лісного і рушаємо в напрямі дороги на Середню. Зв'язковий зблудив. Ми дві і пів години блудимо. Рушаємо на компас. Приходимо над дорогу Середня-Воля (Угорська). Нею переходити ВП. Переходимо дорогу. Ловимо поляка, плітонового — Рентер Антон, 27.7.1922, пов. Саскі, Вижеск Поморські.⁸ Він ішов ладнати зв'язок між заставами свого дивізіону (11 дивізія, 8 дивізіон) і 12 полком КБВ. Дорога була обставлена, і ми випадково, люкою, перейшли в комплекс мацьківського лісу. По такому перетомлюючому марші на дощі заходимо цілі мокрі в потік, варимо майже саму воду та пересиджуємо до ранку.

8 червня. Год. 4:00 рушаємо під Бовино. По дорозі дістаємо розвідку з Вапівців. Там є 10 вояків ОРМО, так само в Коритниках. В Бовині і Лентівні нема нічого. Іде дощ. Усі перемокли, померзли, голодні. Комар з Цяпкою (БСБ)⁹ пішли над с. Вапівці. Цяпка впав певно від ОРМА або від ВП (пішов у потік пити воду — було чути стріли і гранати). Комар прийшов, його нема. Маршуємо над Бовино, проводимо розвідку. Через день був спокій. Заквартирували в Бовині, чот. Остап — у Лентівні і Вапівцях. Варимо вечерю. К-р ПЖ пішов до Лентівні на розвідку. Не вертається, видно, що там є ВП. Час до часу стріли і ракети в Вапівцях. Інтендант Гора вбив свинку в Лентівні. Каже, що до нього були стріли і ракети. Все лишив і втік.

⁸ Рентер Антон, (нар.) 27. 7. 1922, повіт Саскі, Вижеск Помоскі.

⁹ "Цяпка" — Дмитро Грицько з с. Вапівці — вояк БСБ. Він попав тоді у польський полон і був засуджений на довічне ув'язнення. Амнестований 1956. Згодом виїхав до Австралії, де написав спомини **Горить ліс** (Лондон, 1975).

9 червня. Год 1:00 рушаємо в напрямі Лентівні, щоб там перейти Сян. Але тому, що були стріли в Лентівні, вертаємось через Бовино, Волю Мацьківську під Новий Світ. Занимаємо становища. Зловлено двох дишлів. Придержуємо їх до полудня і рушаємо над Новий Світ (Рокітниця). Перепадає дощ. Коло 12:00 год. кружляв літак. Чути стріли, як Воля Венгерська (Угорська). Над Новим Світом ВП або ОРМО відкрило вогонь по кінці нашого стрілецького рядка. Маршуємо через Маньківський Кут на вчорашнє місце (гора 408). Випадає дощ. Літак кружляє далі. Сьогодні мусимо перейти Сян. Год. 17:00 переходимо під Голублю. Там чути стріли. На шосі між Голублею-Коритниками крутяться польські стежі. Застав не видно.

Під вечір зривається вітер, іде дощ. Тереновий Левко запримітив на полі ворожі становища. Добре, що погода нам сприяє. Краще дається підійти близько під застави ворога і зліквідувати їх. Чекаємо до год. 23:00, досить ясно — дощ утихає. Рушаємо потоком між Голублею (скалою) і Вапівцями. На переді відділ 96а. На полі зліва поляки починають стріляти. Сагайдак коротким вогнем придушує їх. З Ваповець переїжджає авто поперед нас на Коритники. Перебігаємо шосу, опинюємося над Сяном. Голий ставить кулемети, Сагайдак дістає завдання перейти на другий берег і опанувати його. Переправа йде скоро. З-заду чути стріли щораз більше. Відділ 96а, переправившись, рушає до поблизького лісу (в коліні Сяну, званого "Леонцін"). З лісу раптом дістаємо сильний кулеметний вогонь. Так само зліва. Падає рой. Опришко. Чота Сагайдака відкриває вогонь, змітає ворожу лінію. Змушуємо замовчати і ворожі гнізда наліво і вмаршовуємо в ліс. Зад нашого відділу був уже під сильним ворожим обстрілом з-заду. Лиш завдяки скорому і рішучому нашому ударові прорив удається. Інакше було б далеко гірше. Після переходу майже до ранку, на лінії Сяну від Голублі аж десь по Лентівню не вгавала гураганна кулеметна стрілянина. Не знати, чи помилково билися зі собою — чи стріляли, щоб оправдатись з нашого прориву. Будуть казиритися в штабах.

10 червня. Маршуємо поміж Тарнавці-Красічин. О год. 1:30 переходимо шосу Красічин-Пралківці. На Лапаївці пе-

перва. Стягаємо з хат дещо хліба, муки, 2 штуки худоби і попри Залісся подаємося у вже раз попрощані, "знані", немов рідні Корманицькі ліси і о год. 14:00 приходимо під "Патрію".

Подорозі зустрічаємо стежки та свіжі становища. В неділю була тут сильна облава. Квартирували навіть в Лапавці. Не зважаючи ні на що, палимо вогні, сушимося, а в першій мірі варимо, що дасться. На становищах ще кожний мав трохи бараболі, подорозі назбирали грибів, дехто мав муку, крупи, городину так що до вечора висушились, попоїли і кожний став бадьоріший і здібний до дальшого маршу чи еventуального бою. Нестор зловив на Конюшій дезертира відділу 96а Кучерявого. Безпосередньо перед відмаршем дезертирував заст. рой. Огонь, стр. Мирний, Птах, Пугач, Орех, Сорока (перейшли з БСБ) та Коваль (перед місяцем прибув як охотник). Пров. Григор залишається. Дістаю від Заставного¹⁰ годинник, йому даю запальничку.

11 червня. По півночі рушаємо через "Патрію", попри Конюшу, попід Кописно, луками понад Риботичі і о год. 4:00 осягаємо Бориславку. Починає падати дощ. Заходимо до хат вгорі Бориславки під лісом. Все спить смачно до полудня, опісля кожний варить, хто що має. Вечором рушаємо далі. До Риботич приїхали три авта ВП. В Кописній також правдоподібно є. Мабуть, обставляють Корманицький ліс.

Прибувши на край лісу над Ямну Долішню, чекаємо, аж стемніє. Взаді хтось надійшов. Задержано. Це 11 вояків Ластівки з рой. Довбушем і ком. ПЖ Медведем. Це розбитки, які були зі Зимним. Зимний не прорвався з нами в Ліщаві Долішній, вернувся назад і після того три рази пробував прорватися, та не дав ради. Три дні ВП тримало цей ліс в оточенні та робило облаву. Ці стрільці бачили шість вояків від Зимного вбитими, з ним самим не знати що сталося. В Ямній Долішній був три дні спокій. Сьогодні прийшла група ВП і одно авто. Ніччю переходимо Ямну Долішню і прибуваємо над Долішню Грозову. Там нема нічого. Варимо в потоці бараболю.

¹⁰ "Заставний" або "Морський" зі с. Красичі — комендант охорони окр. Мирослава Гука ("Григора").

12 червня. О год. 5:00 маршуємо попри млин у ліс між селами Грозьова, Лімна і Тростянець. В Турниці впала остання кривка пров. Тараса з усім майном. Зустрічаємо вчорашні стежки з Лімни на Грозьову, напевно ВП. Над с. Тростянець стаємо на постій. Хоч зимно й усі голодні та перемоклі, але сплять по марші. Обсервація доносить, що з Тростянця на Розтоку поїхало 6 авт. ВП; в Тростянці ще є — варять, чути крики. Год. 21:00 рушаємо на край лісу, чекаємо, аж стемніє, щоб перейти в ліс над Завадку. Перехід пройшов спокійно, непомітно. Але по дощі на великій траві, хоч ми маршували розстрільною, залишився слід. Здезертизували: ст. стр. Комар, стр. Липа і сан. Левко.

13 червня. Год. 1:00 сходимо в присілок Борсуківці та користаючи з нагоди, що в хатах є бараболя, зупиняємося — чота на дві хаті — і варимо та печемо бараболю, хоч кожний докраю перевтомлений. Год. 5:00 к-р Криlach присилає до к-ра Бурлаки бунч. Ореста¹¹ з пропозицією, щоб скористати з нагоди, що по хатах є жорна, та намолоти пшениці, яка недалеко є замагашинована, й напекти пляцків. К-р Бурлака дає наказ виставити денне забезпечення та вислати по пшеницю. З нашого відділу пішов рой. Рута і 10 стрільців, від Криlachа рой. Данило

Год. 7:45 алярм. За нашим слідом надійшло ВП. Найшло на заставу Криlachа, і вже чути добру стрілянину. Відступаємо потоком у долину в напрямі с. Станкова. Поляки згори безнастанно обстрілюють, частина навскісь забігає нам дорогу. Падає поцілений в голову к-р Криlach¹² і більше ніхто. Ранений санітар відділу 96а Прут.¹³

Маршуємо в напрямі Тиляви Волоської, присілок Березка. В Тиляві стоїть коло 100 ВП. Рішаємо перейти шосе в

¹¹ "Орест" — бунчужний сотні "Ударники" 6 (96а) під командою хор. Ярослава Коцьолка ("Криlach").

¹² Впавий сотен. Ярослав Коцьолок ("Криlach") залишився на побоєвищі. Вояки, які пробивалися поруч нього, забрали тільки його торбу з документами та деякі речі, але не могли забрати його тіла через негодічний терен і сильний обстріл ворога.

¹³ "Прут" — чотовий санітар сотні "Ударники" 6 (96а) під командою Я. Коцьолка ("Криlach").

Крецівський ліс. Першою йде чота Остапа. З напрямку Кузьмина їдуть два авта ВП. Виставлено заставу і мимо всього переходимо шосе. Взаді чути перестрілки нашої застави з ВП, яке висіло з авт. З Тиряви Волоської іде ВП в ліс, нам навипередки. Виходимо на Крецівський хребет і маршуємо в напрямі Пили. Мід, який був на заставі й відступав останній, бачучи, що ВП нас здоганяє, закладає міну, на яку за хвилину налізли поляки (вибух). Приходимо над Пилу. Там щойно приїхало 6 авт ВП, яке стоїть у збірці, а старшина показує щось у нашому напрямі... Командир Бурлака дає наказ чоті Остапа пробитися через Креців у Ляхавський ліс, що блискавично, мимо перевтоми, виконуємо. Якраз цілість встигла перейти дорогу, як з Пили приїхали два авта ВП. Переходимо понад Запомірки, попід Ляхаву, через присілок Ропу, в напрямі Брижавського лісу. Маємо кусок відкритого терену, бо за нами погоня.

Переходимо ще кусок і хвилина перерви. Знов стріли на заді. Це ВП найшло на заднє забезпечення. Крики чути також зліва. Рушаємо в напрямі Буковини, де Кивай обстрілює з кулемета наступаючих поляків, а ми переходимо в Борівницький ліс. Переходимо дорогу Улюч-Борівниця і за поляною Чертеж 519 залягаємо ледве живі в оборонні становища та до вечора відпочиваємо. Якось спокій. Стратили слід або також втомилися. О год. 21:30 сходимо в потік, б'ємо останню штуку і варимо без бараболі — хіба гриби, якщо хто знайшов по-дорозі.¹⁴ 9:00 година, Крицьова, дезертирував кул. Граб, підвідділ 510 (чота Остапа).

14 червня. Год. 11:00 виходимо з потоку і маршуємо дорогою, стараючись не робити слідів, через Волю Володську в малий лісок над с. Володж. Стаємо таки на цій дорозі на постій. Із самого ранку кружляє літак. Ніхто навіть не вірить, що буде спокій. Кожний нервовий, якби чогось очікував, дрімає по кущиках, зриваючись щохвилини. Та переконавшись, що нічого нема, вдоволено кладеться далі спати. Сьогодні кожний має порцію сирого м'яса, то є бодай чим якщо не заспокоїти, то хоч приспати голод. Вночі дезертирували: заступник роївого кул. вістун Грім, кул. Дунай та кул. Говерля. Виховник

¹⁴ В цьому місці нінчається перший зошит рукопису денника і починається другий.

відділу 96а Заяць, враз з раненим Прутом та стр. Сміхуном були звільнені. По полудні знов дезертирували чотири вояки: стр. Боднар (Сірий) і Моряк з підвідділу 510 та двох з відділу Ластівки. Крім страшних фізичних умов, в яких знайшовся останньо відділ, вояки не витримують нервової ситуації — на їх думку безвихідної. Велика маса ворожого війська в терені, щоденно тяжче — бої, перевтома і голод спричиняють чимраз цю дезерцію. Дезертирують вояки найкращі, солідні, характерні, які в інших, навіть найгірших, обставинах ніколи були б того не зробили.

Вечором к-р Бурлака робить збірку, вказує на обставини і заявляє, що щоб надалі оминати дезертирства, то кожний, хто почуватися, що не витримає, замість має носитись скрито з думкою про дезертирство, нехай зголоситься і буде звільнений та буде могти піти із зброєю, куди схоче (лише не до ворога), а в реєстрі не стоятиме записаний як дезертир, але як звільнений з рядів УПА. Зголосилося всіх 24 вояки.

З нашого відділу: стр. Різун, Журавель, Лоза, Мариняк, Бук, Сорока, Гураль, Малий, кул. Лис і Буйтур та чот. інтендант Гора. Решта звільнені з відділу 96а і з відділу 94б (двох). З решти двох відділів, яка залишилася, створено дві чоти по три рої (два кулемети на рій). Чотовий першої чоти — Остап, заступник Марко; чотовий другої — Сагайдак, заступник Голий. Обсада ройових дуже сильна, так само заступників. Гірше з кулеметниками. Щонайкращі вояки повтікали та позвільнялися. Тепер створені рої вимішані, незіграні. Зате відділ став певніший: дві зграбні чоти, здібні до скорих та непомітних перемаршів. Ройові першої чоти: Кучерявий, Чумак, Довбуш; заступники: Галайда, Орко, Ворон. Ройові другої чоти: Шуліка, Мороз, Сова; заступники: Меч, Олень, Орел. Під час реорганізації другові Вирові сказали вояки 96а, які вчора дезертирували (д. Вир про це не знав), що довкола нас є повно війська. Чоти займають оборонні становища.

Вечором переходимо потік на Волю Володську. Яка вітіха! Є бараболя. Варимо, печемо. Висилаємо дві стежі з ПЖ на Поруби та Грушівку.

15 червня. О год. 1:30 вертаються обі стежі і зголошують, що в обох місцевостях є ВП. Над Сяном, між Яблунцею і Грушівкою, видно вогні та чути крики. Напевно тримають

застави. Година 2:40 підслух повідомляє, що нижче нього в потоці (в напрямі Сяну) чути якісь розмови. Вислана для перевірки стежа зголошує, що нікого не стрінула.

Якраз доварилася вечеря (заразом і сніданок), на яку ми нетерпеливо чекали. Думаємо братися до їдження, як повідомляють, що з долини маршує якесь військо. Чути торохкотіння кулеметів та менажок. Як же прикро! Пропала юшка, на яку вся надія покладалася. Командир заряджує відступ. В тому часі сипляться цільні серії стрілів у нашому напрямі, вилітають ракети. Стріли досить цільні, розкидають землю довкруги нас. Виходимо на правий (чи пак лівий за руслом) берег потоку — дуже стрімкий та покритий гущавиною, і виходимо ним на верх до поляни. Рветься зв'язок між чотами — на горі наладнається. Під час наскоку були ранені чот. Голий в ліву ногу та ПЖандарм Крук — в другу руку (в одну дістав під час бою над с. Крайною 4 червня). Юшка подорозі лісом повиливалася. Заноситься на дальшу голодовку. Але це вже дурниці. Хай лише хвилина спокою, щоб відпочити, а тут щойно ранок робиться. З острахом кожний думає, що буде до вечора — таж це цілих 18 годин. Стежі повідомили, що шосою Динів-Сянік цілий час їхали авта — напевно з військом. Що це мало б значити? Ще перед наскоком долучили чотири стрільці з відділу 96а, які ще 29 травня 1947, ще в другому районі, були вислані в терен і дотепер блукали. Дуже врадувані, що долучили. Оповідать, що по терені блукають вояки відділу 94а, які також тоді були вислані на заготівлю харчів до Молодович, а саме: Степовий, Граб, Чижик, Зорян, Глинка, Пімста, Вишня. Стараючись маскувати та змити слід, переходимо в клин лісу над дорогою між Борівницею і с. Улючем (над млин в Улючі) і з огляду на перевтому залягаємо на становища клином вперед, фронтом на північ. Якраз маємо кластися трохи спати, як ком. Зенкові вихопилася випадкова серія з ППС, біля самого командира Бурлаки. Кожний поденерований, але таки кладеться спати. Чути мотори авт та літак. Год. 9:10 шосою Улюч-Борівниця переїзджають два авта і чути фіри. Роблять нове окруження. Год. 11:00 стріли з автомата на північний захід становищ.

Год. 13:30 алярм. З напрям, з якого ми прийшли, підходить розстрільною ВП. Вже близько, а наші щойно прокида-

ються і тяжко їх пробудити — роблять рух. Командир наказує не стріляти, може перейдуть. Але на лівому крилі першої чоти (Кучерявий) раптом стріли.

Поляки налізли, наші почали вогонь, вбиваючи кількох. Здобувають папашки. По 3-4-хвилинній перестрілці командир наказує перейти в протинаступ.

Короткий бій — поляки втікають. Ми маршуємо в напрямі лісу. Прийшовши однак до шосе Борівниця-Улюч, зауважуємо ВП, розтягнене вздовж дороги. З огляду на день і добрі ворожі становища залишаємо намір прориватися. Маршуємо назад на захід та думаємо пробитися через с. Борівницю в напрямі Змулиська. На краю лісу — поляки. Зводимо приблизно півгодинний бій, по обох сторонах є вбиті і ранені. Ранені: к-р Зенко в ухо, зв'язковий Шугай в ногу (прострілена кість в суглобі над стопою) стр. Щупак, ПЖандарм Нестор у ногу. Впали: Пісня¹⁵ з ПЖ і стр. Ясень з відділу 946. Наші здобувають ППШ, кулемета й інші речі. Свою гіршу зброю кидають — нема сили нести — та й нащо вона?

Під обстрілом ворожих кулеметів, обтяжені кількома раненими, маршуємо далі в означеному напрямі. Довкруги нас поляки — з обох боків, і з-заду і те ж саме подають спереду, що сидять у збіжжі, звернені в нашому напрямі. Не стріляють, напевно думають, що свої. Скручуємо ярмом попри їх лінію, віддаль 20-25 метрів, і прямуємо в ліс Боровина. При кінці поляки починають стріляти, але на щастя втрат у нас нема. Заходимо в ліс і чуємо польські крики на північ і захід від нас. Відкриваємо до них вогонь. Вони думають, що це свої, кричать: "Nie strzelac! Tutaj 30-ty pulk!"¹⁶ Відповідаємо по-польськи: "Uciekaj, bracie na Jawornik, bo tutaj pelno banderowcow goni za nami!"¹⁷ По нашій лінії подають командування також по-польськи. Поляки збаламучені, не стріляють. Ми останками сил прямуємо до верха 437. Всі докраю перемучені, ворог іде слідом за нами.

О год. 15:30 добиваємося до верха 437, де на щастя — застаємо окопи. Занимаємо кругову оборону і рішаємося

¹⁵ "Пісня" — Ярослав Ковалик із с. Дроздовичі біля Перемишля.

¹⁶ "Не стріляти! Тут 30-тий полк!"

¹⁷ "Втікай, брате, на Явірник, бо тут повно бандерівців, гонять за нами!"

звести рішучий бій. Іти далі немає сил, мусимо хоч хвилину відпочити. Санітарі перев'язують ранених, доїдаємо рештки бараболі, яку захопили вранці, та сире м'ясо.

Польські крики чути вже під горою. Кожний вишукує важні документи, штафети — палять. Також свої багажі зменшуємо до необхідних речей. Командир пише ще до поляків на летючці "Do żołnierzy", знайдений при вбитому полякові. Подає також наказ, щоб цільно стріляти, підпускати ворога якнайближче, не дорожити життям, але дорого його віддати.

Год. 17:35 падають перші стріли, наші серії. ВП відразу відступає кілька метрів узад, займає становища і починає обстріл нашої лінії. Однак кулі не попадають, бо стріляють сильно під гору. Стрілянина та розрив гранат, які час від часу кидають наші хлопці, не вгаває на цілій лінії. З ворожої сторони падають вбиті один по другому. Бій триває 20 хвилин. Кричимо до поляків, питаємо, за що воюють — чи за Сталіна? Почот з ПЖ і санітарна обслуга сидять посередині. Кожний рішений боронитися до передостаннього набоя, останній залишати для себе. Хлопці кричать до поляків: "Нам смерть не страшна!" Починаємо співати "Вже вечір вечоріє..." — ціла лінія підхоплює пісню. Кожний якби зрадив, повеселішав, забув про ворога, небезпеку, голод, перевтому. Лиш час від часу обстрілюють ворога, який, мовби зачарований, дещо притих. Співаємо далі "Збудись, могутня Україно!", "Віють вітри", "Gdy naród w Warszawie"¹⁸ та "Гей-га, гей га". Поляки відступили далі. Правдоподібно старатимуться нас замкнути та будуть чекати на тяжку зброю і підсилення.

¹⁸ "До вояків".

¹⁹ "Гди наруд в Варшаве". Ось текст пісні і її переклад:

Gdy naród w Warszawie wystąpił z orężem, to wyscie w Lublinie radzili.
Warszawa wołała: "Zginie, lub zwyciężym" — a wyscie PPR tworzyli.
O, cześć wam panowie z Lublina — za mury stolicy zwalone,
O, cześć wam za rządy "batuszki" Stalina, za orła skradzioną koronę.
("Коли народ у Варшаві виступив із зброєю, то ви радили в Любліні.
Варшава кликала: "Згинемо, або переможемо!" — а ви ППР творили.
О, честь вам, панове з Любліна, — за звалені мурі столиці.
О, честь вам за уряд "батюшки" Сталіна, — за вкрадену орла корону).

Год. 18:20. Кожний трохи відпочив, але до вечора ще далеко. Тому рішаємо прориватися в напрямі с. Грушівки. Залишаємо в кущах здобуті три кулемети, диски й амуніцію забираємо з собою (здобута амуніція покриває втрати дня) і маршуємо розстрільною в наміченому напрямі.

На диво — ворога не зустрічаємо.²⁰ Так легко перейти ми не сподівалися. На годину 19:30 доходимо до краю лісу і займаємо оборонні становища, очікуємо вечора.

На покиненій нами горі впав стр. Сокіл, ПЖ від Ластівки. Загально того дня впало 5 вояків, поляків коло тридцять. Командир висилає Юлька з ПЖ і зв'язкового Бистрого на обсервацію дороги, якою маємо йти далі. О год. 21:00 вертається і зголошує, що з Томашівського лісу виїхали 3 авта без війська і залишилися в Вітрилові. Над самим Сяном під лісом видно коло 10 вояків, певно тримають застави. Виходимо з лісу в напрямі Пасік. По дорозі дезертирував чот. Остап²¹ та ПЖандарм Лісовик.²² Випадково відлучився виховник Євген,²³ помер Шугай.²⁴ Сходимо в с. Улюч і селом доходимо аж до

²⁰ Дмитро Грицько ("Цяпка") подав в своїх споминах з тюрми, що з ним сидів польський поручник, який брав участь у цьому бої і, чуючи повстанські пісні, дав наказ своїй частині залишити становища. Цією прогалиною сотня "Бурлаки" вирвалася з оточення. Польський суд засудив за це поручника на довічне в'язницю. В тюрмі поручник мав говорити: "Вони знали, за що воюють... Іншого виходу вони не мали: або згинуть в оточенні, або під час прориву. А за що я і мої вояки мали гинути? І я дав наказ своїм воякам залишити позиції". (**Горить ліс**, Лондон, 1975, стор. 342-343)

²¹ Чот. "Остап" — Павло Охота — повірив у польські комуністичні відозви і разом з "Лісовиком" з ПЖ зголосився на станицю МО в Даровичах біля Перемишля. Польський суд засудив його на довічне в'язницю.

²² "Лісовик" — заступник ком. ПЖ у сотні "Ударники" 4 (94а) під ком. В. Щигельського ("Бурлаки"). Разом з чот. "Остапом" він зголосився з польською летючкою про помилування до станиці МО в Даровичах. Проте він був засуджений на кару смерті і страчений в липні 1947.

²³ "Євген" — Йосиф Вівчаровський — виховник нашої сотні.

²⁴ Так ми тоді думали, а не було змоги перевірити. Тяжко ранений "Шугай" став лише непритомним. Поляки знайшли його і згодом засудили на 15 років тюрми.

Борівницької дороги, опісля над Сян. Вислана на другий берег Сяну стежа з другої чоти донесла, що ворога немає. Командир дав наказ переправлятися цілості. Коли частина увійшла вже до половити Сяну, з протилежного берега, зліва, посипалися стріли. Силою нема сенсу пробиватись, бо, розконспірованому [...]шуємо в напрямі Крайник. По дорозі чуємо стріли на Борівницькій дорозі.

16 червня. О год. 3:30 приходимо на край лісу. Над Сяном (під Улючем) дезертирували рой. Орко і Лев. Одно-годинна перерва, відтак маршуємо через Буковину в напрямі Пили. Іде дощ. Ледве тягнемоя. До фізичного перемучення прийшло ще більше моральне пригнічення з причини невдачі переходу Сяну. Всі голодні. По дорозі збираємо гриби. О год. 10:00 заходимо до трьох хат під лісом. Там застаємо бараболю і беремося до варення юшки, яку кожний старається якнай-скоріше зварити, бо кожної хвилини може щось зайти, а без юшки вже далеко не потягне.

О год. 11:00 щасливо закінчили варення і рушаємо далі в напрямі Ляхави. Дощ іде далі. В Ляхаві знову вступаємо до трьох хат і варимо таку саму юшку, печемо на дорогу бараболю.

Год. 18:15 маршуємо в напрямі Запомірок. Приходимо на край лісу і зупиняємося.

Висилаємо розвідувальну стежу. Над нами кружляє літак. (Раніше не літав, бо було від ранку дощово і мрячно. Тепер дещо вияснилося і спокійно.) Смерком переходимо Запомірки, Пилу та через гору поміж Голучків і Семушову прямуємо в Солонний ліс. По дорозі дезертирують: стр. Карпо, Славко (від пров. 100 "Тараса") і рой. Ворон (від Ластівки). Не помогли слова командири відділу та можливість звільнення.

17 червня. Перед дорогою Голучків-Семушів стримує нас польська стійка і пускає серію з автомата. Розгортаємося в розстрільну. Чота Сагайдака переходить без стрілу, до почоту та чоти Марка починають стріляти. Однак по кількох наших стрілах утікають. Ми переходимо полями в напрямі лісу. По дорозі дезертирують рой. Довбуш, кул. Деркач з кулеметом. Медвідь — ПЖ від Ластівки — та стр. Яків (від Ластівки).

Увійшовши в ліс, з огляду на темну ніч та дощ до 3:30 відпочиваємо. Відтак маршуємо далі, стараючись маскувати сліди. Переходимо шосе серпентиною Тирява Волоська-Залуж і маршуємо лісом між Монастирець-Залуж. Іде дощ і досить зимно. Два кілометри перед краєм лісу робимо перерву, мокрі та перемерзлі — однак, перемучені та невиспані, лягаємо спати.

По полудні дощ зціхає. Їмо бараболю, яку вчора напекли. В декого є цибулька або часник, знайдений у Пилі. Думки кожного обертаються коло переходу Сяну — мовляв, це вже остання наша дошка рятунку. Вже якби тут не вдалося, то таки напrawdę погано. Вечором підтягаємося під саму шосе. Вислана обсервація зголошує, що на дорозі, штреці та Сяні — спокійно. До Ліська переїхало 12 авт. ВП. За нашим слідом долучує до нас заступник ройового ст. віст. Степовий,²⁵ ПЖ Граб та ПЖ відділу 95а, які ще 1 червня 1947 відійшли з першого району ладнати зв'язок з відділом Громенка. (Степовий і Граб відійшли на Молодовичі за харчами.) Ці стягають ще інших стрільців, які тут сиділи в Солоннім, разом з пров. Ігорем,²⁶ на бараболяних пляцках.

До нас долучує подруга Офелія²⁷ та 22 інших вояків, разом з раненим з відділу Ластівки. На пров. Ігоря нема часу чекати. Кожної хвилини ситуація на шосі може змінитися в нашу некористь. Тож негайно смерком рушаємо на переправу: шоса, штрека, Сян. До половини ріки брід добрий — дальша вода глибока і страшенно рвучка. Одинцем неможливо перейти. Роями ловляться стрільці за руки — такими ланцюгами переборюємо другу половину ріки. Яюсь спокійно. Стр. Лемко відірвався від ланцюга та почав плисти з водою і кричати. Крик почули вартові стійки на штреці ближче Залужа і почали стріляти. Але відділ уже по другому боці ховається в ліс. Лемко

²⁵ "Степовий" — ройовий нашої сотні. Тепер перебуває в США.

²⁶ "Ігор" — Володимир Кіт з Бережанщини, абітурієнт бережанської гімназії в 1942 р. — районний ОУН і керівник підпільної адміністрації в п'ятому районі перемиського надрайону ("Холодний Яр").

²⁷ "Офелія" — Ольга Ганас, родом з Перемищини — з Українського Червоного Хреста (УЧХ). Пізніше вона попала в чеський полон і була видана Польщі, де відбула довголітнє ув'язнення.

плив з водою далі, опісля долучив. Усі мокрі, як щурі, перемерзлі. Маршуємо якимсь потоком у лісі, по коліна в грязюці. Потім страшними хащами драпаємося на гору, аж врешті стали. Зв'язковий зблудив і нема ради. Будемо маршувати за мапою і компасом. Страшний марш: все мокре, дощ ллє без перерви, якісь дебри, потоки, гущавник — до того темно, як у гробі. Хоч би якась найменша стежинка по дорозі. Перший маршує Гак з електричною лямпочкою та компасом. За ним командир Бурлака з мапою і я справджую другим компасом напрям. Нарешті по невимовно трудному терені виходимо з лісу на поле, потім — якась дорога. Нарешті переходимо шосу Сянїк — Лісько.

18 червня. Посуваємося в напрямі дороги Тарнава-Чашин. Розвідняється. Терен нам прихильний. Маршуємо за компасом, якби з найліпшим зв'язковим. Перейшовши згадану шосу, скручуємо на доріжку, яка веде нас на верх г. "Грушка, 583". Перед хрестом скручуємо до хаток "Чекай", де по проведенні розвідки розквартируємося, щоб бодай дещо перекусити, перезутися та пересушитися. Є дві хати замешкані та дві порожні. О год. 8-мій розквартируємося і починаємо варити. Є бараболя, мука, біб, фасоля, трохи молока — зарізано двоє телят. Вже починає розноситися запах юшки, як раптом — алярм! Стріли на стійці, звідки ми прийшли. З боєм серця виливаємо і залишаємо страву, не розподілене ще м'ясо, забираємо відра (дехто муку та фасолю) і під обстрілом відступаємо до лісу. Стр. Корінь залишився на стійці, ранений в обі ноги. Яюсь так дався підійти, що поляк перший стрілив до нього. Другий стійковий утік. Ранений був стр. Воробець у правий бік та легко (ранений) стр. Хмара. Відступаємо в напрямі с. Хоцень. Там військо. Проти нас чути мотори авт на шосі Лісько-Балигород та на шосі Тарнава-Середнє. Над нами кружляють літаки. Бачили, як ВП ступнево обставляє хребет по обох боках лісу, в якому знаходимося. Окопуються. Ми — окружені. Година 18:00, починає, темніти іде дощ та заходить мряка. Користаючи з цього, важимося на ризиковний крок: сходимо глибоким, але з голими, рівними берегами крутим потоком — просто в середину села Середнє Велике. Поляки по горах нас, мабуть, не бачать. В потоці, на щастя, їх нема.

В селі переходимо дорогу та знов потоком —у протилежний ліс. Голод і перевтома. Переходимо через верх 641. Сходимо в потік і варимо юшку, яка все ж таки трохи підкріплює.

19 червня. Година 6:00 — відмарш. Маршуємо на південь. Сприяє нам густа мряка, так що не мусимо крутити закритим тереном, а йдемо просто стежками через полонини. О год. 8:00 доходимо до верха 564, де стаємо на довшу перерву. Год. 11:30 будить нас гуркіт літаків. Чути також авта в напрямі Кальниці. Командир Бурлака наказує маршувати в напрямі "Суліни-759" і туди перейти в Хрещату. Ідучи з компасом напереді, виходжу на вершок гори на край лісу і зауважую здовж лісу розтягнені польські застави, одна з них яких 40 метрів від мене. Відступаю, зголошую це командирові. Наказує скрутити праворуч, розстрільною маршувати, ліквідуючи ворожі застави, і через с. Туринське пробиватися в протилежний ліс Хрещату.

Виходимо розстрільною на край лісу. Захоплені нашим засягом застави є моментально зліквідовані. Ройовий Чумак підбігає перший до одної з них — бачу, лежать уже три трупи, кілька наплечників, ППШ, кріс та "дехтяр". Беру один наплечник, хоч як не можу нести своєї торби. Однак надія, що в наплечнику може бути щось з'їсти, додає витривалости нести його. Дивлюся далі — під кущем видно кінець ППШ. Ловлю його. Ба, та він в руках у поляка, який проситься, щоб його пощадити, зашившись цілий у куші. Ну, думаю, братіку, добре, що ти мене не застрілив, але обставини не такі, щоб таке робити (маючи зброю, просити помилування). Забираю ППШ, яке зараз бере для себе стр. Хмара, і здоганяю чоло, яке пробивається далі в долину. Відзначається рой. Галайда. Над нами низько кружляє літак. Поляки із застав направо від нас стараються відтяти нам дорогу — зліва дістаємо сильний вогонь. ...Відстрілюючись на обі сторони, досягаємо дороги в селі. Тут справа і зліва ВП. Наші кулеметники придушують їх наступ. Цілість під обстрілом продирається до лісу. Падає кул. Зов, ранений кул. Листок. Здобуту зброю хлопці міняють, гіршу кидають. Правдоподібно був зістрілений нами ворожий літак.²⁸

²⁸ Літак таки долетів до летовища. Польські джерела подають, що летун хор. Свентковскі був ранений у рамено, а зорець пор. Ян Дзеньковскі дістав смертельну одну в груди і помер у дорозі з летовища до лічниці. (В. Ярніцкі: В погоні за Бурлаком, Варшава, МОН, 1969, стор. 52-53).

Захопивши ліс, виходимо на верх 734. Перерва, така бажана усім. "Розконспіруємо" свій здобутий наплечник, двиганий з одної на другу гору. Знаходжу в нім: 5 консерв (мелена свинина), кусок солонини, коло 1 кільо цукру, понад 200 штук папіросів, палатка. Це для нас просто Божий дар. Командир здобув хліб, що так бодай знов кілька годин заспокоєний голод та піддержані виснажені організми.

Зліва, на другу чоту наскакують поляки. Відбиваючись від них, відступаємо на південь. На поляні 836 бачимо поляків, як маршують у нашому напрямі. Маршуємо польськими стежками²⁹ — широкими і втоптанними, як дороги. Видно, є їх тут немало. Над нами літаки, за нами польські крики. Поток сходимо в Душатинський потік "554" і переходимо на другу сторону. Якраз на половину розтягненого в марші відділу надходять поляки. Новий пробій. Ранений стр. Веселий (у ногу) та стр. Рись. Прямуюємо в с. Миків.

О год 21:00 сходимо в потік "Миковий 124" на північ, де думаємо варити якусь юшку. До села вийшла стежа з ПЖ для провірення, чи є бараболя, поляки, люди і т.д. За короткий час стежа вертається і зголошує, що коло 100 метрів нижче нашої застави чути польські крики, ламання ріща та відгомін голосів, шелест листя наліво і направо від нас. Негайно гасимо вогні та відступаємо на беріг. Ідуть докладніше провірити: командир Зенко, Скала і Снігур. Не хочеться вірити, щоб це були поляки. Що вони роблять тут у лісі тепер? А може то якийсь наш відділ, то нав'яжемо зв'язок. Якби це добре було. Все ж таки знають терен, обставини. Решта, крім забезпечення, сплять. Нараз у напрямі, де пішла стежа — стріли. Стежа вертається, а поляки як не розстріляються з усіх сторін в потоці нижче нас та по обох хребтах. Стріляли майже до ранку. Лежимо недалеко них та слухаємо цю музику стрілів. Час до часу розривні кулі розриваються над нашими головами. На правду треба партизанських нервів та стану перемучення (в якому ми знаходимося), щоб спати під час цього. Однак багато спить смачно — аж ліс гуде. Постулялися докупи, бо зимно. Хто не може спати, роздумує, що принесе завтрішній день.

²⁹ Стежками, втоптанними вояками ВП.

20 червня. О год. 3:00 рушаємо в напрямі Хрещатої. Напереді друга чота. З Хрещатої хребтом думаємо посуватися на південь. Перепадує дощ, день заповідається понурий. Напереді стріли — поляки. Командир наказує хребтом пробиватися далі. Гураганна обопільна стрілянина. Поляки в камінних становищах, що 50 метрів кулеметні гнізда. Пробій тяжкий. Вузький камінний хребет, з одною стежкою, по боках схил і гущавник. Немає місця для розстрільної, навіть для одного роя. Одначе останні переживання, ряд боїв, перетворили стрільців у правдивих безстрашних воїнів, не знаючих нічого неможливого. Заохочуване піддержуючими окликами і наказами з-заду, чоло нищить польські застави, один за другою, на відтинку одного кілометра. Це вже можна зачислити в ряд геройських боїв. По трупах ворожих і своїх (у нас впали два рйові, ст. віст. Сова³⁰ та Мороз і стрільці Голуб та Сорока, а ранені: кул. Хмара, бунч. Орест, стр. Пластун, Левчук). Безстрашно, без вагання здобуваємо камінні ворожі становища — на відтинку кілометра гірського недоступного хребта. Хто це пережив, цього ніколи не забуде. Здобуваємо кулемети, ППШ, кріси, гранати, амуніцію. Як звичайно, зброю вимінюємо на кращу, гіршу залишаємо. Здобуто кілька наплечників з харчами (це найбільш цінне!) та кільканадцять цельт-палаток. Для змилення сліду робимо розстрільну вліво, сходимо коло 150 метрів в долину, опісля стрілецьким рядом вправо — на південний схід, у напрямі полонин. Під дорогою щіпка завважує польські застави. Із-за недогідного терену неможливо прориватися. З хребта вниз за нами чути, як сходять поляки. Завертаємо до потоку, який веде на схід (до села) і щасливо переходимо на другу сторону. Поляки були уже на 100 метрів від нас, але не зауважили. Маршуємо далі і на кам'яному хребті "Яворна" займаємо оборонні становища та відпочиваємо. О годині 16:00 —стріли. Поляки надійшли за слідом. Приймаємо оборону, терен догідний. Воює лише один рій (Кучерявий), двома кулеметами кладе їх коло 15 трупом, решта

³⁰ Незабутній образ: в розгарі бою його рідний брат "Хрущ" навіть не мав змоги зблизитися й попрощати брата, лиш здалека махнув на прощання рукою і сказав: "Будь здоров, Сова!" (замість "Прощай, Сова!").

з криком втікає назад і обходить наш хребет з боків. По 15-хвилинній перестрілці маршуємо далі на південний Схід, аж до хребта 1070, відтак робимо розстрільну вправо і сходимо в потік, який веде до с. Щербанівка, і варимо юшку (солена вода з двома-трьома грибами). Вже насправду кожний ледве дихає. Багатьом вже з голоду пухнуть ноги, повідпарювані, нерозвивані. Однак кожний ще міцно тримає в руках зброю та дорожить нею, віруючи в неї та в краще майбутнє. Кожний рішений на все. Вірить, що якщо має пережити, щастя допише, то переживе. Якщо ні, то нема ради. З тим погоджується.

21 червня. Година 5:30 виходимо з потоку на хребет "937" (північний захід) і відпочиваємо. Обезпечення з південного сходу, південного заходу і сходу повідомляють про польські застави. Командир перевіряє. Є справді. В потоці, де ми ночували, чути крики і свисти. Чуємо, як підходять за слідом у нашому напрямі. Відступати в протилежну сторону нема куди. Командир задумує маневром змилити ворога до вечора, а вночі за всяку ціну перейти кордон. Хоч як усі помучені, маршують за командиром, здають собі справу, що такий стан уже довго не може тривати. З причини голоду та високої температури почнемо гинути. Просять командира, що якщо не вдасться перейти кордону, звести бій, у якому могли б усі по-геройськи загинути. Маршуємо для замилення напряду на північний схід, потім хребтом скручуємо на південний схід і хребтом 1007 посуваємося в лісах між Жебраче і Щербанівку. Направо бачимо польські застави, на дорозі між згаданими селами. Сподіваємося сильних застав. На диво, переходимо спокійно. Посуваємось далі в напрямі кордону. Спинаємось на гору. З голоду і перевтоми деякі стрільці падають, не можуть іти. Як можемо, допомагаємо їм, тягнемо їх із собою. Ідуть разом з нами також ранені. Найслабше з них почувається кул. Хмара, далі стр. Веселий. Слабнуть стр. Хмара (1-ша чота). стр. Хрущ, бунч. Орест та інші. О год. 23-тій доходимо близько кордону. Перерва. Виходить розвідувальна стежа з ПЖ для провірення терену. Вертається і зголошує, що нічого підозрілого не зауважила.

22 червня. О годині 1:30 переходимо спокійно кордон поміж Бальницею і Солишкою і з перервами посуваємося сло-

вацькою територією в напрямі с. Телеповце. Властивий кордон переходимо (після зблудження), як вже дніє. Безпосередньо за кордоном злазимо з високої гори шкарпою у долину. Багато стрільців уже треба провадити. Хлопці не хочуть вірити, що ми вже на словацькій території: сподівалися на самому кордоні найбільшого ворожого спротиву.

Тепер найважливіше — за кожен ціну мусимо щось з'їсти, бо вже довго не потягнемо. О год. 6:30 доходимо недалеко села. Зустрічаємо цивілів, які йдуть на ягоди. Від них довідуємося, що в селі є жандарми і фінанси³¹ — квартирують в долішньому кінці села. Однак маршуємо до села, щоб бодай за яких дві години дещо з'їсти. На початку села бачимо гарний червоний будинок. Довідуємося, що це дім фінансів (попередні цивілі дали помилкову розвідку) та що до села прибуло триста вояків. Хоч як прикро (кожний волів би бій звести, щоб захопити дещо з'їсти), повертаємо назад, маршируємо в напрямі лісу і скручуємо в потік, який веде на південний схід.

Розпалюємо вогні і варимо м'ясо з теляти, захоплене від пастуха.³² Хоч вправді до варення мало м'яса залишається. Ще майже з живої штуки усі їдять такі сире м'ясо. О год. 10:00 — ще добре м'ясо не доварилося — стріли нашої застави. Це налізло на неї коло 15 вояків. Наша застава, завваживши їх, своїм звичаєм відкрила вогонь. Вояки повтікали, ми забираємо відра з м'ясом — виходимо на північний схід на полянку 693 і відпочиваємо.

³¹ "Фінанси" — популярна назва пограничної сторожі ЧСР.

³² Ми не мали багато готівки (польські золоті й американські долари) і тому платили за харчі лише пастухам на полонинах (за худобу, вівці, сир чи молоко). Позатим ми були змушені рекуїрувати харчі — передусім у державних крамницях і в багатших селян (вівцю, свиню чи якусь штуку худоби). В таких випадках ми виставляли квит на офіційному блянкеті "Військової Інтендантури УПА", з точним переліком рекуїрованих товарів і визначенням їх грошової вартості. На цьому блянкеті була примітка, що майбутня українська держава покриє кошти зарекуїрованих речей. Де це було можливо, ми заходили до селян на вечерю чи проводили добровільну збірку харчів. Особливо словаки приймали нас дуже гостинно й давали харчі "на дорогу", так що ми почувалися між ними неначе в українському селі.

О год. 14:00 підходять за нашим слідом словаки і питають: "Хто там є?" Командир забороняє стріляти і кличе до них, що ми хочемо з ними говорити. Від них вийшло двох — від нас іду я і к-р ПЖ Гак. Питають, хто ми. Відповідаємо. Кажуть, що наш стійковий сказав їм, що ми поляки. Вияснюю помилку. Кажу, що ми помилково перейшли кордон з Польщі і що відходимо туди назад. Кажу, що ми воювати з ними не хочемо. Хай ідуть в свою сторону, ми підемо в свою. З-заду якийсь старшина переказує, щоб за 10 хвилин ми пішли собі геть, вони також підуть. Так ми усі і зробили. Вони відійшли, ми собі, в протилежну сторону.

Відійшовши 1 км на південь, коло потічка ми знову зайняли оборонні становища і стали на відпочинок, властиво приступили до привернення собі бодай частинно людського вигляду (голення, миття, стриження, чищення одягу, обуви), хоч кожний змучений і ослаблений, ледве рухається. О год. 16:00 стійкові повідомляють, що розстрільною в нашому напрямі підходить військо. Командир наказує не стріляти, лише підпустити близько, зупинити і закликати, щоб вертались, якщо б почали стріляти, боронитися. Затримані не стають, лише з криком кидаються на нас. Відкриваємо оборонний вогонь. По короткій перестрілці ЧС³³ починають втікати. З лівого крила приводять п'ятьох полонених з кулеметом, автоматом і крісами. Обходимося з ними чемно, з'ясовуємо цілі нашої боротьби, забираємо від них лише кулемета й автомата, а з крісами відпускаємо в напрямі їхнього війська. Оповідчають, що вийшло за нами дві групи по 150 чоловіків і від ранку ходять. Кажуть, що словаки воювати з нами не хочуть, але їх гонять старшини-чехи.³⁴ На правому крилі також здобуто одного автомата.

Після бою стрілецьким рядом виходимо на верх 857. Стрімкі як стіни гори, голод і перевтома не дозволяють скоро

³³ ЧС — чехословацькі вояки.

³⁴ Це була наша перша й остання сутичка з чисто словацькими частинами. Після цього чеський уряд стягнув ці відділи, а кинув проти нас чеські частини й чеську старшинську школу, при яких були також польські й московські "дорадники" (згідно з договором СРСР, Польщі й Чехо-Словаччини проти УПА).

зміняти місць. Порушаємось дуже поволі, стрільці ведуть один другого. Одно додає нам надії, що ми вже не в Польщі, а в Чехо-Словаччині, та що все ж таки чехи не такі дуже скомунізовані і не будуть нас так переслідувати. Зрештою, навіть на випадок боїв, то з чехами, в порівнянні з ВП, бій це іграшка. На верху відпочиваємо. У воєнних бункрах магазинуємо одного "дехтяра" з огляду на брак набоїв, на його місце беремо "чеха".³⁵ Із здобутих двох автоматів робимо один, якого дістав рой. Кучерявий. Як почало темніти, посуваємось далі на південь у напрямі села Парігузовце. Надворі страшна горяч. Маршуємо старими воєнними окопами, в яких зустрічаємо багато кістяків, невипалених стрілен, порожніх пуделок з толу (мін) та скриньок з амуніції. Верх цей був цілий замінований.³⁶ Година 22:30 підходимо до села. Вислана до першої хати розвідка (Гак, Юлько) негайно вертається і зголошує, що в згаданій хаті побачили через вікно чотирьох вояків. Чи то військо і скільки — не знати. Кожний посумнів: усміхається знов ще один день без їжі. Вже пізно вислано другу стежу з ПЖ у другий кінець села, яка також вертається і повідомляє, що стрінула там стежу і відступила. Командир висилає рій Шуліки до хати, де була перша розвідка, із завданням окружити її та в міру можливості без стрілу зловити вояків, які в ній були, щоб "дістати язика".

23 червня 1947. О год 0:20 вертається стрілець від Шуліки і повідомляє, що в селі є лише сімох жандармів. Сходимо в село і займаємо квартири — рій на хату. Друга чота і почот уже на квартирах, перша чота зближається до жандармської станиці, звідки "четніки"³⁷ починають стріляти.³⁸ Рої

³⁵ "Чех" — чеський легкий кулемет марки "Чеська Збройовка".

³⁶ В часі Другої світової війни.

³⁷ "Четніки" — так словаки називали поліцистів.

³⁸ Пригадую ще такий епізод: Чот. Володимир Дашко („Марко”) здалека кричить до мене: "Буркун! Із призначеної мені квартири стріляють четніки!" Я відповів: "Це твоя квартира — здобудь собі її."

Кучерявого і Чумака підсуваються під станицю, здовуюють її. Ловлять двох жандармів, і чота розходитьсь по квартирах. На станиці здобуто: 1 ППШ, кріси, з яких лише два забираємо, 6 пістоль з футералами ("Ческа збройовка 7.65"), уніформи, білизну, а що найважливіше — харчеприпаси. З крамниці забираємо потрібний нам товщ, муку, цукор, каву, консерви й інше,³⁹ розподіляємо між чоти і о год. 3:00, по сякій-такій "вечері", виходимо в ліс. Кожний обвантажений товаром, ледве тягне, але усі задоволені, не хочеться вірити, що те, що недавно було мрією, а саме: хліб (білий), сало, смалець, консерви, маргарина, цукор і т.д. — двигаємо на плечах і якщо добре піде (тобто: буде спокій), підкріпимо тим трохи свої сили. В цьому селі залишився ранений Хмара.⁴⁰ Для змилення напряду відступаємо на північний схід, а на хребті замасковуємо сліди, звертаємо на південь. Доходимо до місця Межогеги, займаємо оборонні становища і відпочиваємо. Цілий день їмо "на вибір". Дивуємося, де стільки влазить. День сходить спокійно. Можна голитися та обмитися в поблизькому потоці. О год. 22:45 в потоці вариться вечеря. В почоті — юшка пенцакова із сушеною городиною, така смачна, що кожний, хоч наїджений, не може нахвалитися.

24 червня 1947. О год. 4:30 вимаршовуємо з місця шосоу на південь. Доходимо до верха 499 і при неуживаній дорозі, виставивши обезпечення, відпочиваємо. День проходить спокійно. Покарано буками стр. Зенка і Гаєвого за те, що захо-

³⁹ Мова про рой. "Чумака" з чоти Володимира Дашка ("Марка") з с. Тростянець у Перемищині. Він живе тепер в Австралії. В Австралії живе також ще один ройовий "Чумак", Юрій Борець, зі сотні під командою Михайла Дуди "Громенка").

⁴⁰ В час рейду ми не мали змоги опікуватися важко раненими й були приневолені залишати їх по селах, у надії, що селяни їх не видадуть, а якщо й видадуть, то чеський уряд поведеться з ними гуманно. (Про це він запевняв у різних летючках.) У таких випадках ми звичайно контактувалися з місцевими священиками. К-р В. Щигельський ("Бурлака") залишав також записку, в якій апелював до чеського уряду дати раненому лікарську опіку й трактувати його як вояка української армії. Не зважаючи на обіцянки, чехословацький уряд видав усіх полонених вояків УПА на розправу Польщі. Сталося це ще перед комуністичним переворотом в Чехо-Словаччині.

вали одну пістолю, здобуту на жандармській станиці. О год. 21:00 недалеко нас екепьюзі. Мабуть, якась міна. Вимаршовуємо в напрямі півдня, а відтак скручуємо на захід. Хочемо зайти до хаток, які є на південний схід від м. Піхне. Доходимо до хат. Вислано розвідку ПЖ, яка стверджує, що це с. Пчоліне. Год. 0:15 — уже нема часу далі маршувати.

25 червня 1947. В селі квартирує військо. Ми займаємо хати в частині села, віддалені 200 метрів від середини села, де є військо. Дається рій на дві хати. Пси зчиняють великий галас. Чеські стійкові зупиняють, питають, хто ми. Не відповідаємо нічого, лише далі розквартировуємо. Ці стріляють вгору та пускають ракети. Щораз більше стрілів. Год. 1:15, по розподіленні вбитої свині та придбанні дещо хліба чи то "пляцків", вимаршовуємо на південний схід. На горі стверджуємо, що бракує стр. Меча й стр. Мороза. Чути, як пугають десь коло села. Відповідаючи, чекаємо більше як годину. Не долучують. Маршуємо далі до потоку (на південний схід від гори 453), де робимо перерву і варимо снідання. В с. Пчоліне залишено раненого стр. Веселого. Імо юшку з вепровиною, попиваємо кавою. О год. 5:30 маршуємо далі, доходимо до дороги Сніна-Пчоліне, перейти якої з огляду на рух, білий день та відкритий терен не вдається. Звертаємо в долину між 499 і 344, займаємо оборонні становища і залишаємося днювати. По полудні долучують стр. Меч і Мороз. Старі партизани — прийшли за слідом. Село, в якому ми були, дуже симпатичне, чисте, гарні забудовання, мешкає багато українців. Є наш священник і учитель, але з огляду на військо не вдалося їх відвідати. Під час переходу шосе переїхало одне порожнє авто. Орест не може йти, чекаємо на нього по другій стороні шоси.

26 червня 1947. О год. 0:30 доходимо до с. Піхне. Довідуємося, що в селі є 5 вояків-чехів. До них вислано ПЖ, а самі розквартировуємось: рій на дві хати. Вояків роззброєно без стрілу. Усі 5 мали автомати і по одному магазинкові (амуніції). Три автомати, усі магазинки і взуття забираємо. Два автомати без магазинків їм звертаємо. В селі були дві крамниці, але в них, крім кількох літер водки, нічого не було.

Люди оповідають, що торік тут були "наші".⁴¹ Видно, добре враження залишили. До нас ставляться дуже прихильно. Оповідать, що до Гуменного приїхало багато польського війська. Інтендантура розподіляє дві свині. О год. 3:00 виходимо дорогою на південний схід, відтак скручуємо на південний захід і виходимо на верх 545. Звідтам далі на південний захід сходимо в потік при поляні і відпочиваємо. Ліси і гори прекрасні! Не можемо налюбуватись В потоці одні варять, інші миються, перуть, їдять, відпочивають. Год. 17:00 понад нас їздить літак, скидає летючки п.н. "Заклик до членів Української Повстанчої Армії (сотня Громенко)". На кінці підписи стрільців, які правдоподібно зголосилися: "Груша, Арказ, Стрила, Бак, Вильха, Сливка, Могила, Нив, Панас, Лев" і "Словенська правда побидить! ! !" Разом з тими летючками скинув також "Приглашка", які мали б служити як перепуск до військових властей для тих, які добровільно зголосяться. — "Словенська правда побидить". О год. 19:00 — алярм. Стійковий Хмара повідомляє, що нашими слідами йдуть словаки. Незамічені, відступаємо на верх 429. Увійшовши в кущі, чуємо виразно чеську команду. На верху змилюємо сліди і завертаємо в потік "Новніна", яким сходимо вниз. Год. 21:45 100 м. перед нами чуємо крики: "Кто там ест?" Ракети і стріли з кулеметів і автоматів. Кричать: "Гурра!" Заходимо в кущики й чекаємо, що з того вийде. О год. 23:00 вислано в тому напрямі стежу, яка негайно вертається й повідомляє, що в нашому напрямі йде військо. Я в тому часі вийшов сам оглядати місце в потоці, де можна було б палити. Почувши надходяче військо, я думав, що це якийсь інший наш відділ, бо не сподівався словаків і чехів уночі в глибині лісу. Але на всякий випадок дістаюся до свого відділу. Мушу перебігати полянку, ясно освічену місяцем, якраз перед надходом війська. Словаки, переходячи недалеко постою відділу, почувши шелест сухого гілля та листя, залягли, пускаючи один стріл. Чути було команду: "В лєс, на лево!" Однак полежавши хвилину, помаршували далі. Перестрілку, яку ми чули, як стверджено по слідах, мали самі між собою.

⁴¹ Мова про пропагандивні рейди лемківських сотень УПА на територію Словаччини в 1946.

27 червня 1947. О год. 3:00 вислано стежі в оба напрями, щоб ствердити, чи близько нема війська. Вернувшись зголосили, що сліди повели далше. О год. 5:00 вимаршовуємо дорогою в напрямі "гостинця" — чеськими слідами. Командир знаходить нову "фельдфляшу"⁴² О год. 6:30 доходимо до шоси, де чути авта і чеські крики. Завертаємо на північний схід, "виходимо" на верх 462 і робимо денну перерву. Згори прекрасний вид на с. Зубне і шосу до Папіна. Збираємо малини. О год. 19:00 чути стріли в напрямі с. Піхне. На шосі сталий рух авт. У нас день пройшов спокійно. О год. 21:30 сходимо з гори і думаємо перейти шосу Зубне-Адідовце в напрямі верха 251. Вже під самою шосою командира відділу, чот. Марка і рой. Кучерявого, які йдуть перші, затримує словак і кілька разів питає: "Хто там?" Не відповідаючи нічого, якнайтихше відступаємо з того місця і переходимо дорогу ближче до Зубне, на верх 350, ним, лісовою доріжкою, на південний захід, відтак входимо в потік Брульнянка і варимо вечерю. Хлопці поволі приходять до себе, ще є лише кількох з обпареними ногами, які поволі шкандибають за відділом.

28 червня 1947. О год. 6:00 виходимо з потока під верх 400, виставивши обезпечення, спокійно пересиджуємо день. Спокій цей здається дивним після сталих алярмів та "воєнок". О год. 21:00 вимаршовуємо в напрямі с. Яблонь, де мали ми перейти шосу, але збившись із стежок, над ранком доходимо до с. Гедечов.

29 червня 1947. О год. 8:00 завертаємо з-під села доріжкою на північний схід і під хребтом укладаємося на денний відпочинок. Сидимо тихо, щоб із села хтось не почув. З самого рана під цей лісок вигнали пастухи пасти худобу і виспівують один голосніше другого. В напрямі шоси чути мотори авт і свисти поїзду. Не один собі думає, коли то вже він буде міг спокійно переїхатися поїздом. По полудні перепадає короткий, але "здоровий" дощик, який нас після страшної спеки трохи охолоджує. О год. 21:30 чота Сагайдака виходить лісом довкруги села із завданням: о год 22:30 зійти в село із східної сторони, виставити обезпечення, щоб хто з цивілів не вийшов із села,

⁴² "Фельдфляша" (нім.) — металева військова польова пляшка.

та зайняти квартири. В тому самому часі чота Марка заходить у село з західньої сторони. Сільце мале, 16 хат, люди бідні, але щирі. Дають, що мають. Інтендант організує дві штуки свиней, які господарям квітуємо.

30 червня 1947. О год. 2:00 виходимо із села дорогою на захід, переходимо шосе і штреку та далі дорогою, попід "Пеп.-Кросне", на північний захід. Під час переходу переїздить поїзд з освіченими вікнами. Робить це на кожного велике враження. Думається, якби так "втяти" поїздом кількесот кілометрів, скільки то сил заощадив би. Але це наразі лише мрії. Дорога прекрасна, біжить здовж потоку, серединою поляни, радше луки, між лісистими горами. На луці скошене сіно, чудовий ранок. Роса. Поволі, з частими перервами, любуючись природою, доходимо до верха 481, звідки завертаємо на захід у потік і займаємо денні становища. Поволі забуваються страшні дні кривавого рейду по Польщі. Поволі приходимо до сил. Як останніми часами в Польщі кожний почав тратити надію і думав лише, в котрому місці ляже на вічний спочинок — так тепер кожний свято вірить у нашу перемогу, в краще завтра і вірить, що нема в світі нічого неможливого до виконання. Криваві дні, які ми переходили, є не до опису і понад людські поняття. Ще один день у Польщі — і власними силами був би уже кроку не зробив. Кордон ми перейшли якраз у саму пору — кожний виглядав, як кістяк. Де взялося в нас стільки сили, щоб без кусника хліба, лише на травичці та грибах, які кожний їв як худобина, видержати стільки форсовного маршу з навантаженням (зброя й амуніція), зі сталими боями і проривами поміж тисячі польського війська, яке ні в одному місці не було в силі встоятись перед нами, а падали, як снопи. Маршувати такими горами, із сталим кличем: "Вперед" — не знати, хіба надприродна сила нам помагала. О год. 19:00 варимо вечерю. О год. 21:30 маршуємо в напрямі с. Грубов. Перед відмаршем з денного постою втікають: стр. Зенко, Малий, Гаєвий (1-ша чота, усі з V-го району, теренової сітки) і стр. Гай (II-га чота), Крім них, відлучився санітар першої чоти Лід. О год. 23:00, по проведенні розвідки, входимо в село. Хатки маленькі, глиняні, люди дуже бідні. Як довідуємось, це село спалили німці за те, що там стояли партизани. Поля неврожайні, насе-

лення живе лише з приділів. У селі є римо-католицький священик, від якого дістаємо карту "Кошиці" — 1:200.000. Мешканці — самі словаки. Довідуємось від дорожового інженера, що три дні тому жандарми з Радвані забрали з того села нашого священика, який прийшов з Польщі разом з партизанами і тут залишився.⁴³ Довідуємось також що того самого дня було трьох наших в школі, забрали карти і пішли в невідомому напрямі. Значить, що котрийсь із відділів⁴⁴ недалеко. В селі застаємо весілля. Молодь безжурно забавляється. Хлопці й собі вмішалися між неї. Вони не бояться, поводяться свobodно — привикли до партизан.

Вибираємо в крамниці товару на суму 980 КЧ., на що даємо поквітування.

ЛИПЕНЬ 1947

1 липня 1947. О год. 2:15 вимаршовуємо з села в тому напрямі, звідки прийшли. За селом зустрічаємо фіру з алкогольними напитками (шинкар). Приділяється кожному роєві по менажці "водки". Випиваємо одну бочку пива (25 л.). З рештою товару посилаємо шинкаря додому. З дороги завертаємо на захід, переходимо верх 491 і на узгір'ю займаємо денні становища, де спокійно пересиджуємо день. Дні страшенно гарячі — понад 40°. Так само парні ночі. Маршуючи, навіть уночі, купаємось у поті. Вдень на такій спеці спати не можна. Вода майже по всіх потоках повисихала.¹ Часами п'ємо, дослівно,

⁴³ Мова про нашого курінного капеляна о. Василя Шевчука ("Отця Кадилла"). Він ішов рейдом із сотнею Михайла Дуди ("Громенка"), був знесилений і вирішив залишитися та переховатися в католицького священика, хоч сотен. М. Дуда дуже йому відраджував лишатися. Чеський уряд видав його також Польщі, де він був закатований у підвалах УБП (уряд публічної безпеки — польське КГБ).

⁴⁴ Рейдуючих відділів УПА. Це була сотня під командою Михайла Дуди ("Громенка").

¹ Не раз ми висилали стежі в усі чотири напрямки (на схід, південь, захід і північ) у пошуках за водою, і вони верталися після кількогодінних розшуків, не знайшовши нічого. Місцеві найстарші селяни не пам'ятали такої посухи.

цілком теплу "баюру". Сонце палить дерева і траву. Найгірше нам у знаки даються під час маршу гори. Рідко йдемо дорогами, а переважно за азимутом (при допомозі компасу). О год. 20:00 вимаршовуємо далі.

2 липня 1947. По цілонічному, з короткими перервами, марші о год. 7:00 доходимо недалеко села Кельча, де робимо денну перерву. Місце не дуже догідне, видно свіжі сліди худоби, але кращого, мабуть, у цьому комплексі (лісів) немає. О год. 12:30 варимо їсти — юшку, каву — що хто має. О год. 19:00 відправа чотових. О год. 20:20 — ройових, на тему недосягнень у відділі, спостереження, обговорено тактику та поведінку на будуче. О год. 21:00 вимаршовуємо вздовж потоку на південний захід і доходимо до річки Ондави. Направо залишаємо с. Кельча, Тіпець, Добрну над Ондавою. Маршуємо попри якісь присілки, чудовим тереном, у повному місячному сяйві, цілий час високо положеною понад річкою дорогою. Річка в'ється, як вуж, села біліють, мов у казці. Кожному вже любо подивитися на село не в лісі, а на гарній рівнині. Перед с. Велика Домаса доріжкою скручуємо над саму річку. Переходячи коло каменолому, зустрічаємо при дорозі барак. В середині світиться. Підслухуємо. Чути, як мати колише дитину, муж хропе. Обходимо на пальцях. Просто с. Велика Домаса переходимо річку вброд, виходимо на біленьку, чисту шосе, маршуємо нею коло 1/2 км., опісля скручуємо на захід, виходимо на гору попри якісь присілки о год. 4:00.

3 липня 1947. Заходимо в гайок між сс. Кваковце-Міхалок і робимо денну перерву. До полудня спокійно. По полудні починають крутитися якісь цивілі: одні за листям, другі за грибами, дровами, малинами та з коровами. Їх придержуємо. Оповідать, що недалеко с. Рус. Казімір якась жінка бачила сьогодні наших. Не знає скільки, бо були в переході. Враз з цими людьми о год. 20:00 заходимо в с. Кваковце. Село гарне, здовж потоку, майже до половини в ліску. Гарна школа, два вчителі, від яких дістаємо карти. З двох крамниць забираємо потрібний товар — з одного на суму 15.000 КЧ, з другого на 3,800 КЧ, які квітуємо. Інтенданти розділюють м'ясо із свині. Населення дуже щире, до нас добре ставиться. Почот на квартирі в господаря, сусіда крамаря Пушкара. Господарі прекрасні,

інтелігентні, син закінчив середню школу. Оповідає про своїх товаришів українців, інтересується українським питанням. О годині 24:00 вимаршовуємо із села на захід, з метою перейти шосе до більшого лісового комплексу. Але по дорозі робиться день. Залишаємось у кущиках над с. Слов. Жіпов.

4 липня 1947. Цілий день пересиджуємо спокійно над згаданим селом. На гостинці сталий рух. Мусимо сидіти тихо, бо недалеко люди пасуть худобу. День дуже гарячий, сонце пражить, спати не дається. Їмо суху порцію, п'ємо воду з кісткою содовою, "шуменка". Хлопці починають бути подібними до людей, кості ховаються. В селі чути трубку — видно, квартирує військо. О год. 21:45 вилазимо з наших кущиків, ідемо на південь у ліс, відтак завертаємо на захід через річку попід міст, через який переходить шосе (понад тором). Потоком маршуємо в напрямі с. Златнін. По дорозі у згаданому селі завважуємо ракету і звертаємо на південний захід, минаючи село з лівої сторони. Пси цілу дорогу нас провадять.

5 липня 1947. О год. 4:00 доходимо до впливу потоку з-під "Іванового Верха 830", де виставляємо забезпечення і варимо їсти. Місце дуже добре, на склоні гори, рівнина здовж потоку з південно-західньої сторони. Шкарпа вгору — з протилежної сторони в долину. Є вода. Зваривши сніданок, о год. 5:30 маскуємо вогнища і в тому самому місці залишаємось на відпочинок. Одні сплять, другі миються, перуть, чистять зброю. Цілий день переходить спокійно. О год. 20:00 чот. Марко робить перегляд зброї в своїй чоті. Порівнюємо колишню його чоту з теперішньою. Старих вояків лише кількох. Колись був "мур". К-р Гак переглядає зброю ПЖ. Також лише два старі. Нема колишніх наших "лицарів ночі", для яких не було нічого неможливого. Лиш спомин гарний zostався. Згадуємо Євгена.² На тому самому місці залишаємось на ніч і варимо вечерю.

6 липня 1947. О год. 4:30, по добрім відпочинку, маршуємо на Іванів верх, хребтом на захід до доріжки, яка веде з с. Германовце на с. Дубник, і о год. 12:00 доходимо до доріжки Дубник-Золота Баня, де задержуємось до вечора з огляду на рух. Обсервація повідомляє про авта і мотоциклъ, яким їхали

² "Євген" — виховник нашої сотні, дані про якого подані раніше (прим. 5 за січень і 23 за лютий).

жандарми. Припускаємо, що в Златій Бані є жандармська станиця. Недалеко нас є кілька хаток, чути розмови і піяння когута. О год. 21:45 вимаршовуємо в напрямі Золотої Бані. Шпіцу має рій Чумака. Маршуємо дорогою, лише час до часу подають, що Орест залишився (сильно відпарена нога — грозило зараження). Коло год. 24:00 доходимо під село, де відділ задержується, і висилаємо розвідку до першої хати (Гак з двома ПЖ). Скоро вертаються і зголошують, що в селі є коло 150 вояків і жандармська станиця. Маршуємо взад, до дороги, яка веде на південь. На роздоріжжі задержуємося і заходимо на край лісу. Командир орієнтує карту, як по лінії подають, що із села в нашому напрямі хтось маршує. Командир наказує повернутись 10 м. у ліс і тихо сидіти. Але ліс такий пересушений, що кожне порушення робить страшний шелест. Це мусіла бути чеська стежа, яка, почувши шелест, цофнулась. Відділ рушив переходити перехрестя, друга чота на переді. Якраз перейшла половина відділу як уздовж дороги в нашому напрямі посипалися автоматні стріли. На дорозі був якраз рій Кучерявого, який був змушений залягти і, на наказ, відповісти вогнем. Загнали наші два кулемети — "дехтяр" і "чех".³ Чехи втекли. Ми спокійно цією доріжжкою помаршували далі.

7 липня 1947. О год. ... видряпались на стрімку кам'янисту шкарпу верха "Остра 835". Розвідка в Златій Бані довідалась, що в с. Дубник жандарми вбили одного нашого вояка. На горі, крім служби, усі полягали спати. Не давав заснути літак, що вперто крутився від години 4:00 до 7:30. Чути також рух і брехіт псів в с. Лесічок. На диво, день проходить спокійно. Відчувається лише дошкульно брак води, якої ніде впроблизу немає. О год. 20:15 виходимо з верха на південний захід, переходимо шосе Лесічок-Тугрине, опісля ще дві дороги, і маршуємо на захід між сс. Жегна-Мірковце.

8 липня 1947. Год. 1:45 переходимо попри потік коло фільварку, який є між згаданими селами. На стежці робимо перерву. В тім часі чути в потоці якби клацання замків і біганину по камінні. Вислано стежі для провірення потока.

³ "Дехтяр" і "чех" — популярні назви легких кулеметів радянської і чеської продукції.

Нараз стріли з автомата. Стежі вертаються і зголошують, що в потоці чехи. Стріляють і пускають ракети. Маршуємо розстрільною через поля в напрямі лісу, не відповідаючи вогнем. З огляду на те, що перейти в другий ліс уже замало ночі, завертаємо на верх "Собрана 619", займаємо становища і днюємо. О год. 10:00 стійковий придержує двох мужчин і дві жінки із присілка Мірковце, які вийшли на малини. За годину приводять ще четверо з того самого присілка. Спочатку перелякались, але осмілившись, почали розказувати. Довідуємось, що в кожному підлісному селі є військо в різній кількості. Ціллю їх є не допустити нас до сіл, щоб голодом змусити нас до капітуляції (щоб ми зголосилися). Попід ліс як день, так ніч держать стійки. Є це якась старшинська школа Н.Б..⁴ бо найнижчі ступенем є з двома зірдами ("стражністи").⁵ Майже усі чехи, з Морави. Словаків проти нас не кидають. Далі оповідали ці цивілі, що вночі з 6 на 7 липня 1947 р. переходили туди в напрямі південного заходу дві наші групи і що тої самої ночі в с. Жубно чехи застрілили одного нашого, а другого раненого в ногу привезли до шпиталю в Пряшеві. 7 липня в Пряшеві хоронили двох жандармів, убитих у Золотій Бані в бою з "нашими". О год. 17:30, списавши їх прізвища, пускаємо їх додому, щоб у селі не було руху, що пропали в лісі. Виявляється, що майже цілий цей присілок — це поселенці з Тернопільщини, які тут поселилися ще перед (першою) світовою війною.

О год. 21:00 сходимо з верха кущиками вниз і далі розстрільною — полями поміж сс. Мірковце- Брестів (в обох селах військо), і далі в напрямі с. Дрінов.

9 липня 1947. О год. 1:00 приходимо під село, де засягаємо з першої хати розвідку і довідуємося, що в селі військо (сьогодні приїхало). З-під села завертаємо полями на північ, доходимо до третього потоку, де знову завертаємо на захід з метою перейти в ліси, які є за штрекою. На "гостинці" захо-

⁴ НБ — "Народна безпечность" (народня безпека) — назва чехословацької політичної поліції, відповідника радянського КГБ.

⁵ "Стражністи" — курсанти поліційної школи НБ ("четників"), кандидати на старшин.

димо поміж дві застави, які відкривають вогонь з кулемета, і автоматів. З місця відповідаємо своїм вогнем, втихомирюємо їх і маршуємо далі в своєму напрямі. Маршуємо добрими дорогами, які є по лісі — і о год. 4:00 доходимо до млина (Рускі Пекляни), який лишаємо направо, переходимо "гостинець" і на вершку займаємо денні становища. Всі перемучені й голодні. Вже шостий день не сходимо до села. На вершку палимо уважно вогні і варимо чир з муки, яку дехто ще задержав. О год. 7:00 приїжджають під верх три тягарові авта з військом, яке робить застави попри шосе в напрямі лісу, з якого ми перейшли на цю сторону. Обсервуємо з гори їх рухи. О год. 17:00 з того лісу вийшло коло 120 вояків, постягали застави і всі відїхали дорогою на полудень. Год. 19:00 рушаємо з місця постою і о год. 21:45 доходимо до с. Рускі Пекляни, де по проведенні розвідки розквартируємося. Буде можна щось зїсти і взяти на дорогу, бо вже трохи постилось.

10 липня 1947. О год. 0:30 на заставі першої чоти — три стріли. Це застава задержала особове авто. По провіренні документів стверджуємо, що це словаки, інженери — два з електрівні в Кошицях, один з Пряшева. Всі три демократи. Розговорюємося з ними, ознайомлюємо з нашим рухом. Подивляють нашу відвагу. Оповідують про чесько-словацькі відносини. Оповідують також, що до Пряшева приїхало коло 3.000 чеських жандармів. Залишаємося на квартирах до год. 2:15. Виходимо із села на південний захід, відтак повертаємо на захід, доходимо до верха 693, де займаємо денні становища. Коло полудня варимо обід. День проходить спокійно. О год. 19:00 вимаршовуємо з того місця в напрямі верха "Бистре 763". Маршуємо за картою 1:200.000. По лісі повно доріг. Збиваємося з дороги і заходимо під село М. Лодину, де є станція, а також чути крики, мотори і військову трубку. Звідтам повертаємо назад під верх і о год. 22:30 доходимо до потоку, який пливе в напрямі с. Рудін (на захід від верха 800), де з огляду на темну ніч залишаємося ночувати і варимо вечерю. Води дуже мало, копаємо кринички.⁶

⁶ "Копаємо кринички": в безводному потоці ми підшукували найнижчі місця і там копали по змозі глибоку яму — криничку. Звичайно в таку яму помалу напливала добра для пиття вода.

11 липня 1947. О год. 6:00 вимаршовуємо на захід, виходимо на верх 800, де вже видно цивілів, які пасуть худобу і приїхали по дрова. Двох, які нас завважили, ловимо і довідуємося, що в селі Мікльшовце вчора було одне авто і коло 20 чоловіків жандармів, які в селі задержались і пішли в ліс на південь. По двох годинах вернулись і поїхали далі на схід. Про сусідні села не знають нічого. По записанні прізвищ їх звільнено, а самі заходимо в потік, на захід від верха 800, де залишаємось днювати. О год. 16:30 варимо обід. Користаючи з багатого на воду потоку, хлопці через день минаються і перуть білизну. О год. 19:00 вимаршовуємо на південь з метою перейти штреку й річку Горнар та мандрувати в напрямі с. Койшов. На переді другої чоти — провадить Кивай. Цілий час скелясті гірські хребти — посуваємось дуже поволі. Над самою штрекою страшна, майже прямокутна скала, годі злізти. Час до часу, десь у долині під нами, переїде поїзд. Навіть не можна завважити. З тяжкою бідою зісуваємось крок по крокові на штреку. Йде зливний дош. Злазимо ще кілька метрів такою ж шкарпою до потоку (річки). Передня чота уже перейшла річку, дуже рвучку, із скалистим дном. Але на другій стороні неприступна скала, (чота) завертає назад. Маршуємо на дощі, цілі перемоклі, по пояс намочені в річці, попри чи то попід штреку, яка майже прямо вгорі, яких 20 м. над нами. Перед самою станцією таки переходимо річку і без огляду на недоступні, стрімкі, майже звисаючі скали драпаємось на гору. Вдень, здається, по цих скалах не виліз би. З тяжким зусиллям доходимо під верх. Коротка перерва. Кожний трясеться із зимна, бо мокрий до нитки.

12 липня 1947. Робиться день. Маршуємо далі. О год. 6:30 доходимо до потічка на захід від верха 500, де розпалюємо вогні, щоб обсушитись та зварити їсти. Зараз зрана ловимо двох залізничних робітників із с. Фолькмер. В тому селі є чеські жандарми, які мешкають у школі. Їх (робітників) перепускаємо до праці. З потоку виходимо на верх 500, де в куцях залишаємось на день. Недалеко шосею цілий час в обі сторони переїзджають авта. О год. 19:30 переходимо шосе (перериває одне санітарне авто, перед яким ховаємось) і маршуємо в напрямі с. Койшов. Вийшовши на верх, чуємо трубку в згаданому селі. Село залишаємо направо і маршуємо далі

в напрямі хаток (колиб), які є недалеко верхів 863-1248. По дорозі зустрічаємо потік, з огляду на пізню пору, залишаємося в ньому.

13 липня 1947. Днюємо у згаданому потоці, недалеко села Койшов. О год. 8:00 стійка задержує двох цивілів-мужчин і дві жінки із с. Злата Ідка-Авенійда, які йшли на празник до Койшова. Задержуємо їх коло себе. За хвилину придержуємо ще дві дівчини з того самого села. У їх селі війська нема. О годині 19:00 разом з ними вимаршовуємо в напрямі того села, де прибуваємо о год. 21:30. Засягаємо розвідку й займаємо квартири — рій на чотири хати.

Село робітниче — хатки пересічні, але чистенькі, люди інтелігентні, ставляться добре до нас. Неділя — люди в ко-стьолі на вечірні. В селі забава.

В селі чотири крамниці, з яких забираємо потрібний нам товар і розділяємо між чоти. Командир і Гак їздять автом вдолину, аж до млина по свинку, по дорозі забирають товар із краму Мачути⁷ й о год. 0:15 вертаються на квартиру, де розподіляється товар.

14 липня 1947. О год. 3:00 виходимо із села доріжкою на північний захід. За село завертаємо на захід, де в гущавнику робимо коротку перерву. Зараз зраня почав кружляти літак та скидати летючки: "Заклик до всіх членів УПА на території Чехо-Словаччини." Перед вечором поволі, тяжко обвантажені, доходимо до потока, який пливе з-під хребта в напрямі Вижного Модзева, де займаємо становища, палимо вогні й варимо вечерю. Друг Кивай з 4-ма ПЖ робить випад до вище-згаданого села за картами і вертається о год. 3:30. Приносить стінну карту Чехо-Словаччини, по якій маршувати не дається. Оповідает свої пригоди: був у школі щось на другому поверсі. Каже, з яким страхом ліз на поверх.⁸

⁷ Товар у цій крамниці ми зареквірували і видали продавцеві офіційне поквітування військової інтендантури УПА із списком всіх зареквірованих товарів.

⁸ Три роки партизанки зробили своє. По скелях ми стрибали, як дики гірські кози. Але як прийшлося виходити по сходах на другий поверх, то чомусь запирало віддих у грудях.

15 липня 1947. В тому самому місці лишаємося днювати. Орест вже третій день тяжко хворий на подразнення сліпої кишки, без перерви кричить з болю, їти ані їсти не може. Роблять йому лікарі,⁹ що можуть. Немає потрібних засобів. Прикро слухати і дивитися на його муку, але здаємо собі справу з обставин. Що порадиш?

О год. 19:00 вимаршовуємо вгору потоком і попід хребет завертаємо легко на північний захід і на південь від гори Клоптани. З огляду на темну ніч та брак карти залишаємося відпочивати. На місці гарне джерело, тому знову палимо й варимо їсти.

16 липня 1947. Спимо собі дещо довше — встаємо о год. 10:30 і взаємно оповідаємо свої сни. Усі якісь недобрі. Нараз чуємо крісовий стріл, а за ним серію з кулемета на заставі першої чоти. Чути двосторонній вогонь. Чотовий Марко займає становища одним роєм на схід, двома на північний схід і відбиває наступаючих чехів, які стрінувшись з опором, почали панічно втікати. Командир з другою чотою прибуває на поміч і долучує до першої чоти, зайнявши становища на південний схід, tworячи клин вперед. Перша чота має втрати: стр. Хитрун тяжко ранений у груди — вмирає, стр. Скала ранений в голову. Ройовий Чумак приводить полоненого чеха, десятника аспіранта¹⁰ Гара Влядіміра з військової частини 2208, який оповідає, що є їх коло 150, на чолі з капітаном, приїхали тому тиждень з Чехії. З огляду на брак часу забираємо його уніформу і черевики, коротко з'ясовуємо, хто ми і проти кого боремося, і випускаємо за утікаючими чехами. Тіло Хитруна лишаємо прикрите листям, а самі відступаємо далі на захід — друга чота на переді. О годині 11:20, відійшовши коло одного кілометра від місця перестрілки, шпіца знов наткнулася на групу чехів, маршуючих у нашому напрямі. Підпускаємо їх на близьку віддаль, перший рій відкриває вогонь, а чотовий Сагайдак відразу кидає чоту до наступу. Терен відповідний. Чехи

⁹ "Лікарі" — так ми величали наших санітарів, може й заслужено, бо вони лікували всякі недуги, хоч ще не були справжніми лікарями.

¹⁰ "Аспіранти" — курсанти чеської старшинської школи, після закінчення якої звичайно відходили в резерву.

спаніковані, втікають. Два попадають у полон. Один десятник аспірант, другий "свободнік" — аспірант. Оповідать, що є їх коло 120. Зробивши з ними те саме, що з попереднім,¹¹ випускаємо. Здобуваємо один кулемет, п'ять крісів, один ППШ, одну ракетницю й один далековид. Втрати ворога в людях — невідомі. Від нас, з другої чоти, знов впав один кулеметник, Конар. Дістав у саму голову розривною кулею. Прикриваємо тіло листям і маршуємо далі на захід. З огляду на відкритий терен сходимо під хребет у кущики, де робимо перерву. Недалеко пасеться ялівник. Літак цілий час кружляє над побоєвищем. О годині 16:00 чуємо крики на поляні. Стійковий повідомляє, що маршують чехи. Маємо догідні становища, однак їх не чіпаємо. Чехи крутяться цілий час доріжкою і хребтом, в одну і другу сторону, та вистрілюють з ракет. О годині 19:00 сходимо тихо ще нижче і лісовою стежкою посуваємось далі на захід. Тяжко маршувати без карти. О годині 20:30 стрічаємо вуглярів з Модзева. Довідуємось, що коло години 15:00 переходили туди чехи. Крім них, стрічаємо ще двох косарів, яких беремо зі собою як зв'язкових, щоб показали дорогу до купелів у селі Стос. Однак дороги добре не знають. Ніч цілком темна, терен дуже недогідний. Виходимо на якийсь верх. Цивілі говорять, що ми недалеко купелів, але певно не знають. Залишаємось ночувати.

17 липня 1947. О годині 5:00 цивілів відпускаємо, а самі змагаємось на захід. Сходимо з хребта в долину і направо від себе бачимо якесь село, а прямо від нас тартак, шоса і штрека. В незамітних кущах, недалеко тартаку залишаємось днювати. 15 метрів від нас лука, де прийшли цивілі косити. Один наліз на стійкового. Його придержано. Походить із села Смоленска Гута. Перед нами село Смоленска Піла. В обох селах є військо, робить стежі та держить застави по дорогах. Його звільняємо (сам німець), записавши адресу. О годині 15:00 чуємо на дорозі крісові й кулеметні стріли — все в одному місці. Не знаємо, що це та що нам робити. Може німець "всіпав"? Маємо глупі становища. Однак сидимо так до години 18:00. Тоді ловимо ще трьох косарів і хочемо, щоб нас перевели через дорогу, на

¹¹ Ми забрали в нього добрий військовий одяг і черевики в заміну за знищений "партизанський" одяг.

гору Злати Стос, а опісля через шосе та штреку. Виявляється однак, що це мадяри і з ними домовитися ніяк не можна. На щастя надходить ще один цивіль, німець. Пояснює, що ці три не знають цього терену. Загрозивши мадярам, звільняємо їх, а німець провадить нас через дорогу на досить стрімку гору, опісля згори. Зближаємося до шосе і штреки. Підождавши, аж смеркне — доходимо до штреки. Друга чота робить на переді застави з обох сторін. Коли перейшла вже половина відділу, права застава відкриває вогонь. Як виявилось, налізла на неї чеська стежа. Цивіль, почувши стріли, втік. Самі якось натрапляємо на доріжку, якою виходимо на гору, де залишаємось ночувати. Не маємо ні зв'язкового, ні мапи. Нема що нічю на сліпо йти.

18 липня 1947. О годині 4:00 виходимо з того місця на захід. В долині бачимо якусь дорогу, яка йде в бажаному нам напрямі. Доходимо до неї. Це добрий "гостинець", яким ідемо коло одного кілометра і доходимо до якихось хаток. Згідно з оповіданням цивілів сподіємося, що це лісничівка. Попри хати іде штрека. Відділ сходить у кущі, опісля переходить назад "гостинець", яким ми йшли, і заходить у ліс. Вислана розвідка стверджує, що знаходиться тут лісничівка. Ідуть туди друзі: Кивай, Гак, і двох ПЖ за картами. Година 6:00. За 14 хвилин задоволені вертаються. Є дві карти: "Округ Опіска Нова Вес" і "Рожнава". Негайно, уже за картою, маршуємо далі, прямуючи в бажаному напрямі — доріжкою, яка веде легко на північний захід від потоку "Стефґрунд Б", через верхи 864, 1269, Злати Стуль, 1318, 1212, сходимо в потік Ст. Вода, де займаємо нічні становища та варимо їсти.

19 липня 1947. О годині 6:00 вимаршовуємо через верх Беттлер 1223, Каллен Б 1211 і коло години 16:00 доходимо до потічка Генльова, на захід від верха Воловець 1215, де в кущиках займаємо становища і очікуємо вечора, бо далі відкритий терен і всюди цивілі працюють коло сіна. Від зустрічних чотирьох косарів із с. Генльова довідуємось, що тому два тижні було урядово заборонено палити вогні по горах і лісах. О годині 21:00 командир, Кивай, Марко і Медвідь ідуть на верх 1151 до кошари, де "організують" одного бичка, якого негайно б'ємо і забираємо до варення. Але до години 5:00, заки зварено, мали ми аж 9 "летунських алярмів", які виглядали так що за кожним разом мусілось алярмово гасити (залити водою) та накривати плащ-палатками всі вогні.

20 липня 1947. Година 5:00 вимаршовуємо через Воловець 1215, Яворину 1146, Чертову Голу 1248, де робимо коротку перерву і знімки на скалі, яка є на вершку тої гори. Звідтам, через Голу 1258, Тісову 1119, доходимо до вершка 1067, де займаємо становища і очікуємо вечора. На серпентиновій шосі перед нами помітний лише рух автобусів. Якраз тиждень, як ми були в селі. Харчеприпаси вичерпуються. О годині 21:00 сходимо на північний схід до присілка с. Гнілець, який тягнеться здовж штреки. Займаємо квартири — є 11 хат. В с. Гнілець є жандармська станиця, станція. 18 липня було сім авт з чехами, які виїхали в напрямі Вондрісель. Люди у присілку бідні, самі робітники, які живуть лише з приділів. Нема навіть хліба. Не оплатилось заходити. О годині 23:50 чуємо два стріли в напрямі південно-східньому (застава першої чоти). Це стрілив господар хати, який після цього втік.

21 липня 1947. О годині 4:00 виходимо із села на північний схід доріжкою через верхи 824, 1038, 1088, 976, доходимо до шоси, яку по виставленні застав переходимо і на захід від доріжки, яка веде від гаївки до Гнільчика, робимо денну перерву, бо з огляду на людей далі тяжко маршувати. По дорозі зустрічаємо вчителя з того села, який вибрався з дружиною на борівки. Від нього довідуємось, що в с. Гнільчику самі комуністи. О годині 10:00 на один рій другої чоти заходять 3 жінки і один чоловік із згаданого села. Їх випускаємо далі до праці, а самі з огляду на непевність, о годині 12:00 змінюємо місце постою і пішниками доходимо до гори Мурань 1232, звідки бачимо ливову залізничку. По короткій перерві сходимо на доріжку коло потоку і доходимо нею аж під Войтіхову Осаду. Думаючи, що це копальня і що зможемо роздобути карти до дальшого маршу, на південь від доріжки, яка веде на Чертову Гляву, займаємо відпочинкові становища, а самі проводимо розвідку. Стверджуємо, що копальня міститься в с. Гута, а тут живуть лише дві робітничі родини. По виставленні забезпечення командир¹² висилає д. Кивая з двома роями (Білий і Шуліка) до інженера в с. Гута, де має зорганізувати карти. Збірний пункт: верх 1138. Хата, де мешкають ці дві родини, знаходиться цілком в лісі, недалеко наших становищ. Почот заходить туди. Оповідано, хто ми, за що боремося. Ці оповідають свої переживання з воєнних часів. Нараз о годині 20:00 чуємо три стріли

¹² "Командир" — мова про хор. Володимира Щигельського ("Бурлаку").

в напрямі нашого відділу, потім ракети і більше стрілів. Скоро вибігаємо і долучуємо до відділу. Довідуємося, що доріжкою, слідом за нами, надійшли чехи. Підслух віддав три стріли і відступив. Напереді чехи з псом. Займаємо становища. Чехи поволі тихо підсуваються. Друга чота, підпустивши їх ближче, відкриває вогонь. Чехи хвилину держать перестрілку, опісля відступають до потоку і в шкарпі, на яку нема можливості наступати, займаємо становища. Друга чота у віддалі 50-70 метрів від них займає становища. Рідка перестрілка. Першу чоту командир висилає поза хату і поляну зафлянкувати чехів з північної сторони. Від нас впав стр. Грім з другої чоти — і ранений розривною кулею рой. Орел. На полі бою залишився один убитий чех та стежка крові з ранених. Наші сили: 4 рої і почот. Два рої з Киваєм відійшли. Чехи не мають куди відступати (за ними скала), не рухаються з місця, бороняться. О год. 21:15, з огляду на недовідний терен, командир заряджує відступ на збірний пункт, де має долучити Кивай. Відступаємо потихо. Раненого, по зробленні перев'язки, ведемо з собою. Починає падати дощ. На місці зустрічі займаємо становища і лягаємо спати. Дощ лє щораз більший. Накриваємось двома палатками і спимо. На долині бачимо ракети. Непокоїть нас, що сталося з Киваєм.

22 липня 1947. О годині 5:30 долучує Кивай — з ним усі. Карт не принесли, бо в селі стрінулися з військом, яке приїхало перед самим вечором. Оповідують свої пригоди, як до них були ракети, як відступали на стрімку скалу, як спали при вогнях, висилали розвідку до хати, де ми були перед тим, а там чехи. Наші думали, що це ми. Кричали до чеських стійкових, які втікали. Муж господині цієї хати оповідав їм, що в Спіска Нова Весь уже о годині 11:00 знали, що група коло 80 бандерівців знаходиться в лісі коло с. Гнілець. Зараз після долучення Кивая маршуємо в західньому напрямі. Йдемо верхами. Надворі страшна мряка, йде дощ. Виходимо на верх 938, палимо та варимо обід. Після цього переходимо доріжку і о годині 19:00 доходимо до верха "Ліповце 1150" і робимо нічну перерву. Брак карти — не можна маршувати. Харчі вичерпуються, варимо каву.

23 липня 1947. О годині 5:00 вимаршовуємо в західньому напрямі. Що перед нами — не знаємо. Маршуємо цілком на сліпо. На верху Ліповець стрічаємо замкнений дім (лісничий, або туристичний дім), який відчиняємо, і почот, теж і ранені, заквартировують там. Застаємо постіль, простирала, кухонний по-

суд і накриття. Простирала забираємо на бандажі, потрібний посуд також забираємо. При відході залишаємо на столі листа, в якому перепрошуємо і дякуємо за забрані речі. Виходимо о годині 6:00 і заходимо над страшну шкарпу, якої ніяк не дається перейти. Обходячи її, по двох годинах маршу приходимо знов коло лісничівки з протилежного боку, і звідси вже дорогою на південний захід маршуємо далі. Приходимо над якусь шосу, яка веде з півночі на південь. На ній рух, але вдається якось непомітно перейти. Зараз за шосою видряпуємось на дуже стрімкий і досить високий верх, звідси бачимо штреку і шосу (на південь) і звідтам посуваємось далі на захід. Шоси в горах в'ються серпантинами, як гадина, так що без карти навіть не можна зорієнтуватись. Зробивши кілька кілометрів, находимо на велику і довгу поляну, якої ніяк у день не дається перейти, тому робимо перерву. О годині 21:30 переходимо поляну, виходимо на другий верх гори, де знаходимо лісову доріжку і в долині чуємо гавкіт пса. Відділ на горі затримується, в напрямі пса йде стежа ПЖ. Вертається по двох годинах — зробили коло 5 кілометрів і нічого не стрінули. Тою самою доріжкою маршуємо в західному напрямі. Ідемо стрімким узбіччям — доріжка викута в скелі, крутить так, як узбіччя, так що йдемо по черзі в різних напрямках. По двох годинах маршу доріжка починає крутити — розходиться в різні сторони. По азимуті¹³ маршувати не дається з огляду на страшні пропасті й скали. Робимо нічну перерву, щоб над ранком зорієнтуватися.

24 липня 1947. О годині 4:00 доріжку, яка йде вниз, залишаємо наліво, а самі йдемо пішником, самим хребтом гір. О годині 4:35 з верха наліво вниз видно село і великий будинок, коло якого через далековид видно 6 військових авт та поодиноких вояків, які крутяться по подвір'ї. Маршуємо далі попід хребет, правим склоном. Самі скали. Стрімка гора. Направо, на протилежному склоні гарна, серпентинова дорога. О годині 10:00 зустрічаємо вівчаря. Довідуємось, що це є с. Вернар та що там квартирує військо. Маршуємо далі, стежками та впоперек ослонами гір, з метою перейти на другу сторону шоси. У віддалі яких 3 кілометрів від села сходимо стрімкою шкарпою над

¹³ "По азимуті" — визначений компасом напрям; маршувати в наміченому на компасі напрямі. У нашому випадку, коли не було військової мапи і марш проходив горами, це означало — триматися загального напрямку на захід.

шосу, але на ній великий рух авт: військових і цивільних. В обідовій порі рух авт трохи зменшився — і роями, непомітно, переходимо шосе і прямуємо в напрямі верха "Крального Голя 1943". Перед вечором на одній з полян зустрічаємо косарів, які орієнтують нас в терені і показують дорогу до одної з лісничівок, де задумуємо зорганізувати дещо з харчів, бо по селах всюди військо. Коло 300 метрів перед лісничівкою відділ зупиняється. Трох ПЖ іде на розвідку. Вертаються з полоненим чехом — десятник-аспірант, якого зловили при телефоні. Від нього довідуємось, що шосе, яку ми вдень перейшли, обсаджена військом. Оповідає, що в акції проти нас беруть участь усі старшинські школи з Чехо-Словаччини. Вертаємось з ним назад на верх, робимо нічну перерву і палимо вогні. Варити нема що. Розмовляємо з полоненим цілу ніч.¹⁴

25 липня 1947. О годині 4:00 полоненого, забравши уніформу та обуву, звільняємо, а самі закритим тереном посуваємося далі на захід. Із самого рана, як звичайно, кружляє літак. Вечором, після перерви, заходимо до колиби пастуха волів, від якого довідуємось, що кілометр на захід, на горі є кошара овець, де можна дістати більшу кількість сиру. Маршуємо в тому напрямі. Відділ зупиняється в лісі в потоці розпалювати вогні (на які робимо шатра з чатиння і палаток — конспірація перед літаком), а командир, Кивай, Гак, Медвідь, Нестор і Юлько ідуть шукати кошари. Вийшовши на край лісу (зруб), зауважують на горизонті дві постаті — в долині шалас. Нестор і Степовий ідуть на розвідку. За 20 хвилин вертаються і ведуть із собою чеха, десятника-аспіранта, якого зловили між вівцями без зброї. Оповідає, що є їх тут 80, розтягнені на хребті, з обох сторін шаласу. Вернувшись із полоненим чехом до відділу, дозволяємось таки воловим м'ясом, яке організував Кукса¹⁵ в попередньо стрінутій колибі. Дебатуємо знов цілу ніч з полоненим. Оповідає, що є тут 3 старшинські школи чеські і стільки сло-

¹⁴ "Розмовляємо з полоненим цілу ніч". Для нас було дуже цікаво довідатися про політичні настрої чехів і їх наставлення до СРСР і до українського визвольного руху. Нас вражала наївність чехів, які звичайно вважали, що СРСР — це демократична держава і що "руси" є їхніми приятелями, а не окупантами.

¹⁵ "Кукса" — Маріян Вуйцік із с. Малява к. Бірчі — був інтендантом сотні хор. Ярослава Коцьолка ("Крилача"), а згодом довголітнім політв'язнем ПНР.

вацьких. Усі вже школу закінчили. Тепер їх кинули на практичні маневри проти нас.

26 липня 1947. О годині 3:00 вимаршовуємо далі в західньому напрямі враз із полоненим, який показує чеські становища, їх оминаємо направо, тому маршуємо страшними дебрами. Нарешті знаходимо якусь неуживану доріжку, якою маршуємо на південний захід в напрямі хребта. Під хребтом — перерва. Перша чота з чола подає, що йдуть цивілі. Ховаючись перед ними, заходимо коло 20 метрів від доріжки в кущі направо. Цивілі скрутили в бік. Після цього вже просто середини відділу завважуємо військо — чехів, маршуючих доріжкою з того напрямі, що ми. Займаємо становища, але ці почули, залягли, і поручник віддав стріл з пістолі. Відкриваємо вогонь. По 5 хвиликах чехи панічно втікають. Залишається один ранений — четнік-"стражмістер", який ішов напереді з псом. Робимо йому перев'язку (ранений в обі ноги), після чого його, вчорашнього полоненого та полоненого тепер другого десятника-аспіранта звільняємо. Здобуто: 2 кулемети — "чехи", 1 ППШ, 1 пістолію "Чеська збройовка, 7.65" та аmunіцію. Перестрілка була на південь від с. Теплічки. Маршуємо далі в західньому напрямі. Зробивши коло 3 км., бачимо групу чехів, які маршують у тому самому напрямі, що йшли попередні. Після ще одного кілометра маршу бачимо знов коло 80 чехів, маршуючих на Кральову Голію. Цю "Голію" залишаємо на південь і, не зважаючи на всякі дебри й перешкоди, маршуємо на захід. По дорозі робимо перерву. Я з двома роями сходжу в долину до овечої кошари, однак даремно. Це самі ягнята. Стійковий придержує "бачу", який на горі пасе воли. Оповідає, що на горах та в с. Теплічки є чехи з псами. Цей "бача" провадить нас коло 10 км. добрим пішником. В долині бачимо хату, коло якої пасеться худоба. Вечором сходимо туди, але нема нікого, лише віл у стайні. Хата туристична. Залишаємось тут ночувати і варимо м'ясо.¹⁶ Палимо в будинках, в туристичному домі під двома кухнями і в стайні на бетонній долівці.

27 липня 1947. О годині 5:30 вимаршовуємо через поляну на верх, в західньому напрямі, відтак сходимо в долину, де було видно досить гарне забудовання та вузькоторівку. Передне обезпечення, підійшовши коло 40 метрів до штреки,¹⁷ завважує чехів на становищах уздовж неї. Непомітно відступаємо дозад

¹⁶ З того вола, якого ми застали в стайні.

¹⁷ "Штречка" — рейки вузькоторової залізниці.

і виходимо на лівий верх, де пересиджуємо день, маючи під обсервацією лісничівку. На долині видно чехів з псом. О годині 20:00 маршуємо хребтом на північ, находимо на друге забудовання — там також є чехи. До хребта Кральнової Голі не думаємо іти, тому командир дає наказ, хоч би пробоем, пробиватися через штречку. Залишивши забудовання коло 150 метрів наліво, маршуємо тихесенько через штречку, яку переходимо без перешкод. Зараз за штречкою і потічком — стрімка скельна стіна, яку форсуємо без стежки аж під верх, де пересиджуємо до ранку. Іде дощ. На штречці за нами чути поодинокі стріли.

28 липня 1947. О годині 5:00 вимаршовуємо в західньому напрямі, знаходимо стежку, яка провадить нас аж під овечу кошару. В кошарі застаємо коло 30 кг. сиру та молоко, яке негайно розділяється поміж голодне вояцтво. Недалеко знаходиться ще й друга кошара, де також застаємо молоко, а коло 14 кг. сиру уже хтось із стрільців встиг забрати, до чого ніяк ніхто не признається. По провірці виявляється, що сир забрав стр. Хрущ (зв'язковий другої чоти) з Лемком. За це командир карає стр. Хруща карою 25 буків, а стр. Лемка з огляду на хворобу, строгою доганою. З кошари забираємо пастуха, який має завдання вести нас у напрямі с. Боца. Перейшовши впоперек одну дебру, маршуємо вже цілий час прекрасним пішником. Переходимо якусь лісову доріжку. Стрільці мусіли ховатися перед фірою, яка нею над'їхала. Зв'язковий пастух, скориставши з цього, утік. Далі маршуємо самі тим же пішником. В дорозі відлучився десь стр. Іскра, друга чота. Верталися шукати за ним, але не знайшли. Змилив стежку. О годині 22:00, при тому самому пішнику над потічком стаємо на нічну перерву. Варити немає що, хіба каву. Якраз сьогодні іменини командира Бурлаки. Так вийшло, що навіть їсти не було що. Напевно прикро йому з цього приводу. Пригадуємо його іменини рік тому, ще за "добрих часів революції".¹⁸

29 липня 1947. О годині 5:30 вимаршовуємо цим самим пішником далі. Перед нами на горі, на одній з полонин, бачимо табун худоби. При потоці затримуємось. Знаходимо помасковані вогнища з-перед кількох днів. Видно, були тут наші. Знаходимо шкільне свідоцтво та підстаршинський диплом рой. Лози.

¹⁸ Попередні іменини к-ра Володимира Щигельського ("Бурлаки") ми відзначували досить гучно й весело в околицях Перемишля.

На тій підставі стверджуємо, що був це відділ Громенка. О годині 8:10 забираю 11 стрільців і йду на гору шукати кошари, щоб забрати сир і молоко. Кошари близько нема. Косарі спрямовують мене до кошари далеко, аж над саме село Полонка. Забираю звідтам коло 50 кг. сиру та 4 буханці хліба (молока нема змоги так далеко нести), і ледве о год. 13:30 вертаємось назад. Вояцтво, яке за той час повимивалось, випралось та виспалось, дуже втішилось сиром. Галайда лізе ще раз на верх і приводить вола. О годині 17:00 маршуємо далі тим самим пішником і по годині маршу завертаємо з нього через верх на захід, бо пішник скручує цілком на схід. На горі зустрічаємо стадо волів з двома пастухами. Оповідають, що тому тиждень на горі "Велю Бок" чехи застрілили одного нашого, одного ранили, а один утік. Пастух заводить нас до овечої кошари із с. Боche, де заквартируємо і варимо вечерю, зарізавши 5 баранів. Розділяємо ще коло 100 кг. сиру та коло 100 л. молока. За це платимо "бачі" 1,000 злотих польських. О годині 21:30 відходить д. Кивай з двома роями (Білий і Шуліка) вниз, на схід від кошари, де мали бути забудовання лісників, і щоб забрати карти та харчеприпаси.

30 липня 1937. О годині 7:30 вертається Кивай. Приносить карту 1:75,000 Кошовце, 1 мундур, 3 пістолі, коло 1,500 штук чеської кулеметної амуніції та дещо з харчів (мука, смалець). Негайно це все розділюємо, забираємо зв'язкового, який має провадити нас в напрямі між сс. Боche-Малужіна. Відійшовши коло 5 км. від кошари, бачимо на хребті на південь від нас чехів, маршуючих у тому самому напрямі, що й ми. Сходимо з пішника на хребет скalistої гори і пересиджуємо до години 16:00. Обсервація зголошує, що коло 50 чехів зійшло на лісничівку, що під нами, хвилину відпочили і пішли штречкою вниз у напрям Боche. Не сходячи на штречку, маршуємо далі пішником попід хребет у напрямі с. Малужіна, де думаємо перейти шосе. Друг Кивай, як звичайно, на переді із зв'язковим, — провадження та карти останньо це його манія, живе виключно цим. Коло години 22:00 сходимо з-під хребта вниз, на доріжку, яка веде до штреки, де робимо коротку перерву, а відтак далі штречкою в напрям Малужіни. Коло 1 км. перед селом скручуємо наліво під ліс, щоб село обминути. Чотовий Сагайдак, падаючи, вистрілює з автомата. Командир заряджує перерву, яка триває дві години, щоб на всякий випадок приспати чуйність на "гостинці". На передостанній перерві відлучився (певно

заснув) стр. Хрущ (колишній інтендант чоти Марка, брат сл. п. рой. Сови.)

31 липня 1947. Година 1:00 — кінець перерви, підсуваємося далі під "гостинець". Їде авто, світить. Нічого не видно. Село залишаємо направо. Шпіца перевіряє "гостинець" і зголошує, що нема нічого. На "гостинець" виходить застава враз із Киваєм і зв'язковим. Раптом крик: "Хто є?!" — і серія з кулемета та вибухи гранат по нашій стороні шоси. Відзиваються наші кулемети, придушують ворога. Напроти нас — зліва і справа грають чеські кулемети. Падає мертвий стр. Сосна, ранений кулеметник Хомік (постріл через лопатки). Але нема стриму. Пробиваємось на другу сторону шоси. Відходимо коло 200 метрів на верх і робимо перерву для перевірення стану та впорядкування роїв. Стверджуємо, що бракує друга Кивая та Ореста. Чехи далі стріляють. Із-заду подають, що внизу хтось стогне. Командир висилає туди Сагайдака з чотою, щоб хоч би пробієм забратираних. Чота вертається з смертельно раненим в голову Орестом. Д. Вир робить йому перев'язку, і з допискою до чехів залишаємо його на місці. Кивая нема і ніхто не бачив, де впав. Брак його — відважного вояка, учасника Карпатського рейду, учасника усіх боїв на Закерзонні, одного з найстарших партизанів, доброго друга — відразу дається відчуття в почоті й у відділі. Година 4:00 — кінець перерви, і маршуємо далі похід хребет, у західному напрямі з важкими думками на серці. Чи насправду ми Богом і людьми прокляті?! За що вже й ці чехи, яким ми нічого не винні, стріляють цільно й кидають гранати на нас? Жаль давить груди, але постановляємо відплатитися. Побачимо, хто твердіший! Стежки нема. Маршувати дуже важко. З високого і стрімкого хребта сходимо вниз на доріжку, де ловимо лісового робітника з присілка села Малужина. Оповідає, що вчора вечером до села прибули чехи. Орієнтує нас, де веде доріжка, і нею маршуємо на захід похід скалистий білий хребет. Чудовий вид. Командир робить знімку з нього. З хребта бачимо на нашій дорозі хатку. В долині стришаємо туристів з Братислави, від яких одержуємо дві карти: "св. Мікуляш" і "Брезно" (терен, по якому маршуємо). Вже за картою заходимо до лісничівки, де дістаємо дещо з харчу і довідуємось, що тиждень тому були тут наші ("капітан" з борідкою та якийсь молоденький, кривав на ногу). З лісничівки маршуємо доріжкою на захід і о годині 11:00 доходимо до кошари "Бистре" (порожньої, худобу позганяли з гір, за урядовим наказом), де робимо денну перерву та варимо їсти. Усі помучені.

СЕРПЕНЬ 1947

1 серпня 1947. Година 3:30 з місця постою ("Бистре"), де від вчора полудня ми мали заслужений і конечний відпочинок, виходимо на захід і переходимо верх 1414 та прямуємо в напрямі поляни "Лучки". Над потоком робимо перерву. Усі користають з рідкої оказії — гірського рвучкого потока — і цілі купаємося, приводимо себе до порядку. Надходять два туристи-чехи, від яких довідуємося, що до с. Деманова приїхали 3 авта чехів.¹ По дорозі не зустрічали нікого. О годині 11:00 доходимо до поляни, де відділ задержується. Чот. Марко з Кучерявим і шпіцією ловлять чеську заставу, яка перед хвилиною приїхала до кошари на поляну. Ловлять двох чехів з кулеметом і півкрісівкою. Від них довідуємося, що є їх коло 80 і розташовані здовж потока з північної та західньої сторони поляни.

Негайно приступаємо до атаки. Перша чота східною стороною потока — в північно-східньому напрямі. Друга чота здобуває будинок, але по приїзді панцерних авт зустрічається з сильним спротивом ворога, який є на добрих становищах між скелями в березі потока і відступає без втрат на південну сторону поляни, де займає становища та чекає дальших наказів. Перша чота доходить аж до північної сторони потока, де цілий час обстрілює ворога та панцерки. Ловимо ще одного чеха. Перестрілка триває до години 12:45, після того перша чота відступає до другої чоти. Маршуємо на верх 1154. По дорозі всіх трьох чехів розмундируємо і відпускаємо. Втрати ворога: 3 вбиті (повніших даних не знати).

З верха посуваємося до поляни "Прічно-Ніж". Один рій виходить уже на доріжку, як з напрямку поляни над'їдять три авта з військом і мотоциклі, які негайно роблять застави здовж цієї доріжки. Незамітно відступаємо назад на верх 1154, звідтам на схід — переходимо доріжку; якою ми йшли перед боєм, доходимо на південний захід від скали 1753 і в ліску робимо денну перерву. Обсервація бачить побоєвище та звітує, що там є військо далі на становищах. О год. 18:00 вимаршовуємо доріжкою, відтак хребтом на південь, аж доходимо під скали верха "2025" і о годині 22:00 стаємо в потоці варити їсти. По дорозі відлучується стр. Хрущ — зв'язковий другої чоти. Висилаємо за ним аж на місце останньої перерви — але там його не застають.

¹ Три вантажні автомашини чеських вояків.

2 серпня 1947. Година 0:30 вимаршовуємо далі. Пнемось на стрімке узбіччя масиву "Думбієр". Зразу стрімка, покрита густими кущами борівнику скала — опісля дещо лагідніше, приходять кущі якоїсь карловатої сосни, через які годі перелізти. Ідемо попід хребет в південно-західньому напрямі коло кілометра. Опісля злазимо майже прямовисною камінною скалою на північ від верха 2004 в долину "Суровини 1403", де стаємо на денну перерву. Каміння страшне, різної величини, лежить верствами: колись осунулась ціла гора.² Виглядає це, як Вавилонська вежа. Нижче знов майже цілком непрохідні кущі сосни, які стеляться по землі чи то по камінні. Посуваємось, мов слимаки. Робиться день. П'ять годин безперервного, важкого маршу. Врешті починається рідкий смерековий ліс, де стаємо на згаданий уже денний постій. Все спить, не зважаючи на початкове зимно, а опісля горяч. Лише їдкі комарі-поганці даються взнаки. О годині 15:00 на горі (на схід від нас), яку ми вночі переходили, чути розмови чехів, стріли — видно їх кількох у переході на гору — кілька ракет, якась перестрілка, кружляє літак. Але наше місце незамітне та й неприступне. Туристичний дім і дорога, яку ми вчора хотіли перейти легко на схід — під нами. Напевно обсаджена чехами. Год. 18:00 вимаршовуємо, минаємо туристичний дім, дорогу і без стежок, стрімким лісистим узбіччям, маршуємо на захід. О год. 20:30 доходимо до потоку, на південь від "Репіша 1201", де, з огляду на ніч та негодіний терен зупиняємось варити їсти.

² Деякі суцільні кам'яні брили були величини селянської хати.

ДЕННИК ВІДДІЛУ УПА ПІД КОМАНДОЮ "БУРЛАКИ"
(В. ЩИГЕЛЬСЬКОГО)
відтворений кол. бунчужним "Буркуном"¹
(З до 31 серпня 1947 року)

3 серпня 1947. Раненько, о год. 5-тій рушаємо навмання, без стежок (послугуючись компасом), почерез хребет 1154-1410 і "тягнемось" у західньому напрямі. Минаємо хребет Яловярка. Усі голодні, перемучені. Стрімкі, скелисті гори, порослі густою, карликуватою сосною до тої міри, що часто мусимо посуватись верхами кущів. О год. 18:00 заледве ми вспіли проскочити доріжку Кріжуфка, як її негайно обсаджують чеські вояки, яких бачимо з гори, як на долоні. Відбувши протягом дня недалеку, але дуже тяжку дорогу, досягаємо верха 1655 і задержуємось на нічний постій.

4 серпня 1947. Вже о год. 3:30 сходимо в потік на південь від Местова Голя. Витрясаємо останки муки і варимо чир. Дехто "придбав" по дорозі трохи грибів і варить. О год. 6:00, тим же потоком, продовжуємо маршувати на захід. Наблизившись до поляни при дорозі Лупнянка, передня стежа завважує чехів. Повертаємо в ліс на північ. Обсервуємо чеські застави, якими обсаджена дорога.. Взялись до нас не на жарти. Раніше заставляли лише головні шоси — тепер уже кожную доріжку, яка веде в напрямі нашого маршу. Понад лісами щоденно кружляє літак. Прямуємо далі на північ — може знайдемо якусь прогалину, щоб можна прорватись. Доходимо на південь від верха 800. Доріжкою зближаємось ближче шоси, на якій, одначе, наша шпіца зачула чехів. Тому в недалекому гушавнику командир заряджує нічну перерву.

¹ Частина денника від 3 до 31 серпня 1947 р. відтворена, чи радше написана кол. бунчужним "Буркуном" тепер, у 1984 р., на підставі денника хор. В. Щигельського ("Бурлаки") і власної пам'яті. Таким способом заповнено часову прогалину між наявними денниками автора. Автор відтворив цей денник подібною мовою й стилем, як був писаний оригінал.

5 серпня 1947. О год. 6:00 підходимо під саму шосу. Яких 100 м. направо бачимо чеську заставу. Командир розміщує дві наші застави і рішається переходити шосу. Першим іде рій Шуліки. Стрільці Чайка і Крук перебігли вже шосу, як поспіпались стріли чеських застав, зліва і справа. Їхні становища густі, добре окопані, або за догідними скелями — зліквідувати їх легко не вдасться. Стрільці Чайка і Крук залишаються по тому боці.² Відділ під обстрілом відступає до лісу. Важко ранений у хребет ст. стр. Береза. Ніяк не може йти — залишається. Прямуюємо на гору Магуру 1316. Недалеко чуємо крики чехів. З тяжким трудом "видряпуємось" на гору, яка дуже стрімка. Хоч терен дикий і майже недоступний, залишений свіжий слід вказує, що попереднього дня сюди проходив військовий відділ. Усі до краю виснажені — дальший марш у такому стані неможливий. Тому командир наказує зайняти оборонні становища, і залишаємось на денний відпочинок. За виїмком вартових стійок і підслухів — усі сплять. Біля год. 17:00 стійкові зголошують, що прямо до становищ першої чоти зближаються чехи. Командир підсилює цей відтинок кулеметом з роя Шуліки. Підпустивши їх на близьку віддаль, відкриваємо вогонь. (Нам, голодним, виснаженим, вже надоїло виминати їхні засідки і застави). Між чехами паніка, крики. На побоевищі шістьох вбитих, трьох ранених, які оповідають, що це старшинська школа — "аспіранти". Є їх унизу три "прапори" (курені), а крім цього, групи (не знаю скільки) "четників" та частини регулярного війська. Всі вони обсадили шосу, якою ми вранці пробували прорватися. Санітарі дають раненим першу поміч, і залишаємо їх на місці нашого постою. (Перед нашим відмаршем дискутуємо з ними. Один з них нахваляється, який то геніальний "дипломат" їхній Ян Масарик — син першого президента ЧСР Томи Масарика — як то він зручно "лявірує" між Сходом і Заходом). У сутичці ми не мали ніяких втрат. Здобуто: 6 ППС, 3 кріси, одну ракетницю і трохи аmunіції. "Покрутившись" на горі в різних напрямках (для замилення сліду), о год. 18:15 відділ сходить вниз між села Нов. Лупче — Мелатіни. О год. 21:00 ми на краю лісу. Чехів ніде нема. Підождавши, аж більше стемніє, виходимо з лісу на поля й тихенько (хоч лишаємо добрий слід), маршуємо на пів-

² Не маючи змоги долучитися до відділу, "Чайка" й "Крук" самі вирушили в дальшу дорогу в Західню Європу. Вони мали немало різних пригод, але щасливо добилися до Західньої Німеччини. Тепер вони живуть у США.

ніч. Непомітно "перескакуємо" дві шоси, ріку Ваг та залізничну лінію. До сіл (хоч які вони принадні для нас голодних, як вовки) — не заходимо. Повернувши на захід, поміж селами Медочани-Калян'яни, о год. 4:00 ранку досягаємо краю лісу, в підніжжі Туренської Магури.

6 серпня 1947. Безперервно маршуємо і аж о год. 10:00 робимо перерву, після якої прямуємо в напрямі гори Хоч. Несподівано, на втіху всім, находимо на овечий шалас. Це нам мов манна з неба. Провіривши, що ніде нема чехів, задержуємось впоблизу нього. У ньому приблизно 50 кг. сиру та молоко. Це розділяємо поміж вояцтвом, щоб заспокоїти дещо голод, а опісля варимо юшку з трьох овець. Це вже справжній пир!

7 серпня 1947. Год. 3:00 маршуємо далі в напрямі гори Хоч. Стежок чи доріг у цьому напрямі немає. Ідемо узбіччям гори, навмання і о годині 6:00 досягаємо верха. Тут є ще два шаласи, в яких застаємо біля 100 кг. сиру. Командир остерігає вояцтво, щоб було обережне у споживанні цього сиру — він дуже тяжкостравний. Не можна його багато споживати, зокрема на виголоднілий шлунок. Звідти спішимо в західньому напрямі і плануємо перейти шосу селами Ясенова-Дубове, однак стверджуємо, що тут вона обсаджена військом. Не гаючи часу, прямуємо на північний схід, де між селами Лестіни Вишне — Кубін пізнім вечором переходимо шосу і під верхом 800 — Круче задержуємось на коротку перерву. По дорозі відлучився стр. Воробець з другої чоти.

8 серпня 1947. О год. 3:30 заходимо в густий лісок Месково, де задержуємось на денний постій. Біля год. 19:00 підходимо близько с. Пуцов і спостерігаємо, чи нема війська. Повівши розвідку, входимо в село. Люди бідні — хліба не мають. Годують нас скромно: хто чим може. За посвідкою забираємо з крамниці потрібні харчі й розділюємо між вояцтвом. Тут командир стрінув одну родину з Кошиць і довідався, що в Кошицях перебуває "у лягрі" коло 30 наших упістів, які щоденно ходять до праці.

9 серпня 1947. О год. 1:30 залишаємо село, змінюючи кількакратно напрям, для замилення сліду. Остаточно прямуємо на захід і біля верха 807 переходимо залізничні рейки, неглибоку в тому місці ріку Ораву та шосу і якоюсь доріжкою йдемо на північний захід. Обходимо лісом якийсь будинок — та все-таки, зачув нас собака. Недалеко знова хата, вже "пробуджена" — люди завважують кінець нашого відділу. Командир із чот.

Марком і Гаком заходять туди. Це лісничівка. Остерігають мешканців, щоб нікому нічого не говорили. (Хоч ніколи не маємо певности в таких випадках, як вони приймуть нашу остерогу. Все таки пробуємо). Зайшовши далі в ліс — відпочиваємо. На стійкового "налазить" цивіль. Каже, що йде шукати грибів. Відпускаємо його, провіривши документи. Втомлені, пнемось стрімким схилом Кубінської Голі, де задержуємось відпочити. О год. 18:00 до стійкового першої чоти підходять чехи. Стійковий здержує їх. Не відповідаючи — втікають. Хочемо перейти на протилежний схил верха — але тут терен відкритий. Бачимо чехів, які маршують в нашому напрямі. Майже бігом, попід хребет у східньому напрямі, випереджуємо їх і тут, на верху Яловярка 1100, користаючи з мряки, дістаємось на північний схил хребта. Сходимо в потік Перекопке на нічний відпочинок, щоб дещо звачити й підсилитись.

10 серпня 1947. О год. 4:00 рушаємо лісом на захід, згодом на північ. Минувши потік Грустянка, між верхами Пріслопец 1260 та Магурка Држерін 1429, обсервуємо чехів, які там окопуються. Відпочивши, маршуємо якийсь час на південь, відтак на схід. У двох стрічних лісничівках розвідуємо, що в с. Грустін на по сусідніх верхах Парач, Пріслопец та Мінчо є чехи. Дістаємо теж три карти, з яких тільки одна (околиця Ружомберг) може нам бути придатна. Щоб хвилює "згубитися", перебуваємо в лісі Кліновча протягом ночі й залишаємось там днювати.

11 серпня 1947. О год. 17:00 вирушаємо. На верху Яловярка переходимо назад на південний схил хребта й маршуємо в південно-східньому напрямі. О год. 22:00 задержуємось на не надто вигідному, стрімкому схилі гори, щоб перебути ніч, бо дуже темно й густим молодняком, без стежок, годі далі йти.

12 серпня 1947. О годині 4:00 продовжуємо маршувати на південний захід. Маршуємо навмання: хоч би яка доріжка чи стежечка у бажаному нам напрямі! В додатку треба обминати шаласи, поляни, пастухів. Год. 12:00 — перерва. В напрямі дороги Зазрів — Перніце командир висилає стежу! щоб перевірила терен. Стежа довго не вертається — ми нетерпеливими. Аж о год. 18:00 втомлена стежа вертається й повідомляє, що пройшли біля 4 км. на захід — згаданої шоси не стрінули. Від вівчара довідались, що по сусідніх гірських хребтах на схід і північ, як також у селі Зазрів — багато чехів. Частина їх попереднього дня із села виїхала, куди — не знає. Не знає теж, чи шоса об-

ставлена. Ідемо далі, в тому самому напрямі. О год. 22:00 сходимо до потоку, на схід від Лесіца 1213, де варимо їсти й залишаємось на нічліг.

13 серпня 1947. Вирушаємо о год. 4:30 й, перейшовши хребет Лесіца, внизу задержуємось. Командир знов висилає стежу в західньому напрямі перевірити можливість переходу шоси. Стежа стрінула лісорубів, які сказали, що шоса була обсаджена заставами, скріпленими панцеркою, але вчора, біля полудня, всі виїхали в напрямі Жіліни. Дещо заспокоєні, стягаємось близько шоси, яку "проскакуємо" роями, ще за дня. Обходимо на північ присілок Бея, з якого одна жінка нас побачила, й маршуємо на південний захід. Недалеко верха Медзиголя 1185 є шалас, в якому купуємо за 1,000 злотих (польських) 54 паляниці. Більше нічого вівчарі не мають. Кажуть нам, що впоблизу верха Велькі Розсутец є туристична хата. Користаючи з мряки (починає падати дощ), поляною, попри туристичну хату, "згубивши" наш слід у потоці,³ переходимо хребет Медзиголя на його західній схил. Тут варимо їсти. Командир посилає до туристичної хати ПЖ із кулеметною ланкою, а згодом сам туди йде, враз із чотовими й частиною почоту. Застають там багато туристів — інтелігенції з Чехії й Словаччини, з якими ведуть дискусії. Здивовані туристи оповідають, що преса змальовує нас як бандитів, які мордують і грабують населення.⁴ На жаль, карт терену, які нам такі дуже потрібні, не мають. Оповідать теж, що радіо з Праги говорить про якийсь наш відділ в околиці Брна. У лісі при вогні стався нещасливий випадок. Стрільцеві Листкові, який здрімався коло вогнища, висунулась із-за пояса й непомітно скотилась до вогню граната і вибухнула. Стрілець Листок ранений у клуб, а стрілець Скала має зломану праву ногу вище коліна. Переносимо його до туристичної хати. Командир дає йому інструкції, що і як має зізнавати, а господиню просить відвезти його вранці до шпиталю.

³ "Губити слід у потоці" — щоб загубити слід, ми сходили в потік з кам'янистим руслом і маршували водою так довго, поки не знайшли відповідного кам'яного берега, яким можна було вийти без сліду з потоку й податися у непомітне для ворога місце.

⁴ Спочатку туристи ставилися до нас з підозрінням і здивуванням. Проте коли ми довше балакали з ними й грали шахи, вони набрали до нас повного довір'я та жартували й сміялися з комуністичної пропаганди, що прозивала нас "дикунами" й "бандитами".

14 серпня 1947. Цілу ніч падає невинно дощ. О год. 5:10 рушаємо далі на захід, минаючи присілок Істванова наліво від нас. В напрямі, з якого ми вийшли, чуємо стріли й кулеметну серію. Виходимо на верх Велькі Консуль 746, де задержуємось до вечора, щоб аж о год. 23:30 непомітно пройти поляну і попри якийсь будинок (який залишаємо по лівій стороні), о год. 1:00, з великим зусиллям (місцями, дослівно, "ліземо рачки"), досягаємо верха Седло 909. Після короткого віддиху прямуємо далі на захід.

15 серпня 1947. О годині 3:30, неймовірно стрімкою скелею, зсуваємось вниз до потічка (доплив потоку Вельке Браніце). Багато вояків потовчені камінням, яке, зрушене, лавиною котиться разом з ними вниз. Найтяжче потовчений понад 60-літній стр. Дідо,⁵ якому лікар Вир⁶ робить перев'язку. В потічку варимо їсти й залишаємось до ранку. О год. 6:00 "видряпуємось" на протилежну, не менш стрімку скелю — верх Сокол 924, де пересиджуємо день. Обсервуємо чеські застави на шосі Варін-Бея, розміщені густо одна від другої. Кожна з добре підібраним й укріпленим кулеметним гніздом. Не так, як раніше, коли вони розставляли кулемети у відкритих, неукріплених й незамаскованих пунктах. Видно "фахову" руку. Чи не буде це "братня" поміч "словянських братів", москалів і поляків? Наш гнітучий настрій підсилює ще й те, що біля полудня завважає нас пастух із недалекої полонини. Не можемо його придержати, бо вкотре до нього має прийти хтось із села. Відпускаємо його з осторогою, щоб нікому нічого не говорив (хоч самі в це не віримо). Год. 15:30 чуємо стріл біля верха Седло, з якого ми біля півночі зійшли. Командир робить відправу з почотом. Розглядаємо ситуацію на всі лади. Це не перші наші сутички на Словаччині, коли

⁵ 60-річний вояк УПА "Дідо" — Лука Оліяр — походив із с. Сівчина к. Бірчі. Він попав у чеський полон разом із своїм сином Франком (псевдонім "Левчук") і був виданий ПНР, де відсидів 9 років у в'язниці. Помер у 1956 р. Його син Франко був засуджений на кару смерті судом ПНР і страчений. В польській тюрмі "Дідо" зголосився піти на смерть замість сина, але суд його зголошення відкинув. Найстарший син "Діда" Евстахій (псевдонім "Карий") загинув на весну 1947 р. Він був на якомусь керівному становищі в підпільній адміністрації.

⁶ "Вир" — вживаний на Словаччині псевдонім санітара Богдана Гука ("Скали"). Клинали його також "доктором", тобто лікарем, бо він був студентом уже вищих курсів медицини і лікував хворих як справжній лікар.

ми словацькому відділові сказали, що ми "зблудили". Вони знають наш напрям. В дію ввели тяжкі кулемети, панцерки, розвідчі (покищо) літаки, ракети. Тяжко законспірувати, а заразом і прохарчувати таку велику групу. Тут принаймні величезні комплекси лісів, та й тут стає "тісно". А що буде далі?! Якщо вдалося б прорватись на захід, де густо села, присілки й поодинокі хати, а ліси малі, рідкі — як сади.) Тому командир задумав розчленувати відділ на менші групи. Ще нічого конкретного не вирішив, лише запланував завтра провести відправу з ройовими. О год. 22:00 переходимо на пішник, де біля джерела палимо вогники й варимо.

16 серпня 1947. Год. 6:00 переходимо під верх Баранярка 1270. Тут, о год. 10:30, командир проводить останню відправу з почотом, чотовими й ройовими і, з'ясувавши ситуацію, в якій ми опинились (як попереднього дня на відправі почоту), подає до відома, що вирішив розділити відділ на сім груп у такому складі.⁷

I.

1. к-р Бурлака
2. Гак
3. Вир
4. Байдак—
5. Граб
6. Панас
7. Снігур
8. Степовий
9. Нестор —
10. Офелія

II.

1. к-р Зенко
2. рой. Кучерявий
3. Квітка
4. Листок
5. Верба
6. Камінь
7. Вовк
8. Смик
9. Соловей
10. Галайда
11. Скала

III.

1. чот. Марко
2. рой. Чумак
3. Хмара
4. Ярий
5. Вороний
6. Дунай
7. Воробець
8. Мартин
9. Сопран
10. Грунька

IV.

- 1 рой. Білий
- 2 Хомік
- 3 Лев
- 4 Лис
- 5 Ліщина
- 6 Смола
- 7 Медвідь
- 8 Мар'ян
- 9 Заяць

V.

1. бунч. Буркун
2. рой. Шуліка
3. Мороз
4. Пластун
5. Левчук
6. Крілик
7. Меч
8. Дідо
9. Явір

VI.

1. чот. Сагайдак
2. рой. Олень
3. Шпак
4. Кіс
5. Лемко
6. Бистрий
7. Тарас
8. Орел
9. Гордий

VII.

1. рой. Голий
2. Явір
3. Крилатий
4. Голуб
5. Жук
6. Лоза
7. Малий
8. Соловій
9. Кукса

Видавши належні доручення, інструкції й поради провідникам груп щодо дальшого маршру, командир закінчує відправу. Година 13:00 збірка цілості відділу. Звітую командирові: стан цілості — 1:67.⁸ Наступає зворушливий момент. Командир промовляє до вояцтва, вияснює доцільність розчленування відділу на менші групи, з огляду на обставини. Твердий, загартований воїн, наш улюблений командир Бурлака із сльозами в очах ледве вимовляє слова прощання з друзями, з якими так багато пережив. В кожного сльози в очах — багато вголос. Робимо знімки цілості відділу, як також командира Бурлаки із кожною групою окрема, після чого групи розходяться. Мою групу командир, покищо, задержує із собою. Вирушаємо останні — маршуємо на південь. На верхах Крівань і Сухий Верх бачимо вечірню збірку біля 500 чехів, які приходили з обох схилів хребта. Після збірки відійшли на південний захід. О годині 21:00 сходимо вниз до потоку Вельке Браніце — де освічують нас дві ракети — тому переходимо на Долгий Верх і тут, на склоні гори, перебуваємо ніч.

⁷ У відділі були тоді вояки з трьох сотень. ("Бурлаки", "Крилача", "Ластівки") і люди з підпільної адміністрації та збройного підпілля. Тому зібралось тут по кілька осіб з деякими популярними псевдонімами, як напр. "Скала", "Хмара", "Воробець", "Хрущ", "Мороз" тощо. Тому треба бути обережним в ідентифікації осіб.

⁸ Поданий вище список взято з денника хор. В. Щигельського ("Бурлаки"). В ньому вичислено разом 67 вояків, хоч повинно бути 68 (67 плюс 1), бо цю цифру я також добре пригадую. Думаю, що в котрійсь із груп одна була не записана в деннику або пропущена при переписуванні особа.

17 серпня 1947. Виходимо о год. 7:30 на хребет Долгий Верх і зоримо в усіх напрямках. О годині 10:00 стійковий алярмує, що хребтом хтось підходить. Тихо, безшелесно ховаємось у гущавник. Це група командира Зенка й рой. Кучерявого. Видно, ліс хоч який великий — таки "тісний". Із їхнього оповідання виявилось, що це до них були вистрілені ракети, які ми бачили вчорашнього вечора, які "вигнали" нас із потоку Вельке Браніце, в якому ми плянували провести минулу ніч. Над нами дуже низько, як настирливі мухи, кружляють два літаки. Літають не то що понад, але й поміж високими деревами, де ми сидимо, замаскувавшись додатково чатинням. О год. 15:00 залишаємо групу к-ра Зенка й Кучерявого та йдемо в напрямі верха Кикуля 938. Щасливий випадок: находимо на стадо овець, яких зганяють униз, на села. Довідуємось від вівчарів, що на наказ чеського уряду зганяють з полонин всю худобу. (Для нас це ясне: позбавити нас засобів прохарчування). Одержуємо від цього вівчаря біля 5 кг. сира й трохи бараболі. Задержуємось у потоці Межебраніце, щоб зварити юшку. Від год. 19:00 до 22:00 маршуємо й досягаємо верх Кикуля, незвичайно стрімкий та скелистий. Тут задержуємось перебути ніч.

18 серпня 1947. Біля 5:00 год. наш вартовий почув два стріли під верхом 1141. Командир іде з далековидом шукати догідного обсерваційного пункту, щоб перевірити терен, може вдасться завважити, що діється у селі, внизу. Вертається й розказує, що яких 100 м. на південь від нас завважив сплячих вояків групи Сагайдака. Вони його не бачили. Жартуємо, що тільки повстанський командир може підійти незаметно до чужих повстанців. За хвилину хребтом у нашому напрямі маршує ця група Сагайдака, а з нею й група Зенка-Кучерявого. Кажуть, що хребтом до нас зближаються чехи. Разом нас чотири групи. Негайно спішимо цим же хребтом на північ, згодом на захід в напрямі Бельська Долина. Стрічаємо отару овець, яких женуть із полонини вниз. Вівчар оповідає, що о годині 5:30 проходили 42 жандарми та два рази вистрілили (це стріли, які чув наш вартовий). Від чоловіка, який їхав возом, довідуємось, що дорога дуже сильно обсаджена! Не лише густими заставами — але й на полях, попід ліс, із протилежної сторони, є ще друга лінія, як також шосе патрулюють постійно два танки. Понад верхами весь час кружляє літак. Вломлені, перемучені, стрімкими схилами, придержуючись кущів, дістаємось на хребет Бецін, минаємо хребет 1141 і, маскуючись перед літаком, йдемо далі на

захід. Завважуємо чехів на верху Сухи 1468. Перед нами відкрита смуга зрубаного лісу. Завертаємо на південь у потік Кур, опісля його допливом — меншим потічком ідемо на південний захід, де, підібравши догідний густий ліс, задержуємось на денний постій і пробуємо дещо зварити. Година 18:00 рушаємо в напрямі хребта Єдловіце 1037, тут маршуємо якийсь час вигідним пішником, з якого сходимо в густий ліс на нічний постій.

19 серпня 1947. Рушаємо о год. 4:30, переходимо Градський Потік (тут свіжі сліди війська). Звідти на південний захід, до верха Ліповець, і недалеко верха Плежель 998 задержуємось на денний постій. Ліс старий, горою густий — з літака нас не зауважать. Натомість нам з високої гори добре видно: ріку Ваг і на протилежному боці ріки шосе й штреку, які в західньому напрямі проходять крізь вирубаний у скелі тунель. Бачимо, як до застав, розміщених в рові та лісі попри шосе, почавши від тунелю, під'їжджає авто, задержується при кожній по черзі — розвозить сніданок. Далі на схід вже нам не видно (ріка, шоса й штрека "ховаються" за закрутом, коло верха 336). Біля полудня наші стійки зголошують, що кожну заставу підсилюють 5-6 вояками, яких розвозить вантажне авто. Згодом шосею, в напрямі Варіна, переїжджає танк. Виходить — ми цілком оточені. Командир Бурлака, мимо всього, плянує прориватися. Однак коли вечором, річищем ріки пропливає човен і бачимо, що ріка тут має біля двох метрів глибини (довге весло не сягає дна), а крім того скеля майже прямовисно спадає до самої ріки — міняє думку. Підходимо до якогось більшого будинку над Вагом. Може дістанемо дещо з харчу — бо вже добре дошкулив голод. Вислана стежа о годині 23:30 напорюється в хаті на чотирьох жандармів. Командир наказує хату оточити. Помимо запевнення, що нічого їм не станеться — не здаються, відстрілюються. Немає сенсу атакувати та наражуватись на можливі жертви — їхні та наші. Тимбільше, що напевно вневдовзі їм наспіє підмога. Виходимо на верх стрімкої гори і задержуємось тут до ранку.

20 серпня 1947. Починається сьомий день, відколи ми в оточенні. Досвіта рушаємо в напрямі верха Яловянка. Тут перед нами відкритий терен. Не можемо далі йти. Обсервуємо села й шляхи вниз. В напрямі хати, де вчора мали ми сутичку із жандармами, маршують дві групи (кожна коло 25) чехів. Сходимо з хребта дещо вниз, плянуємо просидіти тут день. Однак біля полудня знаходять на нас чехи. Стріли, вибухи гранат.

Сходимо поспішно далі вниз, до Градського Потока. Тут також сліди чехів. Під час наскоку в нас було двох легко ранених: стр. Крілик у ліву долоню та стр. Лемко в ліву ногу й руку. Пройшовши потоком в східному напрямі понад 1 км., скручуємо на північ і відбившись дещо від потоку, над стежкою, якою ми йшли, задержуємось на короткий відпочинок. Нашим слідом, стежкою надходять чехи. Вже майже нас минали, коли зрушений кимось із нас камінь покотився вниз і їх насторожив. Вони залягли, а за хвилину чуємо, що зближаються розстрільною до нас. Тихесенько, як духи, відступаємо. Переходимо верх Єдлови́на на північний схил, в напрямі лісу Дубрава. Тут, в околиці сіл Краснани—Варін та Дольна Тіжіна, командир рішився остаточно на спробу прориватись із оточення. Вийшовши з лісу, прямуємо до потоку Кур. Бачу, що залишили нашу маршрутую колонну: к-р ПЖ Гак, чотовий Сагайдак та ПЖ Байдак ("Юльцьо"). Підходжу до них та питаю, що діється? Вони злорадно підсміхаються і кажуть: "Побачиш та почуєш, що буде діятися за хвилину". Я змісця збагнув їхній намір. Біжу до переду маршрутою колони і зголошую к-рові Бурлаці. Він виходить, відбезпечив пістолю і разом біжимо взад, на місце де я їх залишив. Але всі три уже зникли — дезертирували. Ця подія незвичайно потрясла командира і решту групи. (Зробили вони це у найбільш критичному для нас моменті.) З потоку йдемо на північ, де між селами Краснани та Дольна Тіжіна плянуємо прориватися. Ще далеко перед шосою обстрілює нас чеська застава. Ліквідуємо її на ходу нашими кулеметами і зближаємось до шоси. Але тут не жарти. На шосі танки. Густо розміщені, обкопані гнізда тяжких кулеметів, заздалегідь націлених обхопити своїм вогнем увесь терен, гранатомети — створюють пекло. Вистрілені парашутні світляні ракети та рефлектори танків освічують усе поле — можна голку побачити. Тяжко ранений рой. Кучерявий із словами "Прощай, командире!" — дострілюється власною пістоллю. Година 1:00 к-р Бурлака, оцінивши ситуацію, наказує відступ. Це перший раз у нашому "Рейді на Захід": досі ми кожний раз пробоем пробивались в наміреному нами напрямі. Тут ситуація цілком інша: проти нас кількатисячна армія, оснащена модерною зброєю, танками, під час дня літаками, тяжкими кулеметами з необмеженим запасом амуніції, засобами комунікації, забезпечена харчами і т.п. На прорив проти цієї сили вийшло нас усіх 36 голодних, з обмеженою кількістю амуніції. Командир Бурлака взяв до уваги теж факт,

що в комплексі лісів, з яких ми пробували вирватись — є змога маневрувати. Далі на захід лісів мало — та й ті невеликі, нікуди буде "згубитись".

Відступаючи назад до лісу, мусимо наново з боєм проривати першу лінію, яку ми прорвали, прямуючи в напрямі шоси — а її, між тим, чехи веліли наново "полатати", загороджуючи нам відступ. У нас є жертви. Падають Граб, Снігур та інші — нема змоги перевірити. До лісу добиваємось, розділені на дві групи. Група з к-ром Бурлакою начислює 19 осіб. Яка кількість другої групи — невідомо.

21 серпня 1947. О годині 1:45 досягаємо край лісу. К-р Бурлака з'ясовує, що цілою (навіть такою) групою ми не маємо шанси далі маршувати. Розділює нас на малі групи по 3-4 вояки, які найкраще із собою зжиті, і попрощавшись з ними, радить їм промишляти, як кожний вважає, прямуючи на захід. Із командиром залишаються: к-р Zenko, лікар Vir, ПЖ Nestor, rой. Шуліка, Офелія, Панас та я — разом 8. О годині 5:30 досягаємо верха Єдловіна. Звідти хребтом змагаємо на гору Копа. Тут нас обстріляли чехи, які причаїлися в кущах. Група відступає на південний захід. Я, враз із зв'язковим Панасом, відбилися від неї. Чуємо, як пугають за нами. Долучую до них — Панас кудись відбився, не долучує. Натомість прибігає до нас санітар Гордий, який із своєю групою напорівся на чехів. Маршуючи пішником, к-р Zenko і rой. Шуліка стрічають трьох четників, яких обстрілюють. Два з них падають — третій втікає. Залишаємо пішник і робимо передишку над Градським Потокм. Усі голодні — а налогові курці терплять подвійно: нема що закурити. Пробують усяке сухе листя. О годині 16:00 переходимо потік. Тут знову чехи. Nestor і Шуліка їх обстрілюють. На хребті гори стрілянина, крики. Збігаємо долину, де "зашиваємось" в гущавник і тихо сидимо. Чуємо, як довкруги переходять чехи — чути їхню мову, часом маємо вражіння, що вони причаїлись десь недалеко. Тримаючи по черзі сторожу, наслухуючи на всі сторони, перебуваємо ніч.

22 серпня 1947. Хоч яке невідгідне наше місце постою, все таки залишаємось тут. Протягом дня обсервуємо рухи чеського війська. Біля години 13:30 приблизно сотня їх маршує в напрямі гори Крівань. Рівночасно стверджуємо їх присутність у Градському Поточі. О год. 19:00 дуже близько попри нас знов переходить пішником вниз значна їх частина (почислити не маємо змоги). Незабаром верхом Єдловіна сходять їх вниз понад

сотня. Виходить, що стягаються з прочісування лісу на знак випущених білих світляних ракет. Обережно, тихцем, рушаємо в західньому напрямі. Минаючи Градський хребет, бачимо свіжий, добре втопаний слід військового взуття. У підніжжі хребта, обклавши цільт-палатками та чатинням вогник, варимо кількакратно, в малій бляшаній менажці, рештку бараболі, залишаючи скромну "залізну порцію" на завтрашній день. Опинились ми знову над рікою Ваг. За нею шоса, штрека, де густо бачимо світляні ракети та чуємо довкруги стріли з автоматів і кулеметів.

23 серпня 1947. Над ранком о год. 4:00 переходимо дещо на південь, і, підбравши відповідне до обсервації місце, залишаємось тут днювати. Бачимо добре ріку Ваг, шосу й залізничу лінію по другій стороні ріки. Усі застави, як ми їх бачили кілька днів тому, далі на місці. Обсервуємо, як залогам застав доставляють харчі автами та підводами. Обговорюємо спільно ситуацію: ми опинились у замкненому крузі, де ріка Ваг — за винятком вузької шийки високого терену — творить майже круглий острів. Стверджуємо, що це окруження нашого відділу було заздалегідь пляново підготовлене. На підставі оцінки кількості: розміщених застав згодом підсумовуємо, що проти нас кинули чехи не менше як 10,000 вояків різнородних військових з'єднань. Коли почало темніти, переходимо хребет 663 вниз, на другу сторону потоку. Варимо й споживаємо рештки нашої бараболі. Невелика з цього користь: голод немилосердно дошкулює, але навіть бараболя для нас недоступна. Усі підгірські села обсажені військом (стерезуть навіть бараболяні поля). Отари овець і волів забрали з полонин.

24 серпня 1947. Ранком підходимо ближче якогось забудовання (мабуть лісничівка) над самою рікою Ваг і обсервуємо терен протягом дня. О год. 16:00 підходимо ще ближче. Зустрічаємо порожні колиби лісорубів, в яких, на нашу втіху, є трохи недогризків сухого хліба. Хоч це небагато, все таки хоч трохи "обдурили" голод. О год. 18:00 командир висилає мене, Вира й Нестора до лісничівки на розвідку. По дорозі в колибі зустрічаємо чотирьох лісорубів. Контактуємось з командиром. Від лісорубів дістаємо 5 і пів бохонців хліба та 1/2 кг. солонини. Платимо їм за це 500 чеських корон. Це нас незвичайно підбадьорило — маємо змогу бодай дещо підкріпитись. Кажуть нам лісоруби, що по цій стороні Вагу чехів немає. Часом лише перепливають лодкою до лісничівки. Як стемніло,

командир висилає знов стежу в складі: к-р Зенко, Буркун, Нестор, Шуліка і Гордий до лісничівки. Довідуємось, що живе там підприємець (робітники-лісоруби та його слуга називають його "пан"), який наймає робітників для вирубування лісу, платить їм за працю й рівночасно забезпечує їх харчами. У нього ми одержали вісім бохонців хліба й приблизно 4 кг. солонини. В додатку принесли ми ще невелике відро. Цей наш "здобуток" підкріпив нас значно на душі — на деякий час не боїмося отруєння. "Святкуємо" цей наш успіх в одній із робітничих колиб, де варимо смачну юшку.

25 серпня 1947. Підкріпившись задовільно після довгого "посту", о год. 4:30 маршуємо в напрямі гірського хребта Паносіна 1022. Минаємо його і законспіруємо в гушавині, близько залізничної зупинки Дубне-Скале. Погода гарна, гаряча. Підбадьорює нас факт, що на полонинах з'явилися знову вівці. Чуємо, як переходять недалеко від нас із своїми дзвіночками. Ситуація не цілком безнадійна — хоча на шосі, яка перед нами, далі чути часті стріли та помітний рух авт. Докладніше перевірити ситуацію на шосі — неможливо. Треба б підійти на скрай лісу, а це ризиковне. Обговорюючи наше становище, після короткого обміну думками, рішаємо змінити наші псевда, що й робимо: к-р Бурлака — Старий, к-р Зенко — Чалий, лікар Вир — Твердий, ПЖ Нестор — Рудий, рой. Шуліка — Малий, сан. Гордий — Босий, бунч. Буркун — Сірий, Офелія — Ірка. З тієї okazji Чалий, Рудий і Твердий заповідають, що будуть запускати вуси.

26 серпня 1947. Протягом дня стараємось, по змозі, змінити на краще наш зовнішній вигляд. Ліс, у якому сидимо, дуже рідкий, терен стрімкий — тяжко й не вигідно сидіти. На випадок наскоку чехів не було б куди відступати. Чехи пострілюють довкруги, а біля полудня переходять дуже близько попри нас — навіть не знаємо, скільки їх, бо сидимо непорушно, замасковані. Командир Бурлака висилає трійку: Малого, Босого й Офелію — може вдасться їм роздобути бараболю. Вертаються ні з чим, бо на дорозі між лісом і полями чехи. Залишилось нам ще трохи муки. Розпалюємо невеликий вогонь, заслонивши його цельтпалатками, і варимо ріденький чир. Протягом ночі час до часу чути стріли в усіх напрямках. Тому, що день пройшов нам щасливо (хоч не дуже спокійно), залишаємось на тому самому місці ночувати, як також перебути завтрашній день.

27 серпня 1947. Щастя нам дописує. Ніхто близько нас не підходить. Тому вечором та сама трійка, що й попереднього дня, йде "полювати" на бараболю. Тим разом пощастило. Приносять біля сотні бараболі, яку варимо й частину споживаємо — решту залишаємо на завтрашній день.

28 серпня 1947. Не рухаючись з нашого досі щасливого місця, перебуваємо день. З'їдаючи зварену попереднього вечора бараболю, відчувається брак соли. Хоч як ми виголоджені, не-солена нам не смакує. Стверджуємо, що після гарячих днів і постійної "купелі" в поті наші організми втратили багато соли, і тепер дошкульно відчувається її брак. Все таки заготовляємо на полі свіжий запас бараболі й знова варимо, як попередньої ночі.

29 серпня 1947. Погода змінилася: зимно й іде дощ. Вечором розпалюємо вогонь. Командир висилає Босого у долину потічком, за водою. Та він незабаром біжить назад, без відра. Каже, що зближаються чехи. Вони бачили його, як набирав воду, але думаючи, що він їх не завважив, намагались нас оточити. Відступаємо непомітно в глибину лісу в східному напрямі і, підшукавши догідне місце, задержуємось на постій.

30 серпня 1947. День знову холодний. Майже без перерви йде дощ. Після полудня йдемо далі на схід і недалеко села Клячани, в потоці Бея, заквартируємо. Боїмось палити вогонь, хоч зимно добре дошкулює. Над вечором командир з Твердим підкрадаються на край лісу. Вернувшись, оповідають, що бачили людей, як працювали на полі. Попри русло потоку, при якому ми примістились, паслось стадо гусей. Вдаючи чехів (командир добре володіє чеською мовою), вивідали від пастуха, що військо є не лише кругом на дорогах, але й по усіх селах на те, щоб не дати нам змоги роздобути харчів. Довідались теж, що чехи вночі з 26 на 27 серпня ц.р. зловили одного з наших, а чотирьох втекло. Повертаючись з-над краю лісу, командир із Твердим знайшли по дорозі здичавілу грушу й принесли досить багато твердих грушок. Сирих їх їсти неможливо, тож варимо їх, як бараболю. Зимний дощ вже добре нам надов. Командир рішається на сміливий, хоч ризиковний крок: на луках, понад ріку Ваг, є багато провізоричних шоп із сіном. Забезпечившись запасом вареної бараболі й грушок, ніччю підкрадаємось до одної з них, вилазимо драбиною на горище і, перемоклі до нитки, приміщуємось вигідно в запашному, м'якому, сухому сіні. Що за розкіш! Не віримо, що це дійсність. Обставлена

чеськими заставами ріка Ваг, яких 100 м. від нас — ділять нас лише густі лози.

31 серпня 1947. День пересиджуємо в шопі на сіні, немов у найкращому готелі. Надворі безнастанний дощ, зимно. Крізь щілини між дошками маємо змогу обсервувати пастухів, які довкруги нас пасуть худобу, як також бачимо чеські застави вздовж ріки Ваг. Коли вже добре стемніло, о годині 20:00 Твердий, Босий та Ірка йдуть у ліс, щоб на тому самому місці, що вчора, зварити знова бараболю й грушки. Решта нас насолоджується відпочинком у шопі, на сіні.

ДЕННИК БУНЧУЖНОГО "БУРКУНА"

(1 вересня до 24 жовтня 1947 року)

ВЕРЕСЕНЬ 1947 РОКУ

1 вересня 1947. О год. 3-ій вертається наша "випадівка" (Твердий, Босий, Ірка) з вареною бараболею та грушками. Відразу робимо "гостину", їмо бараболю, — на десерт грушки. К-р (Чалий) мучить мене за "перцем". На кінець, ще раз добре "провітрившись", "магазинуємося" знов у сіно на цілий день. Від 6-ої год. виставляємо алярмівку. Ах, як смачно і "люксусово" спиться, у порівнянні зі сном у холоді й під дощем у лісі. Почуття це збільшує ще і те, що надворі зимний вітер і дощ без упину. Біля 7:30 знов переходять пастухи з худобою. О год. 14 навколо нашої "гостинниці" парубчак грабає сіно. Згадуємо день 1 вересня минулого року, славний бій нашого куреня в лісі над селами Арламів-Квасенина (замість задуманого, підготованого Свята Зброї).¹

¹ У Бранівському лісі, біля лісництва "Урвихвіст", під самим кордоном "людової" Польщі й Української РСР, усі чотири сотні під командою к-ра "Бурлаки" та люди із збройного підпілля перемиського надрайону ("Холодний Яр") розташувались у формі кругової оборони, бо плянували в тому місці відбутися Свято Зброї. ВП, в силі понад 1,000, заатакувало наші становища. Командир "Бурлаки" командував боєм так, що ми не лише відбили атаку з великими втратами для ворога — понад 70 вбитих і біля 20 тяжкоранених, залишених на побоевищі (легкоранені втекли), — але загнали деякі частини ВП через кордон у советську Україну. Там, як згодом з гумором оповідало населення довколишніх сіл, советські пограничники немилосердно кпили собі з польських вояків. Наші втрати у цьому бою: один убитий і чотири ранені — у тому курінний виховник "Мирон".

Хочу також згадати, що саме тоді перебувала з нами кур'єрка Ірина Козак, яка перейшла кордон під охороною "потойбічної" нашої бойвки к-ра "Хмари" (Юрка Батога), в дорозі на Захід із поштою від Головного Командування УПА. Опісля ми зустрічалися з нею в Західній Німеччині.

Десь о год. 16 до хлопця при сіні приходить його батько — господар нашої стодоли. Цікавить нас, чи вдасться нам незаміченими пересидіти, чи таки господар загляне і завважить нас. Сталося це друге. Господар "посмотрив" дверцятка, які я прив'язав був ременем, бо відчинялися; а коли ті не пускають — питає: "Є там дахто — гей"? Нема ради — зголошуємося. Він відразу зорієнтувався та й каже: "Щоб ви там з голоду не по-вмирали", Доносить, що в селі є словацькі жандарми, вчора дійшло ще більше, буде може 100, за Вагом стоять дві лінії. Каже, що до лісу пішли також, і ми їх повинні були бачити. Просимо його, щоб нікому не сказав; впевняє, що не скаже. Оповідав, що чехи зловили наших — раз 16, на Вагу 8, а двох сіло на потяг і під час контролю вискочили. Один зломив ногу. Зайшли до одного залізничника, там сиділи 3 дні, і хтось зрадив. Залізничника тепер мають викинути зі служби. Подає нам дві скибки хліба з маслом і кілька папіросок. Обіцяємо йому годинник, щоб тільки доставив нам більше харчів. Годиться на завтра це зробити. О год. 18, скінчивши працю, відходить. Чи не зрадить? Рудий твердить, що зрадить, я зі Старим кажемо, що ні, інші не говорять нічого.

Ворожимо з карт: щось крутиться, але назагал виходить добре. За 45 хвилин приходить син, приносить 200 штук папіросів "Бистріца" за 200 корон, які ми йому на них дали, та 6 грушок. Каже, що завтра він з батьком їде до Чехії за якимись частинами до машини, а харчі нам доставить мама. Радіємо, що так гарно все складається. Може, якраз все піде добре. Даємо йому годинник Чалото, — врадуваний. Відходить і просить, щоб ми його не зрадили. Повторяємо те саме. Чекаємо нетерпеливо ранку (сумерку). Вже трохи заспокоєні, що господар не зрадить.

О год. 20-ій сходимо вниз² (далося взнаки лежати цілий день, наївшися зимної бараболі та грушок-дичок). Вибираємося в чвірку (Чалий, Рудий, Малий і я) варити бараболю. Вони вже готові надворі, я ще нагорі ладжу наплечник. Нараз чую, Старий каже, що хтось їде, щоб узяти йому торбу. Шукаю торби, беру її і мапник, — нагадую за свою торбу, яку також беру і їду до виходу. Ще раз вертаюся, беру свою й Ірини плащ-палатку та плащ і куртки Старого, свій наплечник і пояс з ташкою (пістолю маю за холявою) і з тим усім у руках вступаю на драбину. Бачу: зліва підходять якісь постаті. Я в половині дра-

² "Виходимо на долину" — злазимо вниз по драбині.

бини; чую крики: "Стій, стій!" Коли я скочив з драбини в напрямі потоку, посипались постріли. У потоці я скочив на якусь ріщя, не можу вилізти на другий берег. Якось видряпався. Гублю плащі-палатки. Вертаюся. Забираю їх, залишається тільки куртка Старого, але гублю пістоль із-за халяви. Зостаюся без зброї. Перебігаю поляну, світять ракети та надобре свищують кулі. Над другим яром зустрічаю Старого, Чалого, Ірку і ще або Рудого, або Малого, а може обох. Передаю Ірці свій наплечник з паском. Вони всі скачуть у кущі (потік). Я поправляю свої манелі, хвилину зупиняюся — і застаюся сам. Їх уже ніде нема. Якраз посипались ще постріли із-за Вагу. Страшне становище лишитись самому в такій ситуації. У першій хвилині думаю, що це провокація — зрада та що попід ліс буде застава. Тому йду якнайдалі понад Ваг і щойно опісля прямую до лісу. Нема нічого. Добиваюся до якогось зрубу, який мене впровадив у блуд. Я взяв його за інший, недалеко від стодоли, де ми були.

Іду отже в потік, до вогнища; там, думаю, будуть усі.³ Але добре находився, наблудив, мусів зійти назад на край лісу зорієнтуватися і щойно о год. 24-ій добився до вогнища. Побачивши вогонь, незмірно втішився, але виявилось, що там лише Твердий і Босий, — решти нема. Вони переcheкали в потоці направо і ним добилися до лісу.

Снуємо всілякі здогади, що могло статися, і щось нам здається, що це не зрада, а випадкова стежа. Бо якщо б "всипа", то напевно так не "спаталашили б". Постановляємо чекати таки в тому місці хоч би кілька днів, може злучимся. Тим часом печемо по кілька барабоць, які ще залишилися з попередньої ночі.

2 вересня 1947. Чекаю нетерпеливо до год. 6:30. Нема наших. Залишаємо картку, що вночі будемо на тому самому

³ "Там, думаю, будуть усі". У відділах УПА і збройному підпіллі була прийнята засада, що у випадку несподіваного ворожого наскоку, якщо не був заздалегідь поданий "збірний пункт" (тобто місце, де розпорошені члени даного відділу чи групи повинні зустрітись), тоді автоматично таким пунктом ставав останній збірний пункт. Тому "Твердий" і "Босий" прибули перші (а я до них долучив) на наш останній збірний пункт: вогнище, де ми ясі разом були два дні тому. Минулої ночі троє з нас варили тут картоплю. Тож і цього дня ми чотири сюди прибули. Тут ми очікували й к-ра "Бурлаку" та решту нашої групи. Ми ніяк не могли пояснити, чому вони також не прибули на це місце.

місці, і переходимо на захід за хребет, де приміщуємося на день. Сумно проходить цей день. Тримаємо алярмівку. Сон якийсь полохливий, напружений, нервовий. Нерви напружені. У торбі Старого знаходжу папіроси; хоч некурящий — курю. Відбувши алярмівку, кладусь, щоб заснути. Надаремно! У голові — немов у вулику. Не дає спокою думка. Стрінемося з рештою, — чи ні? А що буде, як ні? Так приходить вечір — переходимо до вогнища. З натугою заглядаємо з далека, чи їх нема. Нема . . . Картка нерушена. Твердий ділить решту знайденої бараболі, поволі розпалюємо вогник та наслухуємо . . . наслухуємо, чи не йдуть. Кілька разів причулося, що хтось іде. Серце радісно забилося, однак . . . надаремно. Нема їх до півночі, далі й не сподіваємось. Це вже мені не подобається. Якщо не приходять, то їх вина в цьому і вони це свідомо роблять.

Хоч-не-хоч, стало думаю про батьків, родину, односельчан, знайомих . . . Стало сняться . . . Згадую, передумую минуле аж до найменших подробиць. Кожний дрібний момент залишився в пам'яті. Сидячи тепер опівночі серед темного, густого, непривітного і чужого лісу . . . печу барабольки (два друзі сплять) та думаю: Мамо моя старенька, нещасна ... якби Ти мене ось так побачила — що сказала б? Чи пережила б? А може краще, що не бачиш, не знаєш . . . А може . . . може вже і не живеш, дорога? Забагато цього всього на твої немічні сили. Ах, як хотів би побачити ще стареньких батьків. Де ж Ви знаходитеся? Як проживаєте? Що робить любий, єдиний брат? Хоч би вісточку найменшу мати, — а то вже два роки нічого . . . Ой доле ж, доле злая!

3 вересня 1947. Чекаємо при вогні до 6:30 ранку. Нема їх. Вже, мабуть, і не буде. Однак успокоюємося, погоджуємося з тим. Починаю нашу трійку уважати за окрему групу. У тому напрямі звертаємо свої думки і пляни. Через день пересиджуємо там де й попереднього дня. Год. 18:30 рушаємо на край лісу, обсервуємо доми, село і опісля копаємо бараболю, яку відносимо до лісу. Там лишаємо, а самі підсуваємося до шопи, звідки нас "нагнали", з надією знайти дещо з залишених там речей. Але нічого не застаємо. Збираємо трохи грушок і з бараболею ідемо до "свого" вогнища. Але маємо надію: "може, палять вогонь". "Може, зачуємо дим"? Але тут холодно . . . пусто. Розпалюємо вогонь, печемо бараболі, вечеряємо. Печемо бараболю і на завтрішній день, аж до год. 5:30 ранку.

4 вересня 1947. Год. 7 переходимо знову на денне місце постою. День проходить спокійно. Почуваємося вже досить зрівноважено, снуємо всілякі пляни на майбутнє. Віримо, що як лише скінчиться "бльокада", то якось дамо собі раду. Без огляду на все прямуватимемо далі в нашому напрямі. Сортиую речі в торбах Старого і своїй. Важливий архів, фільми, знімки й апарат комплектую в торбі Старого, яку беру під свою опіку. Решту — речі приватні, залишаю у своїй торбі, яку покищо носить Босий. Увечорі йдемо на вогнище, де маємо готову від учора бараболю, печемо її і проводимо ніч, як звичайно. Замітне, що через цілий день і ніч не чути стрілів.

5 вересня 1947. О год. 7 уже четвертий день переходимо в те саме місце на денний постій. Читаємо "Витинки з польських урядових комуністичних газет". Скільки то поляки не написались, не наалярмувались про наші дії, — співпрацю з "ВІН"⁴ і "НСЗ"⁵, інтервенції та дебати в сеймі. І нічого не могли нам вдіяти, хоч кинули цілі дивізії на наш відтинок, — аж мусли застосувати чортівське, цілковите виселення всього населення з терену наших операцій. Кинули 1/3 цілої польської армії, чим змусили нас залишити наші терени (але таки не зліквідували!).

Що значить свій терен і своє населення! Найкращий доказ маємо тепер, переживаючи те, як на досить значному відтинку замкнули нас чехи, і такий малий відділ, як був наш, ба навіть тепер малі групи не мають змоги прохарчуватися ні засягнути розвідку, хоч довкола комплексу кільканадцять багатих сіл. По селах стоять застави, населення чуже, нема з ним контакту, і хоч вмирай, хоч здайся чехам, або терпи і чекай на святій бараболюці, аж чехам укучиться сидіти і розв'яжуть "мішок". День погідний, соняшний — проходить спокійно. Не знаю чому — щоб лише заснути — сняться мені батьки, родина, односельчани. Що це має значити? Це змушує мене стало думати про них. Обидва друзі кажуть, що їм також сняться їх родини.

Увечорі робимо "випад" за бараболею. Вертаємося з нею досить скоро, бо вже о год. 21:30 палимо вогонь та збираємося пекти.

⁴ "ВІН" — "Вольносьць і Незавіслюсьць" — польська збройна підпільна організація, яка постала в 1945 р. на базі розв'язаної Армії Крайової (АК).

⁵ "НСЗ" — "Народове Сіли Збройне" — польська збройна організація правих політичних угруповань.

6 вересня 1947. Попікши по пів копи бараболю на дорогу, взявши по 10 сирих на запасову порцію, вибираємось о год. 7 у мандрівку. Ідемо в напрямі лісничівки, де ми були тому 2 тижні, пробувати щастя. Може, знову вдасться роздобути трохи хліба та ще дещо, бо самою бараболею справді годі далі жити. Лише шлунки "розіпхалися", їмо багато, а користи з цього мало. Ідемо хребтом Магура (1367), звідки на південний захід попід верх "1126" і доходимо до Паносіни 1030. Переходимо гірський хребет і від год. 13-ої до 16-ої робимо перерву. Під час переходу хребтами всюди видно сліди перемаршів, постойв та застав чехів. Скільки ж їх тут ходило по тих горах? Кожний хребет та найменша доріжка були обставлені.

О год. 17-ій приходимо на зруб, де перед двома тижнями ми зустрічали робітників. Нема нікого. Їх колиба порожня, до половини розібрана. Чекаємо ще дві години в потоці і потім підсуваємось в напрямі лісничівки. Цілий час не дає спокою думка, чи вдасться щось "зорганізувати", чи надармо зробили ми таку дорогу. Якось кожний переконаний, що не вдасться нічого дістати. Але маємо щастя. Зустрічаємо господаря,⁷ який пасе коні "пана".⁸ Входимо з ним у розмову, і в певному моменті ми всі остовпіли, як господар подав нам летючку. На ній знімка командира Бурлаки, нашого Старого, на якого ми кілька днів так нетерпеливо чекали. Під знімкою відбитка його листа, враз з оригінальним підписом, такого змісту:

"До всіх членів УПА
на території Чехо-Словаччини

Ручу всім власноручним підписом, що коли зда-
дуться добровільно в полон без зброї в руках, без огляду
на функцію і ступень, до Польщі не будуть передані,

⁶ Це нагадує подію в часі карпатського рейду загону Василя Мізерного ("Рена") восени 1944 року. Перебувши три дні в нетрях карпатських борів біля м. Сколе (де й минув нас німецько-більшовицький фронт), ми зійшли на села. Впродовж 36 годин ми безперервно варили і їли картоплю, бо нічого іншого не було. Однак, за винятком розіпханих шлунків, ніякої користи з цього не було.

⁷ "Господар" — ми його в дальшому називаємо "дядя" — був вже старший віком українець, родом з Мостиськ б. Перемишля, який залишився тут ще з часу Першої світової війни і був слугою в лісника-підприємця. Лісника він називав "пан". (Так і ми його далі звемо.)

⁸ "Пан" займався посередництвом у вирубуванні лісу.

лише залишаться на території Чехо-Словаччини та будуть трактовані як воєннополонені. Зловлених під час бою зі зброєю в руках трактуватиметься як бандитів і передаватиметься до Польщі.

Здайте собі справу із ситуації та зрозумійте, що до американської зони перейти не дасться.

У Чехо-Словаччині є можливість зачати нове, спокійне цивільне життя. Підіть за моїм прикладом і якнайскоріше зголошуйтеся на першій військовій чи жандармській станиці.

Жіліна, 05.09.1947.

Бурлака — кр.-вд.

Дивимосся, читаємо, ще раз дивимосся і очам своїм не віримо.

Що? Бурлака? Наш командир? Твердий і незломний у своїх постановах борець . . . здався добровільно чехам? Неймовірно? !

І все таки не повірили б, якби господар не оповів нам докладно подробиць. Отже прийшли всі п'ять (чотири мужчини і одна жінка, "бендерка") у вівторок тут на зруб до робітників. Один з робітників обіцяв їх перевезти через Ваг, а сам про це повідомив чехів. Наші прийшли ввечорі до "пана", тут їм сказали, що через Ваг їм не вдасться пробитися, і тоді командир Бурлака скинув зі себе пістоль, кинув нею в кут і казав іти по вояків. Прийшли . . . "Руце на гору", перешукали їх, а опісля прийшов чеський капітан, подали собі руки, попили водки і на другий день вранці від'їхали до Братіслави.

Все годиться, мусимо повірити. Заскочені, передумуємо і розбираємо це все. Осуджувати цього і насвітлювати з мого погляду покищо не беруся. Це осудить час і історія.⁹

Інформуємось далі щодо розвідки. Вчора о год. 13-ій все військо зі шосе виїхало, а на зміну прийшли жандарми, одначе їх уже менше.

Отже, дякувати Богу, є надія, що тут у Малій Фетрі таки не пропадемо. Біля лісничівки, після наших відвідин,¹⁰ військо

⁹ Як згодом ми з полегшею довідалися, ці інформації не були згідні з правдою. "Дядя" зразу нам так оповів, бо не довіряв, боявся підступу.

¹⁰ Два тижні раніше, коли ми були тут ще цілою групою з к-ром В. Щигельським ("Бурлакою").

ночами тримало застави. Тепер нема нікого. "Пан" сьогодні є у Врутках, пані нема також. Отже, щоб не розконспіровуватись, постановляємо дістатися лише до магазину "пана" та забрати дещо з харчів. Що зробити, "голод — це великий пан" і штовхає часом чоловіка теж на шлях злочинства. Принаймні не будуть певні, хто це зробив. Так і робимо.¹¹ О год. 21-й підходимо під хату, відриваємо дошки з магазину, забираємо дві пачки консерв (80 шт.), м'ясо, горох, бараболю, моркву і півтора кг. солонини, 8 бохонців хліба, трохи соли та біля 20 кг. муки. З тим усім вертаємось до лісу. Розпалюємо вогник і до ранку частину товару заховуємо, — решту ділимо та забираємо зі собою.

7 вересня 1947. Раненько виходимо з потока, біля 500 м. під хребет, і відпочиваємо через день. Щохвилини заїдаємо консерви, щоб "наздігнати", що через три тижні їли саму бараболю. Цікавить нас те, що по шосе у східнім напрямі, почавши зранку, їдуть цілі колони військових авт. Мабуть, уже до решти залишають шосе. Але чому всі їдуть на схід?

Трохи вище від нашого місця відпочинку переганяють кози, які, пасучись, налазять майже на нас. Мусимо тікати, доки пастух нас не бачив. Увечорі сходимо у потік, і я з Твердим ідемо, щоб зустрінутись з нашим "дядьом" і засягнути розвідку. Але його вже не застеємо. Розпаливши вогонь, варимо юшку, яка не дуже смакує, бо чомусь біла мука, якої ми трохи мали, дуже квасна, неначе з оцтом. Мабуть, із зіпсутого збіжжя.

8 вересня 1947. Вранці маскуємо вогнище, я їду з Босим до "дяді", якого тим разом застеємо. Той з місця передає нам радісну, так довго з нетерпеливістю ожидану вістку, що шосе цілком вільне. Усе військо вчора виїхало. Каже, що вчора ввечорі вернувся "пан", і сьогодні мають прийти жандарми в справі крадежу та мають іти до лісу шукати нас. Жандарми кажуть, що це зробили цивілі, а "пан" твердить, що "бандеровці". Тому "дядя" каже: "Добре через день заховайтесь, а ввечорі вже можете йти куди захочете". Дякуємо за добрі вістки, — довідуємось ще й сумну дійсну правду, як було зі "здачею" к-ра Бурлаки і друзів та що їх держать у св. Мартіні, фільмують і після цього мають віддати до Польщі.

¹¹ Це, властиво, була порада "дяді". (Він приготував залізний дрючок — важіль для відкривання дощок.)

Це говорили якісь два пани, які приїхали фільмувати хату, де їх зловили. Було це так: У вівторок удень наші зійшли в потік до робітника "Єлічука" (Врутки) і просили їсти. Дали йому 400 корон. Він пішов до "пана", приніс 2 бохонці хліба та 4 консерви. Опісля домовились з ним, що він їх уночі перевезе через Ваг. Умовившись так, робітник цей (карпатський "русин") пішов до чехів і це все їм оповів. Вони на шосе поховалися, а засіли в кущиках, навколо хати "пана". Увечері робітник та Ірка зійшли над Ваг раніше, походили понад берег. Ірка "переконалася", що "нікого нема", і закликала решту. Всі увійшли до хати "пана". Тоді чехи випустили ракету, обскочили хату, а наші, не маючи виходу, здалися. Командир Бурлака витягнув пістоль і хотів застрілитися, але "пані" зловила його за руку і не дала. За цю юдину роботу згаданий робітник має одержати 40.000 чеських корон нагороди, а Словаччина за 40 "бандерівців" — 20 вагонів пшениці. Ось юди— в ХХ-ому сторіччі, культурна держава, торгує живим товаром, продає людей, які борються за кращу долю свого народу! Але що ж, вони цього не розуміють або не хочуть розуміти. Зрозуміють щойно тоді, як почують на собі сатрапський московський чобіт!¹²

Слухаючи цього всього, невимовний жаль огортає нас на згадку про долю наших нещасних друзів. Одночасно і радіємо, що все таки не здалися добровільно, як ми думали,¹³ але впали жертвою підлої зради. Думаємо над тим, яке ми мали щастя в цей трагічний вечір, тоді коли ми думали, що нас свідомо залишили, і мали жаль до них. Не знати, чи завдяки звичайному випадкові, чи може нашому щастю ми залишилися досі на волі. Дочекались таки звільнення шосе, маємо перед собою відчинену дорогу в дальший світ. От, щоб і надалі щастя дописувало!

¹² Все це справдилось!

¹³ "Думали" ... В дійсності ми ніяк не хотіли повірити, що к-р В. Щигельський ("Бурлака") здався добровільно. Однак, на підставі перших інформацій "дяді" (він також боявся, думав спочатку, що ми провокатори), мусіли сприймати те, що почули. Власноручно підписаний заклик к-ра "Бурлаки", щоб стрільці здавалися, ми собі пояснювали тим, що чеська поліція застосувала супроти нього якісь медичні засоби (гіпноза, впорскнення якихось медикаментів тощо) і він дав свій підпис не свідомо.

Вертаємось зі "стрічі", виходимо на вчорашнє місце і пересиджуємо день. Мусимо місити тісто на коржі, які думаємо пекти вночі. Словом — господарство "просперує". Трохи денервують нас знову кози, бо, переходячи попри нас, кожна цікава, хто ми такі, і нахабно пхаються аж на нас. Але ми принаймні знаємо вже, що пастухи не йдуть з ними в гори, а залишаються над Вагом. Увечорі знову зустрічаємось з "дядьом". Каже, що шукав нас удень, був аж ген на горі, і що ми добре заховалися. Жандармів не було (певно і не буде). Каже, що "Новінки" пишуть про нас, є знімки Бурлаки і ще якогось другого, пише, хто їх зрадив і в котрій хаті зловлені. Каже, що згадують про мене: "Є доктором, в окулярах і має ступінь капітана". Заперечую. Додумуюсь, що це може, про о. Кадила. Завтра йде до містечка. Прошу, щоб купив дещо, даю одного доляра, 300 злотих та 100 рублів (10 червінців). Може, щось виміняє на корони.

Вночі знову палимо вогонь, варимо їсти та печемо коржі.

9 вересня 1947. Зранку трохи раніше маскуємо вогнище та змінюємо денне місце, бо мають прийти робітники рубати сяти. Увечорі чекаємо, аж робітники відійдуть, але вже год. 20, а вони ще рубають. Мабуть, будують колиби та залишаються на ніч. Обходимо їх горою і заходимо до колиби, де ми перший раз ще всі палили разом, і тут приміщуємося на ніч. Іду з Твердим до "дяді". У місті не був, отже нічого не купив. Цікаві новини. Каже, що вчора наш "велитель"¹⁴ втік зі зв'язаними руками з Турчанського св. Мартіна. Там їх фільмували і після цього Бурлаку мали розстріляти. Каже, що всі попускали носи. Єлічукові, який запродав наших у неділю, словацькі партизани поломили ребра після того, як він у коршмі дуже викрикував на "бандерівців" та вихвалявся тим, що це його заслуга, що зловили Бурлаку. Далі каже, що говорять: "Щоб ще зловити того в окулярах, то вже будуть мати все". (Мабуть, хтось сказав, що при мені залишився архів.) Тому каже "дядя": "Добре уважайте, бо на вас мають великий хист. Кажуть, що сте капітан". Сміємося, жартуємо з дядею. Десь роздобув для нас пляшину (1/12) "боровічки" і крім куска хліба, десь "глибоко захованого", не має нас більше чим прийняти. Далі каже, що все військо і жандарми (на станицях залишилося лиш по кількох) поїхали на східню Словаччину, бо там уже тих 6000

¹⁴ "Велитель" — мова про к-ра "Бурлаку".

"русів" з двох сіл забрали всю худобу.¹⁵ "Пан" завтра передає лісову працю, якою займався, якимсь іншим, а сам від'їжджає. Сьогодні були два жандарми, списали протокол у справі "крадежі". Каже, що пан, мабуть, тому боїться, що "велитель втік". До бараків прийшло щось із 40 робітників, ще має прийти 30. Прощаємось і вертаємось до буди.¹⁶ Пригріваємо консерви, варимо каву і спимо до ранку.

10 вересня 1947. Год. 5:30 ранку виходимо вже з буди, щоб перейти зрубом попри робітників та забрати решту захованих консерв, бо ввечорі думаємо "відвідати" "пана" й податись вже більше на захід і поволі, за кілька днів, рушати в дальшу дорогу. Сидимо недалеко, де працюють робітники. По полудні чути, як близько нас хтось ходить, але до нас не дійшов і не завважив.

Год. 9:45 сходимо в долину, відносимо речі далше над потік, а самі підходимо ближче забудовань (лісничівки). Зустрічаємось з дядею. Каже, що у "пана" є щось 6 панів, п'ють водку, — пан пострілює з пістолі. Є понад 20 робітників, одні в бараках, другі надворі палять вогні. Потверджує вістку, що Бурлака втік. Нас мусів хтось завважити, як ми сходили під вечір у долину зрубом. Бачили трьох вояків. Трохи недобре, але може заспокоїться. До "пана" непрактично заходити, забагато їх. Треба зачекати, аж ті від'їдуть. Каже дядя, що Бурлака сказав Єлічукові: "Якщо на другій стороні будуть вояки — то перша куля тобі, а друга мені". Цей, видно, налякався і засідку влаштував у хаті "пана". Прощаємось з дядею і при маленькім вогнику сидимо до ранку.

11 вересня 1947. Зранку виходимо трохи вище над потік, робимо становище у стрімкій скелі та лаштуємося на день. Харчу маємо ще на нині і на завтра. Завтра мусимо вже щось "комбінувати" і рушати в дорогу. Не маємо ні одного сірника. Твердий нудиться без куріння. Я тру двома каменями зернисту каву, — скоріше сходить час алярмівки. Снівся мені сьогодні командир Бурлака, що розписував, властиво сам писав різдвяний партизанський веселий вертеп у своєму деннику (який є у мене) та призначував ролі. Мені і сімом іншим (усі решта самі "есеси")¹⁷ призначив ролю ангелів. Цікавий сон і

¹⁵ Була пущена "качка" (чутка), що більшовики перейшли з Карпатської України на Словаччину та грабують худобу.

¹⁶ "Буда" — раніше згадувана колиба.

¹⁷ "Есеси" — вояки дивізії "Галичина".

цікаво, чи він утік. Увечорі стрічаємося з "дядьом" і засягаємо розвідку. Пани від'їхали, лишився лише один. Були жандарми, забрали панові пістолі. Єлічук наговорив, що пан хотів, щоб Бурлака втік. Списали протокол, мали пана забрати.

Прийшло ще більше робітників. Пан їздив по приділ хліба і консерви. Завтра поїде по приділ на тиждень, буде і сало. Зачекаємо, отже, до завтра.

Палимо в тому самому потоці при дорозі ("Коскота"), трохи вище. Варимо консервову юшку та "правдиву" каву, але без цикорії. Босий удень з'їв консерву і напився потім води. Дістав шлункові корчі. .. хворий.

12 вересня 1947. Год. 6-та, виходимо на вчорашнє місце. Мені снився знову командир Бурлака разом з усіма іншими, — чекали на мене, як кував коня. Снився мені також летунський налет в якомусь чеському місті. Був рух, бо війна.

З'їдаємо вже останні консерви та решту хліба, з тим наставленням, що ввечері буде все свіже. Для того робимо "відправу", розподіляємо "бойові" завдання кожному зокрема. Опрацьовуємо докладний плян, куди і в якому характері ідемо далі. Я стоятиму надворі, на алярмівці, з огляду на "окуляри" і тому, що я тут уже раз був, то й без них мене пізнали б.

О год. 20-ій сходимо з гори, йдемо на умовлене з дядьом місце. Чекаємо на нього годину. Приходить, каже, що пан замість по товар, їздив до Жіліни. Щойно вернувся і оповідає, що був замах на президента Бенеша. Хотіли його вбити, але докладніше нічого не знав. Видно, що є якийсь рух у державі, лише ми нічого не знаємо (а може, щось і в світі діється?). Далі каже, що Єлічука вночі забрали два жандарми, казали йому, що беруть його до Жіліни. Люди кажуть, що це були перебрані "бандеровці" (може, зробили це якраз словацькі повстанці?).

Завтра частина робітників відходить. Пан повинен привезти приділ, отже, хоч-не-хоч, мусимо чекати до завтра, щоб не сидіти голодним. Беремо від "дядя" три консерви, які ми йому дали. Босий приносить заховану муку, і з неї варимо вечерю та печемо на завтра коржики. Ще казав нам дядя, що по полудні робітники бачили 8 "наших". Переходили зі сходу попри них. Їм лише погрозили, щоб не дивилися, але нічого з ними не говорили. Цікаво, хто це міг бути? Видно, котрась група — найправдоподібніше Марко. Якраз сьогодні 4 тижні, як ми прийшли в цей ліс на "Соколіє", де відділ розчленовано на групи. Цілий місяць пройшов марно, та ще і стільки тра-

гічних переживань. А що буде? Де будемо знаходитись знов за місяць? Хто ж це може передбачити?

Згадуємо при вогні з Твердим останню зиму у 1-ім районі. Рішуче була зашумна і завесела. Забагато ми танцювали і бавились (весілля Карпа, запусти). Згадую слова "Фунці",¹⁸ що це все "не добре ворожить". Де вони тепер, ті дівчата, що стільки польського переслідування натерпілись? Свято вірили в успіх нашої боротьби і під час арештувань та знущань не заломилися, не зрадили (очевидно, не всі), а тепер запроторені кудись у саму гущу зненавидженого, ворожого польського моря. Направду подивляти можна ще й сьогодні гідну поставу нашого населення на Закерзонні, куди більше, як багато деяких вояків УПА.

13 вересня 1947. Вранці ще раз виходимо на те саме місце і досипляємо недоспану ніч. Спимо, якби зробили 50 км. дороги. Трохи ми вже засиділися, розлінивилися. Здалося б уже манджати, лиш щоб дістати ще трохи харчу на дорогу. Увечорі засягаємо розвідку. "Пан" поїхав до Вруток, повернеться з товаром. Залишаємо речі коло вогнища, а самі прямо до "осади". У "пана" є ще 5 інших "панів", що купують у "пана" його майно. О год. 22-ій відходять, — пан з жінкою також. Заходимо до мешкання, де є лиш служниця, слуга від коней та 3 інші робітники. Знаходимо дещо з харчів: 8 кг. смальцю, 5 л. водки, 6 пачок маргарини, одну велику консерву (мабуть, м'ясу), трохи грисіку, цукру, тютюну та конфітур; Босій для себе — штани, черевики та сорочку, ми обидва — по сорочці та 2 рушники і 1 простирало. Заходимо ще до бараку, дістаємо півтора буханця хліба. Я йду над Ваг, відпинаю "копку" (пором), відпихаю на середину, а сам вертаюся, і йдемо до лісу, де ділимо харчі та варимо м'ясо і каву. В ліжку у "пана" знайдено пістоль "бельгійку" командира Зенка з моїм поясом і далековид. Знаходимо ще пістоль "шістку", але один з робітників сказав, що це його, і ми йому її залишили. Дістаємо щось 5 газет, в яких є статті про Бурлаку, з яких роблю витинки. Плянованого відмаршу завтра вже геть з Малої Фатри не будемо могли виконати. Мусимо ще день-два зачекати.

14 вересня 1947. Вранці виходимо знову на старе місце, порядкуємо речі і трохи спимо. О год. 11-ій прийшов "дядя". "Пан" прийшов вранці й довідався про все. Казав, що добре,

¹⁸ "Фунця" — Стефа, зв'язкова в с. Корманичі.

що "жівот захраніл", і пішов на жандармську станицю. Усі переконані, що ми пішли за Ваг, бо "компа" є на середині ріки. Умовляємося з "дядею" ще на вечір. Приходить о год. 20-ій, як ми розпалюємо вогонь. Було чотири жандарми, списали протокол, переслухали робітників. "Пан" твердить, що ми пішли за Ваг. Якраз, як у пана були жандарми, з лісу вийшли, як оповідає дядя, два наші. Пані завважила, наробила алярму, вибігли жандарми, але ці втекли в куці. "Пан" відійшов на ніч до Вруток. Прощаємося на правду з жалем з "дядею" уже цілком. Старенький малощо не плаче. Тиждень ми "жили" — привикли до себе взаємно. На правду зробив нам щиро не одну прислугу. Варимо вечерю, каву на дорогу. Я миюся цілий день у потоці, вдягаю чисту сорочку, підштанців немає. Передягався ще 27 липня, а нині вже 14 вересня 1947. Ладимось до відмаршу.

15 вересня 1947. Год. 3:30 виходимо. Ми думали перейти стежкою понад Ваг аж до "градського" потоку, однак понад Ваг такі скелі, що перейшовши 1 км. мусимо чекати, аж розвидниться, бо дуже легко можна злетіти зі стрімкої скелі у прірву, просто у глибину Вагу.

О год. 5:45 рушаємо далі. Дійшовши до коліна Вагу, напроти влету тунелю, резигнуємо з дальшого маршу понад Ваг. Видряпуємося хребтом 663 на верх Плесель — 998. Відтак хребтом до місця, де лучаться хребти Сухого, Плеселя та Копи. Тут зустрічаємо туристичну "Зелінску хату под Сухим". О год. 12:30 підходимо під неї і завважуємо, що з комина куриться. Не знаючи, хто там, стаємо на краю лісу — недалеко хати — і обсервуємо її. Різні здогади: може "наші", може жандармська стежа, бо щоб там жили цивілі — не сподіваємось. Наші здогади перервала поява пса, великого вовчура, який, побачивши нас, кинувся з гавкотом у наш бік. Ми "нога" — певно, жандармський пес. Збігли біля 200 м. нижче й зупинилися на відпочинок. Чуємо, коло хати хтось стукає, щось майструє. Видно, що не жандарми.

О год. 18-ій підходимо до хати. Виявляється, що це "завідатель" з рамени словацького туристичного товариства з Жіліни. Керує будовою нової хати та викінчує разом з молодю жінкою.¹⁹ Мають старого коня та старого пса. Хата не

¹⁹ "Завідатель" — управитель, називався Гейза Бурчік, а його дружина Анічка.

викінчена, без дверей і вікон. Живуть, мов партизани. Приймають нас дуже ввічливо, можна сказати, що радіють, що ми до них зайшли. "Стільки тут було ваших", — каже, — "цілий цирк був з тим оточенням, облавами та чеськими заставами по хребтах, а з вас нікого ми не бачили". Він сам колишній вояк, поручник словацької армії, 5 років служив у ній. Був у Польщі, на Україні і на Кавказі. Інтелігентні, життєві люди. Говоримо побіжно на різні теми. Признається, що за студентських часів був "заїлим комуністом", але будучи на Україні, цілком з цього "вилікувався". Певний, що комуністичний устрій мусить упасти.

На відтинку від Стречна по Польну Піжину було під час нашого оточення приблизно 3-4000 вояків.

Гостять нас нашвидку звареною вечерєю. Миємося і почувамось, як у своїй родині. Були б ми так приємно провели вечір, але прийшли косарі, і ми, щоб нас не побачили, виходимо до лісу. Балакаємо ще трохи в лісі. Він завтра їде до Жіліни. Використовуємо рідку нагоду і замовляємо, щоб привіз для нас необхідні карти — "спеціалки"²⁰ або "генералки"²¹ теренів, якими думаємо маршувати. Замовляємо ще й інші дрібнички.

Спати кладемося таки недалеко хати, в лісі. Ніч напрочуд тепла і погідна. Можна спати, не накриваючись. Однак щось не дуже то спиться. Рушили ми в дорогу, є про що думати. Стрінутий пан завідатель теж наводить на різні здогади. Досвід навчив нас, щоб бути дуже обережними. Не вірити швидко, легкодушно і першому ліпшому стрічному.

16 вересня 1947. Спимо до год. 6:30, коли завідатель вносить снідання — какао і хліб. Відходить у долину, — о год. 19-ій стрінемося. Ми сидимо трохи нижче та гарно перебуваємо день. Впорядковуємо свої речі, направляємо дещо, варимо каву і макарон, так що час скоро злітає, і в умовленому часі виходимо на зустріч. Наш добродій якраз вертається з Жіліни.

²⁰ Карта "спеціалка" — військова мапа масштабу 1:100,000 або й менше, яка має докладні позначення топографії терену й тому корисна для переходів у незнайомих місцевостях.

²¹ Карта "генералка" — військова мапа масштабу 1:300,000, вживана в штабах, на якій позначені лише важливіші оселі, дороги, болота, ліси, ріки тощо, але вона не має детальних позначень топографії терену.

До хати не заходимо тому, що з ним прийшли дві дівчини до праці при сінокосах.

Виходить до нас. Приніс карту (спеціалку) Жіліни, але ми з неї майже не скористаємо, та генералку "Тренчін" — для нас масток, бо терен дуже густо залюднений і без мапи не дав би ради іти.

Цікаві новини! На Словаччині відкрито підпільну організацію. Арештовано за офіційним повідомленням біля 80 осіб. Кажуть, що багато більше (до 1000). Приносить пресу, яка пише про те. Каже, що тепер таке напруження на Словаччині, як було перед протинімецьким повстанням. Ночуємо в тому місці, де минулої ночі. Ніч знов дуже тепла.

17 вересня 1947. Вранці йдемо на снідання до хати. Обоє господарі виходять по нас. Забираємо вистарані для нас речі і переходимо на день до лісу, на вчорашнє місце. Також обід виносять нам господарі до лісу. Думаємо рушати в дорогу аж завтра. Підтягнутися під села, пообсервувати перехід і вночі переходити. У ліс до нас знову виходять господарі, з якими ведемо милу та цікаву розмову майже до півночі. Оповідують про свої воєнні переживання. Ми ознайомили їх з нашою боротьбою та обставинами, у яких тепер перебуває весь український народ. Біля півночі прощаємося на правду з жалем. Хотілося б перебути коло них ще кілька днів, одначе боїмося, щоб чехи знову не приготували у Малій Фатрі нового "кітла", бо зі Східної Словаччини посуваються знов свіжі відділи УПА. Оповідують, що йде їх 450 осіб. Обіцяємо господарям, що коли дійдемо щасливо до місця, то обов'язково до них напишемо, повідомимо, що дійшли. Також обіцяємо, що по світовій бурі відвідаємо їх вже як "туристи". Кладемося у старому місці спати, думаючи вранці о 5-ій год. перейти хребтом Копи та "Єдловіни" над поля, там перебути день і звечора маршувати далі.

18 вересня 1947. Вночі сталася нам "пригода". Мій ручний годинник, єдиний, який ішов, чомусь станув 15 хв. перед 24-ою годиною. Без годинника неможливо нам пускатися в дорогу, тому постановляємо зачекати до ранку і якщо годинник не піде, просити господаря, щоб заніс до направи; при тому взяв би ще годинник Твердого (вставити скло). Але вранці я годинник сам направив, так що ми вже не показувалися, а пересидівши день там, де і попередні дні, варили снідання, обід і о год. 15:30 вирушаємо.

Перейшовши хребет Плесель, зупиняємося, бо на хребті Копи косарі косять сіно. Не можемо перейти. Тут зустрічаємося ще раз з нашою господинею. Здивувалася, що тут робимо . . . Вияснюємо, що сталося. Каже, що чоловік пішов о год. 15-ій в долину, і вона передала для нас "бухти".²² Сподівався нас десь зустрінути. Жалкуємо. Були б ще скористали з того, що він пішов до міста. Господиня біжить до хати, збирається та переводить нас закритим тереном поза робітників.²³ Прощаємося, залишаємо їй квит з печаткою "Військова Інтендантура УПА", на якому пишемо, що господар заслуговує на повне довір'я, і просимо друзів-вояків УПА, щоб не чинили йому якоїсь шкоди чи кривди.

Ще завидна приходимо на край лісу та верхів, а о год. 19:15 сходимо луками вниз і переходимо місцями, де ми ішли на пробій.²⁴ В тому місці переходимо шосе і йдемо цілий час на захід (легко на північ). Минаємо верх Странік (770) і, дійшовши до лісу між сс. Задубне, Застране і Снажніца, зупиняємось о год. 2:30 на денний відпочинок. Після першого довшого маршу (близько 20 км.) по такому довгому "засадженні" почувалось добре втомлені. Ноги болять, обува недобра. Несемо трохи харчів, цілий час купаємося в поті, однак ми дуже вдоволені, що марш пішов нам добре. Не блукали і непотрібно не крутили.

19 вересня 1947. Сидимо в гайочку, в не дуже густих смерічках. Навколо чути крики пастухів та, мабуть, косарів, бо на всі сторони недалеко луки і пасовиська. Спимо цілий день, який минає нам спокійно. Увечорі о год. 19-ій, ніким не зауважені, переходимо понад с. Задубне в напрямі залізничої колії та річки Кисуца, між сс. Будатін-Бродно. Над селом Задубне сидимо понад годину, прислухаємося до життя села (вже таки добре навкучилося без людей). Чуємо, як співає молодь. Чути і пияцькі крики.

²² "Бухти" — булки.

²³ Вона принесла свою пропам'ятну відзнаку скавтського джемборі в Парижі, Франція, в якому вона брала участь перед війною, і хотіла нам її подарувати на пам'ятку. Зворушені, ми їй подякували й вияснили, що ми можемо кожної хвилини потрапити в руки жандармів чи війська. Знайдена при нас її відзнака могла б спричинити їй клопіт. Тому в деннику про цей зворушливий момент не згадано, як і не подані їхні імена.

²⁴ "На пробій" — де нас 36 з к-ром В. Щигельським ("Бурлакою") пробували прорватись з оточення вночі з 20 на 21 серпня 1947 року.

20 вересня 1947. Год. 0:30 переходимо залізничний шлях, шосе, річку Кисуцу і виходимо на гору над с. Хлюмец. Тут вибираємо кілька бараболів, трохи квасолі, заходимо над потік і варимо юшку. Не пройшли ми багато дороги, але вчора добре "змахалися", так що на нині досить. Мусимо відпочити. Над ранком варимо снідання та каву і переходимо на день у недалекі кущики. Маскуємо наше "місце постою", бо довкола повно пастухів, які вже перед самим вечором мало що нас не завважили.

О год. 19:30 рушаємо в дорогу. Переходимо польовою дорогою до села Дівінка, яке мусимо переходити на другий бік поміж освітлені хати, після чого маршуємо понад шосе — аж до села Св. Марчек. Тут сходимо на шосе і який 1 км. маршуємо через село. Відтак скручуємо над сам Ваг. Доходимо до села Сведернік, минаємо його і скручуємо через верх у західнім напрямі, до села Зем. Колешова. Понад шосе, що веде з цього села на північ, ідемо до ліска Ровне, скручуємо на північ і над присілком Зарієч-Кебльоф заходимо в кущі на денний відпочинок.

21 вересня 1947. Неділя . . . Спокійно перебуваємо день і ввечорі виходимо на край лісу, над присілок Букова. Пообсервувавши, заходимо до кількох хат. Дістаємо хліба, солонини, цибулі, електричну лампу, хлібак, наплечник та трохи оцту, якого ми довго не могли ніде дістати. Люди подивугідні . . . такі добрі, як рідні українці. Правда, маємо до них добрий, своєрідний підхід, так що з місця "беремо". Карти не можна ніде дістати. У лісі мешкає звичайний "гайнік", і то в нього квартирує комендант жандармерії (у Ровнім), так що туди не йдемо. Прощаємось з людьми, розпитуємо про дорогу і рушаємо через верх, у напрямі села Коляровіце. Ніч темна — збирається на дощ. На верх виходимо вказаною каменистою доріжкою. На верху збиваємося з неї, входимо в якийсь потік. Тут застає нас дощ. Резигнуємо з блукання по темному лісі. Кладемося і спимо до год. 5:30. Незважаючи на дощ (невеликий) спиться дуже добре.

22 вересня 1947. О год. 5:20 маршуємо в західнім напрямі, доходимо над село Коляровіце, де в кущиках зупиняємося на день. Надворі мряка, здається, знову буде дощ. Злостимося самі на себе, чому так поволі посуваємося. На карті майже нема знаку. Ніколи теорія не йде впарі з практикою. Перед маршем ми числили — "скільки днів" нам треба буде йти. Переконаємося, що треба буде числити "на тижні", і то

як не зайде щось непередбачене. Найгірше те, що не маємо карти, лише по Візовіце, і тяжко її буде дістати. Щодо харчу, нема страху, де-небудь його дістанемо. Повно окремих, самітних хат і присілків. Та й до села можна де-небудь вступити. Почавши від суботи (6 вересня), маємо цілий час що їсти. Ще до сьогодні маємо смалець і спирт від "пана".

Перебувши день до вечора (дощ майже не падав, трохи над вечір), підходимо нижче середнього кінця села Коляровіце (тут сподіваємось десь у школі дістати карту). Село велике, 700 чисел і 3 школи. Жандармська станиця є у Вель. Битчі. Заходимо до першої стрічної хати. Розговорюємося з господарем. Виявляється, що зараз у сусідстві прибув син-воjak на відпустку. Щоб уникнути можливої зустрічі, виходимо з хати й ідемо до директора школи. Хвилину говорю з ним, — карти не має. "Дав би вам радо", — заявляє, — "але не маю". Отже шкода тратити час. Вступаємо ще до кількох хат за хлібом і о год. 21:30 маршуємо в західнім напрямі. Доходимо до доріжки, яка веде вздовж потоку у північно-західнім напрямі, зі села Петровце до присілка Мадаве, під верх Цемерка 1052. Нею маршуємо до год. 23:30 і робимо півторигодинну перерву.

23 вересня 1947. О год. 1-й маршуємо далі тією самою доріжкою. Збаламутила нас якась дорога направо (на карті не визначена), і ми завчасно скрутили вліво в напрямі Петровска Кучера 972. Доходимо аж під верх. Дальше дорога погіршилася, тому о год. 3-й кладемося спати і аж о год. 6-й виходимо на верх, за яким заходимо до "бачі".²⁵ Орієнтуємося і попід хребет о год. 10-й доходимо над присілок Мадаве, де робимо перерву.

Смерком заходимо до хати в цьому присілку. Але зле трапляємо — дивні люди, а саме жінки (мама з донькою). Сваряться, кричать, нарікають, що наробилися, що бідні, попалені і т.д. Мужчин (батька зі сином) нема, десь при праці, довго не вертаються. Замовляємо бараболі, яку їмо з квасним молоком, і трохи обмившись, відходимо до лісу, в напрямі хребта Яворнік. Дорогу показує нам дуже симпатичний сусід. Услужний словак — контраст до "нашої" господині. В лісі так темно, що зовсім не видно ледво помітної стежки. Тому кладемося при тій стежці спати, з наміром ранесенько вийти на хребет і ним маршувати вже днем.

²⁵ "Бача" — керівник кошари й вівчарів-пастухів, які випасають череди овець чи худоби на полонинах.

24 вересня 1947. О год. 5:30 маршуємо під хребет верха Цемерка 1053, де заходимо до "бачі" на снідання. Після того, випитавши про дальшу дорогу, маршуємо хребтом верха Яворнік 1071, словацько-моравським кордоном. О год. 13-ій під верхом Яворнік 1017 робимо обідову перерву. Під час маршу зустрічаємо багато людей, не дасться їх ніяк минати, бо хребет цілком відкритий. Пасовиська внизу. У ліс боїмося входити, щоб не заблудити. Перед першим Яворніком минаємо військові касарні на правому (північному) склоні гори. За ними зустрічаємо двох туристів (подружжя) з Праги, які мешкають у цих касарнях. Не знаю, чи поважно, чи удавано взяли мене за словака.

О год. 16-ій маршуємо далі. Обходимо далеко лісом готель "Порташ" (триповерховий дім), коло якого видно багато людей ("панів"). Хоч сподівалися дістати карти, не поступаємо туди, бо там є телефон та й нема доброго, закритого підходу, а до вечора чекати не оплатиться.

Маршуємо далі хребтом, словацько-моравським кордоном. У великій мірі у пригоді стали нам кордонні стовпи, за якими ідемо біля півтора кілометра до верха Чернанска Кучера 885. Кордон скручує на південь. Доходимо ним до місцевости Папає. Тут зі жалем прощаємося із словацькою територією, де незважаючи на тяжкі пережиті хвилини, все ж таки у багатьох випадках можна було знайти спільну мову з прихильними нам словаками та одержати сяку-такую допомогу. З острахом скручуємо на терен Морави, перед якою нас попереджувало багато словаків. Сподіваємось, що на початку буде трохи тяжче, вже не розговоримося так, як зі словаками. Багато з них має зброю, а найгірше, що не маємо карти. Кого-будь за дорогу не питаємо. Але сподіваємось, що коли трохи привикнемо, вичуємо місцеві настрої, їх болячки, то і тут знайдемо добрих та співчутливих людей.

Так міркуючи, ідемо "Киховським удолиєм" на захід і доходимо до першої стрічної гаївки. Вітаємося з господарем і з перших слів вичуваємо, що добра людина. Заходимо в хату і починаємо балачку. Він у курсі справи, кожний про нас знає. Вже кілька груп туди переходило. Каже, що в долині, в селі Говежі — 80 процент комуністів. Висловлюється про них якнайкраще.²⁶ Обзнайомивши його побіжно з нашим рухом і обставинами, ідемо з ним до лісного, його зверхника, де сподіємось

²⁶ "Висловлюється якнайкраще" (про комуністів). Ось доказ, наскільки деякі чехи були наївні.

дістати карти. Цей уже спав, але відчинив. Також балакаємо з ним про дещо. Приходить до нас і його жінка: розпитують, цікавляться. Карт не має, але вичуюю, що може їх дістати у Всетіні. Тому просимо його, щоб потрудився і дістав їх для нас, а ми зачекаємо. Дякуємо. Твердий лишає годинник, щоб вставили скло. Прощаємося і відходимо, діставши на дорогу половину хліба та біля 300 гр. масла. Я дістаю добрі підштанці. Ідемо з нашим "гайніком" знов до нього і ліземо в сусідстві в неуживану шопу на сіно, де кладемося спати. Самі собі не віримо, що так несподівано зустрінули ми відразу добрих та прихильних людей. Цікавить нас, що буде завтра. Чи будуть мапи? З тим засипляємо, бо сьогодні ми зробили таки "гідний" шмат дороги.

25 вересня 1947. О год. 5:30 виходимо зі шопи і переносимося на день на віддаль 150 м. у густі молоді ялинки, де кладемося далі відпочивати. Спимо смачно. Потім, коли господар вранці ходив, шукав, свистав за нами, але заки ми почули, зорієнтувалися і відголосилися, він уже відійшов, так що снідання тепле ми втратили. Увечорі підсуваємося під хату. Господар повідомляє, що цілком тихо, спокійно, — ніхто про нас не знає. Лісничий приніс карти й годинник і питається, де ми. Він сказав, що не знає, бо ми вийшли. Дуже боявся, чи це не підступ. Одержуємо карту "Край Злін" 1.300,000, якась туристична, дуже тяжка до маршу, але є бодай зазначені ліси і села. Краще, ніж нічого. Дістаємо також спеціалку — "Брно", масштаб 1:75,000. І з цієї не знаємо, чи скористаємо, тому що на південь від Брна терен цілком безлісний, а на півночі карта кінчиться зараз за передмістям. Але і тим ми невимовно вдоволені. Переконаємося, що люди на правду добрі та щирі. Помагають нам, як можуть. Це до певної міри успокоює нас і щодо дальшого маршу. Вечеряємо у гостинних, хоча вбогих господарів. Балакаємо ще до год. 21:30 і, передавши подяку разом з поздоровленнями для пана лісничого і жінки, прощаємося з родиною гостинних господарів і маршуємо вказаною дорогою через ліс, на присілок Тратне. Тут якось так склалося, що побачив нас один мужчина з дівчиною, які ішли від станції. Якись дурні або "замудрі", так що не було що з ними говорити. Навіть не наказуємо, щоб замовчали. Якби не це, ніхто точно не знав би про нас на Мораві.

Вступаємо тут знов до лісничого — шуряка нашого господаря. Спочатку стриманий, але коли впевнився, так щиро віднісся до нас, що такого ми ще не зустрічали. Гостив нас,

чим міг, дав кусок хліба і солонини на дорогу (хліб у них ціниться, видно тяжко за нього) та розпитував, цікавився всім, так що ми мусіли розповідати десь до год. 0:30. Відходячи, питає, чого нам потрібно? Що ж будемо вимагати, — нічого не говоримо. Цей бідачесько покрутився та й дає Твердому новесенькі черевики. Сам небагато всього має, батько 6 дітей, так що це нас до решти "роззброїло". Не знаємо, як дякувати. Самі собі не віримо, що ми між чужинцями на Моравії, перед якою нас так попереджували. Каже, що одержали наказ нас ловити або ж стріляти — стрінувши у лісі. Але "будте спокійни", каже. Від нашого "фаху"²⁷ вам нічого злого не станеться.

26 вересня 1947. О год. 0:30 щиро дякуємо прихильним людям, прощаємось, а сам лісничий виводить нас кусок, показує дорогу. І маршуємо через присілок. У-Грбацку, попри село Здохов та біля села Лужка переходимо шосе і залізницю і на ранок, на год. 6:30 доходимо на хребет Врхкопце, над присілок Трубіско, де в густім чатиннім молоднячку²¹ зупиняємося на день. Через день, після цілонічного маршу, навіть нема коли добре відпочити та виспатись, ще в додатку випадає 4 години "алярмівки". Лишається на спання всього 6 годин. Це замало.

О год. 18-їй збираємося і за пів години рушаємо в дорогу. Ідемо на південь, до хребта гір, який страшено крутить, як мало котрий хребет. Тримаючись його, маршуємо вправді добрими лісовими дорогами, але на зміну, щохвилини в різних напрямках: південь, південний захід, захід, північний захід і ледве о год. 11:30 доходимо, зійшовши непотрібно аж на поля, над містечко Візовіце, до шосе, що веде на південь від того містечка. Тим шосе маршуємо понад 2 км. аж до хребта і тут скручуємо на захід. Відійшовши близько 1 км. від шосе, о год. 2:30 кладемося спати.

27 вересня 1947. О год. 6-їй встаємо і маршуємо біля 2 км. далі на захід. Тут зустрічаємо криничку, набираємо води і варимо снідання (грисік). Після того у поблиському зрубі, молоднячку, залишаємося на денний відпочинок. Сьогодні мусимо зайти вже десь до хат, бо харчі цілком вичерпалися. Гірше, що нема доброї мапи, лише якась на 300,000, на якій ні одного потоку, ні одного верха нема. Лише самі села, без присілків, без лісничівок.

²⁷ "Нашого фаху"—фаху лісників.

²⁸ "Молоднячок" — що виростає на зрубі або засаджений молодий чатинний ліс.

О год. 18-ій збираємося, ми добре відпочили і туристичною дорогою, за знаками, о год. 19:30 доходимо до шосе Задвезіце-Горні Лгота. Тут недалеко чуємо в хаті лісного веселе, розбавлене товариство і музику. Зупиняємось недалеко і слухаємо. Якась гостина-прийняття. Одні гості відїхали автом, яке вернулося і о год. 21-ій забрало решту гостей. Заходимо тоді в хату. Це звичайний "гайнік", було сватання доньки. Він досить підпитий. Кажемо йому, хто ми — не вірить. Каже, що ми аспіранти".²⁹ Потім ми подаємося за "бандерівців", і тоді повірив. Частує нас вином. Довго не зупиняючись, взявши трохи хліба (хліб щось дуже тяжко дістати) на дорогу, маршуємо далі. Маршується легко, ночі місячні, великих гір вже нема, багато добрих доріг.

28 вересня 1947. О год. 24-й переходимо шосе Желеховіце-Проводов-Людковіце і, напившись "доволі" води (якої ми цілий день і ніч не могли знайти), в куцах над шосе кладемося спати та й тут недалеко лишаємося на день. Неділя — день гарний і погідний.

На шосе чути досить сильний рух авт. Увечорі не спішимося, бо недалеко маємо до хати, де хочемо зайти по харчі. Аж о год. 19-ій виходимо. Перше заходимо до зустрічного млина; самі жінки, добрі люди. Одначе бідні, хліба не мають. Опісля йдемо у віддалений від села Проводов присілок, де мешкає священик. Костельник-реставратор коло костела. Костел у лісі — відпустове місце. Заходимо до реставратора. Добре нас приймає. Трохи боїться — гостить пивом. Дістаємо хліба, трохи смальцю. Від нього йдемо до священика. Цей вже спить. Будимо. Встає дуже радо і по-приятельськи нас приймає. Веселий, говіркий (цілий час говорить). Каже, що спочатку мав про нас уяву як про бандитів і т.д., аж між священиками довівся правду. Угощує нас вином, закускою. Словом — симпатичний, "свій" чоловік.

Усі називають нас "насі хляпци". Певні, що ми все знаємо. Багато від нас сподіваються, як висловився реставратор до жінки: "Не бійся, так довго не буде, вони війну приспішать". Цікавляться, хто нас забезпечує зброєю і амуніцією. Не вірять, що не маємо ніякого зв'язку з американцями. Жінка-млинарка питає, хто ми. Кажемо, що партизани. "Які? —

²⁹ Спершу ми говорили, що ми українські повстанці — вояки УПА ("не зрозумів").

чеські? ... ні, рускі? ... ні, — ага, я вже знаю", каже "Висте амеріцки партизани"...

У священника дістаємо часопис зі статтею про нас, мапу Брна (1:300,000) і що найважливіше, він показує, що кордон американської і советської окупаційної зон в Австрії не проходить там, де ми думали, але далеко далше на захід, так що нам ще треба йти тереном Чехії аж до Ческіх Будейовіц. О год. 23:30 прощаємось і за вказаною дорогою маршуємо понад селами Бжезюфка, Донбрави, Зляманець і, перейшовши шосе Саровец-Бежолупи, заходимо о год. 4:30 у ліс і зупиняємось на день.

29 вересня 1947. О год. 6:30 переносимось в густіші ялинки, стелимо місця за приповідкою: "Як собі постелиш, так виспишся" і продовжуємо спання, перериване алярмівкою,³⁰ час якої використовуємо на їдження, читання часописів, студіювання мап і т.п. Увечорі, як звичайно, збираємось до відмаршу, Сьогодні маємо перейти ріку Мораву. Не знаємо, яка вона, але сподіваємось, що не глибока, тому що посуха. Священик казав нам, що на мостах можуть бути "глідки".³¹ Рушаємо о год. 18:30. Твердий каже, що погано себе почуває. Якийсь неспокійний. Виходимо на край лісу і полями прямуємо на захід. Але щось сьогодні марш не заповідається так "гладко", як попередній. Усі доріжки ідуть у небажаному нам напрямі, так що ми багато крутимось і врешті прямуємо загонами напростець. Ледви о год. 22:30 приходимо над ріку чи перше над старе її річище, правдоподібно між м. Напаєдля і с. Спитігнеф. Ми наємо його і переходимо над властиву ріку. Що за лихо? Самі собі не віримо. Ріка більша, ніж Ваг. Широка, глибока, береги камінні, — регульована. Що робити? У брід ніяк не перейдемо.

Хвилину посидівши, пожуївшись (хотіли напитися води, та смердить), постановляємо іти вдовж річища на південь. Може, щось трапиться; якийсь брід, міст або перевіз. Так минаємо одно село по другому боці (по нашому боці самі луки, старі коритища) і завважуємо через цілу ріку велику гать-таму, від якої направо іде канал рівнобіжно з рікою. Мабуть, до міста

³⁰ "Алярмівка" — вартовий, коли інші сплять. В цьому рейді ми два спали, а один протягом двох годин (опісля ми перейшли на три і пів години) був на алярмівці — сидів, зорив та наслухував, чи хтось не зближається.

³¹ "Глідки" — військова або поліційна (жандармська) застава або засідка.

вода буде маленька. Ідемо біля 1 км. нижче, переходимо ріку Угерске Градіште. Це нас потішило, бо знаємо, що за гатею (вода нижче колін), трохи миємося, взуваємось і о год. 23:45, вдоволені, що "зфорсували" Мораву, ідемо далі.

Чорт його знав, що перед нами цей проклятий, непрохідний канал. Якісь стежинки завели нас до доріжки, а ця до моста понад цей канал. Тішимося, що так добре трапили. Виходимо на середину моста, аж тут недалеко перед нами — несподівано: "Стой, хто єст!?"

Ми на момент стали заскочені, а тоді я й собі крикнув: "Кто там єст", та й "давай нога" назад, а за нами серії з автоматів. "Маєш, бабо, пляцок"! Ми опинилися між Моравою і чортівським каналом. Між тим ще старі річища, повні води, багна. В селі перед нами зчинився рух.

Що робити? Щастя ще, що ми не розлучилися, бо в першому моменті Твердий відбіг наліво від нас і шойно за хвилину долучив. Ідемо вздовж старого річища в напрямі села, може обійдемо його понад ріку, а там будемо "промишляти", як перейти канал. Річище переходимо водою по коліна і просто села доходимо до каналу. Бачимо міст направо, наліво другий, але мостів уже боїмося. Треба щось інше придумати. Міряємо воду в каналі — глибоко. Вже біля берега на 1 м. (канал широкий на яких 20 м.). Витинаємо довгу тичку. Думаємо пробувати далі воду, а там роздягатися і переходити.

Однак за той час Твердому прийшла до голови "спасенна" думка. Ми сиділи біля бетонованого тунелю попід канал, яким перепливає потік зі села до Морави. Води в потоці мало. Провіряємо цей "канал попід канал" і врадувані стверджуємо, що можна ним перелізти на руках і ногах. Пробиваємось на другий бік. Тут ще трохи мороки з вилаженням на верх, але врешті ми по другому боці. Направо перед нами село (здається, Бабіце), наліво чисте поле. А далі — ще автострада і залізниця. Ідемо чистим полем, ні кущика ніде, добре, що місяць за хмарами. Переходимо шосе і тор і аж тут свобідно відіхнули.

Година 2:30. Мораву ми "переходили" аж 4 години.³² Скоріше Дунай був би перейшов. (Пише часопис, що в Будапешті він має 100 м. глибини. Такий стан був ще в 1841-ім році.)

³² Опісля ми довідалися, що в околиці Напаєдлі, при переході ріки Морави, а головню цього каналу, впало багато вояків рейдуючих частин УПА.

30 вересня 1947. Трохи відпочивши, ідемо напростець. Далі нема ні одної дороги для нас. Переходимо ще два шосе, наліво залишаємо велике село і ледве на годину 4-ту добиваємося до краю лісу, де кладемося ще до дня трохи переспатися. Ми дуже перевтомлені. Марш ораними полями, обува, "онучі", штани до колін мокрі, а ще до того нервове напруження даються відчувати.

О год. 6:30, як розвиднілося, переносимося в гущавник і далі відпочиваємо. Надворі зимно. Перепадає зрідка дощ. Холодний вітер. Недалеко десь крутяться цивілі. Щось дуже чути літаки. Недалеко якісь серії. Це все ще далі тримає нас у нервовім напруженні, так що і спитьсся неспокійно. Погані сни. Але годі. Завжди добре не буде. Це все ще ніщо в порівнянні з тим, що ми перейшли. Лише не тратити дальшої надії і витривалости. А як щастя допише, таки все це перебудемо і дійдемо, куди задумали.

О год. 18:30 маршуємо далі. Переконаємося, що ми пересиділи день на захід від села Траплице, коло шосе Модра-Ждоники. Переходимо це шосе, минаємо якісь дві лісничівки і через хребет доходимо до шосе Велєград-Саяш. Минаємо шосе, якісь будинки, мабуть, знов лісничівки або надлісничівки. Хотіли ми десь зайти за харчами, але всюди телефони.

Ідемо знов через хребет, за яким бачимо великий двір. І тут телефони. Не заходимо. Ідемо приблизно один кілометр на південний схід, чи не стрінемо якоїсь хати . . . Нема. Вертаємося назад і за туристичними значками йдемо в напрямі старого замку Граду-Бухльов. По дорозі переходимо через присілок села Брестек і вступаємо до одної хати. Хочемо дещо з'їсти. Немає нічого звареного. П'ємо по три склянки домашнього вина. Господар дістав десь у сусідів половину хліба, яку беремо на дорогу і йдемо далі.

Сподіваємося, що господар нікому не скаже. О год. 24-ій доходимо до замку. Старий, на вершку високої гори, чудово виглядає у місячному світлі. Як у казці. Зараз на сусідній, такий самій горі видно старий костьол. Не диво, що стільки туристичних доріг туди провадить. Є що оглядати і подивляти. "Ще колись будемо платити за такі речі" — жартуємо між собою — "а тепер маємо задармо" . . . Що ж, гарне те все, гарна наша мандрівка, але не в тих обставинах, не в тому "виряді".

Гарний образ. Замок і костьол на шпильх гір, у місячнім світлі, доповнює ще стадо оленів, які в такі місячні ночі ричать

на лісових полянах . . . "борикаються". Виглядає це страшно таємничо. Може, це духи колишніх жителів замку страшать нас . . . злісні, чому закаламучуємо їх нічний спокій . . . Напевно цікаві, чого ми тут шукаємо.

За замком на горі-хребті, під верхом великий двір. Забування, далі сад, парк, всякі улавлення. Подивляємо це все. Переходимо далі на північний захід. Прямуємо до автостради Бухльовіце-Ступава-Коричани. Якись старі тут значки покрутили нам дорогу так, що непотрібно заходимо задалеко на північ, аж до села Ст. Гута. Тут зорієнтувавшись, завертаємо до шосе, переходимо його і, потрапивши на якийсь добре, неуживане шосе, маршуємо ним аж до села Ступава, минаємо його, заходимо в ліс, розпалюємо вогонь. Перший жовтень приніс досить сильний приморозок, так що без вогню нема що думати про сон. Зимно, не заснув би.

Так закінчився нам, можна сказати щасливо, місяць вересень (1 вересня розлучилася наша група), повний різних пригод, і вже й на карті видно знак нашого маршру. Посунулись ми досить на захід. Мусимо поспішати. Зима вже не далеко, а передсмак її вже сьогодні чуємо. Померзли ми не абияк . . .

ЖОВТЕНЬ 1947

1 жовтня. Передрімали при вогні, щохвилини обертаючись до нього, бо мороз таки не на жарт, до год. 7-ої ранку. Тоді переходимо недалеко в куці, лягаємо всі три разом, щоб спільно гріти себе. День погідний. Трохи потепліло. Мороз, мабуть, хотів нас трохи настрашити, щоб ми не спізнялися, але поспішали у нашій дорозі.

О год. 18-ій маршуємо лісом далі в напрямі Коричан, куди провадять нас туристичні знаки. Переходимо попри скалу, на якій є хрест і фігура св. Климентія. Скала ця має таку ж назву. Далі переходимо попри напrawdę подивугідну кам'яну вежу, високу може на 20-25 м., горою ширша, як знизу. (Промір коло 8-12 м.) Дійшли до дороги, яка веде зі села Везовіце на Коричани, однак значки знову, вже другу ніч, роблять нам "збитка". Замість до Коричан заходимо за ними (не зазначеними в нашій туристичній карті) аж над село Мораф-Челюзніце. Зорієнтувавшись, що блукаємо, заходимо до хати "гайніка" по розвідку. Вечеряємо і, поговоривши з ним, о год. 21:30 ідемо знов за іншими туристичними знаками до села Ястрабіце. Наліво від того села переходимо шосе, штреку і заходимо у

т. зв. Ждански лес і тут вже без значків, за компасом, маршуємо на північний захід у напрямі містечка Буцовіце.

2 жовтня. Сьогодні знов досить зимно. Зробивши лісом навмання коло 3 км., відчуваємося досить змученими. Я ледве йду. Чоботи вже зовсім розлазяться. Зв'язую ремнями, а це немилосердно глодає — майже до крові. Вибираємо місце. Ледве знаходимо трохи дров. Ліс чистий, як сад. Розпалюємо вогонь, при якому гріючись, спимо від год. 2-ої до ранку. На сьогодні прийдеться нам постити. У "гайніка", у якого ми були, не дістали ні трохи хліба, а більше ніде ми не вступали. Взагалі на Мораві помітний брак хліба. Його щадять тут, як у нас за Польщі (колишньої) бідні, малоземельні селяни. Майже не стрічається, щоб селяни самі пекли хліб. Усі купують. Маємо на день усього по кілька яблук.

Рано маршуємо далі на північний захід, аж доходимо до широкої, рівної лісової дороги, на якій знаходимо туристичні значки, за якими орієнтуємося, що добре йдемо. Цією дорогою маршуємо коло 3 км. на північ (легенько на північний захід) і вже недалеко краю лісу заходимо в ріденькі молоді берізки (інших, густіших кущів немає) і тут вибираємо місце на спання, яке трохи маскуємо. Але коло год. 10-ої проходить старий дідो коло нас і ріже березові галузки на мітли. Не будучи певними, чи нас не зауважив, прикликаємо його до себе і задержуємо. Такий цей Жданський ліс великий, а перший раз під час нашого маршу стрінулися з цивілем. Немає, як густий, молодий яличник. Почуваємося в ньому, як у хаті. Маю алярмівку від год. 13-ої до 15-ої. Пильную свого "дідуня", який далі ріже собі березові прутики. Стало переходити з місця на місце. Я за ним. Врешті я, пишучи, хвилину забувся, а мій "арештований"¹ використав це і втік. Шукаючи його по гущавнику, зустрічаємо другого господаря. Також ріже такі прутики. Проклятий, ніби гущавник. Та і якийсь пеховатий день. Хвилину говоримо з тим господарем і, б'ючи йому на амбіцію і сумління, наказуємо йому, щоб ніколи нічого не говорив. Очікуємо нервово вечора.

Сидимо, чи то лежимо голодні. Нічого не виспались. Врешті збираємося і о год. 18-ій ідемо на край лісу. Ще день. Люди на полі. Сходимо лісом ближче села, аж тут перед нами

¹ "Арештований" — придержений нами, щоб не повідомив передчасно (ще за нашого постою у даному місці) жандармів.

якісь дівчата, які грабали сухе листя. Покидали все та й давай з криком втікати до села. Як ведеться, то ведеться. Добре, що вже год. 18:30 і скоро буде вечір. Але вже в тому селі не повернемося.² Обсервуємо ще наш перехід через штреку і шосе — досить поганий, цілком чисте, рівне поле. Та о год. 19:20, як стемніло, лишаємо це село (Новоїце) наліво і прямуємо до штреки. Над самою штрекою зустрічаємо якусь господиню, яка зі сином прийшла по бурякове листя. Розговорюємось з нею. Добра жінка. Питає, чи ми голодні. Посилає синка, щоб приніс для нас хліба. Цей побіг, досить довго не вертається, врешті приніс три куски якоїсь булки. Вона ніяково усміхнулася, просила ще трохи почекати, а вона сама зладить ще щось і хлопець винесе. Погоджуємось, прощаємось і сідаємо. Однак за хвилину жінка вертається та й шепотом до нас: "Утекайте преч".³ Видно, що хтось з наших "пеховатців" повідомив жандармську станицю.

Немає ради. Знов нічого не з'їмо та й завтра будемо голодні. Переходимо обережно штреку і маршуємо полями легко на північний захід. Добре нам ідеться. Але що ж, як можна іти за картою 1:300,000? Ідемо так до год. 24-ої. Скручуємо легко на південний захід і бачимо якесь велике село, якби містечко. Ми думали, що ми вже бозна де ... Справджуємо на карті (перед селом з таблиці довідуємося, що це Летоніце), а ми 4 км. від містечка Буцовіце, яке ми минали о год. 21:30. Знов пех . . . Морозик не жартує, нам, головно мені, добре зимно, починає мене поколювати. Маршем через орні поля ми вже добре змучилися, а до лісу, де ми думали зайти, ще 8 км. повітряної лінії. За цим селом зустрічаємо маленький лісок. Копаємо на полі бараболю, розпалюємо вогонь (дров майже нема) і, спікши по кілька бараболю, чекаємо при вогнику до ранку. Зимно таке, що і вогонь не помагає.

3 жовтня. Вранці, скоро день, переносимося в досить "глузі" кущики. Близько навколо — повно стежок і доріг. Цілий "ліс" має всього кілька моргів. Стелимо під себе галузок, маскуємо навколо добре наше "гніздо", і трясучись від зимна, пхаємося під палатки. Лежати ще можливо, тепло; гірше тримати алярмівку. Бо коли лежиться в купці прикритим, хочеться спати, а сівши — зимно. День гарний — соняшний. Але до нас замість сонця долітає лише холодний вітер. Я через

² Ціле село напевно заалармоване.

³ "Утекайте преч" (Втікайте геть!)

цілий день чую сильний, ревматичний біль у лівому клубі. Це мене не-абияк журить. Вчора кольки, то знов ревматизм, а дорога ще далека. Зимно, а в мене ні обуви, ні одіння. Ще лиш бракує, щоб чоловік ненадійно захворів та й пропав би. Аж страх подумати.

День проходить нам несподівано спокійно. О год. 19:15 вилазимо з нашої "криївки". Беремо напрям за азимутом і скорим темпом, гріючись на ходу, прямуємо до шосі і штреки між сс. Гундрум-Цехине, які минаємо о год. 20:45 і за пів години доходимо до села Габровани, де думаємо врешті зайти дещо з'їсти. В кількох хатах ще світиться. Хати зараз при шосі, освітлені електричним світлом.

Хочемо зайти до котроїсь з хат від заду, садом, але кожна фіртка замкнена, а де не замкнена, там не світиться. Врешті знаходимо сливки. Рвемо собі їх по 2 літри, резигнуємо з хат, щоб не робити руху, та й ідемо в напрямі лісу. Тут уже хат нема. Знов не з'їмо хліба. Бараболі теж не знаходимо. Йдемо якоюсь дорогою лісом, у північно-західнім напрямі. Пройшовши коло пів кілометра, доходимо до якихось бараків. Дорога входить у глибокий яр, який веде до каменеломні або якоїсь іншої копальні. Яскині без виходу, а береги високі на яких 15-20 метрів. Під час переходу попри бараки почув нас пес і почав брехати. Вибіг якийсь сторож чи вартовий і почав кричати. Не знаючи, хто це, вбігаємо в цю яскиню, і зразу страх нас огортає. Думаємо собі: "От так по-дурному, добровільно, самі залізли в пастку". Ану ж це якийсь об'єкт, хоронений військом або озброєною вартою? Так ми пропали. Але на щастя знаходимо, вправді трудний, вихід стрімкою скалою, якою видряпуємося з нашої "вовчої ями" і йдемо далі в ліс. Сторож, мабуть був звичайний цивіль, ще довго кричав, уговкував розбреханого пса. Зайшовши коло 1 км. у ліс, розпалюємо вогонь і варимо решту нашого "запасу" — "грисік" (манна каша). При вогні, тримаючи алярмівку, робимо відпочинкову перерву від год. 23:30 до 3:30.

4 жовтня. О год. 3:45 маршуємо далі за компасом, на північний захід. Спочатку маємо добрі просіки, лінії, якраз у наших напрямі. Опісля доходимо до якогось потоку з лукою. Ідемо понад ним майже на північ. Потік цей опісля лучиться з другим і разом скручують на захід. Не можемо зорієнтуватися, де знаходимося. Заходимо над потоком у густий яловий ліс; гущавник рідкий у тому лісі. О год. 7-ій заходимо туди,

розпалюємо вогонь, щоб напалити жару, і залишаємося тут на день. Зимно таке, що спати не дасться. Жар коло полудня погас, і ми до год. 16:30 добре намерзлися. Тоді знову розпалюємо вогник, щоб завітисися на дорогу. Коло вогню голимося, трохи миємося і о год. 18:20 вирушаємо.

Ідемо коло 3 км. вниз, вздовж річки Чезава, опісля скручуємо на північний захід. Переходимо два хребти і ловимо доріжку, якою доходимо до роздоріжжя: Охоз - Бжезіна - Кжтіни - Рачіце. Звідти йдемо до села Бжезіна, яке лишаємо на право, а самі спрямовуємось до окремої хати на краю села. Перед хатою кажу її залишити, а йти до іншої, меншої, ближче лісу. Перед тією другою хатою зустрічаємо хлопця з цієї хати. Осягаємо розвідку і заходимо до середини.

Відразу беремося до вечері: хліб зі смальцем та кава. За хвилину приходить господиня, словачка, яка приїхала тому тиждень зі Словаччини. Видно, що боїться, але вдає, клепає мене по рамені та каже: "Прийшли краєне". Посилає робітника до господаря. В хаті застаємо комуністичний часопис "Ровность", пізнаємо, що це комуністи.

Однак говоримо з ними звичайно. Успокоюються. Кажуть, що тому місяць тут було повно війська і бльокували ліс. У хаті, де ми думали перше зайти, живе "гайнік", який дуже боявся, коли стукали до нього наші хлопці. Стріляв через двері. Добре, що ми туди не йшли. Це дурниця, але якщо б ми про це знали, що він такий "гарячий". А так не відомо — могло різне статися.

Господиня варить нам добру вечерю — "полівку" і галушки. Дістаємо трохи хліба і о год. 23:45 маршуємо далі. Я дістаю від господині стару цивільну "маринарку" (піджак). Буде трохи тепліше. Маршуємо шосею аж до села Бабіце (на захід), яке залишаємо направо і якоюсь долиною, понад глибокий яр з потоком, доходимо до річки Світава, попри яку іде штрека і дорога.

5 жовтня. Пообсервувавши перехід, переходимо полем попід штреку та річку по коліна вбрід, коло якогось готелю. Видряпуємося на хребет гори, де щасливо натрапляємо на добру доріжку, яка веде нас хребтом аж до села Утехоф. Село це залишаємо наліво. Заходимо коло два кілометри в ліс, де над потоком о год. 4:30 розпалюємо вогонь. Варимо та печемо бараболу до год. 7:30 рано.

О год. 5-й, за урядовим повідомленням, переставляємо наші годинники на одну годину взад. Час переходить з літнього на нормальний, і ми дотримуємось цього розпорядження. Переставляємо годинники і на день переходимо в густі ялинки. Майже цілий день просипляємо. Навіть не вилазимо з-під палаток. Досить зимно. Під вечір потепліло. Боїмося, чи не буде дощу. Недалеко від нас, над потоком, є гарна лука, на якій цілий день чути крики цивілів, старших і дітей. Не знаємо, чи пасуть худобу, чи вийшли на прохід. З останнього маршу ми дуже задоволені. Ішли ми дуже добре. Цілий час у своєму "емеру".⁴ Ані трохи не скрутили. Рідко де трапиться такий догідний терен, з дорогами в нашому напрямі. Або не все ми їх знаходимо.

Сьогодні неділя. Сидимо вже просто міста Брна, яких 8-9 км. від нього. З Малої Фатри маємо вже половину дороги до австрійського кордону (американської зони). Найгірший терен вже за нами. Ще сьогодні маємо перейти досить тяжкий (для нас) відтинок: штреку, автостраду, три биті дороги і найважливіше — ще ріку Свратка. Але числимо на те, що неділя легкий день, хоч у неділю найбільший рух на шосах.

Вирушаємо о год. 17:45 і зараз на початку маємо "пеха" — налазимо на гурт молоді. Три пари, які бачили нас, причаїлися в кущиках і як ми перейшли, почали втікати. Поденеровані тим, скручуємо з дороги в кущі. Тут зустрічаємо, ще для "комплекту", четверту пару. Вже навіть не зважаємо ні на що, йдемо над дорогу Єгніце - Враноф, яку переходимо смерком і прямуємо на захід, до шоси і штреки.

Приходимо над села при шосі, однак на знаємо, де знаходимося, і тяжко нам буде взяти дальший напрям. Якраз переходять попри нас дві дівчини. Скидаю зі себе військові "манелі", лишаюсь у цивільній "маринарці" — з течкою і, перепросивши дівчат, орієнтуюся, де ми. Зайшли ми добре на села: Лелековіце - Ческа. Маршуємо якимсь ярмом досить довго, минаємо ще села, залишаючи їх направо, і о год. 20-й переходимо штреку і шосу. Перехід рівним, чистим полем. Кілька разів виконували ми вправу "долів", бо на шосі великий рух моторів. За шосою, в лісі, відпочивши, йдемо в напрямі ріки Свратка, до її коліна між селами Веверска - Рітиска. Але сьогоднішній марш — вже не вчорашній. Ані одної дороги в нашім напрямі.

⁴ "Смеру" — в бажаному нами напрямі.

Крутимо вправо і вліво, аж ледве о год. 22-ій доходимо до дороги, наліво від села Роздрийовіце. Тут на полі копаємо (ледве вже знаходимо) бараболю. Крутимосся знов по лісі і о год. 23-ій розпалюємо вогонь і вечеряємо.

6 жовтня. О год. 1:45 маршуємо далі. Щоб не крутити, виходимо з лісу на північ, на поле. Якийсь час ідемо попід ліс, далі маршуємо якимсь загородженим звиринцем чи резерватом і врешті о год. 3-ій виходимо на край, над містечко Веверска Рітиска. Чуємо вже сильний шум ріки, і аж страшно нам стає. Не знаємо, яка глибока. Ідемо ще скалами, покритими лісом, на південь. Тут зустрічаємо цілий ряд каплиць, певно якесь відпустове місце. Тут Босому до нашого щастя приключилася ще пригода. В одному місці, де ми відпочивали, він залишив свій ППС. Ходив два рази шукати, але не трафив на це-місце. А тут час утікає, вже 4:15. Іду бігом сам, знаходжу автомат, і майже цілий час бігом доходимо над ріку. Страшне . . . Вода майже стояча, спінена. Видно, що глибина. Що робити? Вліво немає вигляду на краще. Завважуємо направо брід, тішимося, але перехід через високу, стрімку скалу. Самі не знаємо, як перелазимо через неї і приходимо до броду. Плитесенький, вище кісток. Ці оба йдуть взуті, я роззуваюся. Переходимо ріку і знову бігом коло 2 і пів км. до лісу, бо робиться день. Якраз ще добре, о год. 5:20 "ловимо" ліс. Знаходимо гущавник і на 2 години розпалюємо вогонь, щоб підсушитися та зварити бараболю на снідання. Після того кладемося спати, бо таки є по чім відпочивати.

День знову гарний, соняшний. Спимо в гущавнику, а під час алярмівки гріємося на сонці. Цілий день проходить спокійно. Ніхто не крутиться. Вибираємося у дорогу о год. 17:30. Ідемо лісом на захід. Гори нерівні, без одностайного хребта. Врешті ловимо лісову доріжку, якою о год. 19-ій доходимо до лісничівки, на північний схід від села Домашоф, до якої заходимо. Дістаємо хліб, смалець, муку і трохи цукру. Лісничого не було в хаті. Сама жінка з малими дітьми. Дуже налякалася, одначе скоро успокоїлася. Звідсіль ідемо на південь. Заходимо ще до двох хат на присілку Річки, між селами Домашоф - Річани. Тут вечеряємо і беремо дещо на дорогу, після чого ідемо на південний захід. Лишаємо направо с. Рудка і в потоці перед селом Збраслав робимо перерву, від год. 0:30 до год. 3:30. Почуваємося дуже слабі від перевтоми маршем. По півночі мусимо трохи відпочити, бо ледве ноги волочимо. Під час перерви варимо "чир" та чай і, попоївши та відпочавши, маршуємо далі.

7 жовтня. Лишаємо направо села Збраслав - Бжезіни, переходимо два "гостинці" (шосе), які ведуть до тих сіл, і попід ліс маршуємо майже на південь, у напрямі с. Поповіце, перед яким заходимо в ліс і ще за темна, кладемося спати від год. 5-ої до год. 6:30. О год. 6:30 переходимо далі на захід, над с. Рапотіце. Знаходимо гущавник, у якому продовжуємо наш денний відпочинок. Протягом дня дорогою попри нас переходять люди. Нас, одначе, не запримічують.

Читаємо комуністичний часопис "Ровність". Цілий розписується про з'їзд комуністичних представників дев'ятох держав — СРСР, Польщі, Румунії, Болгарії, Югославії, Чехо-Словаччини, Мадярщини, Франції та Італії, на якому ухвалено ряд резолюцій. Додали собі взаємно "відваги" при наświetлюванні міжнародньої ситуації та винесли постанови про "координацію" чинності поодиноких партій. Словом, виходить з цього всього, що комунізм починає показувати чимраз більше свої ріжки. Переходить одверто в наступ. Головно підкреслюють, щоб не недоцінювати своїх власних "сил" і не перецінювати сил "імперіялістів, антидемократів" (США і Великобританії). Себе називають навпаки — "демократією, антиімперіялістами". Цікаво, чи це мав би бути комуністичний бльок у противагу західньому бльокові? Побачимо, що з цього вийде. Хто кого більше настрашить.

День далі гарний, погідний. Приморозків уже нема. Погода якби спеціально для нас, нещасних скитальців, вічних мандрівників. Здаємо собі справу з того, що було б, якби настала слота, зимно. Ріки набрали б води. І як їх тоді переходити? Сьогодні маємо перейти ще останні дві ріки Моравії: Ославу й Ігляву. Тоді вже будемо спокійніші. Вже майже не будемо мати рік, хіба якісь у самім горішнім їх бігу.

Виходимо о год. 18-ій. Маршуємо понад село Рапотіце на захід. Перед селом Краліце переходимо шосу та штреку і далі ідемо в західнім напрямі. Терен поблизу більших рік і потоків поперетинаний ярами, тяжко маршувати. О год. 23-ій переходимо ріку Ославу вбрід по коліна. Над нею, під стрімкою скалою, таки на мості, який веде через потік, розпалюємо вогонь і робимо перерву, під час якої варимо "чир" та каву. Якраз зійшов місяць, освітив гарно ріку, високу скелю і кручу над нею, яка, здається, ось-ось впаде та роздавить нас, як хробачків. Ми знаходимося на мості, високо, яких 50 м. над

потокем і Ославою, якраз у місці, де потік впадає до неї та творить страшну на погляд, покриту піною глибину. Під нами, далеко внизу, пропасть-глибина. Над нами висить страшна скеля, вище шумить ріка, розбиваючись об каміння. Вогнище ..⁵ Все це разом, у місячнім сяєві, творить чарівний, таємний образ. Направду гарні хвилини. Чудові спогади, напереміну з тяжкими, прикрими хвилинами, гіркими спогадами. Гарні хвилини однак мають перевагу над тяжкими. Під час однієї такої хвилини забувається цілі дні і тижні страждань. Хвилини ці стають якби нагородою за ці страждання, додають сили, витривалости та віри у краще майбутнє.

8 жовтня. О год. 2:30 — попавши щасливо на стежку, викуту у скелі понад потік — виходимо з яру Ослави на рівнину. Звідтіль, увесь час попадаючи на добрі доріжки чи луки (до перерви ішли ми весь час полями навмання), минаємо наліво села: Седлец Гартвіковіце, направо — Окавец - Конешін. О год. 5:15 доходимо до ріки Ігляви. Увесь час ми її трохи боялися. На карті виглядає більша, як Ослава, однак переходимо її несподівано добре, взуті по каміннях. Все це завдяки погоді. Вийшовши з глибокого яру ріки на верх, доходимо до краю лісу, просто села Плешіце, і тут, знайшовши догідний гушавник, влаштовуємося на день. Почуваємося самовдоволені. Зробили ми гарний шмат дороги — 18 км. повітряною лінією, перейшли штреку, шосу, 7 битих доріг та дві "великі" ріки.

За дня чуємо людські голоси в лісі і на полі. До лісу приїздить авто, мабуть по дрова. Збираємося і виходимо з кушів о год. 17:40. Виходячи на край лісу, завважуємо мотоцикл. Коло нього сидить мисливий з рушницею. Задержуємось коло нього. З лісу виходить другий з трьома "зірками". Босий, який ішов з-заду за нами, каже, що як ми переходили, цей мисливий стояв на мисливській вежі, держав нас на "мушці" мисливського кріса з далековидом і так нас провадив. Босий, побачивши це, став за грубе дерево і спрямував до нього свій автомат. Мисливий щойно тоді опустив свого кріса, як завважив Босого.⁶ Цікаво, що мав на думці цей мисливий? "Вполювати" нас, як зайців? Видно все можливо — є всілякі люди. В кожному разі до нас прийшов дуже змішаний. Почали ми гово-

⁵ Там ми запалили вогнище.

⁶ "Босий" все це розказав нам аж тоді, коли ми відпустили мисливого. (Не диво, що він був дуже "змішаний".)

рити. Питав, чому ми "утікаємо". Вияснюємо. Каже, що коло міста Крумльоф якихось 8-ох наших нароби́ли "руху". Там стягнули військо, оточили, і щось кількох мало впасти, кількох злови́ли, але точно не знає. Каже, що військо там ще є. Каже, що мусить зголосити, що нас бачив, бо якби хтось доніс, що він з нами говорив, то його повісили б. Помічаємо, що населення таки добре боїться влади. Говоримо йому, що не мусить зголосити, бо нас ніхто не бачив. Остерігають нас, щоб не йти попід ліс, бо там всюди сидять мисливці, кожний на своїм відтинку. І справді. Відійшовши коло пів кілометра, зустрічаємо знов мисливих (двох). Завважуємо ще якогось одного.

Пеховатий день маємо сьогодні. До того всього залишаємось ще й без карти. Наша 300,000-ка, по якій ми обійшли Брно, за кілька кілометрів кінчиться. Лишається нам маршрувати за картою 1:750,000. Це вже не належить до приємности. Найгірше, що не знаємо, де ми є. Маршуємо попід ліс, який тягнеться понад ріку Їгляву, та перед селом Славічки ліс скручує на північний захід. Ми йдемо на захід. Вступаємо до вище названого села, однак натрапляємо на хати самих робітників. Дістаємо лиш самого хліба. До села вже не йдемо, а маршуємо далі. Минаємо якесь село, доходимо до лісу. Терен якийсь яруватий, однак води нема ані на лік. Маршуємо за компасом, відчуваємось помучені і здегустовані сьогоднішнім пехом та невдачами в селі. О год. 23:30 робимо перерву, розпалюємо вогонь і печемо бараболю. Води нема, не можна нічого варити.

9 жовтая. О год. 3-ій маршуємо далі лісом, майже без доріг, і перейшовши коло 2 і пів кілометра, приходимо над биту дорогу та над якесь село. Год. 4-та. Не знати, як далеко та чи взагалі є десь ліс за тим селом, далі на захід. Пускатися так на "ризико" небезпечно, ану ж нас десь застане день на чистім полі? А зробив би до ранку ще кілька кілометрів. І так ми цієї ночі мало кілометрів зробили. Але трудно, мусимо конечно постарати карту, бо так то лише втрата часу. Над цією дорогою влазимо в кущі, кладемося спати і тут і залишаємось днювати. Хочеться пити, аж сниться вода, однак що порадиш. Мали ми по два яблука, та ще вчора з'їли. Сидимо тихо. Недалеко крутяться люди. Аж о год. 18-ій збираємось і виходимо на дорогу. Тут чекаємо ще пів години. Переїжджають авто, проходять люди.

Перейшовши дорогу, зближаємось до села. Тут заходимо до крайньої хати. У господаря є якесь товариство з міста

Требіч. Хвилину говоримо, вечереємо. Хліба на дорогу немає. Ідемо до школи, до учителя за картою. Застаємо його враз із жінкою, донею і якимсь молодим чоловіком. Знов мусимо хвилину говорити, поінформувати їх про нас. Тут люди мають цілком помилкове поняття про нас, зрештою як і всюди, мішають нас з поляками або словаками. Дістаємо карту 1:100,000, околиця Требіч. Село, до якого ми зайшли, Славіце, 5 кілометрів на південь від Требіча. Мимо ночі зробили ми 10 км. Мало не влізли на містечко Требіч. О год. 21:30, доставши ще в одній хаті трохи хліба, яблук, молока, уже за картою маршуємо на захід. Переходимо вузький лісок, опісля штреку між селами Стажец - Костице. Заходимо знову в довгий, вузький лісок. Тут палимо і робимо перерву від год. 24-ої до 2:30. Місяць сходить вже над ранком. Ніч досить темна, не так легко маршувати. Гірше те, що карти маємо майже лиш на сьогодні. На завтра мало що лишиться. Треба знов десь шукати, але це забирає дорогий час, і рівночасно мусимо розконспіруватись.

10 жовтня. Після перерви, о год. 2:30 ледве вийшовши з нашого вузького ліска (якимись лініями ми досить находилися, заки вийшли на край лісу), маршуємо далі на захід. Лишаємо направо село Жімоф, переходимо річку Рокитну і заходимо у трохи більший ліс, яким маршуємо недалеко його західного краю, над село Желєтава, де ледве знайшовши кущі-гушавник, о год. 5:30 задержуємося через день.

День проходить спокійно. О год. 17:40 виходимо на край лісу, над село Бітованки. Тут ще на полі працюють люди, недалеко стріляє якийсь мисливий. Чекаємо смерку і щойно тоді підходимо до села. Перед селом заходимо до самотньої хати на полі, над ставом. Бідний робітник, але так щиро нас прийняв, як ще наш господар у Малій Фатрі.⁷ Дали нам вечерю, яку прилагодили для себе, останній хліб і смажене м'ясо. Решту дали на дорогу. Побачивши мої рознесені чоботи, дарує мені єдині добрі черевики. Даю йому насилу всі гроші, які маю — 300 ЧК. Твердий і я дістаємо добрі шапки. Господиня дає нам трохи цукру, молока і яблук. Оповідає, що сьогодні по полудні поїхали 3 авта війська в напрямі села Вальдорф. За всіма правдоподібностями це у зв'язку з нашим "виступом" в зустрічному селі.⁸ Поїхали заставляти нам дорогу, однак ми

⁷ "Господар у Малій Фатрі" — Гейза Бурчік, завідувач туристичної "Зелінської Хати под Сухим".

⁸ Село Славіце, до якого ми заходили попередньої ночі.

знаходимося більше на південь. Каже, що тому тиждень було військо в м. Ст. Жіше. Там наші застрілили одного вояка. Користаємо з нагоди, і господар підстригає нас трохи таки ножицями. Не будемо собою людей страшити. Виглядали ми всі, як страхопуди. Просидівши, розмовляємо щиро з господарями до год. 22-ої, одержавши вказівки щодо дальшої дороги, маршуємо обережно через дві шосе і прямуємо в західнім напрямі. Околиця Новей Жіші.

Після досить доброго, легкого маршу о год. 2:15 минаємо це містечко, з трудом знайшовши дорогу через ставища. Маршуємо далі на захід з метою дістатися до якогось лісу, щоб переднювати. В околиці дуже багато ставів, які тягнуться уздовж річки. Мапи знову вже не маємо, а без неї ми як сліпі. О год. 3:30 доходимо до якогось лісу. Тішимося ним, думаємо палити, дещо варити . . . Ідемо трохи далі і бачимо великий став. Дальше зустрічаємо хати і костьол. Ідемо здовж рідкого, вузького і старого лісу, але нема де задержатися, а тут час тікає. Що буде, як застане нас тут день? На щастя, знаходимо може 1 морг високого гущавнику, якби спеціально для нас бездомних. Залазимо туди і о год. 5-ій задержуємося на денний відпочинок.

11 жовтня. Сидимо, як зайчики, в кущах-гущавнику. Від ранку недалеко на полі чуємо крики. Хтось робить щось кіньми. Чуємо гавкіт пса. Ще бракує, щоб нас тут "відкрив". Тоді придумуй щось "мудре", де подітися. Однак день перебуваємо незамічені. Субота завжди для нас щаслива. О год. 18:20 виходимо з нашого "гайочка" і, взявши напрям на захід, ідемо полями, малими лісками, яких тут багато — але ріденьких, — минаємо биті дороги, села і о год. 20:10 переходимо річку Мор. Діє та штреку Телі - Дачіце. Менш-більш ми зорієнтовані, як далеко ми є на захід. Не знаємо одначе, де знаходимося на південь чи на північ. Звідтіль ідемо далі навпростець полями й переходимо ще якусь річку. Кілька доріг, лісків, і о год. 23-ій задержуємося в малім, рідкім ліску. Словом, у нездалому місці. Розпалюємо вогонь, щоб спекти бараболі, і робимо перерву. До хат ніде не заходимо. Мусимо на яких 2-3 дні "щезнути", згубити слід за собою, тому "надробляємо" бараболею. Добре, що така ще є на полі, але ще день-два, і буде кінець з нею.

12 жовтня. О год. 1:30 маршуємо далі. Зараз, яких 200 м., переходимо добру, биту дорогу. Ми палили на горбочку, недалеко дороги, подібно, як попередньої ночі ми хотіли палити

може 30 м. від костьола. Одначе ми його завважили. Тепер переходимо майже цілий час лісом, якимись ярами. Терен більше горбуватий. Минаємо три села і одним лісом, дещо крутячи дорогами на півн. і півд. зах., маршуємо до год. 3:30. Робимо коротку перерву і рушаємо далі на захід. Перед нами село. Лісу близько не видно. Тому що вже досить пізно, не ризикуємо запускатися шукати нового лісу. Ідемо дещо на півд. захід, ловимо ще ліс, який ми пропустили, і тут у гущавнику (год. 4:30) кладемося спати. Сподіваємось, що буде спокійний день. Неділя, і ніхто не буде крутитися, хіба молодь на прохід хотіла б сюди зайти. Цікаві ми, де знаходимося і як багато дороги зробили. Сподіваємось, що вже не повинно бути далеко до чесько-моравської границі. Але наша цікавість щоплиш вечером буде заспокоєна, як зайдемо десь до хати. Щоб лиш трафити на добрих людей.

Виходимо з лісу о год. 18:20 і йдемо попри село, яке вранці ми мали обходити. Далеко над ставом, на острові, бачимо світло. Прямуємо туди, щоб зайти до самотньої хати. Ледве діставшись туди через ставище, приходимо під якісь великі забудовання — не то млин, може тартак. Брама замкнена. Стукаємо. Якийсь мужчина питає: "Хто там є?" Прошу відчинити, а цей повторно питає: "Хто там є?" Після того замикає ще і хатні двері і гасить світло. Нема що, недобрі відходимо.

Ідемо далі на півд. захід. О год. 19:30 приходимо до села Германец. Заходимо до якогось господаря, як опісля довідалися, комуніста. В селі є жандармська станиця і на ній один жандарм. Переконаємося, що хоча ми йшли дві ночі без карти, зайшли ми добре у передбаченім напрямі. Маємо ще 2 км. до чесько-моравського кордону. Знаходимося на захід від містечка Кунжаль — у Чехії. В господаря з'їли ми трохи хліба з чорною кавою, дістали на дорогу хліба, молока і цукру та трохи смальцю і яблук донесли нам сусіди, які були на той час у господаря.

Після того ідемо в горішній (півн. зах.) кінець села. Тут в останній хаті світиться, однак не заходимо, думаючи, що замкнена. Сподіваємось, що ще когось з домашніх нема зі села. Чекаємо, аж надійде, і тоді зайдемо до хати. І дійсно — надійшов господар. Ми за ним, але він скоріше замкнув двері. Стоїмо під дверима та чуємо, як він говорить зі жінкою, що надворі хтось є — і кличуть пса та збираються іти перевірювати (зауважив мене за парканом на тлі неба). Господиня відчинила

двері, Твердий зловив двері, відчинив більше і каже: "Добрий вечір". Дивимось — господар знову стоїть з рушницею. Мисливий. Знову готове було бути якесь нещастя.

Господарі показалися дуже добрими, щирими, хоч бідними. З'їли ми знову хліба з чорною кавою. Дістали решту хліба на дорогу, трохи цукру, яблук та інших подібних дрібничок. Засягнули менш-більш розвідку і о год. 23:20 рушили в дальшу дорогу на територію Чехії.

Згадуємо, як ми переходили словацько-моравську границю та мріяли про чесько-моравську. Не сподівалися, що нам ще "причиниться" 100 км. дороги, за новими даними про границю окупаційних зон.⁹ Найгірше журить нас від кількох днів перехід тереном, покритим великими озерами на південь від Ческих Будейовіц. Боїмось води, а власне каналів, від пам'ятного переходу через Мораву і її канал. А це чекає нас вже у найближчих днях, оскільки не зайде якесь нещастя.

13 жовтня. О год. 0:15 минаємо перше село в Чехії — Суходоль і йдемо на захід, у напрямі містечка Кунжак. Обходимо його досить довго, з причини мочаруватого терену. Врешті лишаємо його за собою, від нього беремо напрям на півд. захід і на годину 4-ту доходимо над штреку, яка йде з м. Індр. Градець — Ст. Бистріце. Почуваємось досить змучені. Вчора ми зробили чи не рекордовий марш, тому знайшовши тут відповідний гушавник, розпалюємо до ранку вогонь, снідаємо, розділюємо придбаний хліб, яблука і т.д. і з розсвітом, о год. 6-ій, знаходимо густий молодняк, може 100 м. від штреки. Уміщуємось тут на день. Маємо до читання цілу купу газет. Знаходимо статтю-заклик "Ради Земскаго Народніго Вибору" у Брні до населення на терені "земі морафскослезкей" — о "помощь обчану в боі проті бандерофцум". Завзялись "пепіки"¹⁰ на нас, за всяку ціну хочуть нас знищити. Зате і руху-шуму в цілій ЧСР.

Збираємось вечором до дальшого маршу. Почуваємось не відпочаті, невиспані, марш заповідається погано. І дійсно марш поганий, як ніколи. Перейшовши штреку, заходимо в ліси без краю. Ані однієї доріжки в бажаному напрямі. Терен страшний. Як не мочар, то таке страшне каміння, що годі йти.

⁹ "Окупаційних зон" — мова про радянську, американську, британську та французьку окупаційні зони Австрії.

¹⁰ "Пепіки" — чехи.

Ліс бідненький, карлуватий, переважно кущі. Одна сосна, що росте на камінцях. Крутимо дорогами то на північ, то на південь. Пробиємо іти прямо по компасі, — неможливо. Врешті виходимо на якусь биту дорогу. Ідемо нею понад 1 км. майже на південь і, вийшовши з лісу, скручуємо на південний захід, на чистий терен. Тут ледве переходимо дном високого, досить великого ставу. Переходимо горбочок, за ним минаємо село. Тут знову ледве знаходимо биту дорогу через такий самий поганий ліс. Нею ідемо знов коло 1 км., але вона втікає нам більше на північ. Сходимо з неї наліво, в ліс, якоюсь доріжкою крутимо коло пів години. Почуваємося помучені, погано настроєні маршем. Ніколи ми не сподівалися тут такого терену. З чого тут люди живуть? Землі дуже мало і то, видно, неурожайна. Навколо кожного загінчика — цілі гори каміння. Година 23-та. Намучились ми, находились, аж ноги болять, а знаку майже не зробили. В надії, що після відпочинку піде краще, розпалюємо вогонь і робимо перерву, щоб відпочити та по черяти.

14 жовтня. Відпочивши, трохи дрімнувши, о год. 3-ій маршуємо далі. Виходимо на край лісу і бачимо досить велику, освітлену місцевість. Ціла окутана мрякою, видно в долині багато води. Досить сильний приморозок. Минаємо цю місцевість наліво, попід самі хати, і на шосі зустрічаємо таблицю. Довідуємося, що це містечко Чімеж. До Новей Бистріци всього 5 км. Виходить, що ми не більше, як 6 км від австрійського кордону. Коли б ми ішли на старі дані, вже сьогодні могли б бути там.¹¹ А так маємо ще добрих до 100 км. і то найгіршого терену. Самі води і каміння, а йдемо без мапи. В долині доходимо до річки. Невелика, яких 5 м. завширшки, однаке досить глибока. По боках мочари. Ідемо так вздовж річища вниз, більше як 1 км. Вже боїмось, чи не треба буде вертатись назад до лісу. На щастя, доходимо до дороги, переходимо мостом і зараз недалеко маємо ліс. Такий самий бідненький, ріденький, однаке, боячись, що дальше і такого не зустрінемо, о год. 4:45 заходимо в "гущавник" (такий самий, як і ліс, — на 50 м. все видно) і кладемося спати. Вранці рубаємо молоді смерічки, обставляємось ними навколо і робимо штучний "гущавник". Не вірили ми, що в ньому спокійно просидимо день. Мали ми

¹¹ Раніше ми були поінформовані про границі окупаційних зон Австрії.

якісь лихі прочуття, але не сповнилися. День пройшов скоро і спокійно.

Далі увесь час погода. Цей рік дуже сухий, як ніколи. Урожай потерпів поважно. На другий рік заповідається ще гірше. Вже і ранками сильні приморозки. Скоро зима буде, а дощу як не було так і не буде. Засіяне збіжжя не сходить, хоч нам погода, (нам особисто) це "благодать". Сухо, можна іти полями навпростець, гущавником, а що найважливіше, в терені, яким зараз переходимо, мочаруватими луками і ставищами.

Увечорі, о год. 18:20 вирушаємо в дорогу. За кілька хвилин виходимо на край лісу, минаємо якісь села і заходимо в ліс, яким маршуємо цілих три години, напрям — захід і південний захід, залежно від доріг, якими ідемо. А вони досить добре нам ідуть. О год. 22-й минаємо знову якийсь присілок і дістаємося в околицю ставів та озер, які нам вже кілька днів не давали спокійно спати. Журило нас, як туди пройдемо. Але якось горбочками, поміж до половини повисихані стави, дістаємося в ліс, який тягнеться вище піднесеним тереном. Тут, таки не знайшовши за цілий вечір води до пиття, радше варення (пробуємо взяти зі ставу, але вона страшна), розпалюємо вогонь. Робимо перерву від год. 24-ої до 2:30. Таки печемо баранболу. Перед нами найважливіший перехід. Дотепер тягнуться стави і мокрі луки, але знаємо, що будуть ще більші озера. Щоб лише пощастило знайти перехід поміж ними.

15 жовтня. О год. 2:30 маршуємо скорим темпом далі. Надворі темно і досить зимно. Маршуємо доріжками, які крутяться лісом, поміж стави. Ідемо всіляко: на захід, південь і півд. захід. Переходимо впоперек биту шосе і виходимо на широкі, рівні, безкраї луки, оповиті густим туманом — знак, що недалеко вже багато води. Переходимо їх і якось випадково попадаємо на високий вал-дорогу, що веде на півд. захід. Ідемо нею і опиняємося немов серед моря . . . Наліво і право оком недосяжні озера, лише небо і зорі відбиваються в них.

Ми ідемо вузьким, може 50 м. широким насипом, який ступнево скручує цілком на південь. Поспішаємо, бо водам кінця не видно, а тут вже по третій годині. Врешті направо починається підмоклий ліс, однак доріг на захід таки немає. Ідемо далі насипом, аж врешті озера кінчаються, і ми виходимо знов на луки. Вже год. 4-та, а лісу і далі не видно, самі кушки. Несподівано перейшовши луку, знаходимо також випадково

кладку через канал якогось ставу, а зараз за цим міст через ріку Лужницю і далі ще другий міст через ставок.

Яка ж була наша радість, як ми, це все так легко перейшовши, перейшли ще асфальтову шосе і штреку: Чеське Будейовіце — Гмунд і зараз за тим увійшли до більшого лісу і знайшли густі кустики. Так нам це все несподівано-випадково склалося. Почуваємося вдоволені.¹² Тягар-журба спали нам з голови. Зробили ми (хоч не знаємо точно, де знаходимося) в кожному разі 20 км. повітряної лінії найгіршим тереном. Але і маємо по чім відпочивати. Ноги добре болять.

А тут зимно, мороз такий, що не дається спати. Дрімнули ми від год. 5-ої, однак померзли. Встаємо і "рухаємось", і їмо. О год. 10:30 трохи пригріло сонце, але скоро сховалося за хмари. Однак нема ради. Кладемося таки спати, щоб відпочити. Жартуємо, що щастя, що не маємо мапи — "спеціальки", бо були б ми таких доріг напевно не знайшли, а блудили б цілу ніч і ріки не перейшли б.

День проходить спокійно. Недалеко маємо штреку і шосе. Цілий час чуємо шум поїздів і гук моторів. Яюсь вірадініше. Вечором збираємося, як звичайно, о год. 18:25 і виходимо з кушів. Ідемо лісом, і кінця йому не видно. Тримаємося доріг, бо щохвилини зустрічаємо якийсь канал, якісь "мокляки". До-

¹² Тут слід відмітити таку подію: Попереднього вечора ми зайшли до чеського католицького священика. Відчиняє двері, вітаємось із ним. Питає нас: "Ви сте бандеровці? — Потверджуємо. Він ще довше недовіжливо перепитує. Запевняємо його, що так. Тоді він — на велике наше здивування — відвертається від нас, стає на коліна перед образом Богородиці, складає руки і промовляє: "Мати Божа! Дякую Тобі, що Ти вислухала моїх молитов і дала змогу побачити живих бандерівців" ... Опісля він прийняв нас невимовно щиро. Згодом він поінформував нас про перехід крізь густо покритий озерами й багнищами терен в околиці Чеських Будейовіц, дуже небезпечний (рідкі, вузькі переходи й греблі, стережені військом). Він подав нам докладні інформації про наш маршрут, враз із запевненням, що буде молитись за наш щасливий перехід. Завдяки тому простір, який ми планували пройти за дві ночі, ми пройшли за одну ніч.

(Про це свідомо не згадано в деннику, щоб у випадку, якби денник попав у руки чехів, не наражувати на небезпеку цього священика. Тому теж не згадано словацьких учителів, які з нами вислали опівночі свою 16-річну доню, щоб провела нас 2 км. скомплікованої дороги. Цим жестом ми були дуже зворушені, бо це був вияв великого довір'я до вояків УПА.)

роги змагають цілий час на південь, так що "перескакуємо", мов по сходах. Ідемо на південь, доки не скінчиться дорога, опісля на захід і знов на південь. Довший час маршуємо без дороги, понад якийсь канал. Ледве зустрінули кладку. Ніч дуже темна, хмариться. В лісі цілком нічого не видно. Врешті попадаємо на "лінію"¹³ і нею виходимо з цього лісу. Перед нами рівнесенькі поля. Приходимо під якесь село. Добре, що вулиці не освітлені, можна буде зайти. Ще в Чехії¹⁴ не були ніде в хаті, а вже три дні маршуємо нею.

О год. 19:50 заходимо до крайньої хати. Робітник. Діти настрашилися і почали плакати. Та й старий боїться. Успокоюємо їх і п'ємо по горнятку молока з булкою (дістаємо кусок хліба на дорогу); ідемо далі в село. Зайшов би до котрого-будь господаря, як би не ці брами. А стукати, то великий рух зчиниться, бо кожний питає "хто є?" Може не відчинити. Знаходимо одну незамкнену браму. Дістаємо там молока, майже буханець хліба, а в іншій хаті (робітники) три "крімки" хліба, ложку смальцю і кілька яблук. Тяжко, бо не можна ніде жиру дістати. Сподіваємося дістати в "гостинниці". Заходимо — таке саме. Дістаємо пів буханця хліба, коло 15 дека ковбаси, 20 шт. папіросів, і більш нічого нема. Беремо ще півтора літра якоїсь водки (20 проц.). Платимо йому за це 1000 польських злотих. Напроти є "обход", одначе вже замкнений. Шкода. Там був би дістав всього потрібного. Одначе відразу чоловік не знає і не може використати. Треба було піти зараз.

Година 21:30. Маршуємо "гостинцем" просто на південь. За яких чотири кілометри минаємо досить велике село, обходимо його і яких 2 км. за ним, в малому ліску, розпалюємо вогонь. Робимо перерву від год. 23:20. По дорозі почав падати дрібний дощ, але за годину перестав.

Маршувати приходиться нам чимраз важче. Болять ноги, відчуваємося досить слабі. Мої замалі черевики так опекли ноги, що іду і маю враження, що на них шкіри немає. Самі рани. Так ішов я ще, вертаючись з Карпатського Рейду в 1944 році. Тоді зближався до хати, була надія, що відпочину — вигоюся,

¹³ "Лінія" — прорубана в лісі просіка в прямій лінії, приблизно 15-20 метрів ширини.

¹⁴ "На Чехах" — мова про Моравію, якою ми досі проходили, виразно відмежовану офіційним кордоном (враз із граничними стовпами) від території Чехії, якою ми маршуємо останні три дні.

а тепер? Ідемо в незнане, та і то не знати ще, чи дійдемо. Вже небагато дороги лишається. Коло 60 км. Але чим ближче до кордону, тим більше непокоїть мене перехід через нього. Якись бурхливі-непокоїні сні не дають спокою. Кожний раз сниться хтось з родини, друзів, знайомих . . . Часто сниться командир Бурлака. Згадую родину. Вже минуло два роки, як їх викинули з рідного гнізда. Два роки не знаємо взаємно про себе, найменшої вісточки немає. Напевно не сподіваються, що знаходжуся ще між живими. Але чи вони живуть? Я певний, що обставини, в яких опинилися, понад їх старечі сили. Гризе мене думка, що сталося з братом, що робить у справжній совєтській дійсності. Згадую незабутнього друга Заставного.¹⁵ Часто і він сниться. Залишився у Польщі, у тих страшних обставинах. Щоб я міг його на чужині зустрінути, якось ми дали б собі раду. Напевно добре почувалися б. Може якраз він там опиниться?

16 жовтня. Здрімавшись при вогні, пробуджуємось о год. 3-ій. Скоро збираємось до дальшого маршу. Знову почав падати дощ, який падає аж до ранку. Ідемо полями на південний захід. За годину доходимо до лісу. Однак це лиш на вигляд ліс, ріденький, малий, — от добре вліті скритися перед сонцем або літаками. О год. 5-ій сідаємо і чекаємо дня, щоб знайти якісь кущики. Розвидняється десь аж о год. 5:45. Знаходимо кілька густіших ялинок, "скріплюємо" їх ще кількома зрубаними і в так скомбінованому "гущавнику" кладемося спати. Ліс вже трохи мокрий. Ми змокли, померзли. Якже неприємно . . . Пробуємо "грітися" водкою. Якась нездала, слабка. Однак перемучення робить своє. Мимо зимна засипляємо, вгріваємось. Від трьох днів ввели ми "систему" одноразової алярмівки. Кожний тримає відразу 3 і пів години алярмівки, решту спить. Зробили ми це тому, що коли по двох годинах алярмівки кладемося спати, заки засне чоловік, то знов треба вставати. Не можна добре виспатися. Вправді сидіти три і пів години тяжко, але ми вже до всього привикли.

По лісі хтось крутиться, рубає. Це денервує. Може однак до нас не "загостить". Тішить нас, що чуємо недалеко вже другий "поїзд" (штреку) Ческе Будейовіце - Гмунд. Лишається нам ще перейти дві штреки, дві менші та дві більші ріки (Мальше і Влтава), цю останню два рази. Сьогодні маємо повні чотири тижні нашого маршу. Ідемо поволі, але стало посуває-

¹⁵ "Заставний" — мій давній приятель ще з юнацьких літ.

мося у нашому напрямі. Кожного дня є знак на мапі, навіть і на 1:1,600,000. Ані одної ночі ми не відпочили, не виспались. Це досить прикро. А так вже бажаємо відпочинку.

Вимаршовуємо о год. 18:10. Ідеться добре. Тнемо навпростець рівним полем, на півд. захід. Приходимо на доріжку, яка веде до штреки, як опісля переконаємося, до станції. Тут починається наша "пеховата" ніч. Попереду надходять два мужчини. Скручуємо і скриваємося. Не знаємо, чи нас зауважили. Ідемо далі, і знову надходить якийсь мужчина. Криємось у ліс, міг нас завважити, але міг різно думати, бо це ще не пізно та й доріжка веде до станції. Люди крутяться. Минаємо цю станцію. Луками приходимо над річку Стробніце. Переходимо її мостом-шосою, з якої мусимо тікати на поле, бо над'їжджають авта і "ровери" (вельосипеди). Шоса розходитьсь, направо кудись до недалекого села, наліво на Торг. Свіни — 9 км. Під час переходу шоси несподівано надходить гурток молоді. Завважили нас, настрашилися. Опісля жартують: "Ух! Бандера"!... Маршуємо ще трохи полем, опісля далі не цілу годину лісом. Ніч темна. Місцями мусимо світити лямпою. Виходимо на поле й ідемо прямо по компасу. Доходимо під Торг. Свіни, минаємо їх наліво. Переходимо три биті дороги. На третій бачить нас знову якийсь мужчина на вельосипеді. Як пех, то пех!

Приходимо над річку Схвебніц. Ідемо на південь, коло якогось млина переходимо мостом і маршуємо далі полем на південний захід. Бачимо перед собою ліс і тішимося що запалимо. Приходимо до нього — якийсь нездалий. Ідемо попід нього далі, і нараз крик: "Кто там єст" та електричне світло у нашому напрямі, Стаємо тихо в лісі, а цей розкричався на ціле горло: "Кто є! Кто є!" Врешті трохи віддалився. Ми користуємо з цього, вертаємось назад і опісля скручуємо вліво переходимо шосу, потік і приходимо до лісу. Напроти бачимо кілька електричних світел та чуємо два стріли в тому місці, де ми стояли перед хвилиною. Ідемо через ліс, проходимо його, ідемо через багнища і доходимо знов до лісу. Ледве знаходимо яке-такє місце. Розпалюємо вогонь і відпочиваємо. Почуваємося таки добре помучені. Година 24-та.

17 жовтня. Год. 2:30 маршуємо далі. Темно так, що ледве палицею знаходимо дорогу. Виходимо з лісу на рівний терен. Тішимося але не довго. Приходимо до якогось двора. Аж за яких 50 м. його зауважуємо. Влазимо між стави. Якоюсь

стежкою виходимо з-поміж них і заходимо в якусь дебру. Вже думали, що не вилізем з неї у цій темноті, але попадаємо на биту шосе і нею, за яку годину, доходимо до лісу. Десь недалеко повинна бути ріка Мальше. Ліс нездалий. Ідемо на захід, може дійдемо ще до ріки. Доходимо одначе до села. Вже сіріє. Скоро вертаємось назад до лісу. На краю хвилину відпочиваємо. Видно, що наш "пех" не скінчився. Якийсь робітник іде несподівано попри нас і нас завважив. Це вже цілком погано. Ранок, а лісу густого не видно. Нема ради, вже день. Бігаємо по лісі, як переполошені серни, всюди рідина. Врешті зустрічаємо кілька густіших кущиків. "Скріплюємо" їх вирубаними смерічками і кладемося тут. Іде дощ, немилосердне зимно. Кілька кущиків і дорога. На ній робітники щось копають. Мусимо тихенько сидіти. Навіть хропіти не можна.

Перемучуємось так до вечора. Увечорі заходимо до недалекого присілка Хлюм. Тут попадаємо до якогось доброго господаря, дістаємо хліба на дорогу. Більше нікуди не заходимо. Сподіваємось, що господар не зголосить. Господар провадить нас аж до Мальші, переводить через міст і вказує далшу дорогу. Дякуємо йому. Це для нас значна прислуга. Так легко перейшли ми Мальшу. Коло 1 км. від ріки заходимо до самотньої хати. Господар німець, жінка чешка. Прийняли нас щиро, говорили на актуальні теми. Читаємо часописи. Гостять нас, хоч дуже бідні. Німці переслідують тут. О год. 24-й маршуємо далі в напрямі штреки і шосе.

18 жовтня. Перейшовши штреку і шосе, доходимо до лісу. Іде дощ, зимно і темно. Почуваємося дуже змучені, перемоклі. Добившись до лісу, розпалюємо вогонь. Дров нема. Вогник ледве горить. Дощ падає. І коло вогню зимно. Так сидимо до ранку. Вранці заходимо в кущики і, трясучись від зимна, кладемося спати. Ледве ogrіваємося, але спати не годен. На щастя, дощ перестає падати, зате холодний вітер добирається всюди під палатку. Найгірше з алярмівкою. Ледве перемучуємо день. Увечорі маршуємо на південний захід. Вже досить високі гори і більше лісу.

О год. 20-й доходимо до якихось хаток. Це понімецькі господарства. Тут застаємо якихось робітників-чехів і одного словака. Заходимо до нього. Якийсь добрий чоловік. Приводить до нас молодого німця. Говоримо з ним. З його говорення виходить, що Чехія не межує з американською окупаційною зоною. Будемо мусіти лізти поміж "мохів".¹⁶ Але нехай буде, що хоче

¹⁶ "Мохи" (згiрдливе) — бiльшовики.

вже таке зимно, що годі далі так іти. Від німця дістаємо мапу-спеціалку округи Капліце. Придасться. Гірше, що нема вже самої границі. Прощаємося з добрими людьми, а я ще вимінюю собі черевики. Вправді на гірші, зате більші. Принайменше могтиму іти і може ноги вигою.

О год. 23:30, вже за "спеціалкою", маршуємо на південний захід в напрямі ріки Вльтава. Падає сніг і таке зимно, що ідемо прямо бігом, щоб зігрітися. Ідемо тереном, який цілком нагадує нам "Закерзоння". Села пусті, хати порозбивані, поля лежать облогом, десь-не-десь лише хтось мешкає. А видно, що колись тут прекрасно жили німці-господарі. Господарські забудовання величезні, як у нас двори. А вигнано їх звідтіля з 30-50 кг. майна на плечах. Не лише наші родини постигла така більшовицька "благодать", всюди ті самі практики і методи. Не вийдуть вони на добро їх інспіраторам та виконавцям. Переселені не хочуть туди їхати, бояться навіть ті, що тут живуть, та почуваються "тимчасовими". Ціле їх майно у валізках. Мешкають тут якісь цигани, мадяри, словаки, всяка мішанина, "подарована" чехам в рамах "репатріації" Мадярщини, Румунії і Австрії. Не таким елементом, хто б хотів, "скріплюється" кордони. Із цього присілка (Годеніц) маршуємо через пусті, малі села Мушерад, Оппах, Цієрінг і приходимо над Вльтаву. Ми сподівались тут знайти якийсь міст, однак наші шукання даремні. Мусиш, нещасний український повстанче, закотити штани та лізти в "гарячу" воду . . . Але це не таке страшне, як на перший погляд виглядає. Зрештою — це не перший раз. Минулого року, 15-го листопада цілий курінь переходив Сян по пояс у воді, та й нікому нічого не сталося.¹⁷ Загартувалися.

19 жовтня. Год. 2-га, ми вже по зфорсуванні ріки. Перекусивши трохи хліба, маршуємо доброю — битою дорогою далі на півд. захід, в напрямі до коліна Вльтави. Коло 8 км. на захід від містечка Розенберг. Ідеться легко. Зимно, мороз, примерзла земля підганяє нас. Минаємо сільце Нессельбах. Тут чуємо якогось пса і коло 2 км. за ним (2 і пів км. перед Вльтавою) сходимо в потік, у гущавник і скоро розпалюємо вогонь, щоб ще до дня напалити жару, яким хоч трохи зрана можна буде грітися.

¹⁷ В дійсності це було 16 листопада — наскок на містечко Динів к. Сянока, на західньому березі ріки Сян, з метою прибрати лікарства для наших потреб.

Година 4:20. Пересидівши так над вогнищем, лізучи чим більше на нього, доки вогонь не погас, кладемося трохи спати. Думки одначе не дають. Сьогодні вже останній день у Чехо-Словаччині [...] кордон. 17 тижнів нашого тернового шляху вздовж цілої Чехо-Словаччини були для нас тяжкими та прикрішими, ніж майже три роки в УПА на Закерзонні (за виїмком останніх трьох місяців: 13. IV. — 25. VI. 1947). Сподіємось однак, що щастя, яке чудом захоронило нас від долі к-ра Бурлаки та решти друзів і допомогло нам пережити таке тяжке оточення в Малій Фатрі та врешті відбутися такою дорогою, повною небезпек, звідтам аж по кордон (360 км. повітряної лінії на захід), зустрінути по дорозі добрих, а навіть щирих людей, дістати потрібні карти, — і тепер нас не залишить. Тим більше, що сьогодні неділя, яка завжди була для нас щасливою.

Встаю о год. 14:30 на алярмівку. Зимно, що не можна всидіти. Ціла моя загортка — це одна палатка. Другою накріті сплячі друзі. Добре змерзли. О год. 16-ій відважуюсь розпалити вогонь. Почули його сплячі друзяки, які так само померзли, зриваються і радісно усміхаються до вогню. Стають грітисся. При вогні сидимо до год. 19-ої. Не спішімося, бо в неділю люди крутяться більше, як звичайно. Врешті збираємося і йдемо вздовж потоку на південь від Вльтави. Відійшовши від вогню, якийсь час нічого не бачимо. Очі не привикли до темноти. Я влажу до потоку і замочуюсь у воді вище колін. Якраз "добре" перед нинішнім маршем на такому зимні.

О год. 20-ій доходимо до ріки. Переходимо перед нею вузькаторівку, а врешті ріку по каміннях, при чому і оба друзяки замочилися майже по коліна. Маршуємо доріжкою — коліном Вльтави. Наліво над річкою залишаємо якісь заклади, фабрики чи щось подібне, переходимо містом понад якісь великі труботяги, які туди провадять, далі переходимо шосе Вишні Брод - Лончовіце і заходимо в ліс, який тягнеться вже хребтами гір до кордону. Ледве знаходимо якусь доріжку. Виходимо нею на перший хребет. Тут якесь сільце. Минаємо і йдемо далі, увесь час на південь. Ідемо увесь час обережно, поволі, місцями на пальцях. Увесь час наслухаємо. Найгірше, що не маємо поняття, де є властивий кордон. Ані мапи, ані навіть нас ніхто не зорієнтував. Уживані дороги та стежки обминаємо, ідемо лісом і старими, неуживаними дорогами. На південь перед собою бачимо гірський хребет. Ми певні, що тут

вже буде кордон. Обережно підходимо під верх на гору, розглядаємося за граничними стовпами, але нема . . . Дальше за долиною бачимо знову такий, ще вищий хребет. У долині перед ним село, дорога і потік. Ну, там то, думаємо, на цьому хребті, то вже хіба кордон. Переходимо обережно долину, "підкрадаємося" знов на верх . . . Немає стовпів. Далі запущений терен, поля, полонини. Нам вже надокучило так поволі обережно йти. Померзли . . .

Година 23:30. Три і пів години ідемо без перерви, а спочивати зимно та й нема коли. Ще дальше бачимо знов хребет. Вже таки добре високий, а перед ним якісь хати. Видно, що понімецькі поля — запущені, не управлені. Минаємо їх, переходимо досить широку рівнину між хребтами і лісом дряпаємося на гору. Ліс цілком дикий, рідкий. Трава по пояс, хаші, а що найгірше, в траві великі каменюки. Не один раз падаємо на них. Врешті видряпуємося на верх. Тут дві високі камінні скелі, немов вежі. І тут не видно границі, навіть жадної стежки. Вже перевтомлені та занепокоєні, що це може бути? Йдемо ж увесь час на південь, хочемо відпочити. Але переходимо ще маленьку долину між цим і наступним хребтом. Уздовж цієї долинки є витоптана стежка. Дальше в лісі гарна доріжка. Сподіваємось, що це кордон. Оглядаємось за стовпами — нема! Заходимо коло 100 м. у ліс під гору і хвилину відпочиваємо. Вже 2-га година. По перерві ідемо далі. Тут щось ліс більше приступний, під ногами нема гияляк, нема такої дикої трави. Виходимо на хребет. Тут гарні дві лінії-дороги. Одна на південь, друга зі сходу на захід. Дороги уживані, багато ходжені. Ідемо легенько лінією на південь, аж перед нами розтягається далекий вид в долину. Ми вже на південному склоні гір. . . на терені Австрії.

АВСТРІЯ

Віддихаємо з полегшею і скорим темпом, щоб завітися, сходимо в долину, щоб чим дальше від кордону. Тут вже управлені поля, загосподарені луки, пасовища, а там і хати видно. Ідемо легко на півд. захід і направо від якогось села знаходимо молоді, густі ялинки, а коло них купу дров. Радість велика для нас. Чимскоріше розпалюємо такий бажаний вогонь і гріємося, сушимо онучі. Цілу дорогу мали мокро в черевиках, бо навіть не перезувалися. Година 3:30. До рана ще

напалимо трохи вогню, бо зимно і земля добре замерзла. Через багнища ішли ми сміло по верх.¹⁸

Не хочеться вірити, що чеська дійсність вже за нами. Що вже зненавиджений "пепік" не кричить: "Кто там ест, руке на гору" . . . Вправді радість наша не певна. Ми правдоподібно таки в советській окупаційній зоні, яку ми так далеко оминали з трудом і таки певно не обминули. Вже ані години не хотіли лишатися в Чехії. Хай гірше, а інакше. Найбільш змусило нас до того погане зимно. Але передчасно нема чого журитися. Увечорі зайдемо до людей, розвідаємо все точно, а там, до Баварії два-три дні маршу. Не великий страх.

20 жовтня. Здрімавшись понад годину при вогні — заки не погас, пробуджуємось о год. 7-ій. Від нестримного зимна махаємо руками, рухаємось, щоб загіртися, і лягаємо вже два до купи, під палатку, далі спати. Мусимо виспатися, хоч як зимно. День гарний, соняшний. Та що з того, сонце не для нас. Ми в кущах, і лише вітер гуляє поміж них. Година 17-та, хоч недалеко чути пастуха, переходимо у високий грубший ліс і розпалюємо вогник, при якому гріємося до відходу.

О год. 18:30 маршуємо легко на півд. захід. Минаємо кілька самотніх хат. До них не заходимо, бо може ще заблизько границі. Переходимо два рази шосе і аж при третій дорозі заходимо до одної хати. На погану хату попали ми перший раз в Австрії. Старий, баба та дві старші жінки, якісь тумановаті, несимпатичні. Мови їх ніяк не можемо зрозуміти. Дещо орієнтуємося. Ми трохи на південь від села Вайсенбах. Є там жан-дармська станиця. Советів немає, лише по містах та над Дунаєм. Надходять два молодші господарі. Один домашній, другий чужий. Тих вже дещо краще можна зрозуміти. Але нема що багато з ними говорити, пересічні селяни. Не дуже то орієнтуються.

Просимо дещо з'їсти. По цілих церемоніях дістаємо мисину картопляної зупи, до неї старий дід "великодушно" дробить скибку хліба (як це страшно вражає, порівнюємо з Чехією). З'ївши того кілька ложок, треба йти далі. Шкода часу сидіти між такими "турками". Твердий (який тепер говорить за нас усіх, — я знаю лише деякі слова, Босий нічого)¹⁹ просить ще хліба на дорогу. Дід з бабою по нараді йдуть до кімнати і за добру хвилину приносять . . . звичайнісіньку скибку

¹⁸ Багнища були до тієї міри замерзлі, що наші ноги, не западалися.

¹⁹ Йдеться про німецьку мову.

Старшини перемиського куреня УПА й представники підпільної адміністрації. Зліва до права — сидять: надр. СБ "Старий", лікар "Сян" (німець), сотен. "Громенко"; стоять: рай. "Верниволя", кур. лікар "Шувар", бунч. "Соколенко (сотня "Громенка"), курінний "Байда", кур. дентист "Зубченко", пвх. "Євген" (сотня "Бурлаки"); — сидять на стовбурі: кур. капелян о. "Кадило", окр. СБ "Потап", бунч. "Буркун" (сотня "Бурлаки"), ндр. УЧХ "Скала", сотен. "Криlach", зв'язкова "Мотря", сотен. "Ластівка", підп. "Лісовик", заст. сотен. "Легідний" (сотня "Громенка"); — стоять на стовбурі: стр. "Білий" і сан. "Кивай" зі сотні "Бурлаки". Знімка зроблена на Томину неділю, 19 квітня 1947.

Фотографував сотен. "Бурлака".

Пам'ятка зі Свята Зброї сотні УПА "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") в 1945 році. Сидять зліва доправа: сотен. хор. В. Щигельський, курінний полк. "Коник", курінний вих. "Мирон"; стоять: сотенний виховник "Євген" (з перев'язкою), сотенний санітар "Кивай" (за вих. "Мироном", з автоматом), чотовий першої чоти "Ванька" (з далековидом) і вояки з охорони. Фотографія зроблена на тлі тризуба, удекорованого для Свята Зброї.

Сотенний хор. Володимир Щигельський ("Бурлака"), сотня "Ударники"4 (94а).
Знімка зроблена в 1946.

Сотня "Ударники 4", 94а, під ком. хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") на збірці біля с. Ямна, зимою 1946 р.

Чота бул. Володимира Дашка ("Марка") зі сотні В. Щигельського ("Бурлаки") на лісовій поляні, весною 1946 р.
Стоять зліва (8-ий і далі): чот. В. Дашко, сотен. В. Щигельський, сотен. Я. Коцьолок ("Крилач"), заст. чот.
"Кучерявий".

Почот сотенного хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") під селянською хатою в с. Ямна Горішня у лютому 1947. Справа — криниця з традиційним журавлем.

Колиба санітарного пункту сотні "Ударники"⁴ під ком. В. Щигельського ("Бурлаки") на пості в лісі між сс. Кописно-Конюша-Брилинці. Клячить сотен. сан. "Кивай"; в середині колиби, Б. Гук ("Скала"); стоїть — Зеновій Гук ("Щипавка"), брат Б. Гука.

Гурток старшин на денному постуї зі сотні В. Щигельського ("Бурлаки") в лісі над с. Корманичі, Перемиського пов. Зліва доправа: чот. "Остап", рой. "Білий", сот. пвх."Євген", лікар Б. Гук ("Скала"), бунч. "Буркун", на задньому плані — сотен. фризієр "Заяць" стриже вояків.

Вояки зі сотні В. Щигельського ("Бурлаки") гріються при вогнищі на лісовому пості між селами Конюша-Кописно-Брилинці зимою 1946-1947

Вояки зі сотні В. Щигельського ("Бурлаки") чекають при вогнищі сумерку в лісі над Конюшою напровесні 1947 р.

Рій під ком. "Чумака" (перший) зі сотні В. Щигельського "Бурлаки" літом 1947 р.

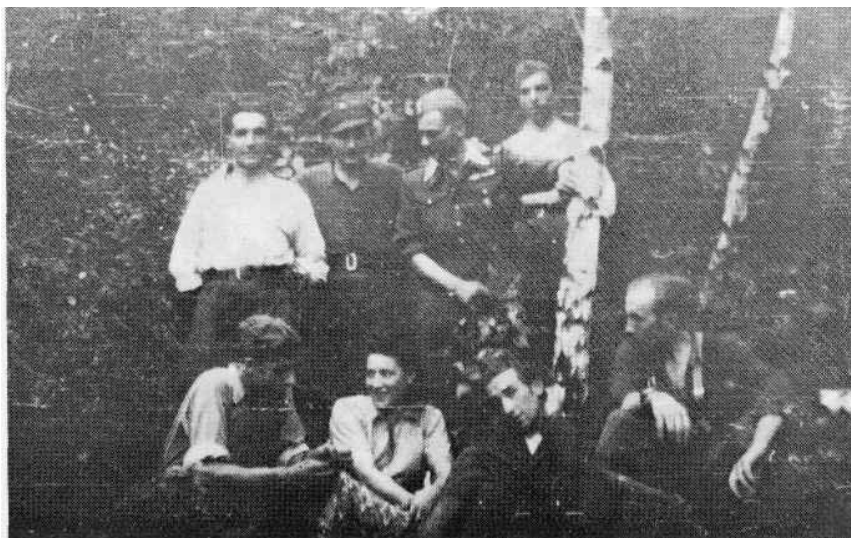
Рій під. ком. "Степового" з третьої чоти (Чот. "Остап" зі сотні В. Щигельського ("Бурлаки"). Поляна в лісі над с. Тростянець, Перемиського пов., 1946.

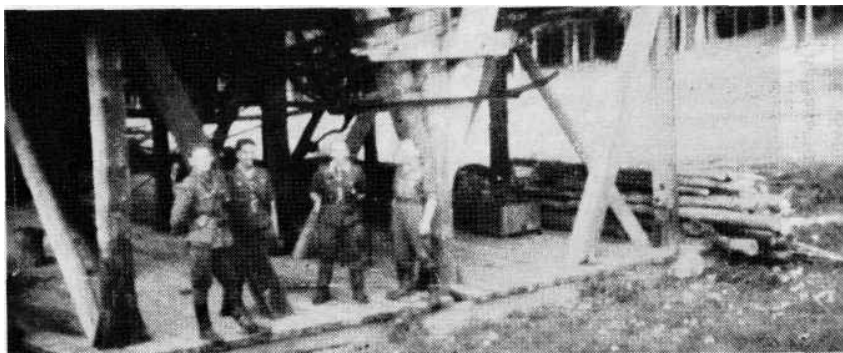
Полева жандармерія сотні В. Щигельського під командою "Така" на постуї в лісі перед колибою напровесні 1947. Зліва доправа: ст. стр. "Пісня", віст. "Лісовик", ст. стр. "Байдак" ("Юльцьо"), ст. стр. "Кавун", віст. "Мартин", ст. стр. "Зорян".

Повстанці під курною хатою з тесаних кругляків у с. Ямна Горішня Перемиського пов. Стоять зліва доправа: вих. сотні В. Щигельського ("Бурлаки"), політвиховник "Євген", Н. Н., кущовий Н. Н., "Олег" ("Луговий") сот. сан. Осінь 1946.

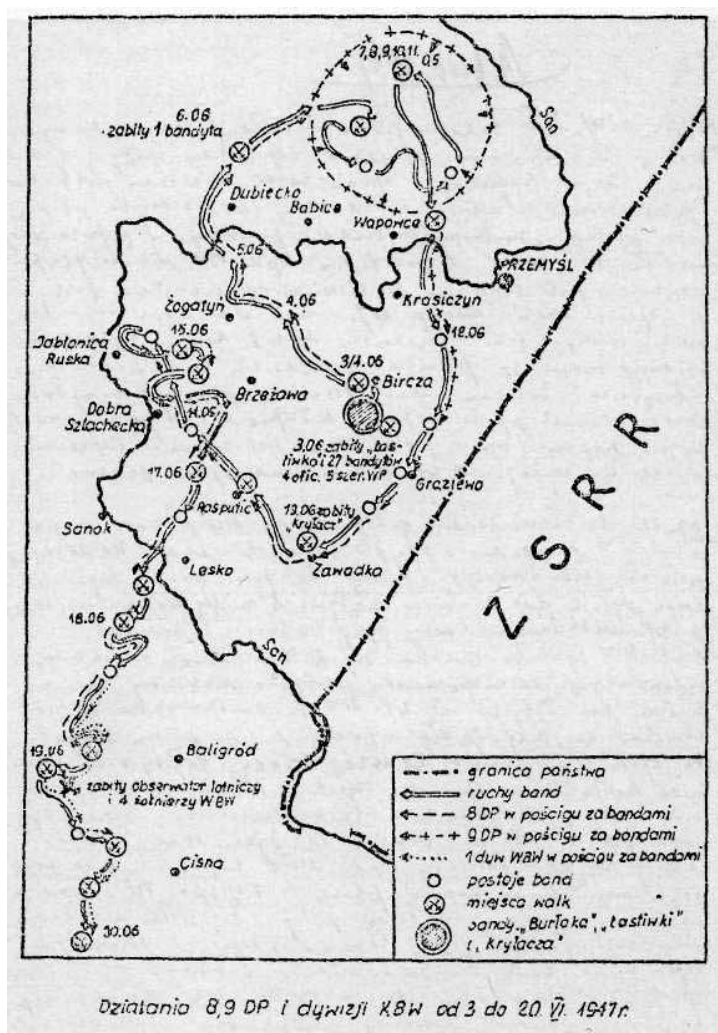
Команда відділу В. Щигельського ("Бурлаки") в час рейду по Словаччині. Стоять зліва доправа: чот. Володимир Дашко ("Марко"), сотен. В. Щигельський ("Бурлака"), бунч. "Буркун", зв'язновий "Панас". Сидять зліва доправа: сан. "Кивай", медсестра "Офелія", лікар Богдан Гук ("Скала") і хор. Зенон Булаховський ("Зенко"). Літо 1947.

Старшини з відділу В. Щигельського ("Бурлаки") на вузькоколійній станції для вантаження дерева в час рейду по Словаччині. Стоять зліва доправа: к-р ПЖ "Так", чот. Володимир Дашко ("Марко"), чот. "Сагайдак", бунч. "Буркун". Літо 1947.

Відділ хор. В. Щигельського ("Бурлаки") під верхом Бараняка в горах Кривань на Словаччині безпосередньо перед розчленуванням відділу на 7 окремих груп. Напереді з палицею сотен. "Бурлака", направо чот. "Марко" 16 серпня 1947.

Польський начерк боїв і маневрів куреня хор. В. Щигельського ("Бурлаки") в кліщах трьох польських комуністичних дивізій та різних допоміжних військ від 3 до 20 червня 1947 р. Маневруючи далі між військами противника, В. Щигельський перейшов польсько-чехословацький кордон 22 червня о год. 1:30 Начерк з книжки: Władysław Jarnicki, **Spalona ziemia**, Lublin, W-wo Lubelskie, 1970, стор. 261).

Спис зброї
амуніції

Лист. 510.

№	Назва	Вид	К-сть	Вартість	Вартість	Вартість
			шт.	гр.	коп.	гр.
1.	Тесло.	Бр.	1	2814.	150.	
2.	Стер.	П.Ф.М.	235.	460.	40.	+ 15.017
3.	Варка.	Варка.	6136.	85.	5.	
4.	Кашик.	Машин.	1636.	90.		+ -
5.	Пилосос.	Машин.	9961.	70.		+ 15.017
6.	Болгар.	Машин.	2317.	100.		+ -
7.	Болгар.	Машин.	2731.	150.		
8.	Болгар.	Машин.	1345.	90.		
9.	Болгар.	Машин.	1213.	85.	5.	+ 11.017
10.	Болгар.	Машин.	1355.	90.		+ 11.017
11.	Болгар.	Машин.	2510.	90.	10.	
12.	Болгар.	Машин.	611.	150.		
13.	Болгар.	Машин.	127.	450.	50.	
14.	Болгар.	Машин.	325.	100.		+ 11.017
15.	Болгар.	Машин.	3201.	100.		
16.	Болгар.	Машин.	2406.	100.		

Перша сторінка "Спису зброї й амуніції пвд. 510", тобто першої чоти сотні "Ударники"4, 94а.

Касовий звіт за перший квартал (січень-березень) 1947

Лист. 9.

№	Назва	Вартість	№	Назва	Вартість
1.	Відрахунок з касси	4140.	1.	Відрахунок з касси	46440.
2.	Відрахунок з касси	151000.	2.	Відрахунок з касси	61440.
3.	Відрахунок з касси	7000.	3.	Відрахунок з касси	3625.
4.	Відрахунок з касси	124440.	4.	Відрахунок з касси	26762.
5.	Відрахунок з касси	123927.	5.	Відрахунок з касси	13780.
6.	Відрахунок з касси	38293.	6.	Відрахунок з касси	123927.
7.	Відрахунок з касси	50000.			
8.	Відрахунок з касси	12443.			

Всього: 121.500.000 / 24.000.000.

"Касовий звіт за перший квартал (січень-березень) 1947" сотні "Ударники"4, 94а, підписаний бунч. "Буркун".

Стан в. 94а на день 28.05.47	
13. <u>перша</u>	1 <u>прі</u>
1. б.	1. Курява 1+5
2. Каван	2. Равка
3. Еван	3. Норк
4. Зак	4. Костар
5. Бурка	5. Боздан
6. Бідін	6. Румка ✓
7. Кавар	7. Рум
8. Шван	8. Рум
9. Мовка	9. О. Зок
10. Мавра	
1. Кав	
2. Кавфак	2 <u>прі</u>
3. Кабу	1. Соба 1+5+4
	2. Квітка
	3. Бурдан, пр. 1+5+4
12. <u>II. Зок</u> (42)	4. Шван, пр.
1. Марко	5. Руман
2. Лід	6. Рум
3. Мовка	7. Рум
4. Кавпрі пр. 1+5+4	8. Капрі
Мавра	Капрі
	Румка пр.

Перша сторінка реєстру сотні "Ударники"4: "Стан в. 94а на день 26. 05. 1947.
"Почерк письма – бунч. "Буркуна".

хліба (а бачили ми, що мали цілий бохонок). Нема що, шкода просити. Тут вже маємо до діла зі званою німецькою вирахованістю, а не зі слов'янською гостинністю. Того, зрештою, ми сподівалися.

Ідемо дорогою понад 1 км. далі на південь. Переходимо ліс — знову хати. Вступаємо до першої, у якій світиться, щоб взяти розвідку та зайти десь до вчителя або до священика, може ці вже якось краще орієнтуються. В хаті застаємо "невелику" родину. Господарі якісь старші, дві жінки та щось 6 доньок. Як які жіночі сходи. Розбалакуємося і довідуємося, що школа є ще 1 км. далі. Вже не спішимося, бо і так пізно і може будуть спати. Миємо тут руки, їмо по три варені яйця з хлібом. На дорогу дістаємо трохи хліба та чорну каву. Вже хата дещо інша. Хати всі однакові, досить великі, багато, але маленьких мов тюремні ґрати, вікон. У хатах (цих двох, бо більше ми покищо не бачили) вже не так чисто і виставно, як у Чехії. Видно, що стоять на нижчому життєвому рівні. В обставинах, наставленні австрійців до окупаційної влади і т.д. ще годі зорієнтуватися. Мусимо зайти ще до кількох хат. Не довідались ми точно, чи в Баварії є вже американці. Одні кажуть, що так, інші, що совєти. Зрештою ці не знають. Мусимо зайти до якогось інтелігента. Год. 22:30 маршуємо ще 1 км. на південь, тут скручуємо на захід і йдемо дорогою, яка веде до містечка Гельфенберг. Маршем через кордон ми добре намучилися, через день мало що спали, бо було зимно, так що ледве ногами волочимо. Обува нас нагнітає зі вчорашньої "купелі", тому, не дійшовши до згаданого містечка, заходимо в ліс, вибираємо не дуже то "здає" місце (ліс рідкий) і розпалюємо вогонь. Печемо бараболю, яку Босий взяв у наших перших господарів, і підтримуючи на зміну вогонь, спимо до ранку.

21 жовтня. Вранці палимо вогонь десь до год. 8-ої. Опісля гріємося ще при вогні. Місця постою не змінємо. Нема куди. Трохи маскуємо це та спимо на "доривки". День знову гарний, соняшний. Вітер трохи втих, однак таки зимно. Не зважаючи на нього, закладаємо з Твердим "кравецький вар-стат", облатуємося, бо наші штани вже підіставали "окуляри" спереду і з-заду. Білизна те саме, так що годі між людей показатися. Недалеко чути людей, але до нас ніхто не зближається. О год. 15:30 палимо вогонь і при ньому сидимо до год. 18-ої.

Збираємося і маршуємо на захід. Терен тяжкий, глибокі яри з моклякуватими луками. Стрінувши по дорозі, на острові, дві хати, заходимо до одної з них. Шкода, що зверху так добре, багачко виглядає, а в середині цей сам вчорашній образ. Ціла купа людей. Не можна почислити. Дітей повно. Якісь хирлякуваті, хоровиті. Люди несимпатичні. Поволі, з трудом, починає Твердий з ними розмову. Питає про село, околицю. Спочатку ставляться з резервою, а опісля збіглась їх ціла купа (щось п'ять молодиків, крім двох господарів) і навипередки починають відповідати, сперечаючись між собою, чим витворюють потішний "жидівський гармідер".

Трьох з молодців були при війську (один в англійському полоні 3 роки). Досить добре орієнтуються, знають про границі окупаційних зон. Орієнтують нас про австрійсько-баварську границю. Там вже американці. Границі сторожить австрійська озброєна сторожа та неозброєні "фінанси". По другій стороні стоїть "шарфе" — баварська озброєна сторожа та американці. Ці, кажуть, добре пильнують. Цікава річ, що советів в Австрії нема багато. До сіл не пхаються, а держать залоги лише по містах та над Дунаєм. По селах рідко є австрійські поліційні станиці. У них по 2-3, рідко більше, поліцистів, так що можна нам посуватися і дорогами.

Під час розмови просимо дещо з'їсти. Господиня ставить нам мишину бараболі, розрідженої якимсь молоком (один три рази стільки з'їв би). Ставить її на якусь паку коло порога, "освічує" це закоптіла, збита, стаєнна ліхтарня — і кличе нас туди їсти. Сідаємо, господар крає по тоненькій скибці чорного, черствого хліба і подає кожному до руки. Ах, як це нас уражає! Нас, які помимо різних, переживань, з чимсь подібним перший раз зустрічаємось. Признаюся, я собі уявляв, що найбільш не-тактовні і некультурні — таки наші нещасні українці. Але навіть в найбільш глухому нашому селі (був я в лемківських селах) інакше обходяться люди з гістьми. Ніколи не саджають їх у куті коло порога та не крають по кромочці хліба, подаючи гостеві до рук. Але щоб це стрінути у німців, все одно австрійців, "носіїв" західньої культури і кандидатів на будівничих "нової Європи", я ніколи не сподівався і того враження не забуду . . . З'ївши бараболю, господиня наливає миску відтовщеного, солодкого молока. Випадає "хлегтати" його ложками. З тим одначе вже не погоджуємося і кажемо подати собі горнята. Бачимо, оо синові, який був в армії і британському полоні, ніяково. Видно, що бачив вже інакше життя.

Твердий одначе "потішає" нас, що це все нічого, що в Баварії можемо стрінутися з таким, що їсти господар не дасть, кажучи, що "Ти в мене не робив, щоб я тобі їсти дав" ... Не перечу, — бачу, що все можливе. Збираємося до відходу. Просимо ще хліба на дорогу. Знов по "нараді" родинного штабу крають скибку хліба (трохи грубше, як учора). Сподіваючись, що ще десь зайдемо, навіть бараболі ми не взяли.

Однак у дальшій дорозі не зустрічаємо хати, щоб світилася, так що завтра прийдеться нам "тоненько" — по кусочку хліба. Хлопці показують нам дорогу та вияснюють куди іти на "Ст. Петер". Годі їх однак зрозуміти. Тратимо дорогу і йдемо опісля навання. Вийшли ми о год. 21-ій. Находилися, намучилися. Терен дуже тяжкий, а ми вже виснажені. Кілька днів поганий харч і то обмаль його, так що о год. 1:30 ще не доходимо до ріки "Мюля" та штреки, де ми вже повинні були зайти. Лісів тут немає. Малі, одно- до трьох-моргові, господарські. Рідкі. Журимось, де б нам пересидіти. Далі не годен маршувати. А мороз дошкулює. Багнища і стояча в них вода — замерзли. Переходимо якусь досить широку річку (аж дивуємось, чому її нема на карті 1:75,000). Переходимо ще два яри і знаходимо трохи більший лісок, можливий гущавник, а головне — сухі березові сьги. Не сподівались ми такого "комплекту". Рідко так трапляється. О год. 2-ій розпалюємо гідний вогонь і, зваривши менажку "чиру" з рештки муки, спимо при вогні до ранку. На день залишається нам багато доброго жару. Аж шкода, що нема бараболі. На другий раз не будемо чекати, але мусимо "запастись" у бараболю таки зараз на першому "постої". Тут і так на щось інше немає надії. Це ж Германія! ...

22 жовтня. День проходить краще, як ми сподівалися. Гріє нас жар, а опісля ще й сонце. Ми на південному склоні, так що маємо сьогодні змогу виспатись за останніх кілька днів. З того і користаємо. Лише люди заблизько крутяться. Оглядаємося на всі сторони, алярмовий не сміє "забутися". З думки таки не сходить мені враження "гостинности" австрійців. Може, то лише тут у горах таке, може, не всі однакові? Аж тут чоловік зможе як слід порівняти та оцінити все своє рідне-дороге. Багато таких дрібничок, яких раніше не помічалось. Не дармо говорять і пишуть чужинці про гостинність українців. Задармо цього нам не признали б.

Якось скоро приходить вечір. Виходимо о год. 18-ій на край лісу й ідемо в напрямі ріки Гросе Мюле. Коло 1 км. перед

нею заходимо до самотньої хати. Людей трохи менше, 4 жінки, 2-ох мужчин. Попросивши їсти, дістаємо миску вареної, смачної капусти, до цього миску бараболі. "Стріпуємо" це все, докроюємо ще хліба, який лежить на столі. Після капусти дістаємо ще миску молока. Їмо ложками з хлібом. Трохи помившись та випитавши дорогу через міст на другу сторону, ідемо далі. Просимо господиню хліба на дорогу, показує на стіл, каже забрати цілу половину, з якої ми краяли їсти. Беремо ще сиру бараболю і, приємно вражені, ідемо шукати моста. Повинно було бути два мости, однак ми жадного не знайшли (мусіли бути десь поміж хатами над рікою), відбиваємося в долину понад ріку, коло 2 км. Знаємо, що мости ми певно минули, однак не вертаємося, а йдемо далі понад ріку шукати іншого переходу.

Зустрічаємо одноповерховий, великий дім. При ньому якийсь заклад. На річці бачимо човен. Заходимо до хати. Родина якась напівінтелігентна. Відразу зорієнтовані. Питаються подібно, як у Чехії, чи ми голодні. Притакуємо. Господар (господиня з дочкою зайняті коло білизни) приносить нам миску капусти, "крає" (так само, як учора) кожному по скибці хліба (господиня сварить на нього за це) та дає по горняткові молока. Сидимо довший час, розмовляємо. Користаю з нагоди і голюся та миюся, бо в лісі зазимно на туалеті. Господар показує нам карту Австрії — 1:250,000. Це для нас дуже потрібно, спеціально для переходу кордону. Та й до кордону ще коло 20 км. прямої лінії, дуже тяжким тереном. Добре, що не знайшли моста, а "зблудили" туди. Твердий відрисовує з карти околицю нашої траси й місцевість, де ми могли б перейти кордон. Господиня дає нам ще по скибці хліба, кілька яблук, папіросів, коло 25 дкг. муки, пляшку молока. О год. 23:30, перевезені господаревим човном на другий бік, переходимо зараз за рікою штреку і маршуємо далі прямо на захід. Сьогодні трохи інакше відчуваємося. Помітний деякий "поступ" у поведінці австріяків.

Ми досить наїлися та маємо понад половину²⁰ на завтрашній день. Маршуємо доріжкою, через маленьке сільце,

²⁰ "Понад половину" — більше як половину потрібного нам денного харчу.

потім шосею до шоси, яка веде на південь від містечка Рорбах. Від неї йдемо полями аж до дороги, яка веде на північ, до місцевості Шпрінценштайн. Нею доходимо до цієї місцевості. Звідтіль далі шосею до містечка Сарляйнсбах. На карті здається недалеко дорога. Серпентинами маршуємо майже без перерви від год. 23:30 до 3:30. Минувши останнє містечко, ідемо ще коло 3 км. дорогою на південний захід. Відтак скручуємо на північ до лісу і тут, не знайшовши гущавника, таки на дорозі, тимчасово, до ранку, розпалюємо о год. 5-ій вогонь. Печемо ще бараболю, снідаємо і о год. 6:30 переходимо в густі ялинки, де вже без вогню гріємося взаємно вкупці, укладаємось на день.

До кордону залишається нам ще всього 7-8 км. Це вже буде (на нашу думку) остання наша "перешкода". Вчора ми залишили за собою останню штреку і останні дві ріки (Grosse und Kleine Muhle).²¹ Лише ще гранична річка. А нам вже так прикро приходитьсь маршувати. Чимраз то гірше. Ноги зірвані, в удах болять кості, теж нижче колін та й ціле тіло виснажене. Тепер вже, крім думки про перехід границі, доходить ще непевність . . . що буде далі. Чи буде змога хоч трохи відпочити і одержати можливість якось жити. Бачимо, що харчова ситуація німецьких земель погана, і це нас непокоїть.

23 жовтня. Сидимо в густих ялинках без вогню, і сонце не гріє. Останній наш день в советській окупаційній зоні Австрії. Сьогодні четвер, закінчених 5 тижнів нашого маршу з Малої Фатри. Дивлячись на карту, пригадується ціла та тяжка дорога. Не дуже то ми вірили, що туди зайдемо. Направду коштувала вона великого напруження, нервів та впертості і витривалості. Не знаю чому, але більше думаю про перехід тої останньої границі, як перед переходом границі чесько-австрійської. Чи ж би вона мала бути тяжчою від попередньої? Тут можемо перед границею зайти до людей, докладно зорієнтуватися, а може навіть нас хтось переведе. Самозрозуміло, що останній етап нашого маршу з розлогого комуністичного царства за його "залізну заслону" помітно денервує нас. Мета, яка місяць тому здавалася далекою, майже недосяжною, вже близько. Всього кілька кілометрів. То ж було б страшно, якби тут, вже на порозі нашої мети, мало стрінути нас якесь нещастя.

²¹ Гроссе унд Кляйне Мюле (Великий і Малий млин).

З такими думками пересиджуємо до вечора. Заснути не годе. Вечором збираємося і заходимо недалеко під лісом до господаря. Починаємо розмову. Відразу зорієнтовані, хто ми та куди ідемо. Господар сам каже принести хліба, кладе на стіл перед нас і каже їсти. Просимо чогось теплого. Господар дає молока, крає до нього хліб (називає це "мільхзуппе"). Розпитуємо про кордон. До нього дві години маршу. Орієнтують нас, де найкраще перейти. Совети кордону не стережуть, лише "фінанси" з палицями. Сусід, який був у господаря, провадить нас до поблизького сільця (2 чи 3 хати), звідтіля іде з нами молодий парубок, знов до сусіднього села, передає ще іншому, який має "передати" нас вже тому, який переведе нас через кордон. Самі собі не віримо, що так гладко все йде. Пригадується наш "зв'язок" в 44-45 роках на Закерзонні! Як справно ішлося від села до села. Ідемо цілий час гірським хребтом, досить високо, верх гори Амайсберг — має 940 м. На цьому хребті розкинені хати цих гірських мешканців (Авфбергер). Чомусь маю увесь час вражіння, що це тірольці, про яких не раз читав. Ніч гарна - погідна, місячна. Пізніше дошкулює сильний вітер. І так ми о год. 21:30 вже недалеко кордону, в останнього нашого "зв'язкового". Господар старий, коло 50 літ, чекаємо коло пів години. Господар каже, що це не робить жадної різниці, тому ідемо до границі.

За пів години ми вже переходимо шосе перед границею.

Відтак яких 200 м. вже сам потік — границя. Господар приводить нас недалеко потока, стає в повнім місячнім світлі і показує границю, село в Баварії. Словом, дає останні вказівки, нічого не боїться, аж дивно нам робиться. Прощаємося з ним, щиро дякуємо і сходимо над потік. Тут чекаємо, надслушуємо коло пів години, після чого перелазимо потік таки взуті (заширокий, щоб перескочити) і за хвилину ми вже в Баварії. Година 23:30, доходимо коло пів км. до ліска і тут робимо собі коротку перерву, після чого беремо напрям легко північний захід і маршуємо далі, щоб відбитися дещо від границі, знайти добрий ліс та при вогні висушити і спочити вже з відпруженими нервами. А вже завтра подумаємо, що нам далі робити, куди вдаватися.

Чомусь покищо не відчуваємо дуже того, що ми за межами вічної небезпеки та життя гоненого звіряти. Ще покищо не відчуваємо себе "людьми" в повному значенні цього слова. Ми вже привикли до всього ставитися обережно, з підозрінням. Годі буде цього позбутися.

24 жовтня. Переходимо шосе, штреку зубчастої залізниці, переходимо ще один, так само широкий, як і граничний, потік і заходимо в ліс шукати доброго місця для вогнища. Однак "готових" сьгів не знаходимо. Гущавника також не видно. Розпалюємо вогонь у старім, рідкім лісі. Сушимося, печемо бараболю і спимо до ранку (від год. 2-ої) . . .

ЕПІЛОГ ЛІКАРА УПА БОГДАНА ГУКА ("СКАЛИ")

(24 жовтня до 15 грудня 1947 р.)¹

ЖОВТЕНЬ 1947

24 жовтня. Чи спали ми від год. 2-ої ночі до ранку? Чи пташка, яка вирветься з клітки на волю, сяде на поблиській гілячці, щоб відпочивати?

Організм, майже докраю виснажений безнастанними маршами, відпочивав, але мозок працював інтенсивніше, ніж коли-небудь. Про сон не можна було й думати. Кошмарні візії з пережитого підсвідомо творили екстремні контрасти і будували неначе домики з карт — п'янкі образи. Образи свободи . . .

Але свободи особистої. І тут же знову важкі думи про рідних, друзів, про цілий скривавлений, але гордий у своїй боротьбі український народ. Все особисте відходило на дальший плян, і вже тільки само почуття того, що ми "на чужій не своїй землі" ніколи не зможемо почувати себе щасливими, викликало дивні, виразно не з'ясовані дисонанси. Тоді здавалося, що найкраще було б заснути довгим-летаргічним сном. Сном, під час якого проминули б довгі — довгі роки і створилася б інша — не така сувора дійсність. А тимчасом ми почували себе так, як маленький черв'ячок-дожджаниця, що виповз

¹ Цей "Епілог ..." стилістично оформлений як денник, але фактично він був написаний пізніше. В підзаголовку машинопису автор дав про це таке пояснення, називаючи його додатком: "Додаток виготовлений на підставі записок, а не оригінального денника, від 24. X. 1947 р. до 15. XII. 1947 р., тобто до дня виходу з пасаваської тюрми на волю." Він написаний правдоподібно десь наприкінці 1948 або на початку 1949 р. Тоді автор переписував денники сотен. "Бурлаки", "Крилача" та бунч. "Буркуна", і це спонукало його написати свій "епілог". У пасаваській тюрмі в Баварії автор із своїми друзями відсиджували присуд за нелегальний перехід австро-баварського кордону.

зі своєї хатки-землі і, побувши трохи серед чужого йому світу, залякано шукає поворотної дороги. Шукає захисту перед соняшною жарою . . . перед хижою птицею. Чи вернемось ми, як та маленька дожджаниця, яку не заманив блиск зовнішнього світу, у рідну землю, у рідну хату? Чи не спалить чуже сонце корінчиків, що дають нам силу життєздатности з рідного підґрунтя. Чи не поторощить і не порве їх важке колесо сучасної історії?

Хоч які дужі і міцні наші постанови, проте незрозумілий і підсвідомий страх перед завтрашнім томить і так вже втомлені наші мозки.

Лежимо тихенько, не ворухнувшись, лиш тільки, час до часу, глибокий віддих побіч лежачих друзів зраджує їхні важкі думи. Нагромаджена купка листя і груба верства гілок чатиння дають знаменитий відпочинок м'язам. В калейдоскопі спогадів проходять чи не всі знатніші події, від дитинства аж по сьогоднішній день. Неначе підрахунок з пройденого життєвого шляху.

Тим часом надворі поволеньки ставав холодний, мрячний осінній день. Рідкий і до останньої зайвої гіллячки прочищений ліс пригадував мені вже знану німецьку педантність і загосподареність. В таких лісах нічого робити партизанам. Із цілого кілометра видно всі наші рухи. Це помітно денервує нас — при звичаєних до відлюдного життя. І як не дивно, але найстрашніша своїм зовнішнім видом дика свиня не відстрашувала нас так, як відстрашувала поява хоч би навіть маленької дитини. Але що ж, прийшов час, коли нам вже нарешті треба було показатися на очі і тим "страховищам", що звуться люди.

Першим нашим потягненням, що противилося всім засядам конспірації, було запалення вогню (і то солідного) таки в білий день. Гріючи біля нього замерзлі руки, все таки пильно стежимо за кожним порухом у лісі. На появу живої людської істоти не треба було довго ждати. Коло 9-ої години, старим звичаєм, придержуємо якогось молодого німця.² Його напівперелякана міна зраджує нам, що він, помітивши "по зуби" озброєних людей, забув язика в роті. Поволі успокоюємо його. Оповідасмо, хто ми такі. Загикуючись, несміливо питає: "Sind sie

² "Старим звичаєм придержуємо". Мандруючи територією Словаччини, Моравії й Чехії, ми придержували під вартою цивилів, які налазили на нас у часі постою або в ранніх годинах маршу, щоб вони не донесли на нас передчасно на поліцію. Опісля ми їх звільняли, як ми мали міняти місце постою і вже не боялися ворожого наскоку.

Banderowitschis?"³ Ще так перекручено ніхто нас не звав. Але бачучи, що зміст слова задержаний, з усмішкою потакуємо. Наш "полонений" поволі починає приходити до себе. Розпитую про околицю, поліцію, американців тощо, — ну і врешті про те, чи в його родинному селі немає часом якихось українців, яких може колись привезено сюди насильно на працю (під час окупації). Німець втішено потверджує наші припущення і зовсім військовим способом відповідає "Jawohl".⁴ Став майже на струнко. Питаю, чи не був він часом в армії. Потакує. Тоді починаю бити на його вояцьке сумління і просити, щоб не зрадив нас перед урядовими особами, а навпаки, щоб допоміг нам сконтактуватися з нашими "Landsleute".⁵ Запевняє нас, що нікому нічого не скаже (навіть мамі), тільки повідомить про це наших двох хлопців, які ще досі залишилися на праці в одного бауера.⁶ Обіцяє перед вечером прийти з ними до лісу. Отже пускаємо до хати.

День проходить незаметно скоро за працею над приведенням до сякого-такого порядку нашої одежі. Вже навіть і на шлунки не звертаємо уваги, хоч вони немилосердним способом воркотять від голоду. Перед вечором виходимо на край лісу, де зразу лякає нас над'їжджаюча лімузина. Ховаємось за кустики. Підждавши кращого смерку, самі прямуємо до села, бо нашого "зв'язкового" щось нема. Минаємо кілька самотніх хуторів (з привички обходимо їх боком) і згодом заходимо в село Вільдеранна. Поступаємо до третьої хати, щоб дістати розвідку. Зразу нас питають, чи ми не "Ukrainische Partisanen".⁷ Притакуємо. Дають нам молока і кусок хліба та розказують, що тут тепер частіше мають таких гостей. Розпитуємо за двома робітниками — українцями. Господар вказує нам хату, куди ми без надуми заходимо. По дорозі заховуємо нашу зброю під широкі чеські плащі "четників", щоб не полахати надармо людей. Хата порядна, велика. Коли ми відкрили двері, зразу дрючить наші нюхові "апарати" прекрасний запах свіжопеченого хліба. "От — гадаємо — знаменито трапили". Господарі вже були частинно приготовані на наші відвідини. Зразу відшукали нам свого робітника, через якого ми дуже швидко від-

³ "Зінд зі бандеровічіс"? — Чи ви "бандерівці"?

⁴ Так є!

⁵ З нашими земляками.

⁶ Селянина-хлібороба.

⁷ Українські партизани.

найшли належний контакт з господарями. На столі появились якісь булки та трохи черствого хліба, бо свіжий був ще дуже гарячий. Ба навіть, перший раз на германських теренах, подано нам справжню печеню. Очевидно, забагато вражень нараз.

Очевидно, вже не голод був паном наших організмів, а безконечна цікавість. Робітника-українця засипуємо такою масою питань, що ледве встигає побіжно відповідати на декотрі з них. Господарі здивовано слухають нашої мови і при тому мають приязні міни. Трохи призабуте враження з перебування серед нашого населення відновилося і з потроєною силою оживлює нашу балачку.

Тоді влітає у кімнату другий хлопчина-українець, і на превелике наше здивування виявляється, що він односельчанин Босого. Вітаються, як рідні брати. Вони оба зі села Тисови (Перемищина), в якому і ми з Буркуном дуже часто бували. Але чи це важливе, хто звідкіль родом? Були б ці хлопці навіть із Зеленого Клину, то все таки вони українці, а тим самим не інакші від рідних братів. Цей вечір мушу зачислити до одного з найщасливіших у моєму житті! Довго-довго велась між нами жива балачка, схрещувались питання, падали неточні відповіді. Але чи можна розказати про події років за один короткий вечір?

Нашу балачку, яка була б велася напевно аж до ранку, перебив господар і порадив іти на відпочинок та залишити решту розмови на черговий день. Своєму робітникові пообіцяв на другий день дати "урльоп" і тим самим змогу наговоритись досхочу. Один з хлопців побіг ще телефонувати на зв'язок до Пассав, щоб ранком хтось приїхав забрати нас звідтіля.⁸ А рівночасно порадили нам на випадок зловлення німецькою прикордонною сторожею не признаватися, що ми партизани, а зізнавати, що ми цивільні втікачі. Таким способом найвище дистанемо за нелегальний перехід кордону три місяці тюрми. Через їхні руки перейшло вже кількох повстанців, але тому, що не були зорієнтовані в ситуації, добровільно зголосилися до американців та попали до якогось "лягру" як інтерновані; і тепер навіть ніхто не знає, де вони знаходяться.⁹ Це помітно нас тривожить і викликає дивний здогад, що недосвідчені у співпраці з більшовиками американці можуть інтернованих

⁸ Вони були в контактi з клітинами Закордонних Частин ОУН у Німеччині.

передати до СРСР. Рішаємо отже за жадну ціну не попасти за дроти інтернованих, а вже у крайнім випадку подати себе за цивілів і, "як Бог приказав", відсидіти тих три місяці у тюрмі.

Для цього, одначе, мусимо розпрощатися з нашою зброєю. У першій моменті навіть не думаємо про те, але вже у хвилині, коли хлопці забирають від Буркуна ППШ, а від мене мого "песика" (ППС), нараз робиться нам так жалко, що відрухово вихоплюємо її назад з рук друзів-робітників. Аж коли ті нас заспокоїли, що вони заховать наші автомати недалеко в сніні і ми зможемо їх кожної хвилини знов собі взяти, віддаємо. Пістолі одначе залишаємо при собі.¹⁰

На високій верстві свіжого сіна, прикриті коцями, що їх нам принесли хлопці, швидко приходить до нас у гості "дрімота".

26 жовтня. Надворі вже, мабуть, давно встав осінній ранок, як на піддашші, у вічній сумерку, хропіли три партизани. Хлопці і господар кликали нас довго на снідання, але коли побачили, що на горіщі мертвецька тишина, рішили переконатися, чи ми часом не "здезертирували". І як довго тільки кликали, так довго нам і не в голові було пробуджуватись. Але в хвилині, коли один з хлопців почав шелестіти сіном і підлазити до нас, відізвались всі інстинкти самозбереження, і Буркун з просоння зарепетував: "Хто йде!" Слава Богу алярм закінчився на тому, що на сніні опинилася торба з горіхами, а за хвилину сите снідання. Нам було незручно сходити в хату, бо все ж таки ми надіялися, що зможемо обминути всякі "легальні шляхи" і опинитися в якомусь таборі для втікачів. Для того теж все ще далі не показувалися непрошеним людям на очі.

Хлопці що годину звітували нам, як мається справа "переговорів" зі зв'язком у Пассав, та потішали, що після полудня повинно приїхати авто з Регенсбургу, яке завезе нас

⁹ Як ми довідалися пізніше, Дергендорф — це була місцевість близько Регенсбургу, де американці інтернували відділ УПА під командою пор. Михайла Дуди ("Громенка"), який перший прибув до Баварії. Там інтернували також дальші групи вояків УПА, що почали прибувати до Баварії.

¹⁰ На другий день ми залишили пістолі нашим землякам, щоб вони їх переховали десь у селянських будинках, бо вважали, що вони ще можуть пригодитися в майбутньому. Вони льояльно переховали зброю й віддали нам після виходу з тюрми.

просто до "українського міста" (так змалювали нам табір "Ганітоферзідлюнг"). В надії, що хоч останні кілометри нашого рейду будуть "люксусовими" (їзда автом), сидимо собі далі преспокійно на сіні і вичитуємо "від дошки до дошки" еміграційну пресу: "Українська Трибуна", "Час". Раділи ми просто, як діти, коли побачили справжнім друком (а не підпільними циклостілями) писане українське слово. Раділи, що вістки з України покривалися з дійсністю, вірно насвітлювали нашу збройну боротьбу і вдержували тут, далеко поза межами батьківщини, належний стиль праці.

Між тим не давали нам спокою теж і хлопці, які майже постійно сиділи біля нас та слухали наших оповідань. Перед полуднем принесли нам оливи, і ми взялися до генерального чищення наших пістоль, щоб після цього можна було їх, на час нашого заакліматизування в таборі, замагазинувати. Швидко сходив час, і ми навіть не оглянулися, як вибила перша година і на "верству" сіна викарабкався господар-німець з приладженим обідом. Прийшли теж не з порожніми руками наші хлопці. Для нас почався справжній бенкет.

Біля години другої повідомили нас хлопці, що приїхав зв'язковий з Пассава і хоче з нами говорити. Кажемо попросити його на горище. А самим нам аж затріпотались під сорочками серця. Це ж не хтобудь, а таки зв'язковий і напевно про все найкраще поінформує, порадить. А нам так вже конечно хочеться знати щось конкретного, бо хлопці, живучи у "бавора", таки слабко орієнтуються у подіях "широкої демократії". Цікаво нам, яке зробить на нас враження ця так нетерпеливо очікувана людина. Бо ми звичайно після перших рухів і слів людини завжди старалися її "розкусити" і пізнати. Така вже наша повстанська тактика, може звичка, а може обережність.

Чуємо за хвилину шарудіння у сіні, і Босий завважує: "Але ж він сопе". І дійсно. Перед нами стала постать не дуже то високого, але зате на добрих ірівських¹¹ консервах підготованого мужчини. Приготовані на те, що він привітає нас, нам звичним, привітом "Слава Україні", підсвідомо шикуюмось так, щоб "на раз" відповісти "Героям слава!" Але яке ж наше здивування! Товстенька собі постать ліниво знімає шапку, хустиною протирає спітніле обличчя і повільно цідить кризь зуби:

¹¹ "Ірівських" — від ІРО (Інтернешенел Рефюджі Організейшен — міжнародня організація втікачів) — організації для допомоги політичним утікачам.

"Окей-окей" . . .¹² Витріщуємо очі і врешті взагалі не маємо поняття, що нам відповісти на це, якесь дивне, привітання. Зразу хочеться відповісти таким самим "окей", але щось наче за вухом шепче: Не кажи слова, якого не розумієш. Здержуюсь і рівночасно думаю над тим, що це воно за таке слово. Але усвідомивши собі, що це вже не світ терору і диктатури, а просто таки демократія, починаю догадуватись, що це мабуть новий привіт ООН.¹³ А що і зроду англійської мови не нюхав (нас вчили французької), відповідаю "добрий день". Доволі сильний стиск долонь каже нам думати, що це такі наш приятель. Гість положив біля нас товстий наплечник і з кишені порядної маринарки (піджака) витяг пачку папіросів. У мене засвітилися очі, коли побачив на цигарці турецький півмісяць із зіркою. Гадаю, — от тобі і приємність. Мабуть, не з простим "паном" маємо до діла, коли у нього навіть турецькі папіроси. Пригадую, як ще десять років тому підкрадав татові тютюн з пачки "Пшедні турецькі".¹⁴ Невже це мають повернутися давні часи?

Але наш гість не дає нам перепочивати. Наказуючим тоном каже: "Панове (так до нас не звертався ніхто вже від чотирьох років), тут є для вас цивільне вбрання, будь ласка чим скоріше скидайте свої мундури, передягайтесь на цивілів, і ми швиденько біжимо до автобусової зупинки, бо за 25 хвилин відходить наш автобус на Пассав". Наказова форма нам навіть трохи подобається, але в його поведінці ми завважили замало уважливості і обережності.

Щоб не подразнити нашого "ангела хоронителя", скромно питаю:

"А чи у вас є якісь певні документи для нас, чи може маєте якісь інші гарантії, що нас по дорозі до автобусу (зупинка була саме під станицею німецького грєнцшуг-у¹⁵) не перелапають німецькі прикордонні стійки"?

На це наш гість досить нервово відповів:

"Панове, я маю завдання вас перевезти до Пассав, і це вже моя голова, як і що робити".

¹² "Так-так" або "В порядку" чи "Добре"

¹³ ООН — Організація Об'єднаних Націй.

¹⁴ Передовий (найкращий) турецький тютюн (у передвоєнній Польщі).

¹⁵ Охорона державного кордону.

Його поведінка починає нас помітно бентежити і будить недовір'я не до змісту сказаного, але до форми. Ми вважали себе більш досвідченими у подібних справах і на наші запити хотіли мати хоч коротке пояснення. У нас же був звичай, що навіть тоді, коли командир давав певний наказ (про невиконання його не було і мови), то завжди ми могли запитати про точніші дані чи просто попросити поради.

Василь (Буркун) не видержує і каже: "Дорогий пане, ми зробили не на те 1600 км. дороги пішком, щоб тут на наших останніх етапах потрапити за ґрати. Зовсім не мусите трудитися і наражуватися. Ми без великого труду зробимо ще тих 30 км. пішком, щоб бути певними за наше завтра. Зрештою, як пообіцяне авто поїхало по іншу — більшу групу, яка перейшла тої самої ночі до Баварії, що і ми (так оправдав зв'язковий неприємний авт), тоді зовсім добре можемо почекати тут до завтра".

Ми вже знали з оповідання хлопців, що всі емігранти мають документи без знімків, і тому нам було дивно, що на одне пополудне не можна було для нас таких документів вивозити. Можна було б зовсім без труду і ризику переїхатися навіть літаком.

Але тут прийшов остаточний "наступ" нашого гостя: "Мої панове, мені не зрозуміло, що повстанці, які так героїстично громилі всіх і вся, нараз набрали страху перед безнадійною німецькою граничною сторожою. Та я як схочу, то шапкою їх розгоню. Зрештою, якби навіть не пощастило і ви попали на день до "цюпи", тоді будьте певні, ми вас на другий день якось видобудемо. Навіть якби треба було викупити, то і на це гроші знайдуться".

Що ж, амбіція наша була порушена до самого максимум. І ніби дійсно, чого ми нараз стали такими боягузами? Хоч тиснетесь на уста відповідь: "Навіщо ж видавати гроші на евентуальне, як можна зовсім добре без цього обійтися", все таки поволі підводимося із сіна і починаємо заглядати до наплечника. Зрештою, не можемо дозволити, щоб той "відважний" зробив нам марку боягузів. Якесь підсвідома нехить бере нас на сам погляд нашого гостя.

Мовчки починаємо вибирати для себе одяг. Жалко розставатися з мундуром і вдягати на себе оце "лахміття". Воно хоч порядніше за наші знищені дорогою мундури, проте ніяк не можна дібрати відповідної величини. Єдиний Буркун ще може трохи заспокоїти свої "смаки", а ми оба з Босим (ми ж не винні, що Бог дав нам по 180 см. висоти) крутимосся, як квочка з

курятами, і що натягнемо якісь штани, то майже колінами свіtimo. А з піджаків просто лікті вистають. Боже, думаю, як же ж "грєнцшудци" не мали б пізнати, що тут щось не так "Stimmt was nicht") ...

Але що ж, "вліз черв'як у хрін, так доїдай його вже до споду". Наш гість весь час підганяє нас при "строєнні", і врешті за 10 хвилин перед відходом автобуса ми готові до маршу. Дивимось один на одного і самі собі не віримо, що з нас зробилися такі страшні "цивільні покраки". Врешті вибухаємо сміхом, як на наших головах опинилися т. зв. (по-перемиськи) шапки "баранки". Ще малим я уявляв собі подібно славних польських бандитів "Бика і Мачугу".

Та несподівано наш зв'язковий каже: "А тепер, панове, дайте до мого наплечника всі матеріяли, карти, знімки тощо, бо я маю оригінальні документи і якби вам що-небудь притрапилося, то я завжди зможу все спокійно, без ризика, перевезти". Але такі наївні ми вже не були ... Делікатно перепрошуємо його і кажемо, що те все ми собі тут самі заховаємо, а вже як він нас щасливо переведе, тоді ми за тиждень зможемо сюди знову приїхати винагородити господаря і матеріяли забрати зі собою. Хоч як йому не сподобався такий оборот справи, то все таки не міг змінити нашого вирішення. Умовляємо з хлопцями кличку щодо матеріялів і хоч як прикро, але мусимо їх настрашити, що за все це вони відповідатимуть перед нами своїми головами. Обережність була конечна. Хлопці прийняли нашу поставу з повним зрозумінням.

Прощаємось і виходимо надвір під шопу. До зупинки добрих 900 метрів, а автобус бачимо вже якого пів кілометра перед зупинкою. Нема ради, треба бігти з горбка до шоси вже полями, бо дорогою не встиємо. Біжить з нами теж наш "зв'язковий". Чому ми бігли правдивою розстрільною, сам не можу собі пояснити. Мабуть, з при звичаєння. Автобус вже на зупинці, а ми ще потребуємо найменше три хвилини. Чи зажде? Біжимо і нічого не бачимо. Аж тут нараз: "Hande hoch!"¹⁶ От тобі і на ... Два пограничники кличуть "Komm, komm, komm!"¹⁷, а нам аж кров застигла у жилах.

Щось таке пережити людям, які ніколи на протязі років не підносили рук догори, не так легко. Тим більше, що бачимо,

¹⁶ "Руки вгору!"

¹⁷ "Ходи-ходи!"

ґренцшуци не мають навіть магазинків у своїх малих крісиках. І нараз так страшно жалко стає, одо ми не захопили зі собою своєї зброї і не дали тим смішкам доброго прочухана. Та ради немає. Наш Босий, як бачу, навіть не думає здаватися. Стрибками попід берег відступає до лісу. А ліс може яких 4 кілометри від нас. Що він таке загадав, важко додуматись. Найправдоподібніше взагалі нічого не думав, а тільки знав, що ми ніколи не піддаємося. Кличемо його оба з Буркуном, бо ситуація справді не така, як ми до неї привикли.

За цей час підходять до нас "ґренцшуци" і питають за документами. Звідкіль же їх взяти, як у нас навіть хустинки до носа немає, не то що документів. Кишені зовсім порожні. Але тут у допомогу приходить нам "зв'язковий", який дрижащою рукою сягає до кишені і витягає (як ми вже опісля знали, що це таке) свою ДП картку.¹⁸ Є час надуматися, що відповісти. Засапаний Босий тільки махнув рукою, немов би хотів сказати, що все вже пропало, а ми оба з Буркуном з того всього починаємо підсміхатися. Було зрештою і з чого. Наш "герой" — "зв'язковий" (я вспів за той час заглянути на його прізвище на ДП-карті), славний пан Коцюба, дрижить, неначе у пропасниці. Шкода, що не побачив його Леонардо да Вінчі, а то був би намалював найславнішу свою картину, яка дістала б назву "страх".

Німці питають, чи він належить до нашої "компанії". Виразно заперечую, бо не хочеться з таким боягузом сидіти разом за ґратами. Яка доля ждала нас, ми вже дуже добре знали. Що ж, гадаємо, три місяці не вічність, відпичнемо. Найважливіше — виспимосся, ну і врешті в тюрмі теж треба трохи побувати, щоб для комплекту пізнати життя з усіх його "романтичних" сторін. Коцюбу пропускають, і він (автобус вже давно чкурнув) майже бігом чвалає в напрямі Пассава. Навіть бідака не мав часу оглянутись і хоч здалека (очевидно, законспіровано) покивати нам рукавом.

¹⁸ Картка ДП — виказка (пашпорт), видана властями ІРО для т. зв. переміщених осіб — "дісплейст персонс", ДП. Окреслення "втікачі" чи "політичні втікачі" дуже разило ніжне вухо советських альянтів, і під їх тиском втікачів із Східньої Європи офіційно названо "переміщеними особами".

Як ми після виходу з тюрми довідалися, пан Коцюба не був жодним зв'язковим, а тільки випадково відібрав у пасавським СХС-і¹⁹ телефон від хлопців і хотів романтичним способом прислужитися своїм хлібодавцям (працював у Сі Ай Сі — "Counter Intelligence Corps"²⁰ і принести їм оригінальні матеріяли з краю. Може справді пожаліти, що йому ця штука не вдалася, бо був би приніс їм багато дечого цікавого, а в тім числі і оці денники та біля 100 знімок. Не вдалась йому ця штука, але не пішло так зовсім легко і нам. Коцюба помандрував до Пассав, а ми на станицю "грєнцшущів".

На станиці довго ніхто нами не клопотався і може аж за годину прийшов до нас старший віком вояк, щоб зробити біля нас ревізію. Запитав на початку, чи ми "aus Bandera Bewegung".²¹ Кажемо, що ні... ми цивільні втікачі. Подивився на нас "скосом", змірив від ніг до голови, а далі почав розпитувати, звідкіль приходимо. Розказуємо, що ми бачили, як ішли в рейд вояки УПА, і так собі за ними ми приманджали аж у Баварію. Питає, де наша зброя. Відповідаємо знову, що ми цивілі і ніколи зброї не мали. Що казали йому наші обличчя — не знаю, в кожному разі його міна виразно казала нам, що він не вірить нам ані слова. Трохи покивав головою і опісля з двозначною усмішкою сказав: "Na ja, aber passen sie auf, sie sind nur Zivilfluchlinge!"²² Ми вже добре знали, що це значить. В ніякім разі не признатися, що ми були в УПА.

Почав робити коло нас особисту ревізію. Аж тепер завважую, що наш Буркун пошкодував скинути зі себе свою "андерсівку" (ще з краю мав він блюзку одного вояка, який повернувся з армії Андерса)²³, а тільки прикрив її зверху ци-

¹⁹ СХС — Санітарно-Харитативна Служба, українська харитативна організація в Німеччині, що старалася допомогти потребуючим допомоги емігрантам. Вона мала також медичний відділ для допомоги хворим.

²⁰ Контррозвідка США.

²¹ "Рух Бендери" — цим окресленням німці називали підпільний рух спротиву, організований ОУН під керівництвом С. Бандери. Пізніше його вживали теж у відношенні до УПА.

²² "Добре, але не забувайте, що ви тільки цивільні втікачі."

²³ Генерал Андерс — начальний командир польської армії при альянтах. В цій армії було також багато українців, бо вона була зорганізована з тих польських громадян, які опинилися в часі війни на території альянтів чи були відпущені з СРСР у 1941-1942 рр.

вільним піджаком. Вилізло шило з мішка, бо на блузці були ще всі відзнаки, включно з пагонами. Але наш "приятель" з "грєнцшуцу" дав йому лиш коротеньку пораду, що краще буде, як він оці всі відзнаки повідриває. При тім у кишені Буркуна було ще біля кількасот камінчиків до кресала (Буркун був бунчужним сотні "Бурлаки" і такі речі мусів завжди мати в запасі, щоб воякам не забракло в рейді вогню). Знову скрився наш німець, але нічого не забрав, а тільки порадив, щоб їх добре заховати, бо це вже звичайний собі "Schwarzhandel".²⁴ На біду ще і я взяв зі собою польські гроші (3,750 зл.), щоб при нагоді мати біля себе якийсь "грєйцар". Не знав я бідолаха, що в Баварії польські гроші стільки варті, що і звичайний газетний папір. Але при тому німачина тільки покивав головою і сказав: "Маєте щастя, що ви на мене попали; на мене, що вже дуже-дуже довго хворіє на "ukrainische fieber"²⁵ ... Заховую свої, нічого не варті, гроші і сам собі не вірю, що можуть бути на світі ще такі добрі німці. Хочемо йому дати всі наші камінчики, але він боїться взяти. Впихаємо йому отже до кишені так, щоб він цього не бачив.

Залишає нас самих. Відпорюю Буркунові його пагони, заховую гроші. Сидимо вже, на жаль, під ключем у якійсь кімнатці. Через годину кличуть нас униз, де вже у присутності коменданта станиці стягають з нас протокол. Розказуємо вже цілу видуману легенду. Іде нам досить гладко. На всі запити, чи належимо до військ УПА, чи знаємо, хто такий Громенко, чи ми "Бандеровер" і т.п. відповідаємо різними викрутасами, але завжди так, як повинні відповідати цивілі, які жили на терені дій УПА в Галичині. Нарешті наш "приятель" (той, що робив біля нас особисту ревізію) заявляє урочисто, що він, розуміючи трохи нашу мову, розпитував і прийшов до переконання, що ми таки цивілі. Нарешті, слава Богу, стало на тому, що ми таки цивілі. Перший урядовий протокол, за підписами і печаттю влади, стверджував, що ми перейшли без зброї і являємося цивільними втікачами, про долю яких, однак, рішатиме американська влада. Вдоволені виходимо з канцелярії, а наш приятель тільки вспів шепнути мені до вуха: "Я так і знав, що ви мудро будете держатися".

²⁴ Чорний ринок.

²⁵ "Українська гарячка" — тут означає: симпатія до українців.

Сидимо нагорі вже у незамкненій кімнаті, і це нас дуже тішить. Починаємо думати, що нас без усього випустять на волю. Але за пів години кажуть нам одягатися і кажуть, що поїдемо кудись автобусом. Одягатись не було у що, але все таки хоч шапку надіти на голову ми могли. Два вояки конвоюють нас навіть під час їзди. Народ оглядає нас, як звірят у зоо, а нам навіть і не в голові, що тут люди знають більше про "Vandera Bewegung", як про свою демократичну партію. Зрештою і не диво. Туди найчастіше переходять наші групи. В тих лісах теж стояв Громенко.

Автобус пристанув у якимсь маленькім містечку. Дивимось, є напис "Веґшайд". Кров заморозилась у жилах. Знаємо ж бо, що це перше прикордонне містечко. Невже нас передадуть назад до Австрії? Затривожено питаю вояків, чи нас хочуть передавати більшовикам. З усмішкою відповідає, що "keine Spur",²⁶ — ви перебудете тут лиш через неділю, бо сьогодні американці вже не працюють, а у Вільдеранні немає на нас місця. Цікаво мені стає, де то вони хочуть тримати нас через неділю, але вже не питаю, бо знаю, що і так зараз побачимо. Вояки дзвонять до якоїсь великої брами, і щопиш в середині здаємо собі справу з того, де ми опинилися. Кругом грати, а на кілках у канцелярії в'язничні одяги. Оце гаразд попали на недільний відпочинок.

Ключник зовсім не довго короводиться з нами. Перешукує кишені, відбирає шнурівки, пояси і провадить до келії. Тюремний сопух жахливо дратує наші носи, які може тільки єдині мали через останні роки люксове життя, тобто свіже лісове повітря.

Заторохкотів ключ у дверях невеличкої келії, і перед нашими очима відкрився незнаний нам ще світ. Понад 30 в'язнів у малій келії зробили на нас враження оселедців у бочці. Невже так виглядають "демократичні тюрми?"

Цікаві язики засипують нас питаннями: чим паскував, коли перейшов границю, що відібрали, чи маємо долари і т. п. Мої два друзі майже не відповідають на питання, а я щось там трохи кручу язиком, щоб позбутися нахабних паскарів. Як виявилось, тут сиділи самі "Schwarzhandler",²⁷ зловлені при переході кордону, і чекали лиш по кілька днів на суд. Одним словом "переходовий табір".

²⁶ Дослівно: "жодного сліду" —нічого подібного.

²⁷ Пачкар! (спекулянти).

Розказую, що ми "aus Galizien"²⁸ прийшли пішком, тікаючи перед "руськими". В'язні самі молоді (певно недавно "Ostkampfer",²⁹ зразу ставляться до нас зі симпатією і на доказ цього віддають нам матрац і одно з кращих місць для сну. Щоб не забагато балакати з тою різношерстою масою, кладемося на долівку спати, вдаючи, що ми дуже втомлені. Швидко заплющуємо очі і тільки шепотом ділимося між собою своїми враженнями. Не можна сказати, що вони були інтересні. Тут ще більше, як попереднього дня, ми відчули, яким страшним рабам стає людина, якій заберуть з рук зброю.

Загальною темою балачки в келії стала дискусія про "Ostfront",³⁰ і ми тільки мовчки вислухували, як німота взаємно сварилася. Були і такі, що боронили "батька народнього", але їх в дискусії висміювали докраю. О 9-ій год. ключник погасив світло, і після кількох разів пригадок "Ruhe"³¹ в келії запанувала тишина.

27 жовтня. Неділя. Замість сидіти в ДП таборі,³² ранок застає нас у вонючій келії. Крізь віконце подає ключник по пів літра води до миття, а згодом каву і по кромці хліба. Наші, спровоковані у Вільдеранні, апетити вже після першого посямаку хліба домагаються щонайменше цілого буханця. Та що тут діяти? Треба знову прикривати штани (бо пояси нам забрали). Знадвору заглядають до келії жартівливі промінчики сонця, але клята німота ніяк не хоче відкрити вікна, щоб впустити трохи свіжого повітря. Мабуть, держаться правила, що від задухи ще ніхто не помер, а від зимна "sind schon welche tote".³³ У більшості всі нарікають на брак руху, а ми радіємо, що нарешті дали трохи відпочинку нашим ногам.

На обід подали нам якусь ріденьку юшку і таку "новину", як бараболю в лушпинні. Босий просто ображений, що йому подають таку бараболю, як дома мама безрогом варила. Мушу його трохи потішити, що тут у Німеччині навіть підпанки їдять таку бараболю. Це очевидно його не переконує, і він ще довго крутить носом.

²⁸ З Галичини.

²⁹ Німецькі вояки, що були на східному фронті.

³⁰ Східний фронт.

³¹ Спокій!

³² Табір для "переміщених осіб", для втікачів (дивись прим. 18).

³³ Померло вже багато.

Після полудня ключник викликає нас трьох і каже, що ми одержуємо окрему келію. Каже, що він не знав, що ми не паскарі, а то був би нас посадив окремо від тих "Lumpen".³⁴ Дістаємо отже нову, "комфортову кімнату" з трьома ліжками (там було на 30 осіб тільки одно ліжко для "обера"),³⁵ та ще й до того доволі порошку ДДТ.³⁶ Радіємо, що нас вирвало з тамтого ярмарку. Тут можемо собі хоч спокійно поговорити. А то там, як тільки чоловік заговорив українською мовою, то зразу падало в нашу сторону якесь німе невдоволення. Поволі навіть дістаємо добрий гумор.

Порошок ДДТ мандрує до всіх найбільш секретних закутків. З неприхованим садизмом мстимося на наших "співмешканцях". Може нарешті позбудемося непрошених "льокаторів". А далі, на виміні вражень та спогадів з недавно минулого переходить нам перший день у "демократичній" тюрмі.

28 жовтня. Ніч пройшла спокійніше, як попередня, і можемо навіть ствердити, що ми добре виспалися. Ключник приносить нам сніданок і каже, що ранком прийдуть по нас американці. Ми вже дуже цікаві, як вони виглядають. На очікуваних гостей ми ждали не довго. Біля 9-ої години викликає нас ключник до канцелярії. Поспішаємо, придержуючи руками штани, бо щобиш після виконання якихось там "бланків"³⁷ одержуємо назад наші пояси і шнурівки. Скося поглядаємо на двох американців і самі не знаємо, що це таке сталося, що по нас приїхали не прості вояки, а таки (напевно) старшини. Хоч ми на відзнаках зовсім не розуміємося, але як же інакше може бути. Таж простий рядовий не буде прикрашений у таку масу всяких блискучих — "золотих" бляшок. При тому носять якісь дивні білі камаші, такі ж пояси, а ще й до того зовсім не мають довгої зброї, а тільки пістолі, на руках годинники із золотими бранслетами, великі перстені-сигнети, а під бородою яркі рожеві шалики. Ну що ж це за біда може бути? Тільки старшини можуть дозволяти собі на подібні екстравагантні строї. Простий вояк напевно за такі "штуки" дістав би кілька днів "паки".³⁸ Так різно комбінуючи, виходимо з нашими нови-

³⁴ Жебраків.

³⁵ Начальник, староста келії.

³⁶ Порошок проти комах.

³⁷ Формулярів.

³⁸ "Пака" — в'язниця. Тут мова про однострої польової жандармерії США, відомої під назвою МП (мілітері поліс).

ми "хоронителями" надвір, де жде вже якесь смішне своєю будовою авто.

Показують нам рукою, щоб сідати на задні сидження, а самі сідають біля керма. За хвилину, майже порожньою прикордонною шосею, стрілою мчить наш маленький віз. По лівому боці розкішно розлився Дунай, на якому ліниво порухується маленький пароплавик. Сповнені вірою, що в американців знайдемо зрозуміння для нашої боротьби, а через те і вигляди на перебування у їхнім "азилі", забуваємо про всяку журбу і преспокійно насолоджуємося красою осіннього, погідного дня. Терен справді гарний. Та тільки не довго тривала наша "прогулянка". В місцевості Оберцель завважуємо на невеличкім будинку вивішений американський прапор. Наші "шофери" так ненадійно завернули в подвір'я цього дому, що ми ледве вдержались за поруччя. Ще крихітка, і були б попробували своїми головами, чи земля вже справді примерзає. От тобі й американці, — гадаю.

Заходимо в невелику гарно улаштовану почекальню. Чекає вже кілька людей. Наші американці щось покрутили язиками до секретарки, і ця безшелесно щезла за вузькими дверима. Ми глянули один на одного і ствердили факт, що тут нас можуть навіть "жидам на маці продати", все одно ми нічого не зрозуміли б з тої комічної балаканини. Якже ж тут нам прийдеться домоворитись?

Але за хвилину підходить до нас якийсь старший пан і питає, якими мовами говоримо. Відповідаємо, що українською, польською, чеською, російською і трохи німецькою. Старенький помітно втішився і сказав, що він сам з "Oberschlesien"³⁹ і буде служити за перекладача під час суду. Говоримо отже по-чеськи. Розказуємо, що бачили у Чехії, і даємо йому кілька пояснень, як виглядає тепер терен з якого виселили німців (при кордоні). Наприкінці нашої балачки запевняє нас, що буде так перекладати, щоб ми не дістали великого засуду. На наше кількакратне твердження, що ми цивільні втікачі, відповідає так: "Я знаю, хто ви такі, і знаю теж, що краще, коли скажете, що ви цивілі". Аж дивно, як тут люди добре поінформовані про все. Врадувані, що маємо нового приятеля, набираємо доброго гумору.

³⁹ Горішній Шльонськ.

Втім бачимо через вікно, що на подвір'я в'їхав мотоцикл, що ним кермував німецький пограничник. На заднім сиділі сидів у "підозрілім" убранні молодий чоловік. Пізнати на обличчі втому, а одяг щось такий, як наш. Буркун штурхнув мене і каже: "Ану по дивіться, чи це часом не буде такий самий сіромаха, як і ми"? Щось ніби так. Подобає на свіжо "умундурованого". Обличчя нам одначе незнайоме. Наскоро рішаємо між собою, що коли б це навіть був повстанець, тоді все одно не признаємося перед ним, хто ми такі. Нічого не можна знати. Ану ж хлопчисько десь виговориться, і тоді всі наші пляни пропали. Рішення запало, заки він ще увійшов у кімнату. Пограничник зголосив урядовцеві: "Wieder ein Partisan!".⁴⁰ Ну що ж ми не помилилися. Виходить до нього той же самий перекладач і починає з ним говорити. Бачимо з акценту, що наш другзяка з Лемківщини. Таж бо він і розговорився. Нічого не говоримо, але коли він починає жалітися на те, що його командир залишив його самого на Словаччині, а сам пішов далі, починаємо поволі нервуватися. Соромно, що оповідає про такі речі, які можуть кинути не дуже то добре світло на наші відділи. На щастя перекладача кудись покликали, і ми користуємося нагоди та "присікаємося" до ново-прибулого. Зачинаємо його вговорювати, щоб не говорив нічого, що могло б кинути найменшу тінь на слово УПА. Самозрозуміло, що незнайомий нам другзяка поставив питання: "А хто ви такі?" Кажемо так, як постановили. Отже ми цивілі з Перемищини, які побачивши, що відділи відходять на захід, теж пішли собі шукати кращої долі.

Очевидно, що можна було б цим способом обдурити всіх, тільки не партизана. Тільки недвозначна усмішка появилась на обличчі нашого співрозмовника. А чому ми говорили йому неправду, він навіть не питав. Зрештою, ми всі були виховані так, що коли тобі про щось не говорять, тоді ти навіть не повинен запитувати. Це просто було б нечемно. Не питав і він, а тільки почав нам розказувати, чому у нього назбиралось стільки жалю до свого командира. Ми не дивувалися. Його післав командир на стежу і, не зачекавши на поворот — відмаршував. Бідака Голуб (такий псевдонім мав цей стрілець)⁴¹ мусів одинцем мар-

⁴⁰ "Ще один партизан!"

⁴¹ "Голуб" був зі сотні УПА під командою Романа Гробельського ("Бродича"), яка діяла в західній Лемківщині. До травня 1946 р. цією сотнею командував "Дідик".

шувати аж до Баварії. Важко винуватити і командира, бо може справді забув стягнути стежу. Але з другої сторони розуміємо дуже добре стрільця Голуба, який одинцем мусів пробиватися через ворожі терени. Днями спав на деревах (прив'язуючись ремнем, щоб не впасти під час сну), або просто у придорожних каналах. Сам же не міг держати алярмівки. Карти теж не мав жадної, а тільки користувався компасом. Нас взагалі дивує, що цей син Лемківщини, з 4-ма клясами вселюдної школи, так знаменито давав собі раду в дорозі.

Наша розмова не тривала одначе довго, бо перекладач знову увійшов до почекальні. Голуб вспів ще тільки шепнути нам до вуха: "Я вже нічого не буду говорити, бо мені вже стало легше на душі, що перед кимсь хоч трохи пожалівся". Мовчки тиснемо собі долоні і за хвилину, бачимо крізь вікно, везуть його кудись американським автом.

Процедура нашого "Schnellgericht"⁴² проходить справді незвично швидко. "Гувернер",⁴³ американський старшина, ставить нам через перекладача по кілька питань і згодом урочисто заявляє, що ми засуджені за нелегальний перехід кордону на 90 днів арешту. Суд відбувався над кожним з нас окремо, і кожний окремо мусів підносити вгору руку для присяги. Ми зразу налякалися, бо гадали, що присяга буде "християнська", але коли я, як перший, розказав друзям, яка це присяга, тоді аж мало не вибухнули всі відкритим сміхом. Що ж, цим способом можемо навіть подати себе за японців.

Так протягом години стаємо "злочинцями", які тільки очікують на призначення місця "відпочинкової санаторії". Але про це нам ніхто нічого не говорить, а тільки знову тим самим автом везуть нас в напрямі на захід. Нетерпеливо очікуємо на дальші події, які стоять перед нами, як величезний знак запиту.

В'їжджаємо у місто Пассав, і наше авто зупиняється перед великою брамою. Стійковий американець щось провірює, і згодом віз заочується на велике касарняне подвір'я. Бачимо, що ми попали таки не до тюрми. Лякаємось, що це може бути якийсь табір інтернованих. Але швидко заспокоюємося, коли заводять нас до великої кімнати, де на кількох ліжках лежать різні коври та ціла "гора" коців. Неприємно вражає нас тільки те, що за нами замкнулися на ключ двері.

⁴² Швидкий суд.

⁴³ Керівник швидкого суду.

Розглядаємось по кімнаті і з приємністю стверджуємо, що ми не перші нещасливці, які попали під ключ. На стіні бачимо олівцем виписані рядки: "Тут перебували: Мелодія, Байда, Яр" і т.д. Значить, "партизанська атмосфера"! Та й справді. Дуже швидко запримічуємо сліди перебування наших друзів, коли тільки попробували відпочити трохи на пружинових ліжках з подвійними матрацами. Невідлучні партизанські приятелі, що їх люди злобно і зовсім незаслужено називають "вошами" — "приємно" лоскочуть навіть наші підборіддя. Правда, трохи надто присвоєні ці сотворіння, бо ті звичайні, "дикі", криються від людського ока і тільки скрито (наприклад за ковніром) роблять свої "мітінги". Що ж, треба тішитися, що ми не самі.

Якийсь час насолоджуємось м'якою постіллю, а згодом починаємо продумувати, якби то "зорганізувати" щось для наших ненаситних шлунків. Очевидно, важко щонебудь викомбінувати, як за нами зачинені двері. Заглядаємо крізь вікно і обсервуємо нових наших "протекторів" — американців. На подвір'я під'їздить знову авто, в якому на наше здивування бачимо стрільця Голуба. Приводять його до нас. Та тільки не довго перебуває з нами. За кільканадцять хвилин випускають його на подвір'я, де він собі зовсім спокійненько проходиться. Ніхто його не сторожить, під час коли за нами знову педантно зачинилися двері. Видно, до упістів американці ставляться з довір'ям, гадаємо. Навіть по трохи починаємо жаліти, що не призналися, хто ми такі. Але що вже раз сталося, те важко завернути.

Голуб щораз то більше "освоюється" і за хвилину навіть починає "шибати" з дерев останні яблука. Ніхто його за це не сварить. Нібито ненарошно підходить під наше вікно і кидає нам до середини кілька яблук. Просимо, щоб роздобув десь кілька бараболі. Каже, що недалеко є підвал, але там теж стоїть напис англійською і німецькою мовами, що крадіж бараболі карається смертю. Видно, голодуючі німці надто обкрадали їх, і тому для постраху висить такий напис. Запевняє нас одначе, що він якось і туди залізе. Навіть і не сумніваємось. Таж для того він партизан, щоб у кожній ситуації дав собі раду.

За хвилину наш Голуб вже бавиться з американським псом (маю на увазі справжнього пса, який був власністю американця), якого заманив біля стійкового на брамі. Бачимо, що він щось там говорить з вояками. Якою мовою? Не важко догадатися, бо крім рідної і трохи німецької, напевно не знав ні

одного англійського слова. Але говорить і може навіть дискутує, бо руками вимахує аж попід сам ніс стійкового. От бравий хлопчисько. Коли вже назбиралося біля нього більше вояків і він напевно ствердив, що з усіма не дасть ради "дискутувати", преспокійно забрав зі собою собаку і, навіть не попрощавшись, пішов гуляти по подвір'ю. Аж згодом ми побачили, як він хитро задумав "зорганізувати" бараболю. Отже він так довго кидав собаці невелику каменюку (собака завжди ловила і приносила до нього назад), аж доки каменюка "випадково" не полетіла у підвал. Тим разом Голуб вже не ждав, аж собака сама принесе камінь, а зовсім просто, флегматично помандрував за собакою у підвал. Ми знали, що це означало, і зовсім не дивувались, що згодом ще не один раз каменюка потрапляла саме у підвал. Через пів години ми вже вдоволено пекли у малій бляшаній пічці "чесно придбану" бараболю...

О год. 17:00-ій покликали нас вояки робити порядок у їхній касарняній кімнаті. Ідемо радо, щоб трохи вирватись із запертя. Згодом ще трохи "гімнастикувались" при скиданні вугілля.

Год. 18:30 нарешті кличуть нас на вечерю. Їмо у тій же самій кухні, що і всі вояки. Навіть цей сам харч. І щопиш тоді ми почули себе нещасливими. Бо якже міг бути заспокоєний наш вовчий апетит двома тоненькими скибочками хліба, та де там хліба — просто щось таке "ніщо". Ні то булка, ні то пух. Візьмеш до уст, а воно тобі тільки скорчиться так, що і проковтнути немає що ... Трохи смажениці, кусок м'яса і дві маленькі моркви з горошком. Та то хіба для немовляти, а не для "хлопа"— гадаємо. А тут нам кажуть, що вже по вечері. Ну якже ж тут спати, коли у череві воркоче, як перед дощем. Набираємо жалю до американців, бо свято переконані, що вони (адже всі так добре виглядають), наївшись досхочу, дали нам тільки рештки. Пропонують нам ще чорну каву, але ми ображені — резигнуємо і постановляємо краще напиться води, а не просити нічого більше у тих скупарів. Приходимо невдоволені на нашу келію і таки солідно відказуємо на "демократів".

А Голуб десь нам пропав. От як був би не порятував нас бараболею, то було б погано. Починаємо наново допикати рештки бараболі.

Біля години 20:15 приходить до нас дижурний підстаршина і каже, щоб ми через 15 хвилин були готові до від'їзду, І справді за 15 хвилин приходять по нас два тільки пістолями

озброєні вояки, показують на подвір'ї авто та ломаною німецькою мовою кажуть: "Wir fahren".⁴⁴

Швидко докотився наш віз на станцію, і вже о год. 21-ій сидимо у першій класі швидкобіжного поїзду. Вояки з нами. Займаємо ціле купе і влаштуємося на вигідний сон у м'яких фотелях. Американці принесли нам ще якихось "кексів" (от коли б так чорного хліба) і розляглись вигідно дрімати. Якби були хотіли, то не вони нас, а ми їх були б могли конвоювати. Але хрін їм, — тут партизанити не варто. Ще довго думали ми над тим, як то добре було б рейдувати такими поїздами.

29 жовтня. Опісля сон взяв верх над нами, і тільки станційний рух у Вюрцбургу та кивок руки американця, що тут нам треба висідати, розрухав наші розіспані очі. Якесь велике авто, з озброєними вояками у чорних мундурах, швидким темпом везе нас вулицями розбитого міста. За містом бачимо величезний лагер, обведений високо колючими дротами, з високими вежами по рогах, на яких видніють насторожені скоростріли та ті ж самі, на чорно убрані понурі постаті. Мурашки пробігли за спиною, а в наших уявах змалювались картини, про які ми так часто читали у спогадах з життя у "КЦ-тах". Оце тобі і демократія — гадаємо.

Приводять нас зразу до крайнього бараку, де зразу грубою польською лайкою приймає нас якийсь товстенький цивіль (мабуть шеф). Наші втомлені від маршів ноги порадили нам присісти на побіч стоячій лавці. І з того почалося: "Kto pozwolił siadać!"⁴⁵ ... така "ваша мати" ... і тим подібна черга "перчених епітетів" посипалась нам у привітання. Непризвичаєні до такої балачки, зразу реагуємо гостро. Василь (Буркун) (обсервую його збоку) зразу почервонів, як півень, і вже за хвилину побілівши, "вискочив" таки з добрим криком. Піддержуємо його оба з Босим. Американці помітно стоять по нашому боці і тільки усмішкою притакують нам. "Шеф" поскромнів і вже починає говорити делікатніше. Згодом кудись на кілька хвилин вийшов і, повернувшись, заявив, що нас тут прийняти не можуть, бо табір призначений тільки для засуджених на 6 місяців. З незаперечним вдовolenням приймаємо таке рішення і тішимося, що не попадемо під команду наших "приятелів".

Американські вояки щось порадилися між собою і опісля через перекладача кажуть нам, що через день мусимо переси-

⁴⁴ "Ми їдемо!"

⁴⁵ "Хто дозволив сідати?"

діти у місцевій тюрмі, бо наш поїзд до Пассав відходить аж пізнім вечором. Радо погоджуємось на все, щоб тільки не залишатися тут довше.

Авто знову веде нас різними вуличками і аж по півгодинній їзді зупиняється перед міською тюрмою. А далі та сама процедура. Ревізія, забирають паски і шнурівки та призначають нас на окрему келію. Тут одначе вже і навіть привітно. З радости, що не залишилися в лягрі, відчуваємо себе знаменито. Спимо, гуторимо та снуємо всякі пляни. Так проходить день на новому "місці постою".

Вечором о годині 23:00-ій приходять по нас наші конвоїри. Одержуємо назад всі наші "маєтки", а один з вояків каже дати нам ще перекуску на дорогу. Німці слухають їх беззастережно і, крім хліба, додають ще (напевно з боєм серця) т. зв. "пресаку".⁴⁶

Година 23:53 рушає швидкобіжний поїзд, щоб завезти нас знову на "збірний пункт" у Пассав.

30 жовтня. Густа наддунайська мряка і холодний осінній ранок привітали нас на пассавській станції. Вже знаємо, що авто, яким нас возять, зветься "джіп". Виїздимо ним, отже, знову до знаних нам касарень і в наших ліжках досипляємо недоспану нічку.

Обід знову поганенький, чи радше абсолютно не вистачальний. Чуємо, що нашого голоду абсолютно не заспокоїмо тим харчем. Тим часом довідуюся, що справді їмо те саме і стільки, скільки їсть кожний вояк. Виходить, ми після затяжного голоду є бездонними криницями. Але якось порозуміваємося з німцем-кухарем, і цей добавляє нам ще трохи хліба.

Зразу по обіді знову приходять по нас вояки і везуть "джіпом" до "гувернера" в Оберцеллю. Цей останній, заслухавши звіту конвоїрів, рішає, що нас треба перевезти до ДП-табору у Регенсбурзі. Радість наша велика, бо вже з попередніх оповідань знаємо, що в Регенсбурзі живуть майже самі українці. Тим самим потішає нас теж наш приятель-перекладач.

Вже дуже врадувані, під час цілої поворотної дороги до Пассав снуємо пляни, як то ми нарешті хоч добре наїмося справжнього українського, але обов'язково черствого хліба. Касарні вітають нас знову тим самим непривітним видом широкого-пустого подвір'я.

⁴⁶ Спрасована в кістки кава з цукром.

Увечорі зачіпаємо якогось старенького дідуса, який постійно крутиться попід наші вікна та з поблизького підвалу носить завжди якусь білизну. Виявляється, що він працює у пральні. Прохаємо, щоб нам купив хліба та постарав десь сірники. На це даємо йому одного доляра. Через пів години наш "дзядзьо" справді приносить нам два боханки білого свіжого хліба (з чого ми виразно невдоволені), трішки масла та якусь дрантиву запальничку. Ділимо хліб по рівній частині і через десять хвилин визбируємо з нього тільки кришинки. Ніхто з нас не може сказати, що він ситий. Оце якесь лихо з тим голодом. Все ж таки вже трохи попоївши, спокійніше кладемося спати з надією, що не присняться нам "цигани".

31 жовтня. Вчасним ранком везуть нас автом до Регенсбургу. Ми вже так привикли до прогулянок автом, що поволі забуваємо за наш присуд і повністю віддаємося враженням з гарної подорожі.

Але в Регенсбурзі наші гумори цілковито попсувалися. На наш превеликий жаль довідуємося, що тому тиждень вийшов новий наказ "des Hohen Kommissares",⁴⁷ що всі політичні втікачі, засуджені за нелегальний перехід кордону, не відсиджують своїх кар у таборових в'язницях, а тільки у місцевих німецьких тюрмах. Що ж, прийдеться посидіти таки у справжній тюрмі.

Вертаємось автом знову до Пассав.

Перед вечором зачіпаємо знову "дзядзя" і просимо, щоб передав нашу карточку до місцевого Українського Червоного Хреста, про існування якого розказав нам старенький. Цей погоджується, і я пишу коротеньку записку, що 3 українці, які прийшли з Галичини, прохають відвідати їх.

Американський харч таки добре нас лютить.

ЛИСТОПАД 1947

1-го листопада. Сидимо далі у замкненні. До обіду трохи працюємо біля бараболі, шутру, листя та ношення якихось дощок. Все це нас поволі починає денервувати, але все таки краще сидіти тут, ніж у справжній тюрмі.

Аж після обіду приходять для нас радісні хвилини. Крізь вікно бачимо, що до касарні увійшов якийсь священик з двома молодими мужчинами. Несуть якийсь пакунок та щось довго

⁴⁷ Високий комісар.

балакають з американцями. Починаємо догадуватись, що це відвідини для нас, бо убір священика не такий, як його я звик бачити у німців. І справді за хвилину, у супроводі одного старшини і одного вояка, ідуть у напрямі нашого будинку та щось показують на наші вікна. Радіємо, як діти.

Чуємо гамір під дверима, відчиняється замок, і на порозі стає старшина, показуючи рукою на нас. Завважує, що відвідини можуть тривати тільки 15 хвилин. На привіт священика "Слава Ісусу Христу" — відповідаємо разом "Слава навіки". Якесь підсвідоме почуття ледве не кинуло нас в обійми відвідувачів, які все таки не були нам рідними у повному розумінні того слова. А може у тому моменті вони були нам ріднішими від рідних? Важко писати про те, чого простими словами описати взагалі не можна.

Приступаю зразу до священика і представляюся. До друзів приступили інші відвідувачі. Починаємо сердечну балачку, і тільки на хвилину задумуюся, яку дати відповідь, коли о. Пиріг¹ запитав мене, чи ми були в УПА. Нашу тайну ми хотіли зберегти аж до хвилини виходу на волю. Але якже ж тут можна сказати неправду священикові? В голові майнула гадка: якщо не вірити вже священикові, то тоді кому ж тут на чужині можна повірити? Признаюся отже, хто ми такі, і прохаю про це нікому не говорити. Вияснюю, чому ми не призналися перед судом. Наші гості признають нам рацію і оповідають, що всі ті, які зголосилися, сидять у якімсь незнанім українцям місті як інтерновані, і ще ніхто не знає, що з ними буде. Тішилося отже, що ми були хитріші. А тих три місяці все таки скоро проскочать.

На сердечній говірці швидко минає 15 хвилин, і тільки з великим жалем прощаємось. Наші дорогі гості обіцяють нас завтра відвідати, чого ми вже від тої хвилини починаємо тужно очікувати. Вже на дверях о. Пиріг питає, що нам найконечніше потрібне, щоб він міг до завтра постарати. Прохаємо отже за білизну і вже із-за дверей кричимо: "і подостатком хліба, Отче, але тільки чорно-о-го". З-за віконних ґрат прощаємо ще останніми кивками рук наших дорогих гостей, і коли їхні постаті зникли за будкою стійкового, миттю кидаємося до залишеного для нас пакунка.

І тут же зразу починається справжній пир. Швидко ділимо всі "благодаті" по рівній частині поміж себе, і кожний

¹ Отець Михайло Пиріг — тепер у Філадельфії, США.

по 20 хвиликах тільки тужно поглядає на рештки цукру і яблука. По буханцеві білого хліба у кожного залишились тільки кришки. І знову той білий хліб ... Чому ж не чорний? Може, була б хоч скибочка залишилась на завтра? Або — хто його знає? Наші шлунки абсолютно необчислимі. Добре, що хоч цукор залишився. Буде вранці до кави, а то ці смішні американці навіть цукру до кави жаліють дати. "Бо хіба чорна кава без цукру — це присмак?" — твердить авторитетно Гордий (Босий). І взагалі ці американці дивний народ, запримічую, бо що то за обід без "зупи" (супу)? Як не християни.

Згодом переходимо на іншу тему. Друзі розказують, що під час того, як я говорив з о. Пирогом, вони оба говорили окремо з двома цивілями. І що цікаво нам виявляється. Той, що говорив з Буркуном-Сірим, був зв'язковим від ОУН, а другий, що говорив з Гордим-Босим, представив себе зв'язковим від ОУН полк. Мельника. Оба подали клички і казали очікувати вказівок. Ситуація нам стала не ясна. Невже тут діє далі, крім ОУН під проводом Степана Бандери, ще і ОУН — Мельника? Адже ж про таку в краю ми вже давно нічого не чули. Ще десь за німецької окупації говорилося про те. Але що ми можемо тут путнього видумати? Побачимо і про все розвідаємо на волі. В кожному разі це нас дуже пригнобило. Стомлені враженнями, кладемося скоро на відпочинок.

2-го листопада. Неділя. Цілий час — аж до обіду нетерпеливо очікуємо на заповіджені відвідини. Між тим прибираємо кімнату, з ліжок і маси матраців та коців робимо якісь провізоричні "фотелі" та ґрунтовно вимиваємо долівку. На скромний обід вже не нарікаємо, бо сподіваємось, що після відвідин знову "загляне сонце у наше (не віконце), а у шлунок".

Біля години 15:00-ї стоїмо весь час у вікні. На касарняне подвір'я входить ціла "процесія" людей. О! Господи, щось аж п'ять клунків. Хоч як це негарно, але якраз клунки ми найшвидше підрахували. А згодом числимо, скільки людей. Точно тринадцять осіб. Між ними пізнаємо о. Пирога та ще другого, трохи молодшого священика.² Прийшов теж і зв'язковий від ОУН (Степана Бандери). Цього другого вчорашнього гостя вже немає.

Два вояки проводять усіх до нашої касарні і тим разом дають вже 30 хвилин на відвідини. Знову мила, зворушлива

² Отець Петро Липин — живе тепер в столиці Філядельфії.

гутірка. Якийсь старший чоловік (по говорі пізнаємо, що з Наддніпрянщини) гаряче обнімає кожного з нас зокрема, а при цьому з його синіх, як блакить неба, очей і з-під строго насуплених брів пливають нестримним потоком грубі, сріблисті краплини сліз. Дрижачим голосом лиш шептав: "Друзі, ви живі". Напевно не інакше вітали б нас рідні батьки.

О! Дорогі гості, якби ви знали, яку незабутню хвилину ввели ви в історію нашого молодого життя. У ваших сльозах, хоч як це парадоксально звучить, зродилась наша щира радість. Радість дитини, що загубившись у натовпі, згодом знову віднайшла рідну маму. Хоч не в рідній хаті. А сльоза з твоїх стареньких віч, наш рідний брате з-над синього Дніпра, влила у нашу кров нове завзяття. Завзяття, яке поведе нас, хай і шляхами через чужі землі, до Золотоверхого. Поведе туди, де може й у глибокій твоїй старості спочине твій зір на могилі Шевченка.

На розпитуваннях про рідних, про край і його боротьбу минають знову неспостережно короткі-чарівні хвилини. Отець Піріг клопочеться нами, як рідними дітьми. Знову ж просто немає слів, щоб описати наші почування.

Дижурні американці тільки покивають головами. Вони знають, що так ніхто не вітає звичайних собі цивільних втікачів. Знають напевно, хто ми такі. Але що їм до цього. Просто не їхнє діло. Зате після відвідин ставляться до нас більш уважно, а навіть дуже чемно. Знову приліпились ми до шиб і знову, аж доки не сховалась за рогом остання постать, махаємо руками на прощання нашим дорогим гостям.

Ще довго після цього сиділи ми мовчки на наших ліжках. Кожний свою думу гадав і мабуть кожний полинув думками до рідних, ген-ген далеко, може аж поза Урал, діткнув крилом Карпат, Полісся і Донбасу, заглянув в нетрі тундр і тайг, прикляк на хвилину біля тюремних ґрат, обтер кривавий піт з чола бездольного колгоспного раба і, згодом впевнившись, що у повстанських окопах не дрімає стійковий, повернувся до реальної дійсності, до глухого-касарняного сумерку.

Увечорі розпакували пакунки. Знову вернулась радість будня, бо нарешті, по місяцеві, ми могли змінити на собі білизну. Не бракувало теж дрібничок першого щоденного вжитку. А найважливіше — подостатком мила. За чергою почалась купіль під водотягом. Та й бороди побрили новими ножами. Одним словом, "прикультурнились". Вже аж опісля почався бен-

кет. Але тим разом захланний шлунок наситився швидше. Це значить, ще дещо залишилось на черговий день. Сон, і то твердий, завершив події дня.

3-го листопада. Вранці встаємо просто перелякані. Снилися усім такі погані сни, що пожаліли, чому взагалі спати лягали. Якась клята "босячня" ганяла нас цілу ніч по лісах. Враження одначе затирається при ношенні дерева, що трактуємо своєрідною руханкою після "товстого" дня. На жаль, цього дня закінчилося наше перебування в американців і прийшли понури дні німецької в'язниці. Після обіду повезли нас до "Вегшайду", де на один день дістаємося до вже знаної нам тюрми. А що в тому відношенні ми вже не були "цуваксами" (ми числили себе вже ветеранами), ба навіть мали вже знайомих ключників, тож не диво, що враження не було таке пригноблююче, як першого дня. Тим разом спимо вже на твердих ліжках. Часи м'яких матраців і численних коців проминули безповоротно.

4-го листопада. Вранці німецькі поліцаї перевозять нас вже "на стало" до тюрми у Нассав. За нами зачиняється велика брама, і ми вже з маленькими клунками (після останніх відвідин маємо ще деяке багатство) стаємо перед тюремним урядовцем. Окремо з кожного списує генералії та два умундуровані роблять біля нас ревізію. У мене є тільки одна думка, як би то "перешварцувати" хоч дві пачки папіросів до келії. Між іншим, вчора дістали ми всі три по дві пачки папіросів ("турецьких", якими недавно так великодушно частував мене Коцюба), а що тільки я сам "курящий", отже ці "марципани" (після курення конюшинки, борівкового і малинового листа це був справжній люксус) дісталися мені одному на власність. Буркун і Гордий допомагають мені дуже запопадливо, і після різних хитрощів вдається мені на келію перенести дві пачки. Три пачки таки забрав урядовець до "депозиту". Заховую біля себе теж декілька сірників. Дістаємо ще з магазину по два коци, і наш новий "командир" — ключник провадить нас різними закамарками на другий поверх. По дорозі замикаються за нами три пари дверей. Врешті скрегоче теж важкий замок у самих дверях келії. Враження дуже погане, тим більше, що знаємо, що перед закінченням трьох місяців звідсіль не вийдемося.

Похнюплені сідаємо на двох ліжках (третє треба було розкладати) і починаємо взаємно себе потішати. Нарешті приходимо до переконання, що хоч на волі було б зовсім гарно,

то все таки тут теж матимемо певного роду вигоди. В першу чергу будемо хоч спокійні, що ніхто за нами не буде стріляти, досхочу виспимось і врешті солідно відпочинуть наші ноги. Зрештою, якось треба було розігнати поганий настрій. Поволі починаємо жартувати та роздивлятись по новій нашій хаті.

Під час подачі обіду (о, який же він був відмінний від американського) нав'язуємо перші контакти з нашими сусідами. А є їх тут ніврочку. Одному з них передаю скрито папіроса, і зразу маємо одного "приятеля". Остерігає мене, що в келії не вільно курити і взагалі не можна мати папіросів і тютюну. Радить, якщо такі маю, добре заховати у сінник. Слухаю отже поради досвідченого "камерада".³ Клопочуся, бо у мене не багато сірників. У куточку знаходжу кусок захованої жилетки (бритовки), якою "препарую" осталі сірники. З кожного роблю три, уважно їх розколюючи. Мої друзі помітно нудяться і продумують, як би то знайти якесь зайняття. Якби ми мали папір і олівці, тоді принаймі могли б дещо писати. А так доводиться лінухувати. Сьогодні, а може ще кілька наступних днів таке безділля можна буде стерпіти, але надалі напевно так не зможемо видержати. Рішаємось отже (ми ж ніякі злочинці) просити у канцелярії дозволу держати у себе папір і олівці.

Така сама безнадійна вечерея (трохи малесеньких бараболь у лушпині і якась юшка мабуть з грису) починає нас вже таки добре смутити. З нашими апетитами доведеться трохи побідувати. Та нічого, видержимо. Довго увечорі не береться сон. Не привикли до такої атмосфери.

5-го листопада. Зранку забігає до нас ключник і питає, чи не хочемо йти до праці, за що дістанемо на обід більше супу. Та й на свіжому повітрі побудемо. Ага — значить таки демократія, бо не наганяють силою, а шукають добровольців. Відмовляємось. Що-якщо, але свіжого повітря ми мали до того часу подостатком. Ще не стужилися за ним, а подруге у нас тільки сорочки і драні свитини, а надворі вже "гідне" зимно. О год. 7:30 дістаємо перше снідання. Якась гірка кава і скибка чорного хліба. Чи ж би мало бути вже все? На жаль так.

Перший день у "нормальній" тюрмі посвячуємо точній обсервації тутешніх порядків. Я мушу точно прослідити, коли передбачені відвідини сторожі, щоб знати, коли можна заку-

³ Товариша.

рити. О 12:00 годині дрантивий обід, а ввечорі о 17:00 така сама вечеря. От, гадаємо, біда, коли на протязі 8-ох годин дають тричі (ніби) їсти, а згодом повних 14 годин треба ждати на мисочку безнадійної кави. Але здаємо собі справу, що ми не в санаторії. О 21:00 годині гасять світло, і по келіях починаються співи та перекликування. Ключники весь час бігають по коридорах і верещать "Ruhe". Біля 22:00 години успокоюється, а ще трохи пізніше чути кругом якийсь дивне дзенькання залізом. Пробуємо у майбутньому прослідити, що це таке. Закривши віконце у дверях — закурюю папіроса. Босий вже добре хропе, на що Сірій реагує помітним зденервуванням. Від лямпи на подвір'ї падає крізь маленьке віконце жмуток світла і дозволяє мені докладно обсервувати, як Сірій готує свій черевик до "наступу". Та на щастя Босий повернувся і закінчив свій "концерт", а приготований черевик Сірого поволі завернув на "вихідні становища". До речі, гадаю, треба б нарешті дозволити Босому солідно вихропітися. Це ж уже не рейд, під час якого доводилось йому щоденно збирати різноякісні стусани від алярмового. Та цю справу перекладаю вже на завтрашнє засідання "ОН", у складі Сірій і Скала. Очевидно, одно "вето" вистачить, щоб "капіталістичного агресора", за порушення спокою, визнати "підпалювачем війни" і належно покарати. Але тому, що ми всі стоїмо за "тривалий мир у світі", догадуюсь, що Босий таки буде помилуваний.

6-го листопада. Після такого самого сніданку, як попереднього дня, ключники заповідають, щоб готуватися до проходу. Ну, побачимо щось нове. Виходимо на невелике подвір'я і цікаво обсервуємо цю різношерсту масу. Держимося разом і майже ні з ким не балакаємо. Це трохи дивує наших сусідів, і тільки дуже стримано підходять до нас та розпитують, звідкіль ми та за що сидимо. Каліченою німецькою мовою розказуємо нашу легенду, яка опісля як "letzte Nachrichten"⁴ переходить з уст до уст.

Виходить урядовець з канцелярії і кожному, хто мав у депозиті папіроси, видає по дві штуки. Дістаю і я. А що у моїм сіннику був ще цілий "запас", то ж курю тільки одну половину, а решту розділяю між стрічних німців. Бачу, як вони "тягнуть" тільки по два-три "шлюги" і передають дальшим товаришам. Ця товарицькість мені імпонує. Сірій і Босий теж

⁴ Останні новини,

дістають по два папіроси, з яких по одному роздають, а два заховують для мене на "чорну годину".

Далі день проходить знаним нам уже порядком. Ми трохи присвоїлися і поволі починаємо почувати себе краще.

7-го листопада. Властиво під час цілого дня нічого біля нас не змінилося. Вранці були на проході та трохи краще розглянули нашу "хату" зі зовні. Нічого собі, міцно побудована, хоч нам здається, що якби так дуже треба було звідтіль вирватися, то можливості для "дезерції" все таки існують.

Після обіду кажемо ключникові, що ми хотіли б мати дозвіл мати в келії папір та олівці. Обіцяє нам поговорити зі своїм шефом. Взагалі ставиться до нас симпатично. Вже починаємо нетерпеливитись, чому мовчать "зв'язкові". Нам уявлялося, що вони швидко знайдуть до нас дорогу. Згодом самі сміємося з нашої наївності. Адже ж ми всього три дні у тюрмі.

8-го листопада. День для нас замітний тим, що перед обідом одержуємо посередньою дорогою листа, за підписом "Верб'яний". Повідомляє нас незнана нам ближче людина, що нами заопікувались компетентні чинники і робиться все, щоб реченець нашого виходу на волю значно прискіпити. Рівночасно заповідає, що небавом дістанемо білизну та теплі куртки. Радіємо, що вже знову маємо контакт із зовнішнім світом та що може справді вдасться нам скоріше покинути ці похмурі — тюремні мури. Під враженнями, що все таки хтось за нас клопочеться, нудний тюремний день проходить дуже скоро.

9-го листопада. Неділя. Друга неділя поза межами сателітних держав. Ніби на волі, а все таки в тюрмі. На снідання одержуємо трохи сахариною присолоджену каву і свіжіший хліб. Згодом ключники бігають по келіях і питають, хто хоче іти на католицьку Службу Божу. Голосимось і вже через пів години входимо до тюремної каплиці. Хоч з богослуження нічого не розуміємо, проте кожний з нас мав стільки своїх інтенцій і стільки прохань до Всевишнього, що час відправи проминув неначе одна хвилина. Коли друзі сказали мені, що їм подобалася проповідь священника, я зі здивуванням запитав: а як же ви таке твердження можете поставити, коли так мало розумієте німецьку мову? Василь відказав: "Хоч я і дуже мало зрозумів, то проте я відчув силу Божого слова".

Постановляємо при першій нагоді просити о. Пирога переслати нам молитовники. Тоді зможемо собі самі у келії відчитати текст цілої Служби Божої, як це ми постійно практи-

кували у наших підземельних шпиталиках-криївках. Бо глибоко віруючими були ми всі три.

Решта дня сходить на гутірках та споминах з недалекого минулого. Розказую багато про часи мого перебування на студіях у Відні і тим самим змальовую картини з життя німців, між якими тепер доведеться нам якийсь час побути. Все одно час минає дуже поволі, і таке безділля починає "іти нам на нерви". При місячнім сьйві — увечорі — починаємо тихесенько підспівувати партизанські пісні. Звичайно у тих справах рішальний голос мав завжди Буркун, який не то що знав усі можливі мелодії, але теж кожду стрічку тексту. Жаліємо, що нема між нами "баса", а то показали б німцям, як треба співати. Бо вони, як затягнуть тут часом якоїсь, то хоч вуха затикай.

Сон нас ніяк не береться.

10-го листопада. День із звичайною тюремною програмою. Після обіду кличуть нас усіх до канцелярії, де передають нам прислані "куфайки".⁵ Радіємо, бо зимно вже добре доучас. З ключником познайомились на добре, і він ставиться до нас краще, як до інших в'язнів. З в'язнями — сусідами живемо теж у згоді.

На проході довідуюся, як можна викресувати вогонь без сірників. Тепер нам стало ясно, чому після 22:00 години так тарабанять по всіх келіях. Це звичним тюремним способом, вдаряючи по залізній печі цвяхом або таки обцасом черевика, в якому є багато набитих цвяхів, викресується іскру і підкладається кусочок спаленої вовняної матерії. На цій матерії починає навіть досить швидко жевріти вогник.

Німець, який завжди подавав нам сніданок і обіди, обіцяє мені таку спалену шматинку пристарати. Тішуся, що буду вже мати свій вогонь.

11-го листопада. Захмарений день відбивається на нашій настрої. В келії майже зовсім темно, так що навіть не вилазимо з ліжок. Дивне, що ключник не звертає нам уваги, бо засадничо вдень не можна спати. Після полудня раптом позимніло і почав падати сніг. Буркун жаліється на свій ревматизм, а ми трохи дрючимо його, кажучи, що він маркирує.

12-го листопада. На ранішнім проході пізнаю якогось високого урядовця колишнього нацистівського уряду Німеччини. Говоримо на різні актуальні теми та на тему непра-

⁵ "Куфайка" — ватяна куртка.

вильної німецької політики на землях України, тоді т. зв. "Райхскомісаріату". Він скидає всю вину на Еріха Коха⁶ та каже, що майже ніхто з німців не був прихильником його метод окупації України. Взагалі цікаво з ним говорити і можна навіть багато навчитись. Говорить дуже добре по-французьки та трохи по-англійськи. Зміцнюю, як звичайно, наші "зв'язки" папіросами. Дивно, як ці люди швидко гублять в біді свою гідність. Виклонюються аж до землі кожному, найбільш маловажному ключникові.

Після обіду повідомляє нас ключник, що ми повинні зійти з ним униз, бо нас хочуть відвідати якісь наші знайомі. Трохи порядкуємо нашу одежу і під конвоєм сходимо вниз, де справді ожидали нас Впреп. о. Пиріг та ще два українці. Цим разом одначе говоримо з-поза "загороди", а біля нас весь час стоїть один в'язничний урядовець.

Отець Пиріг потішає нас, що можливо вдасться зробити в нашому імені якусь "апеляцію", і нас трохи скоріше випустять на волю. Два інші відвідувачі, виявляється, це зв'язкові від ЗЧ ОУН. Ведемо хоч коротку, але справді милу розмову. Користаючись з неувagi урядовця, один з гостей передає мені три пачки папіросів та сірники. Прохаю, щоб на чергові відвідини передали мені два камінчики до кресала, а в о. Пирога просимо про молитовники.

Недовгі відвідини швидко кінчаються, і ми, прощаючись сердечно, дякуємо за відвідини та дарунки. Папір і олівці обіцяють передати нам на другий день. Врадувані відходимо знову до наших келій. Ключник мабуть після відвідин дістав щось "куку в руку", бо вже вечором прийшов до нас з "приятельською усмішкою" і з "заявою", що він на все буде дивитися крізь пальці.

Передані нам ласощі у формі хліба і масла зразу розділяємо собі так, щоб вистачили принаймні до неділі, бо наступні відвідини будуть знову аж за тиждень. Чи видержимо так довго? Важко сказати. Мабуть ні. Чиста білизна та різні дрібнички тішать нас, як дітей.

13-го листопада. Біля 10-ої години приносить нам ключник папір та олівці. Радість не мала. Зразу беремося до писання.

⁶ Еріх Кох, гавляйтер т. зв. Райхскомісаріату Україна, що вславився тупим і жорстоким правлінням на більшості німцями окупованих українських земель.

Кожний собі. Василь починає переписувати партизанські пісні, а я пробую записати події останніх днів у формі денника. Але швидко писання покидаємо, бо одержали 4 часописи, три числа "Української трибуни" та одно "Часу" — і спішимо прочитати їх від дошки до дошки.

Читаю підряд все — як стоїть. Не пропускаю ні одного рядка і вже завчасу боюся, що цього читання вистачить найбільше на один день. Що ж робитиму згодом? Але розкласти читання, так як харч, на чотири дні абсолютно неможливо. Просто чоловік так довго читає, поки не вилучать світла. Напевно вранці, скоро день, це буде наша перша робота. Та й не диво. Ми надто довго не читали друкованого українського слова, друкованого не під більшовицькою цензурою.

Зразу ми просто думали, що коли тут на еміграції є навіть наші друкарні, тоді мабуть і вся праця ведеться дуже гарно. Але, на жаль, вже перші статті переконують нас, що тут діється щось несамолюбне. Бо якже це так, що таки українців треба переконувати, що УПА таки існує. Для чого ж це тут так робиться? Невже така сильна більшовицька агентура на еміграції, а ще й до цього між самими українцями? Ми привикли до того, що існування УПА заперечували, але це були чисто більшовицькі або їм на службу віддані писаки. Писав і пише Рильський, Корнійчук, Тичина і їм подібні, але їм наказують так писати, а тут ... теж пишуть Що ж, може і їм наказують писати?

Лють бере така, що і годі описати. Посідали ми на ліжка, зажурились і вже, перший раз, пожаліли, що взагалі доволікли ноги на чужину. Святі слова пророка Шевченка:

"У чужому краї
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі..."

Відчужились люди, покинувши рідну землю, і вже мабуть самі чужими стали. На жаль, в келії погасло світло, і даліше читання ми мусимо відкласти до ранку.

14-го листопада. Після сніданку беремось знову до читання. Дивлюсь на друзів і обсервую, як час-до-часу суворо морщать їхні обличчя. Мабуть, на якусь "родзинку" натрапили. Як жалко, що стільки паперу мусять витратити для того, щоб

писати про те, що вже давно повинно було бути самозрозумілим. Нам дивно, що навіть після нашого приходу є ще між нами "невірні Томи".

Після обіду починаємо розкладати наші "канцелярії" (писання), бо всі часописи прочитані дослівно. Я виписую собі на окремій листку всі скорочення, які зустрів у газетах, та стараюся підняти для них пояснення. А є їх ніврочку: СХС, ЦПУЕ, УВУ, НТШ, УВАН, УТП, УНЕС, УСГ, УНДО, ОГД, УСП, ЗУДАК, ІРО, ДП, УНДС, СУВ, СУМ, ТУПВ, ЛУПВ.⁷ Все це в кількох газетах. А лиш деякі можу собі сам пояснити. Все інше мабуть новопостале.

Увечорі починаю писати спогад про Різдво 1946 р. на санітарнім пункті в третьому районі.

15-го листопада. До звичайного тюремного порядку дня додаємо ще ранком купіль у лазні. Вже і забули, коли милися теплою водою, і тому сидимо так довго під тушами, аж поки нас насилу не викинули. Переодяглись у чисту білизну, почуваємось як новонароджені.

Після обіду кажуть нам іти до в'язничного голяра. Починаю протестувати, бо задумав запусити бороду (в краю носив її майже постійно), але мої прохання ні на що не придалися, і майже насилу посадили мене на стілець. Покотилась не одна "груба сльоза", поки тупа бритва побрила вже довгеньку собі бороду. Підскубали теж і наші "гриви", які ще від перебування на Моравії підросли здорово.

О 16:00-ій годині кличуть нас до канцелярії, де пізнаємо д-ра Верб'яного, який прийшов обговорити з нами справу внесення апеляції. Говоримо з ним досить довго. Переказуємо, щоб з СХС-у передали нам багато навіть старих газет та по можливості самоучки німецької мови. Очевидно, знову просимо, щоб не передавали нам білого хліба, а тільки чорного і то багато!

16-17-го листопада. Дні проходять монотонно, хоч вже тепер маємо зайняття. Пишемо, що кому на гадку прийде, щоб тільки скоріше сховався час. До роботи ходити не хочемо, бо є надто багато таких, які тільки і чекають на те, щоб вийти на роботу і заробити собі подвійну порцію супу. Не хочемо тому, що цього не потребуємо і не бажаємо відбирати потребуючим нагоду трішки більше з'їсти.

⁷ За повними назвами перелічених тут скорочень дивись у Списку скорочень.

18-го листопада. День замітний тим, що сьогодні покликали нас до канцелярії і передали пакунки з Мюнхену від СХС-у. Ну, наші апетити знову мають до чого розігнатися. Очевидно, автоматично кращає настрій і жартам поволи немає міри. Навіть звичайно мовчаливий Гордий-Босий починає не-сміливо віщувати.

Після обіду, на наше здивування, кажуть нам пакувати манатки і переводять на іншу келію. Минули гарні часи у чистенькій і ясній келії, і нас перенесли на партер до якогось Богом забутого, брудного і темного підвалу. Пробуємо протестувати, але це ні на що не додається. "Пани" вирішили і не допомогло. Тому зразу беремося за миття долівки і вітріння нашого "салюну". Стіни брудні і світла так мало, що по 16:00 годині вже ніч. Що ж, доведеться швидше іти спати. Мусимо і до цього привикнути.

19-го листопада. Ранком ледве підводимося з наших постель. Келія положена дуже низько, і через мале віконце вкрадаються випари з пральні та вогке повітря. Всіх нам болить голова, і ходимо як замотиличені. Кращий настрій впроваджує тільки очікування сьогоднішніх відвідин, бож кожної середи, від 15:00 до 16:00, можна відвідувати в'язнів.

Перед полуднем нас голять, щоб під час відвідин не робили прикрого враження. От хитро . . . Обідню сипку тільки перемішуємо ложками, бо знаємо, що по полудні знову буде баль.

Нарешті діждались. Кличуть і нас униз. При столі вже жде нас о. Пиріг, о. Липин та ще троє інших відвідувачів. Тим разом наші пакунки найбільші з усіх, принесених німцям до тюрми. Ключники із здивуванням оглядають нас, наші пакунки і мабуть не можуть пояснити собі, чому тих трьох "бідаків" відвідують завжди майже нові "пани", а в тому ще й священики. Пошепки передають собі: "das sind politische Haftlinge".⁸

При контролі пакунків всім стає ще і тому дивно, що нам передають багато часописів, паперу, книжки та папір до писання. Для контролю прибіг аж із самої канцелярії якийсь "старший". Але згодом все перепускають. Дістаємо теж і молитовники, якими зокрема щиро тішимося. Незамітно проскакують у мої руки теж папіроси та камінчики до кресала. На сердечній розмові скоро проходить час відвідин, і тільки з жалем прощаємось.

¹ "Це політичні втікачі".

Обложені пакунками повертаємось до келії, минаючи заздрісні обличчя німців. Ключник весь час приязно усміхається і коли у винагороду даю йому одну пачку папіросів, каже, замикаючи двері: "Я тільки тому дивлюся крізь пальці, бо знаю, що ви чужинці ніколи не всиплете один одного. Між німцями так нема. Коли один перешварцує на келію пачку папіросів і не поділиться з іншими спів'язнями, тоді ці інші зразу донесуть на нього до канцелярії, і я згодом маю неприємності".

Аж поки не згасло світло, господаримо у наших пакунках та вчитуємо часописи.

20-21-го листопада. Два дні минають під знаком студіювання газет. Маємо тим разом вже всі часописи, які тільки появляються на еміграції. "Розкушуємо", що це таке УРДП,⁹ хто такий редагує "Українські вісті", "Наше життя", "Українське слово", "Українську трибуну", "Українець у Франції", "Неділю", "Час" та інші періодики. Зразу нам зрозуміло і видно "хто-куди".

Вже не злість, а сором бере нас, коли прочитуємо на голос статті якогось "П. Феденка". Це просто агентурна робота! Інакше не можемо назвати людини, що з такою ненавистю ставиться до всього, що тільки має імення несоціалістичне. Імення у нього, бачимо, українське, але його писанина таки справді чисто "соціалістическая". Адже "Радянська Україна" так само називає нас німецькими коляборантами.

Якийсь пан "А." вигадав, що на Україні є не тільки одна "бандерівська УПА". Цікаво нам, де ж є ці другі? Що ж, може в Авґсбурзі або Ульмі краще знають, що діється на Україні, як ми.

Читаючи одначе пресу, ще з-перед приходу рейдуючих частин УПА на заході, бачимо, що наш рейд таки приніс багато користи. Хоч би для усвідомлення самих братів українців. От напр. стаття Б. Сизенка в "Українських вістях" з 4.X.47 р. (ч. 70) — "УПА — всенародний рух спротиву", вказує на те, що редакція змінила своє становище і хоч домішує всяку "крутанину", таки недвозначно признає існування УПА. А врешті і чужинецька преса численно відгукнулась, як довідуємось із звідомлення у "Час-і" з 26 жовтня 1947 р. (ч. 43-108): "Чужа преса про похід УПА". Найбільше одначе денервує нас і просто не дозволяє винести іншого осуду, як "Ворожа інтрига" — часо-

⁹ УРДП — Українська Револуційно-демократична Партія.

пис "Неділя". Це правда, що в кожній отарі мусить бути "паршива вівця".

В "Українській трибуні" зустрічаю спогад "Безсмертний", що дає мені право бути певним, що люди від Громенка перейшли щасливо. А може і сам Лагідний дійшов? От, коли б так, тоді була б хоч частина давніх-близьких знайомих з "Холодного Яру".

Тішимося одначе, що більша частина еміграційної преси все таки належно поставилась до проблем краю. Самі не все можемо розтовкмачити, тому ближчі пояснення і вияснення такого стану на еміграції відкладаємо до часу виходу на волю. Для успокоєння беру в руки самоучок німецької мови та пробую пригадати собі хоч те, що колись вже знав.

22-го листопада. Ранком на проході розказують нам знайомі з Вегшайду, що має бути якась різдвяна амнестія. Ніби засуджені німецьким судом, яким кінчається реченець сидження 31.XII, будуть звільнені 8.XII. 15.XII повинні бути звільнені всі засуджені американським судом. Ми одначе не радіємо тою новиною, бо наш присуд кінчається аж 24.1.1948 р. Все таки малу надію маємо на заходи д-ра Верб'яного.

Перед обідом викликають нас до кімнати на першому поверсі, де маємо говорити з якимсь урядовцем американської розвідочної служби. Скоро порозуміваємось між собою, щоб скласти однакові свідчення. Заходжу перший. Випитує про всяку ерунду, а найбільше стремить до того, щоб довідатись, чи ми справді не були в УПА. Розказую стару казку, і він хоч не вірить, не може зловити на брехні. Просить мене кілька разів на американські папіроси, від яких мені просто в голові крутиться. Згодом перепитує ще двох інших друзів, але так само нічого від них не довідується. Гордий зробив найкраще, бо заявив, що взагалі його не розуміє. Отже швидко випустив його. На келії розказуємо собі про всі подробиці балачки і сміємось зі "заклятого в цапа" американця.

23-го листопада. День проходить швидко за читанням та писанням. Гордий виписав собі на стіні кілька німецьких слів і "кує" напам'ять. Я повторюю граматику. Вечором співаємо та сперечаємось трохи з Буркуном за правильність мелодії. Нарешті оба співаємо по-своєму з чого виходить мала "какофонія".

24-26-го листопада. Перед обідом приводять до нас якогось чорного типа (справді чорного), який відрекомендує себе

як румун. Починає говорити з нами по-російськи та нарікати на більшовиків, а по часті теж і на американців. Каже, що сидить за "пасок" папіросами. Пачкував їх нібито з Австрії (Відня) до Мюнхену. Починаємо його зразу трактувати як провокатора.

Щоб здобути собі нашу симпатію, виспівує і витанцює всякі румунські і мадярські національні танки. Зразу нас це бавить, але коли врешті маємо досить його "скоків", починаємо читати. Він одначе не здається і весь час провокує нас до балачки. Тут пізнаємо мету його перебування у нашій келії. Відв'язуємось поволі від його товариства, промовчуємо його запити і на одні і ті самі питання даємо завжди інші відповіді. Це його денервує, і він поволі починає нам дорікати. Не пускаємо його спати на ліжко, а тільки дозволяємо розкласти матраци на долівці. Остаточо зрезигнований іде дрімати. Постановляємо за всяку ціну позбутися непрошеного гостя. На другий день кількакратно викликають його до канцелярії, що нам вже таки добре починає не подобатися. Бойкотуємо його "на повну пару". Перестаємо взагалі з ним говорити, хоч він ще довго не піддається. Остаточо побачивши, що з нами не подружить, на третій день, після ще одних відвідин в канцелярії, деє ще зає. Радіємо, що ми знову самі.

Під час проходу я вже пристарав собі спаленої вовняної шматинки, і тепер моє кресало світить краще від сірників. Користаю, що ми знову самі, частенько прикурюю свої "турецькі" цигарки.

Після полудня готовимось знову на прийом гостей. Тим разом на відвідини прийшов знову о. Пиріг та о. Липин. Розказують про всі новини, приносять нову пресу, подостатком харчу та найважливіше, широ-батьківське серце. До вечора читаємо нові часописи та довідуємось про новини зі світу.

27-го листопада. Вранці прохід і "лазня", а згодом звичайний тюремний день. З тим самим тюремним порядком дня, з тим самим постійним звуком — щораз то нового бряжчання ключів у замку нашої келії. Хоч ніби привикли до тої нової дійсности, та проте важко зжитись з нею.

28-29-го листопада. У келії вже дуже зимно, так що сидимо весь час у наших "куфайках".

Під час брання води на коридорі підходить до мене один знайомий в'язень і просить, щоб йому позичити або дати два папіроси, а він мені щось за це дасть. Просить так щиро, що

не можу йому відмовити, хоч у мене самого не багато папіросів. І справді на прохаді передає мені зовсім нові, теплі шкарпетки. Мені неприємно брати, але коли він цього вимагає — беру і додаю ще два папіроси. Таким самим способом організують собі теж теплі шкарпетки Буркун і Гордий. Аж дивно, що люди так дуже прив'язані до курення.

Майже з усіма в'язнями вже познайомились, і тому кожного година проходу справляє нам справжню розривку.

Дні проходять дуже поволі. Жаліємо, що наші Різдвяні Свята доведеться перебути за ґратами. Сама думка про це відбирає нам решту доброго настрою. Цілими днями читаємо або пишемо. Переписали всі знайомі нам повстанські пісні і завзято вивчаємо німецьку мову.

30-го листопада. Неділя. Ідемо до в'язничної каплиці на Службу Божу. Дразнить нас те, що під час цілої відправи в'язні богохульно підсміхаються, злобно перешкоджають, або просто таки перекликаються з тюремницями, мабуть вуличниками. Упіннення ключників мало помагають. Що ж — демократія! Сумно проходить решта дня. Ще першого дня ми зрозуміли ціну волі. Безумовно кращий один день боїв на рідних землях, хоч і получений з кожночасною небезпекою для життя, як місяць у "демократичній тюрмі", де властиво нічого небезпечного нам не грозить.

ГРУДЕНЬ 1947

1-2-го грудня. Звичайні тюремні, холодні дні. Дістаємо від сусідів німецький часопис. Ключник ще приносить "Die Neue Zeitung".¹ Трохи читаємо, але не все розуміємо. Придався б словник. Але вже не хочемо докучати о. Пірогові все новими проханнями. Нетерпеливо ждемо завтрашнього дня, дня відвідин.

3-го грудня. Надворі випогодилось, і день справді гарний. На прохаді трохи відживаємо. В'язні потішають нас, що може також і нам дадуть "амнестію", бо не належимо до проступників, а "політичних" в'язнів повинні звільнити навіть із засудом до кінця січня. Знов свіжа надія . . .

О 15:00 годині викликають нас униз. Ага — значить відвідини. Сходимо. Відчиняються останні двері, і бачу тим разом

¹ "Ное Цайтунг" — "Нова газета", західньо-німецький щоденник.

більше людей, як коли-небудь. Зразу ми і не думали, що це тільки до нас прийшло одинадцять осіб. Заки ще вспів розглянутися, чую крик: "Богдан — сервус!" У першій хвилині не бачу, хто це кричить, аж до стола підбігає якийсь порядно одягнений чоловік. Дивлюсь . . . невже це Ахіль?² І справді він — старий товариш з університетської лавки Відня. Яка ж радість. Нарешті хтось із старих знайомих. Обнімаємось, як рідні брати. А згодом не можемо наговоритись. Часу не стає, щоб розпитати про старих знайомих, друзів, про події останніх п'ятьох років. Приходить час прощатися і перебирати пакунки, а тут ще стільки залишилося недоговореного. Мені стає неприємно, що через зустріч з давнім приятелем зовсім забув привітати о. Пирога і о. Липина. Прошу пробачення. Вони розуміють моє зворушення. Зате моїх двох друзів "облягала" група з десяти українців.

Лиш боком зглядалися на нас німці, покиваючи, вже не дуже то здивовано, своїми тупими "маківками". Їм чужа українська сантиментальність і тому ніяк не можуть зрозуміти, чому нас відвідує так багато людей. Вони знали, що в нас немає тут родини і що всі, які нас відвідують, це "чужі" люди. Час до часу падало тільки слово "Merkwurdig"³... Ключник сказав мені згодом, що шеф канцелярії не хотів пустити стільки людей, але коли дві пані розплакались, "der Alte"⁴ пом'як. Для цілої тюрми ми були загадкою. Дехто робив навіть такі здогади: "Вони мусять бути якимись національними героями". Може і тому всі ставилися до нас прихильно.

Вечір пройшов на читанні нової преси. Ще довго вночі не брався мене сон. Мої думки блукали по вуличках Відня — Банк . . . Колін . . . Ферстергасе.

4-го грудня. Сьогодні минає повний місяць, як ми сидимо в пассавській тюрмі. А день такий, як і всі інші дні за в'язничними ґратами. Понурий і сумний. Тільки на хвилину присіла на краєчку вікна маленька пташка і заспівала.

5-8-го грудня. Сірі будні ідуть ходом рака. Від 1-го грудня почали трохи опалювати келії, але все це не вистачає, і наш ревматизм починає надобре відзиватися. Частіше під-

² Д-р Ахіль Хребтовський — тепер живе в Чикаго, США.

³ Щось незвичайне.

⁴ Старий.

співуємо сумні пісні, а еміграційна преса починає нас щораз то більше дразнити. Помічаємо, що ми стали дуже нервовими.

В неділю Служби Божої не було, і ми відправляємо собі самі з наших молитовників. Робимо це так, як робили це у краю.

9-го грудня. Сьогодні знову напастує нас СІС. Кличуть знову на якісь допити. Говоримо так само, як і колись. Каже, що хоче нам допомогти дістати передчасне звільнення з тюрми і тому вимагає, щоб ми говорили правду. Остаточного побачивши, що ми говоримо весь час те саме, залишає допити і каже, що все одно він буде старатися, щоб нас скоріше випустили на волю. Дякую йому за прихильне ставлення і пізнаю в нім таки доброго чоловіка. Прощаємось дружньо.

10-го грудня. Знову відвідини і знову невтомний о. Пиріг стоїть під тюремним муром з пакунками для нас. Дарма, що йому кільканадцять кілометрів дороги до Пассав. Із зворушенням і вдячністю тиснемо його батьківську руку. Тим разом приносить нам веселу новину, а саме, що мабуть таки вдасться виклопотати для нас амністію. Певного ще нічого сказати не може, але люди з Організації просили переказати таку вістку. Весь день радіємо на саму згадку про волю.

11-го грудня. Життя у холодних тюремних мурах улегшує нам візія волі. Весь час говоримо тільки про те, що будемо робити, коли вийдемо з в'язниці. Плянам і мріям немає кінця. Всі разом приходимо до одного висновку, а саме, що коли ми тільки будемо мати подостатком хліба і теплої, хай і чорної кави, тоді вже ми будемо панами ситуації. А там — поспробуємо ще усно переконати всіх "невірних Томів" про крайову дійсність. Може ми і надто великі оптимісти, але як же можна буде жити на цій нещасній еміграції, коли навіть і така надія мала б не сповнитися? Коли люди часто вірять у брехню, то чому мали б не повірити у живу правду? Ні, вони таки повірять!

13-го грудня. Хоч кажуть, що "13" це пеховатий день, однак ми ніяк не можемо цього підтвердити. Бо саме 13-го повідомляють нас о. Пиріг і д-р Верб'яний, що по найбільшій правдоподібності в понеділок, тобто 15 грудня будемо таки випущені на волю. Радіємо, як діти. Невже це воля близько? День тягнеться роком. В келії немає місця для нас. Вже сьогодні починаємо пакувати наші "маетки". Але чи справді випустять? О! Якже довго ждати до цього понеділка. Ні на що в житті я ще не ждав так нетерпеливо.

14-го грудня. Неділя. Боже, коли б вже остання в тюрмі! В каплиці молилось гарячіше, як коли-небудь. А там, — аж до вечора, ледве видержуємо. Так страшно хочеться, щоб це був уже понеділок.

15-го грудня. О, як же поволі встає день. Лежимо в наших леговищах і просто тільки тому не встаємо, щоб ще поволіше не проходив час. Говоримо на всякі теми, але кожна балачка сходить все на одно і те саме. Чи пустять?

Сніданок зовсім не смакує, хоч голод таки добре докучає. Свій хліб передаємо до сусідньої келії, а самі випиваємо тільки каву. Поволі минають години, — вже минула і 11:00, а нас нікуди не викликають.

Аж о год. 11:05 чути кроки ключника, а згодом і скрипіт ключа у наших дверях. "Виходити з усіма речами" — говорить, усміхаючись. Невже? Наші пакети вже давно готові, і через дві хвилини ми на кодидорі. Сходимо в канцелярію. Там уже чекає о. Пиріг та двох зв'язкових. Махають до нас весело руками. Довго тривало це все, поки нам виписали посвідки звільнення та видали речі з депозиту. Точнісінько о год. 12:00-ій відкрив ключник велику входову браму, і жмут соняшних променів привітав нас на довго очікуваній волі.

Так, на волі (хоч і на чужині)!

ПІСНЯ СОТНІ БУРЛАКИ

Не страшна нам є атака,
Як є з нами наш Бурлака.
Кожний наступ нам приємний.
Як є з нами наш сотенний.

Гей, чи на бункри, чи на шанці,
Гей, ми в бою, мов би в танці.
Усе ціло вийдем з бою
За твоєю головою.

А як прийде відпочати,
"Фасон тримай, пане брате,
Там з дівчатами, чоловіку"
Не вдавайся за далеко.

Гей, чи на бункри,...

Про дівчат все пам'ятайте
І добре їх забавляйте,
Щоб вороги їх не брали
І лиха їм не завдавали.

Гей, чи на бункри,...

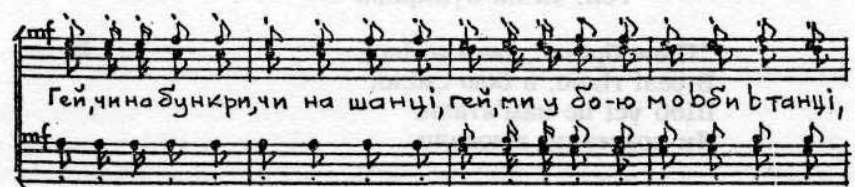
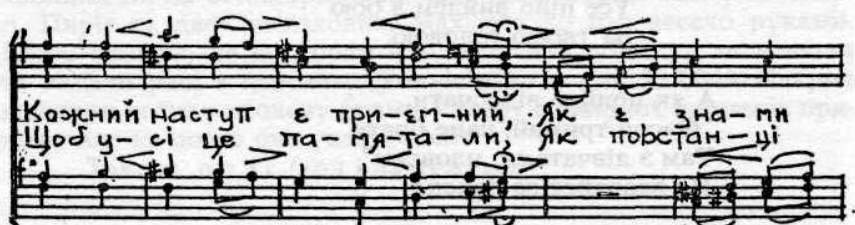
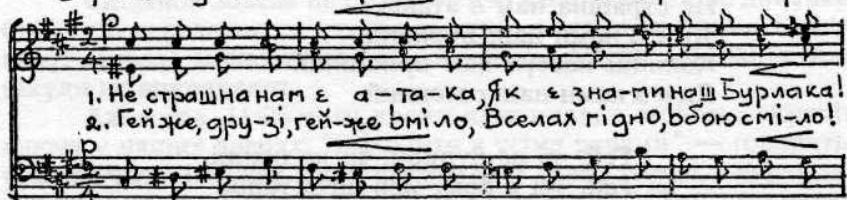
"Пане брате", таки вміло,
В селі гідно, в бою сміло,
Щоб усі це пам'ятали,
Як повстанці воювали.

Гей, чи на бункри, ...

-!-

Пісня сотні Бурлаки

"Вірш невідомого автора. Муз. Ярослав Барнич.

Завше ці-ло вийдем з бо-ю за тво-є-ю

го-ло-во-ю, за тво-є-ю го-ло-

за тво-є-ю го-ло-

бо-ю!

The image shows a handwritten musical score on three systems of staves. The first system consists of a treble and bass staff with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble staff, and the bass staff provides a simple harmonic accompaniment. The lyrics 'Завше ці-ло вийдем з бо-ю за тво-є-ю' are written below the first system. The second system continues the melody and accompaniment, with lyrics 'го-ло-во-ю, за тво-є-ю го-ло-'. The third system shows the continuation of the melody and accompaniment, with lyrics 'за тво-є-ю го-ло-'. The score is written in a clear, legible hand, and the lyrics are in Ukrainian.

ДОКУМЕНТИ

ЗАГАЛЬНЕ ДІЛОВОДСТВО СОТНІ "УДАРНИКИ" 4 (95А)

I.

[ТВ УПА "Лемко", 26
"Ударники" 4, 94а]

[... травня 1947]

[ЧОРНОВИК ЗВІТУ ЗА КВІТЕНЬ 1947]¹

I. [Оперативний звіт]²

Місяць квітень вніс в умови повстанського руху на Закарпатській Україні основні зміни. Оськаженілий ворог, бачучи безуспішність своїх дотеперішніх акцій проти нас, переконався, що не зможе побороти нас мілітарно, і після смерти ген. Сверчевського приступив до "рішучої" і остаточної ліквідації нашого повстанського руху. В своїй безрадності пішов на остаточний, нечуваний крок — жорстоке, безоглядне, насильне викинення всього безборонного населення цілих сіл (українського, т. зв. "мішаного" і "непевного" польського), залишаючи тільки в деяких селах, віддалених даліше від лісових комплексів, і в селах чисто польських "певний" елемент (та й не знати на як довго, бо в довірочних інструкціях, виданих ВП, передбачене цілковите виселення того терену).

¹ Це є чорновик звіту сотні "Ударники" 4 за квітень 1947, який зберігся в зошиті оригінального денника. Автором чорновика був бунчужний сотні "Буркун". Чорновик неповний, не охоплює всіх приписаних розділів місячного звіту, він мав ще бути доповнений і тоді переписаний на чисто. Додаткові зміни чи доповнення міг ще внести сотенний Володимир Щигельський ("Бурлака"), який підписував звіт. Не зважаючи на таку невикінчену форму цього чорновика, ми його передруковуємо, бо в ньому багато додаткових інформацій про ситуацію і події у квітні 1947. Чорновик був дуже нечиткий, мав багато скорочень, закреслень, поправок і додатків. Автор відтворив його зміст. Проте в цьому передруку не відмічені скорочення й інші властивості оригіналу. Додані редакцією заголовки чи слова взято в квадратні дужки.

² В оригінальних звітах підзаголовків звітів не подавано, мабуть, з конспіративних причин, лише римські числа. Як мали виглядати місячні звіти — див. детальну інструкцію: "Схема місячного звіту сотні або команди відтинку" в розділі "Меморандум інструкцій про діловодство сотні УПА".

Вся решта населення (українці, т. зв. родини "мішані" і "непевні" поляки) — без ніякої підготовки, комунікаційних засобів чи змоги будь-якого забезпечення на найближчі дні — в кількох годинах брутальною силою бандитського ВП викинені із сіл і під "охороною" (перед нападом "band lesnych")³ приведені до оточених тим же ВП збірних пунктів, де під голим небом, наражені на холод, голод, усякі злидні, чекали своєї дальшої, непевної, незавидної долі.

Ця виселенча акція, яка почалася 28 квітня 1947 року, була попереджена на терені Холодного Яру, спеціально в першому (районі),⁴ великими облавами і бльокадою, почавши 10 квітня 1947, в яких взяли участь великі сили ВП, якого тут все ще більше прибуває. В сам день початку виселенчої акції літак розкинув летючки "Do ludnosci ukraińskiej" і "Ukraincy!"⁵

Відділ перебував до 11 квітня на терені I-го району, де ще був менш-більш спокій (і можна було лявірувати). В зв'язку із смертю ген. Сверчевського в польському радіо, в пресі і між скомунізованим польським населенням зчинився крик. На нашу адресу сиплються прокльони, погрози, що не віщують нічого доброго.

Однаке з нас тим ніхто не переймається, кожний відчуває нескриту радість і сатисфакцію, що передається і населенню.

Хоч у дійсності з ворожої сторони заповідається якась поважна акція проти нас, як ходили чутки після латинського Великодня.

10.04.(1947). Ранком о год. 8:00 переходять попри Конюшу коло 120 ВП з Брилинець і подаються у Вугницький ліс. Відділ 107 поляків переходить з Гороховець, попід ліс через села Вітош[инці], Княжичі, Корманичі, Акс[аничі], Беренд[ьовичі] і також подається в цей ліс; частина над с. Беренд[ьовичі] окопується.

Того ж дня з невияснених досі причин — впала в тому лісі криївка сан[ітарного] пункту 1-го р[айо]ну — і ці групи ВП туди спішили.

³ "Лісових банд".

⁴ Перемиського надрайону "Холодний Яр".

⁵ "До українського населення" і "Українці!" — назва летючок польського комуністичного уряду до українського населення. Ці летючки вислано разом зі звітом до командування тактичного відтинка "Лемко".

Присутні в криївці сан[ітарна] обслуга і ранені в безви-
хідній ситуації самі пострілялися. Пробував прорватися вихо-
дом сан. "Кіт", одначе впав від ворожих куль.

Криївка була добре окружена і обставлена. Гранатами і
ракетами, киданими через отвір вентилятора, криївку запале-
но, а опісля відкопано.

Впали героїською смертю: магістер "Дар", фармацевтка
"Богданна", санітар "Кіт", ранені (перебуваючі на лікуванні)
зв'язковий "Кучер", (ран[ений] 3.X.46 під час бою в с. Завадка),
стр. "Качур", хворий від..⁶ на легені (ТВС), стрільці "Шупак" і
"Підкова" (ранені 15.III.47 в с. Макова), усі з вд. 94а, ранені
4. III. 1947 в Брацлавському бою — стрільці вд. 96а — "Август"
і (..)⁷ та спец. кур'єр "Чуйко", ранений 15.11.47 в наслідок
непорозуміння зв'язк[овим] пвд. 511 "Хитрим".

Крім зброї перебуваючих на Сан. Пункті (1 ППС, 2 ППШ,
6 крісів і 3 пістолі), в криївці був 1 кулемет дехт[яров] нечин-
ний) і 4 кріси. Крім того, запас харчів, білизна та всякі інші
речі, якими був щедро забезпечений сан[ітарний] пункт побу-
дований восени 1946 року пвд-лом 511.

Увечорі того дня приїжджають 4 авта ВП до села Даро-
вич, звідти переходять на Молод[овичі], Колок[овичі] і тут
окопуються, 5 авт ВП приїждж[ає] до с. Горохівці, 5 авт до с.
Брилинці (де вже стоїть коло 120).

12. і 13.04. Сильна облава на Корм[аницький] ліс.

12.04.(1947). Год. 3:00 вд. виходить з Корманицького
комплексу лісу в ліс т. зв. "Чирак", де стоїть через день. Під
вечір переходить у комплекс лісу між сс. Кречкова, Купно,
Гута Березка, і тут, розпаливши вогні, зустрічаємо велике свято
— Воскресення. В сс. Кречкова і Купно стоїть ВП (по 120).

13.04. Воскресення Христове, о. "Кадило" намагається
поділитись з усіма двома свяченими яйцями (завдяки обстави-
нам щедре "свячене", приготоване для нас по селах залиши-
лося), підбадьорює всіх і "ворожить" за це якнайкращий на-
ступний Великдень. В усіх дивний настрій — кожний хоч-не-
хоч згадує минуле, порівнює з дійсністю, лине думкою до да-
леких рідних-дорогих, старається відгадати їх незавидну долю.

⁶ Невідома в час писання чорновика дата, яку треба було устійнити й
додати.

⁷ Невідомий в час писання звіту ранений, псевдонім якого треба було ще
додати до списку, разом з іншими потрібними даними.

Дехто разом, в гурті, інший на самоті — сам із собою і своїми думками-мріями. Але в усіх тяжкі обставини цього Великодня ще більш скріплюють віру в кращу долю та постанову доложити всіх зусиль віддати в потребі все найдорожче для здійснення нашої найбільшої мети — здобути УССД — щоб подібного Великодня вже більш не переживати.

Пополудні вд. відходить у напрямі IV-го р[айо]ну, зійшовши на вечерю до польського села під Бірчею — Ясениці (Jasienica Sufczynska), де ще вд. УПА на постої не був.

Село бідне, населення перелякане, але до нас ставилося увесь час лояльно, не грабувало укр[аїнських] сіл, тому село не спалене.

В IV-тому р-ні також стоїть ВП.

14.04. Вд. стоїть в околиці Дилигівського лісу, де біля год. 16:00 чути сильну стрілянину. Це група ВП наткнулася на таборо-постій вд. 95, та діставши доброго прочухана, розбіглася. Того дня під вечір вд. переходить у III-ій р-н (ВП звідти — на відгомін Дилигівського бою — поспішило туди) і, повечерявши, досвіта переходить у напрямі V-го р-ну.

15.04.-17.04. Вд. в V-му р-ні. Тут також посилені рухи ВП.

В II-му р-ні 16.04. була велика облава на Турн[ицький] ліс. ВП з IV-го р-ну почало назад стягатися в III-ій.

18.04. Вд. 94а, 95 і 96а (який від січня 1947 стало перебуває разом з вд. 94а) переходять у II-ий р-н. На другий день долучає ще вд. 94б і терен[ова] сітка.⁸ Відділи вже давно не були в комплекті (ще під час акцій на м. Динів — 16. XI. 1946).

Спільна виміна думок піднесла загальний настрій і бадьорість стрілецтва. Після узгіднення дальшої тактики відділи розходяться.

Вд. 94а з вд. 96а прибувають 20. 04 до с. Конюша, де стають на постій. Після довшого часу денних постоїв у лісі та останнього рейду денний постій у селі був майже конченістю. На терені цілого 1-го р-ну спокій. Аж дивно.

О год. 18:00, як вд. був готовий до дальшого відмаршу, з напрямку с. Берендьовичі надійшла група коло 130 ВП, яка вийшла з Перемишля і, ніде не зупиняючись, перейшла через сс. Даровичі, Молодовичі, Аксманичі, Берендьовичі — на Ко-

⁸ Курінь дуже рідно діяв в Злученому стані. Курінний з почотом перебував чергово з окремими сотнями.

нюшу. Заалармований, готовий уже до відмаршу вд. відступає перед носом ВП, яке, зауваживши в селі метушню цивільного населення, дає кілька стрілів до цив[ільних] жінок. Однак поручник заборонив стріляти.

22. 04. Видобуто і похоронено на місці тлінні останки десятих героїв, полеглих 11. 04. 1947 на сан-пункті. Після упадку сан-пункту ВП, довше як тиждень, робило в тому місці засідки, тому тіл полеглих не вдалося раніше похоронити. Почавши від 23.04., вд. взагалі не сходить до села. Постаравши відра, ночами вариться вечерю і снідання, виходячи досвіта на денні становища, які часто змінюються. ВП, яке стоїть у Пралківцях, Горохівцях, Княжичах і Брилинцях, щоночі робить засідки попід ліс у всіх селах від с. Пралківці — Кругель Великий аж по Берендьовичі — Конюшу.

За харчами вд. висилає до сіл, положених далше від лісового комплексу.

23-24. 04 УБП разом в ВП переводить масові арештування мужчин-українців у віці 18-40[?] літ у селах: Княжичі, Корманичі, Аксманичі, Берендьовичі і Колоковичі, де арештовано також і місцевого укр[аїнського] священника.

27. 04. ВП з Княжич переходить на луки під с. Германовичі — правдоподібно одержує на відправі якісь важливі завдання і підвечір вертається назад. Вночі до сс. Горохівці, Вітошинці, Корманичі, Конюша, Берендьовичі приїжджає ВП.

Щойно на другий день, 28.04.47 стає ясным, яку мету мала вчорашня облава і нічне прибуття в села військових частин.

Того дня, протягом кількох годин, усе населення згаданих сіл (а на другий день с. Аксманичі-Сілці) несподівано, без найменшої підготовки, без жадних комунік[аційних] засобів, не маючи змоги забезпечитися в харчеприпаси навіть на найближчі дні — безоглядно викинене бандами сталінських вислужників з предківської землі, з родинних хат, де стільки горя пережило, а під час і після першого насильного виселення 1945 р. пережило часи гірш татарського лихоліття, опинилось під голим небом на збірному пункті, з острахом і розпукою очікуючи дальшої долі.

Того дня рівночасно розкинено літаком летючки з повідомленням, що з огляду на діяльність "банд УПА"⁹ населення, "під опікою(!) ВП", буде переселене на західні терени, а хто залишиться, буде трактований як член "банди" і нещадно знищений-зліквідований.

Вд. змістя приступив до магазинування залишеного населенням запасу харчів, як: збіжжя, картопля, горох, м'ясо (стягнено худобу в польських селах, щоб забезпечитися на найближчий час). Однак акція ця обмежена, бо в усіх селах, за виїмком Конюші і Берендівич, стаціонує ВП.

29. 04. О год. 23:00 в с. Корманичі пвд. 512 мав перестрілку з ВП.

30. 04. — Те саме пвд. 511 в селі Аксманичі.

По хліб висилається покищо ще до дальших від лісу сіл. Однак там у найближчих днях сподіване таке саме виселення. Виселенням захоплені також і засянські села.

II. [Розвідчий звіт]¹⁰

В зв'язку з заповідж[еною] після см[ерти] ген. Свєрч[евського] великою акцією "ostatecznej likwidacji band UPA",¹¹ через м. Перемишль і zarazом через терен 1-го р-ну пересувались в різні сторони великі ворожі сили (цілі дивізії), які їхали в гори (аж у Бескид), то знов вертались або бльокували села ндр-ну Х. Яру [надрайону "Холодного Яру"].

1. 04. Батальйон ВП, який цілий майже березень "оперував" на терені 1-го р-ну, виїхав зі с. Куп'ятичі до Пикулич.

4. 04. вернувся [згаданий вгорі батальйон ВП] до Корманич і цілу ніч був на засідці [на дорозі] Корм[аничі] — Беренд[івичі] — Конюша.

⁹ "Банд УПА". За інструкціями, мабуть, аж з Москви, польські комуністи, діячі й усі урядові засоби пропаганди вживали послідовно окреслення "банда", коли говорили про відділ УПА, разом з іншою відповідною термінологією — "грабунки", "вбивства" і т.д. Цього жаргону вони вживали також у відношенні до польського самостійницького підпілля і протиурядових підпільних збройних відділів.

¹⁰ Розвідчий звіт — це звіт про ворожі сили на території дій відділу УПА і їх операції.

¹¹ "Цілковитої ліквідації банд УПА" — фраза з жаргону польських комуністичних звідомлень.

Коло 120 ВП прибуло з Перемишля до Красічина; така сама кількість до Риботич.

5. 04. ВП з Красічина перейшло лісом аж до Рокшич, звідти шосею назад на Красічин. ВП з Корманич також перепатрулювало ліс, увечорі виїхало до с. Дарович (Конюхи).

6. 04. Лат[инський] Великдень. ВП стоїть у Красічині, Конюхах, Даровичах і Риботичах.

7. 04. ВП з Конюх виїхало алярмово в околиці II-го району.

8. 04. Коло 120 ВП прибуло до Риботич.

9. 04. ВП стоїть у Брилинях, Риботичах, Красічині.

11. 04. ВП з Брилинець (коло 120) переходить вранці о год. 8:00 попри Конюшу у Вугницький ліс, де окружує сан[ітарний] пункт [сан. криївку] і, після геройської самоліквідації присутніх там ранених і сан[ітарної] обслуги, запалює і розкопує криївку. На "поміч" з Перемишля спішить інший вд. ВП (107 вояків), який окопується над с. Берендьовичі.

Увечорі, приїжджають 4 авта ВП до Дарович, звідти до Молод[ович], Колок[ович] і також окопуються.

5 авт ВП приїжджає до с. Горохівці і 5 авт до Брилинець. В с. Даровичі вночі засідка ВП.

12. 04. [ВП] переходить на Купно.

12 і 13. 04 велика облава на Корм[аницький], Вугницький і Тисівський ліси.

13. 04. Великдень. Коло 60 вояків ВП переходить о год. 9:00 недалеко постою вд. (із с. Кречкова в напрямі Хол[ович]).

Вд. переходить [у] IV-й р-н.

14. 04. Коло 120 ВП стоїть в с. Присада (Жогатин). О год. 15:20 одна половина з них відійшла в напрямі с. П'яткова, друга увійшла в Дилягівський ліс, де наткнулась на становища вд. 95, який відкрив вогонь і розгромив її.

На відгомін бою увечорі в напрямі Жогатина переїхала з Бірчі група біля 200 ВП і група коло 300 вояків, яка стояла в селі Брижава (III-й р-н).

Вд. переходить у III-й р-н, звідти тієї самої ночі в р-н V-ий.

15. 04. До с. Березка (Розпуття) приїхав вд. (біля 120 ВП зі Сянока, який зрабував усю худобу родинам членів УПА і на другий день від'їхав назад.

16. 04. ВП великими силами влаштовує облаву на Турн[ицький] ліс.

17. 04. ВП, яке 14. 04 виїхало в напрямі Жогатина, прибуло назад до с. Брижава.

18. 04. В с. Грозьова стоїть біля 200 ВП, в с. Ямна Гор[ішна] біля 120 ВП із частин, які 16. 04 провели облаву на Турн[ицький] ліс.

Пополудні з Грозьови частина, близько 120 ВП виїжджає на Бірчу, решта залишається.

19. 04. 30 вояків ВП з Грозьови перейшло стежею на Лімну, де вночі стояв вд. 95, за що ВП побило людей. Вд. відходить у 1-ий р-н.

20. 04. Через день у цілому 1-ому р-ні спокій. Під вечір близько 130 ВП, які вийшли з Перемишля, через села Германовичі, Куп'ятичі, Молодовичі, Акс[маничі], Беренд[ьовичі], Конюшу (де стояв наш вд. і заалармований відступив незауважений до лісу) перейшли на Брилинці.

22. 04. До Княжич прибув вд. біля 150 ВП. ВП в Брилинцях стоїть далі.

23. 04. До Корманич прибула група (біля 60) ВП з Брилинець і (біля 30) з Княжич і разом з УБП арештували коло 30 мужчин (усіх до кількох днів звільнили). Увечорі вд. біля 100 ВП з Княжич перейшов через Корманичі, Берендьовичі на Конюшу. Частина (яких 30) їздила до Княжич по харчі.

З Конюші ВП перейшло у Вугницький ліс, над спалену криївку сан[ітарного] пункту, звідтам на Кописно. До Колокович приїхало 35 вояків — арештували українського священика.

До Княжич прибуло ще близько 300 ВП (разом з попередніми цілий полк).

Вночі засідка в Корманичах і Берендьовичах (БСБ зайшла на неї, але відступила без втрат).

25-27. 04. ВП з Княжич, Пикулич, Пралковець щоночі робить засідки попід ліс, почавши від с. Пралківці аж по Беренд[ьовичі] — Конюшу.

27. 04. ВП з Княжич переїхало до с. Германовичі, де на тамошніх луках відбувся перегляд і видано якісь інструкції.

Вечором до Княжич вернулись уже близько два полки ВП. Вночі до сс. Горохівці, Вітошинці, Княжичі, Корманичі, Берендьовичі, Конюша, Сілці прибуває ВП. Скільки і звідки — не стверджено.

28. 04, населення усіх вичислених [сіл було насильно, на протязі кількох годин вирване з рідного ґрунту, прадідівської землі]¹², із своїх хат і під ескортою ВП ("для охорони перед "бандами УПА", як згадується в розкинутих летючках) згромаджене на полях в ок[олиці] с. Княжичі.

Другого дня, 29. 04, тим самим способом виселено с. Аксманичі.

30. 04. [1947]. ВП в незначній кількості перейшло з Турниці через Макову до Риботич.

До звіту за V.47.

Після цілковитого виселення, досягнення розвідки...

III. [Персональні справи]¹³

Список вибулих за звітний час:

1. Зв'язковий "Кучер" — ран[ений] 3. X. 1946 під час бою з ВП в с. Завадка.

2. Стрілець "Качур", пвд. 511, хворий на легені (ТВС) від XI. 1946.

3. Стр. "Щупак", 510, ранений 15. 3. 1947 від засідки ВП в с. Макова.

4. Стр. "Підкова", пвд. 510, ранений 15. 3. 1947 від засідки ВП в с. Макова.

Перебуваючи на сан[ітарному] пункті 1-го району, всі враз із сан[ітарною] обслугою, окружені ВП, згинули героїською смертю, стріляючись власною зброєю 11 квітня 1947.

5. Стрілець "Вишня" — пвд. 512 — дезертирував з підвідділу під час маршу 17 квітня 1947 р., забираючи зі собою кріс[...] і 80 шт. набоїв.

Із сан[ітарного] пункту повернулись:

1. Стр. "Лемко" — пвд. 510 — ранений 15 березня [1947] від засідки ВП в с. Макова, відісланий на с[анітарний] пункт 1-го р[айо]ну 22 березня 1947 — долучив до відділу 23 квітня 1947 р.

¹² Текст в квадратних дужках доданий тепер, щоб доповнити зміст рецення. В цьому місці оригіналу два рядки, де згиналася сторінка, зовсім витерті й нечиткі.

¹³ Чорновик має лише дещо з того, що повинно бути в третьому підрозділі звіту про персональні справи. В ньому є список вибулих і прибулих до сотні вояків, і список покараних. Звіт мав ще мати чисельний стан відділу, його озброєння й загальні дані про бойовий стан вояцтва.

2. Зв'язковий "Скала", пвд. 510, долучив до вд. 23 квітня 1947 р.

Покарання:

Денним наказом ч.3/47 /37/ з квітня 1947 були покарані:

1. Стр. "Гураль" — пвд. 512 — ур ... за самовільне віддалення від вд. карою 25 букв та одномісячною подвійною службою.

2. Кул[ементник] "Дунай" — пвд. 510 — ур ... строгою наганою та 10-годинною карн[ою] стійкою.

3. Кул. "Граб" пвд. 510 — ур ... строгою наганою та 5-год. карн. ст[ійкою].

[Впаші на полі слави]

1. 11.04.47 впала з невияснених причин криївка санпункту 1-го р-ну, побудована восени 1946 року пвд-лом 511.

Окружені ВП, у безвихідній ситуації загинули там: магістер "Дар", фарм[ацевтка] ндр-ну [надрайону] "Хол[одного] Яру" "Богданна", санітар "Кіт", ранені (на лікуванні) зв'язковий] "Кучер", стр. "Качур" (хв[орий]) та "Щупак", "Підкова", "Август", ... (мабуть, "Стрибун") — вд. 96а та спец. — кур'єр "Чуйко".

[IV. Тил.]¹⁴

V. [Вишкільний звіт]

Як попер[едньо].

VI. [Політичний звіт]

VII. [Завваги й побажання]

[Сотенний:]
[(підпис)]

[Бунчужний]
[(підпис)]

¹⁴ Дальші підрозділи звіту не опрацьовані зовсім. Четвертий підрозділ, "Тил", тобто господарські справи, мав бути опрацьований на підставі господарського діловодства. П'ятий підрозділ, політичний звіт, мав бути написаний на підставі звіту виховника "Євгена". Врешті мав прийти сьомий підрозділ — завваги й побажання, якого також немає. Проте всі інформації, які мали іти до цього звіту, крім звіту виховника, є між документами відділу 94а, які надруковані в цьому томі "Літопису УПА".

[МЕМОРАНДУМ ІНСТРУКЦІЯ ПРО ДІЛОВОДСТВО СОТНІ УПА]¹ Е[ВІДЕНЦІЙНИЙ] ЛИСТОК²

1. Ім'я і прізвище з[акодоване]
2. Псевдо[нім]
3. Дата нар[одження]
4. Місце нар[одження] з[акодоване]
5. Освіта, зайняття з[акодоване]
6. Відбуття військ[ової] служби, армія і час
7. Здобуті ступені і сповнювані функції; в яких арміях і як довго
8. Чи є членом ОУН і відколи
9. Стан здоров'я
10. Стан родинний
11. Характеристика
12. Примітка

Підпис к-ра вд. [командира відділу]

ЛИСТОК ВПАВШИХ НА ПОЛІ СЛАВИ³

1. Ім'я і прізвище з[акодоване]
2. Псевдо[нім]
3. Дата нар[одження]
4. Місце нар[одження] з[акодоване]

¹ Оригінали цього підрозділу мали 19 рукописних сторінок, без дати й деякі меморандуми не мали заголовків. Підрозділ включає меморандуми інструкцій про діловодство сотні УПА (зі схемами діловодства й звітування), про дисциплінарні кари, внутрішню службу, вишкіл тощо. Ці інструкції передав усно к-р Закерзонської ВО УПА ("Сян") май. Мирослав Онишкевич ("Орест") командуванням тактичних відтинків, курінним і сотенним восени 1945, після повороту із зустрічі з командуванням УПА-Захід.

² Зразок формуляра для реєстрації персональних даних про кожного вояка УПА. На виповнених формулярах були тільки самі числа, після яких ішли інформації на зазначені на цьому зразку теми.

³ Зразок формуляра для реєстрації персональних даних про впадів вояків. Кожного місяця сотенна канцелярія виготовляла листки впадів і висилала до командування відтинка, лишаючи одну копію у своєму архіві.

5. Ступінь і функція в УПА
6. Освіта і професія
7. Відбуття служби, в яких арміях та здобуті ступені
8. Коли, де, як загинув (докладно)
9. Де поховано
10. Життєпис
11. Примітка (родовід)

Бунч[ужний]

К-р вд. [командир відділу]

КАСОВА КНИГА⁴

Ч/п	Дата	Зміст	1-й	Прихід	Розхід
1	5.6	1	від К.В. * * *	15,000	

ПРОТИКВІТ

Приклад 1

На суму 15000 зл. (п'ятнадцять тисяч) одержаних від К.В.
підпис

* * *

КВІТ

Приклад 2

На суму 15000 зл. (п'ятнадцять тисяч) перебраних від К.В. на потреби вд.
5.6.46 Кр.....

* * *

ГОСП[ОДАРЧА] КНИГА⁵

Плащі військові

Ч/П	Дата	Зміст	П	Ч/П	Дата	З-т	П
1	27.1.	в бою	10	1	7.V.	для вд.	9
					?	?	1

⁴ Формуляр з відзначеними позиціями, які мала мати касова книга сотні УПА. Дальші дві позиції — "Квит" і "Протиквит" — це зразки додаткової документації касового діловодства сотні.

⁵ Зразок господарської книги для реєстрації одержаного й витраченого спорядження та іншого майна сотні.

ДИСЦИПЛІНАРНІ КАРИ⁶

Ройовий: Усна нагана, робота або служба поза чергою по 1 год[ині] до 2 днів. Зголошення у та спорядженні до 2-ох днів. Зголошує к[оманди]рові пвд. [підвідділу]

Черговий підстаршина: Усна нагана, робота або служба поза чергою по 1 год. до 5 днів. Зголошення у виряді до 5 днів.

Бунч[ужний]: Усна нагана, робота та служба до 5 днів, зголошення у виряді до 5 днів. Зголошує к[оманди]рові в[і]д[ділу].

К[оманди]р п[ід]в[і]д[ділу]: Усна нагана. Робота і служба поза чергою до 7 днів (по 2 год.). Зголошення у виряді до 7 днів.

Карною стійкою до 3-ох год. та зголошує к-рові вд. і подає до денного наказу.

К[оманди]р в[і]д[ділу]:

а) Порядковою до найвищого виміру^{6а}

б) Стійкою до 9-ти годин

в) 2 год. . . . до 6 год.

(підстаршин) порядковими карами до найвищого виміру,

г) Службою підстаршин до 30-х днів.

[ЗРАЗОК ФОРМУЛЯРІВ СПИСКІВ ДЛЯ НОМІНАЦІЙ І ВІДЗНАЧЕНЬ]

О.

П.

1.

Проект до номінації

ч/п	Функція ступінь	псевдо	проект до номінації	примітка
-----	--------------------	--------	------------------------	----------

⁶ Меморандум про дисциплінарні карі в сотні.

^{6а} Фразу "Порядковою карою до найвищого виміру" хіба треба розуміти: "(якоюсь) карою до кари смерті включно". Це твердження помилкове, бо кара смерті до дисциплінарних кар не належала. Інструкція з 1945 р. ділила провини на дисциплінарні, побутово-моральні й кримінальні. Дисциплінарні карі: мали право накладати підстаршини й старшини у своїх підвідділах за провини проти дисципліни. Морально-побутові провини (пияцтво, погана поведінка серед населення тощо) були розглядені козацькими судами. Кримінальні проступки були компетенцією польових судів УПА. Інструкція з 1945 устійнювала процедуру цього судівництва й висоту карі за найбільш поширені проступки.

2. Проект до відзначення			
ч/п	Функція ступінь	псевдо	де відзначився

* * *

3. Проект до посм[ертної] ном[інації]				
ч/п	Функція ступінь	псевдо	проект до номінації	примітка

[СХЕМА МІСЯЧНОГО ЗВІТУ СОТНІ АБО КОМАНДУВАННЯ ВІДТИНКА]?

I. Оперативний звіт	V. Вишійший звіт
II. Розвідочний звіт.	VI. Політичний звіт
III. Персональний стан	VII. Завваги і побажання
IV. Тил... [господарський стан]	

I. [Оперативний звіт]⁸

Стан ворога	Втрати власні
Стан власний	Втрати ворожі
День, година початку	Здобутки власні
Місце акції	Здобутки ворога
Вислід акції	Шкіп

II.

Розположення ворога та його дії.

III.

1. Стан вд.;	2. Стан зброї
Стан упавших на полі слави.	
Коли кого перенесено, чому звільнено; перенесено з пвд. до пвд., з роя до роя.	Окремо залучити чисельний стан вд., окремо стан зброї. Пропозиція до... добра лиш...

⁷ Схема місячного звіту сотні, до якого долучувалося додаткові згадані в схемі звіту — списки вояків і зброї, поляглих, звільнених чи перенесених тощо. Як практично виглядав виготовлений за цією схемою звіт — див. "Чор-новик звіту за місяць квітень 1947" сотні "Ударники" 4 у розділі документів.

⁸ "Оперативний звіт" включав дані про бої, рейди й інші операції. Вичислені нижче теми — це вказівки, як зорганізувати опис поодиноких боїв чи сутичок.

1. Недомагання	3. Прохарчування
2. Умундування (запас...)	4. Стан саніт.

V.

1. Різного роду вишкіл на постої і практичний вишкіл.

VI.

1. Заподання політвих. і від себе.

VII.⁹

Бухгалтерія: 1. картотека вояків, евід[енційний] листок, евід[енція] стану умунд[ування].

2. Книга зброї.
3. Течка наказів, книга впавших.
Звітування до канцелярія вд.
відповідальний за звіт к-р та бунч.

Вести докладний щоденник:¹⁰

1. Картотеку вояків по псевдам
2. Зброєву книгу
3. Пропам'ятну книгу впавших на полі слави.

* * *

[ІНСТРУКЦІЇ ПРО ВНУТРІШНЮ СЛУЖБУ, ВИШКІЛ І ІНШІ СПРАВИ] ЗАВДАННЯ СТЕЖАМ

а) Відомості про ворога	г) Склад стеж і і її узброєння
б) Завдання стежі (що хочу знати)	г) Розпізнавчі знаки і сигнали
в) Звідки стежа. Зголошення перше і наступ куди і коли.	д) Передбачене місце нового постою.
	є) Час повороту.

НАКАЗ¹¹

а) Служби	ження
б) Похвали та нари	г) Господарські справи
в) Витяг з денного наказу К.В.	д) Різне (аванси, виїзди, відпустки).
г) Організаційно-вишкільні розпоряд-	

⁹ Тема цього розділу — це "Завваги й побажання" (командування сотні до вищого командування). Дальші нотатки — це додатково меморандум про діловодство сотні.

¹⁰ "Докладний щоденник" повинен мати но. 1 як окрема справа в діловодстві сотні, а дальші три пункти повинні мати числа від 2 до 4.

¹¹ Поодинокі пункти подають різного роду накази сотенного для сотні.

ВИШКІЛ

Основи бойових дій піхоти 2 год.	Рій у розвідці 3 г.
Загальні обов'язки поодинокого стр. 2 г.	Обезпечення маршру 4 г.
Стрілець у наступі 2 г.	Постій вд. 4 г.
Рій у наступі 2 год.	Напади 5 г.
Польова стійка 1 г.	Засідки 4 г.
Зорець 1 г.	(Вихід ?) ... з бою 4 г.
Стрілець в обороні 2 г.	Чота в наступі 2 г.
Рій в обороні 2 г.	Чота в обороні 2 г.
Стрілець на стежі 3 г.	Сотня в наступі 3 г.
	Сотня в обороні 3 г.

ЗБРОЄЗНАВСТВО

1. Кріс рос. і нім. — опис. Бойові властивості: розбирання, складання — 4 год.	М.Г. — 3 год.
П.П.Ш. — 3 год.
2. Ручний кулемет Дехтярова 4 год.	Гранати — опис: бойові властивості, кидання — 3 год.

СТРІЛЕЦЬКИЙ ВИШКІЛ

Постання стрілу, шлях кулі, початкова швидкість — 2 год.	руханка руки, віддихові вправи,
Пробоева сила кулі: розсів, рекошет, атмосферичні впливи на націлювання — 2 год.	Стрілецька постава стоячи — 2 год.
Спосіб націлювання, рухи ока, при- [...] блудів.	Стрілецька постава лягаючи — 2 год.
Схоплювання шийки, стягання язичка,	Стрілецька постава сидючи — 2 год.
	Заряджування і розряджування кріса — 2 год.
	Оцінка віддалі та шукання цілей.

ВПОРЯД

1. Основна постава, збірки, рівняння, відчислювання — 4 год.	6. Стрілецький ряд — 1 год.
2. Звороти в місці — 2 год.	7. Розстрільна — 1 год.
3. Хватки крісом — 4 год.	8. Падання, вставання, повзання - 3 год.
4. Вистрілення, оголошення і віддавання почести — 3 год.	Розгортання пвд. — 3 год.
5. Перемарш, звороти — 1 год.	Розгортання вд. — 2 год.

ТОПОГРАФІЯ

... терену та правильне значення — 1 год.	Зображення тервну на карті. Орієнтація в терені на карті, компасі.
---	---

ВНУТРІШНЯ СЛУЖБА

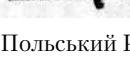
Вартівнича служба, склад варти, обов'язки ком[андира] варти, стан .. ., відправа варти — 3 год.

Порядок дня в касарні, службова дорога, віддавання почестей, кари, старими, молодими, зверхник підлеглим.

ЗВ'ЯЗОК

В маршу, в бою, обов'язки зв'язківця, зв'язок між ко. і стр., Зв'язок між ком. і ком., Світляна сигналізація.

[стандартні легенди для ситуаційних шкіців]

	стр. рій в наступі
	стр. чота в наступі
	стр. сотня в наступі
	стр. рій в обороні
	стр. чота в обороні
	окіп
	напря́м вогню
	мінне поле
	відхі́д підрозді́лів з зайнято́ї ме́жі
	відхі́д підрозді́лів пі́сля невда́лої ... на ви́хідне стано́вище.

Польський РКМ + 3 маг. з набоями в Петрушки

Міномет 82 мм.

ПРИКМЕТИ К[ОМАНДИ]РА¹²

1. Високочесний	7. Ідейний
2. Суворовимагаючий	8. Відважний
3. Справедливий	9. Рисковний
4. Зрівноважений	10. Рішучий
5. Послідовний	11. Примірний
6. Замкнений в собі	12. Передбачливий

Про гетьмана Сагайдачного передає Яків Собеський: "І взагалі це був муж великого духа, що шукав небезпеки, легковажив життям. У бій ішов перший, відходив останнім. Усе меткий, усе реальний (?) У таборі був обережний, мало спав, не запивався, як воно водилося в козаків. На нарадах був обережний і в усяких балачках маломовний". "...Він був такий суворий, втримуючи своє козацьке військо, що з найменшої причини проливав щедро їх кров".

¹² Виписані тут "прикмети командира" — це, мабуть, нотатки з якогось військового підручника.

ПЕРСОНАЛЬНІ СПРАВИ СОТНІ "УДАРНИКИ" 4, 94А

3.

НАКАЗ Ч. 5 (14)¹

I. З днем 25. 06. 46 заходять такі зміни і перенесення внутрі вд.:

Бул. Голий перебирає I рій III чоти. Ст. віст. Білий — II рій III чоти. Ст. віст. Чумак III — рій III чоти. Ст. віст. Борсук — IY рій III чоти.

Ст. вістуна Степового і вістуна Орка звільняється з дотеперішніх функцій рйових на заст. рйових. Віст. Орко переходить до I роя III чоти на заст. рой. Ст. віст. Степовий — до II роя III чоти на заст. рой.

Стр. Розцвіт переходить з I чоти до III чоти як кул[е]тник. Стр. Квітка з II чоти до III чоти як кулем[е]тник. Ст. віст. Буркунові передано бунч. вд.

II. 30. 05. 46 стр. Гайдамаку, який здезертирував з вд. і втік за кордон, там зловлено і приведено назад сюди. 30. 05. 46 при намаганні втечі його застрілено.

Також 11. 06. 46 застрілено дезертира вд. стр. Крука, який затриманий членами АБ, намагався втікати.

III. 3. 6. 46 звільнено з вд. стр. Колоса, який перейшов до праці при Р. О. 16. 6. 46 звільнено з вд. і пере.; з причини хвороби був звільнений з вд. і переве. стр. Танк — [... ?], який перейшов до АБ Р. О.

IV. Караю стр. Зозулю карою 25 буків за те, що 17. 06 самовільно відлучився від вд. Тому лише, що сам зголосився і долучив до вд., застосовано такий малий вимір кари. Однак подібні випадки на майбутнє будуть передані під польовий суд і карані найвищим виміром кари. П. 25. 6. 1946

підпис: Бурлака

* * *

¹ Цей наказ про персональні справи сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") підписав сотенний "Бурлака". Наназ цей передруковуємо із записного зошита бунчужного сотні "Буркуна", позначеного кодом К 2-2. Зошит мав тверді обкладинки й 44 сторінки для рахунків (лінії в квадрат). На обкладинці була наліпка з позначенням К 2-2. Перші 2 сторінки були чисті. Записки бунч. "Буркуна" починалися з 3 стор. й кінчаються на 34 стор. Решта сторінок чисті. Першим був записаний у зошиті К 2-2 "Наказ ч. 5 (14)" на першій сторінці (фактично 3).

1. Жовтий², ур. 26. 1. 24 [...] п вс. 1-43 — V.45 Веркшунц, стр. вільний, здоровий, УПА від 9. 6. 46, Мартинишин Василь.

2. Синиця [...?], ур. 21. 5. 1915 в [...?], 4 кл. вс, 3 курси промисл. сов. арм. 1941. і 1945 — нім. армія. [...] 1944-45, стр., вільний, ОУН 1941, здоровий, 29. 6. 46.

3. Журба [...] (Возний Михайло) 9. 8. 1924, [...] ?, 7 кл. нар., 2 торг., больш. арм. 9. 44 — 11. 45, сержант, ройов., юн. ОУН 1944, вільний, здор. (3 р. ранений), 29. 6. 46.

* * *

Звільнені будуть: 1. бул. Петро — хворий, 2. Пень — дз. 3. Ворона хв., 4. Тихий хв.: пвд. 510, [...?], кул., вістун Яструб, пвд. 511, 6. Морозенко дз., 7. Скакун дз., 8. Трава хв. дз. Укр., 9. Сливка дз., 10. Качур хв. пвд. 512, 11. Колос пер. з пр. хв. до 510 пвд. 12. Танк до 90КБ.

Прибули:

1. стр. Жовтий, 2. стр. Синиця, 3. Журба — ? Мирний
1. Їх ев. листки і автобіографії
2. Бракуючі автобіографії
3. Доповнення посм. листка ст. бул. Біса

ЗВІТ:

1. Гайдамака, 2. Крук.

* * *

1. стр. Оріх (пвд. 510) з роя першого до роя IV на стрільця.
2. ст. стр. Вороний [пвд. 510] з роя третього до роя 1 на стрільця.
3. стр. Левко (пвд. 510) з роя четвертого до роя III на стрільця.
4. стр. Соловейко (пвд. 510) з роя четвертого до роя III на стрільця.

* * *

ПОЛ. СУД. ОСІБ ³

Голова — сан., ст. бул. Кивай

1. Суддя — рой., ст. вістун Кучерявий

2. Суддя — стр. Богдан

Прокурор — ком. П. Жанд., бул. Лісовик

1. Оборонець — вих., бул. Євген

2. Оборонець — стр. Різун

Секретар — бул. Буркун

² Поміщені тут записки про персональні справи відділу "Ударники" 4 були на 2 стор. й на початку 3-ї стор. зошита К 2-2. Вони зроблені десь уліті 1946 р.

³ Цей список польового суду сотні "Ударники" 4, без дати й жадних пояснень, поданий на 4 стор. записного зошита К 2-2.

СТАН ВІДДІЛУ 94А 05. 07. 1946¹**ПОЧОТ:**

1. ком. вд., хор. Б[урлака]
2. вих., бул. Євген
3. сан., ст. бул. Кивай
4. Інт., ст. віст. Грім, хв. †
5. с. зв. Кучер †
6. зв., ст. стр. Олексій †
7. зв. Панас
8. зв. Шугай †
9. ком. П.Ж., бул. Гак
10. П.Ж., вістун Лісовик
11. П.Ж., віст. Мартин
12. П.Ж., віст. Франц †
13. П.Ж., ст. стр. Пісня †
14. П.Ж., ст. стр. Бігун
15. П.Ж., ст. стр. Байдак
16. к-р чот., ст. бул. Залізний, команд.
17. бунч. ст. вістун Буркун
18. П.Ж. Зорян

І ЧОТА (49)2

1. Чот. ком., ст. бул. Ванька †
2. Чот. вих. вістун Обаринець †
3. Чот. сан., віст. Лід
4. Чот. інт., віст. Медвідь
5. зв. Скала

ІРІЙ

1. Рой., ст. віст. Степ

2. кул., вістун Семко †
3. стр. Жайворонок †
4. вістун Тополя †
5. Дубик †
6. Деркач
7. ст. стр. Вороний
8. ст. стр. Гонєць †24.7.
9. Щупак †
10. Шпак, хв. (р. 3.1.46) †
11. з. рой., вістун Грушка †
12. Згода зв. 8. 8. 46

ІРІЙ

1. Рой, ст. віст. Рута
2. кул., вістун Ромко †
3. ст. стр. Лончин †
4. Воробець
5. кул. Сокіл †
6. ст. стр. Листок
7. Граб
8. ст. стр. Завзятий †
9. ст. стр. Грунька
10. Тріска †
11. з. рой., вістун Грім
12. Байда †
13. Шпак інвалід

ІІРІЙ:

1. рой, ст. вістун Перець †
2. кул., вістун Шпилька †24.7.

¹ Це найраніший повний список всіх вояків сотні "Ударники" 4 94а під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Це, мабуть, копія списку, який був пересланий до командування тактичного відтинка УПА "Лемко" разом з місячним звітом сотні. Первісний список подавав функції, ступені і псевдоніми всіх вояків сотні. До деяких псевдонімів додано хрестики, заваги чи дати. Це пізніші позначення про загибель, захворювання, перенесення і т.д. даного вояка, які командування сотні використовувало у пізніших звітах. За значеннями скорочень — див. Список скорочень.

² Число в дужках подає числовий стан першої чоти (49 вояків).

3. Бігун ☩
4. Черемош ☩
5. Сосна
6. зап. сан. Левко
7. Вільчур
8. ст. стр. Карий ☩
9. Соловейко
10. Тихий, хв.
11. з. рой. Огонь

IV РІЙ:

1. з. рой., вістун Хвиля ☩
2. кул., ст. стр. Дунай
3. Крига, [?] ☩ 24.7.
4. Хомік
6. Підкова ☩
6. Кожух ☩
7. Кора ☩
8. Оріх
9. ст. стр. Заяць
10. Лютий, дз.
11. з. рой. Мороз ☩
12. Горак
- Зірка

II ЧОТА (48)

1. Чот. ком., бул. Марко
2. Чот. вих, віст. Остап ☩
3. рой. Лемко перен.
4. чот. інт. Хрущ
5. зв., ст. стр. Гриб, перен.

I РІЙ:

1. рой. ст. вістун Кучерявий
2. кул., 3. рой., віст. Кордик, ☩ 24.7.
3. Липа
4. Моряк
5. Хитрий
6. кул., ст. стр. Комар
7. Богдан
8. Чижик
9. Жовтий ☩
10. Жук, ☩ 24.7.

11. Ліщина
12. Човен

II РІЙ:

1. рой., ст. вістун Сова ☩
2. кул. Чайка
3. Капуста
4. Гірний
5. Шулак
6. з. сан. Старух, ☩ 24.7.
7. Буйний
8. Смерека
9. Плашай ☩
10. Семен дз.
11. з. рой., вістун Карпо
12. вістун Яструб, хв. дз.

III РІЙ:

1. рой. вістун Зуб
2. кул. і з. рой., віст. Зов ☩
3. ст. стр. Крісовий
4. Свист
5. Різун
6. Ясень
7. Вихор
8. Троян
9. Жупан, дз. 18.8.
10. Мирний
11. Прут

IV РІЙ:

1. з. рой., вістун Галайда
2. кул., ст. стр. Клен
3. Смик
4. Качан
5. Камінь
6. Птах
7. Вовк
8. Качур ☩
9. Бульба
10. з. рой., вістун Топір
11. Дубовий, зв. 8. 8. 46
12. Слимак

13. Рись
14. Когут, дз. 5. 8. 48

Ш ЧОТА:

1. Чот. Ком., ст. бул. Остап
2. Чот. сан. Скала
3. харч. Біб
4. зв. Кліщ

І РІЙ

1. рой., бул. Голий
2. кул. Верб
3. Заруба
4. Кос
5. Матрос, хв.
6. Говерля
7. Слабий
8. Соловій ?
9. Сміх, хв.
10. ст. стр. Рожа ☙
11. з. рой., вістун Орко
12. Сливка
13. Олійник

ІІ РІЙ

1. рой., ст. вістун Білий
2. кул. Квітка
3. Розцвіт ☙
4. Явний ☙
5. Боз
6. Береза
7. Тирса
8. Місяць

9. Вишня
10. Гризун, хв.
11. з. рой., ст. вістун Степовий
12. Чорний, зв. 11. 8. 46

Ш РІЙ:

1. рой., ст. вістун Чумак
2. кул. Журавель, хв.
3. Чапля
4. Буйгур
5. Мариняк
6. Гай
7. Карий [...]
8. Синиця
9. Корінь ☙
10. Малий
11. з. рой. Шевчик
12. Конар

ІV РІЙ

1. рой., ст. віст. Борсук ☙
2. кул. Журба ☙
3. Мід
4. Гураль
5. Зозуля
6. Гора
7. Дон, дз. 12. 8. 46
8. Калиняк
9. Лоза
10. з. сан. Стріла, хв.
11. Чемний
12. Хмара
13. Морозенко

5.

ПІДСТАРШИНІ ВІДДІЛУ 94А — [СТАН 5. 7. 1946]¹

1. Ст. бул., чот. ком., з. с.
Ванька, ☙ 16. 3. 472	2. ст. бул., чот. ком., Остап
	3. ст. бул., чот. ком., Залізний, (ран.)

¹ Цей список подає повний перелік усіх вояків сотні, які мали підстаршинські ступені на день 5 липня 1946. Сотня мала тоді 4 старших булавних,

4. ст. бул., сотен. сан. Кивай
5. (1) бул. сотен. вих. Євген, р. 7. 1.46
6. (2) бул. чот. ком. Марко
7. (3) бул., ком. П.Ж. Гай, р. 9. 1. 47
8. (4) бул., рой. Голий, р. 4. 3. 47, р. 15. 6. 47
9. (1) ст. віст., бунч. Буркун, р. 3. 1. 47
10. (2) ст. віст., сотен. інт. Грім, † 1. 9. 46
11. (3) ст. віст., ройовий Степ, † 15. 3. 47
12. (4) ст. віст., ройовий Рута
13. (5) ст. віст., ройовий Перець, † 4. 3. 47
14. (6) ст. віст., ройовий Кучерявий
15. (7) ст. віст., ройовий Сова, ран. 24. 7. 46, — 20. 6. 47
16. (8) ст. віст., ройовий Білий
17. (9) ст. віст., ройовий Чумак, р. 3. 1. 46
18. (10) ст. віст., ройовий Борсук, † 4. 3. 47
19. (11) ст. віст., заст. рой. Степовий, р. 3. 10. 46
20. (1) вістун, чот. вих. Обарянець †
21. (2) віст., чот. вих. Остап, † 16. 11.
22. (3) віст., чот. сан. Лід
23. (4) віст., чот. інт. Медвідь
24. (5) віст., П.Ж. Лісовий
25. (6) віст., П.Ж. Мартин
26. (7) віст., П.Ж. Франц, ран. 20. 3. 47; † 31. 3. 47
27. (8) віст., рой. Хвиля, † 3. 10. 46
28. (9) віст., рой. Зуб
29. (10) віст., рой. Галайда
30. віст., з. рой. Грушка, † 3. 10. 46
31. (12) віст., з. рой. Грім
32. (13) віст., з. рой. Карпо
33. (14) віст., рой. Топір
34. (15) віст., з. рой. Орко
35. (16) віст., з. рой. кул. Кордик, † 24. 7. 46
36. (17) віст., з. рой., кул. Зов, † 1. 6. 47
37. (18) віст., кул. Лемко, † 3. 10. 46
38. (19) віст., кул. Ромко, † 3. 10. 46
39. (20) віст., кул. Шпилька, 24. 7.
40. (21) віст., кул. Яструб, хв. дз.
41. (22) віст. Тополя, † 15. 3. 47
42. (1) ст. стр., П.Ж. Пісня, † 15. 6. 47
43. (2) ст. стр., П.Ж. Бігун
44. (3) ст. стр., П.Ж. Байдак

4 булавних, 11 старших вістунів, 22 вістунів і 19 старших стрільців, разом 60 вояків з підстаршинськими ступенями на 146 вояків. Лише командир сотні, Володимир Щигельський ("Бурлака"), мав старшинський ступінь хорунжого. На ділі в сотні біля 10 людей виконували старшинські функції (чотові й члени командування сотні) й повинні були з часом отримати старшинські ступені. Наприкінці 1946 р. к-р ВО "Сян" май. Мирослав Онишкевич вислав список проєктованих підвищень ступенів для старшин УПА Закерзоння до ГК УПА, проте ці підвищення ніколи не прийшли назад до відділів.

² Нотатки за псевдонімами з пізнішого часу. На цьому списку бунчужний "Буркун" відзначував, коли даний вояк загинув, був ранений, захворів, відлучився чи дезертирував (2 випадки). Найпізніше відмічення під датою 20 червня 1946.

45. (4) ст. стр., зв. Олексій, 15. 3. 47	53. (12) ст. стр. Лончин, † 24. 3. 47
46. (5) ст. стр., П.Ж. Гриб, р. 4 .3. 47	54. (13) ст. стр. Листок, р. 19. 6. 47
46. (6) ст. стр., чот. Інт. Хрущ	55. (14) ст. стр. Завзятий, † 3. 10. 46
48. (7) ст. стр., кул. Дунай	56. (15) ст. стр. Карий, † 28. 10. 46
49. (8) ст. стр., кул. Комар	57. (16) ст. стр. Заяць
50. (9) ст. стр., кул. Клен, дз.	58. (17) ст. стр. Крісовий
51. (10) ст. стр., Вороний	59. (18) ст. стр. Рожа, † 3. 10. 46
52. (11) ст. стр., Гонець, † 24. 7.	60. (19) ст. стр., зв. Панас

Кінець — стан — 05. 07. 46

6.

Лемко, 94а

НАНАЗ Ч. 7 (16)¹

1. Служба на день 17. 7. 46 ст. Хвиля — Крига, 18. 7. 46 стр. Звб — Гірний.

II. 3 днем 17. 7. 46 відрекомендовано на час вишколу до вд. 95б таких стрільців:

1. Згода	18. Буйтур	35. Дон
2. Байда	19. Мариняк	36. Калиняк
3. Арсен	20. Мід	37. Лоза
4. Сосна	21. Сливка	38. Чемний
5. Кора	22. Олійник	39. Говерля
6. Горак	23. Ясний	40. Капуста
7. Кожух	24. Боз	41. Заруба
8. Жовтий	25. Тирса	42. Береза
9. Ліщина	26. Місяць	43. Гураль
10. Човен	27. Чорний	44. Малий
11. Прут	28. Чапля	45. [нечитке]
12. Жупан	29. Гай	46. Рись
13. Троян	30. Ярий	47. [нечитке]
14. Кочан	31. [нечитке]	48.
15. Рись	32. Корінь	49.
16. Слимак	33. Конар	50.
17. Дубовий	34. Гора	

¹ Цей наказ передруковано з записного зошита бунч. "Буркуна", К 2-2, стор. 6-8.

Чотові:²

1. ст. бул. Остап
2. бул. Голий
3. ст. віст. Білий

4. ст. віст. Борсук
5. ст. віст. Степовий
6. вістун Орко
7. віст. Топір
9. віст. Карпо

9. віст. Кліщ
10. ст. віст. Бігун
11. ст. віст. Мороз
12. Слабий

Переходить туди склад вишк. апарату. Сан. Скала переходить туди як санітар. Ст. вістун Чумак на час потреби відрекомендований до спец. завдань. Решта стрільців III чоти на час вишколу будуть приділені до I і II чоти.

III. Як стверджено в послідньому часі, вояки легковажать собі службу обезпечення. Зазначую, що коли в будучому контроль ствердить такий факт, то винні будуть відповідати перед польовим судом.

Постій 17. 7. 46.

Підпис: Бурлака
Ком. відділу

7.

[МЕМОРАНДУМ]³

1. "Підкови", зам. Сосна
I — IV
2. Кожух I — IV
3. Троян II — 3
4. Кочан II — I

5. Говерля I — 3
6. Капуста II — 2
7. Береза II — I
8. Гураль I — II

- Не долучили 23.7.⁴
1. Крига
2. Соловій
- Долучили 31. 7. 46⁵

НОВОПРИЙНЯТІ В МІСЯЦІ ЛИПНІ

1. Семен 4.7., — дз. 12.7	7. Чорний 15.7.	13. Конар 15.7.
	8. Арсен 15.7.	14. Дубовий 17.7
1. Ліщина 4.7. —	9. Сливка 15.7.	15. Рись 17.7.
2. Байда 12.7.	10. Прут 15.7.	16. Слимак 17.7.
3. Олійник 14.7.	11. Човен 15.7.. дз.	17. Когут 17.7.
4. Горак 14.7.	12. Згода 15.7.	
5. Зорян 15.7. —		

² 7-ма стор. зошита К 2-2 починається незрозумілою нам приміткою — "сан. Скала переходить", після чого перед першою позицією стоїть: "Чотовий" і подано нижче передрукований список вояків.

³ На 8 і 9 стор. зошита К 2-2 додано ще списки про персональні зміни в сотні у липні 1946 р., які поміщуємо нижче.

⁴ Мабуть, стосується "Криги" й "Соловія".

⁵ Мабуть стосується вісьмох вище поданих вояків (від "Підкови" до "Гуралья").

1 ЧОТА	1 : 4			
1 рій	II рій	III рій	IV рій	11
1 : 10	1 : 11	1 : 9	1:9	12
Доходить			доход: Говерля ⁶	10
Верба				10
				48
II ЧОТА	1 : 3, доходить	Панас		4
ПОЧОТ				
1 рій	II рій	III рій	IV рій	11
1 : 10	1 : 9	1 : 9	1 : 9	10
доходять				10
Квітка	Вишня	Зозуля	Хмара	10
Кос	Слабий	Б. Г.	Шевчик	45

8.

[СПИСОК ВОЯКІВ ВІДДІЛУ "УДАРНИКИ" 4, 94А; ЛИПЕНЬ 1946]¹

ПОЧОТ

1. ком., хор. Б[урлака]
2. вих., бул. Євген
3. сан., ст. бул. Кивай
4. с. зв. Кучер
5. зв., ст. стр. Олекса
6. зв. Шугай
7. ком. П.Ж., бул. Гак
8. П.Ж., віст. Лісовик
9. П.Ж., віст. Мартин
10. П.Ж. ст. стр. Пісня
11. П.Ж., ст. стр. Байдак
12. П.Ж., ст. стр. Зорян
13. бунч., ст. віст. Буркун
14. П.Ж., віст. Франц

I ЧОТА:

1. чот., ст. бул. Ваньиа
- 2- вих- віст- Обарянець, Перець (?)
3. сан., віст. Лід
4. інт., віст. Медвідь
- 5 зв Скала

I Рій:

1. рой., ст. віст. Степ
2. кул., віст. Семко
3. Жайворонок
4. віст. Тополя
5. Дубик
6. Деркач
7. ст. стр. Вороний
8. Гонєць, ☙ 24. 7.

⁶ Доход, (були ще ці псевдоніми): Кліщ, Рोजа, Розцвіт.

¹ Цей список не має заголовка й дати. Проте в ньому є відзначені поранені й вбиті вояки 23 і 24 липня 1946. Також на кінці є списки поранених, вбитих і т.д. з дати від 23 до 30 липня 1946 р. Список починається на 9 стор. записного зошита К 2-2 (дивись документ 5, прим. 1) і кінчається на стор. 12.

9. Щупак
10. зт. рой., віст. Грушка
11. кулем. Верба, ☩

II РІЙ:

1. Рой., ст. віст. Рута
2. кул., віст. Ромко
3. ст. віст. Лончин
4. Воробець
5. кул. Сокіл
6. ст. стр. Листок
7. Граб
8. ст. стр. Завзятий
9. ст. стр. Грунька
10. Тріска
11. Шпак, інвалід
12. з. рой., віст. Грім

III РІЙ

1. рой., вт. віст. Перець
2. кул., віст. Шпилька, ☩ 24. 7.
3. Бігун
4. Черемош
5. Сосна
6. зап. сан. Левко
7. Вільчур
8. ст. стр. Карий
9. Соловейко
10. з. рой. Огонь

IV РІЙ

1. Рой., віст. Хвиля
2. кул., ст. стр. Дунай
3. Крига [?], 23. 7. 46
4. Хомік
5. Оріх
6. ст. стр. Заяць
7. Розцвіт, ран. 24. 7 ☩
8. Соловій [?], 23. 7.
9. Синиця
10. ст. стр. Рожа
11. Підкова
12. Кожух

II ЧОТА

1. Чот., бул. Марко
2. вих., вістун Остап
3. П.Ж. Хрущ, ран. 24. 7.
4. зв. Панас

I РІЙ

1. Рой., ст. вістун Кучерявий
2. кул., з. рой., віст. Кордик, 24. 7.
Качан
3. Ліпа
4. Моряк
5. Хитрий
6. кул., ст. стр. Комар
7. Богдан
8. Чижик
9. Береза, Жук, ☩ 24. 7.
10. Квітка, ☩ 24. 7.
11. Кос

II РІЙ

1. Рой., ст. віст. Сова, р. 24. 7.
2. кул. Чайка
3. Журба
4. Гірний
5. Шулак
6. з. ст. сан. Капуста, Старух, ☩ 24. 7.
7. Буйний
8. заст. рой. Смерека
9. Морозенко, Плашай, р. 24. 7.
10. Вишня, ☩

III РІЙ

1. рой. віст. Зуб
2. кул., з. рой., віст. Зов
3. ст. стр. Крісовий
4. Свист
5. Різун
6. Троян, Ясень, р. 24. 7.
7. Вихор
8. Мирний
9. Біб

10. Зозуля

IV РІЙ

1. з. рой., віст. Галайда
2. кул., ст. стр. Клен
3. Смик
4. Камінь
5. Птах
6. Вовк
7. Качур
8. Бульба
9. Шевчик
10. Хмара

ХВОРІ:

1. інт., ст. вістун Грім
І чота
2. Шпак
3. Тихий
І чота
4. вістун Яструб
ІІ чота
5. Матрос
6. Сміх
7. Гризун
8. Журавель
9. Стріла

ДЗ.

1. Семен, ІІ чота
2. Лютий, І чота
3. Яструб, ІІ чота

ПЕРЕНЕСЕНІ:

1. Лемко — до вд. 956

2. ст. стр. Гриб — до Крилача
- 1- вістун Обарянець — до вд. 96а.

ВБИТИ:

1. Кул., віст. Кордик, 24. 7.
2. кул., віст. Шпилька, 24. 7.
3. ст. стр. Гонєць 24. 7.
4. стр. Жук 24. 7.
5. чот. сан. Старух 24. 7.

РАНЕНІ:

а) Тяжко:

1. Ясень, 24. 7., постріл у правий бік
2. Плашай, 24. 7., постріл через праве рамено
- б) Легко:
3. Сова, 24. 7., постріл у голову
4. Квітка, 24. 7., постріл у голову
5. Хрущ, 24. 7., постріл у п'яту
6. Розцвіт, 24. 7., відламок у ліві груди
7. Хмара, 24. 7., куля дряпнула ніс

ДОЛУЧИВ:

1. Морозенко, пор. дз. зв. 30. 6.

ПРОПАВШИ БЕЗ ВІСТКИ:

1. Крига; 2. Соловій; 23. 7. 46 стояли на стійці над копанню і не долучили. Долучили 30. 7. 46.

КУЛЕМЕТИ:

- Дехтяр Квітки перебрав Журба;
3 диски, 385.
- Дехтяр Чаплі перебрав Чайка;
3 диски, 535.
- Дехтяр Меда перебрав Мід;
4 диски, 450.

9.

СТАН НЕПРИСУТНІХ У ВІДДІЛІ [94А] НА ДЕНЬ 31. 7. 1946¹

Хворі і ранені:

1. сот. інт., ст. віст. Грім, хв., вернувся 31. 7.
2. Шпак, ран.

I чота

3. Тихий, хв.
4. Плашай, ран.

II чота

5. Ясень, ран.
6. Матрос, сан. пер.
7. Сміх, хв. 31. 7.

III чота

8. Гризун, хв.
9. Журавель, хв.
10. Байдак, хв. 1. 9. 46
11. Сова, ран. 1. 9. 46

ДЗ.

1. Лютий, I чота
2. Яструб, II чота
3. Семен, II чота
4. Когут, II чота
5. Жупан, 6 — дон.

Команд.

1. Залізний
 2. Чумак дол. 6. 8. 46
- Пропавші без вістки
1. Крига, долуч.
 2. Соловій, 31. 7. 46

Упали:

1. Грім 1. 9. 46
2. Хвиля 3. 10. 46
3. Грушка, 3. 10. 46
4. Семко, 3. 10. 46
5. Ромко, 3. 10. 46
6. Рожа, 3. 10. 46
7. Завзятий, 3. 10. 46
8. Черемош, 4. 10. 46
9. Крига, 3. 10. 46
10. Сокіл, 11. 10. 46
11. Славко

Зловлений:

1. Журба

Дезерція:

1. Ліщина
2. Сливка
3. Кліщ
4. Боз
5. Місяць
6. Тирса
7. Сміх

Перенесені:

1. Бігун, 25. 10.
2. Лебідь, 25. 10.

Звільнені:

1. Конар, 19. 10.
2. Оріх, 20. 10.

Розстр:

1. Жовтий
2. Шпак

¹ Список цей виповнює 12 стор. записного зошита К 2-2. Він має дату 31 липня 1946. Проте виглядає, що спочатку була в ньому рубрика "Хворі і ранені", 9 вояків, бо лише при цих перших є дата 31. 7. 1946. Решту списків додано пізніше, в серпні, вересні і жовтні 1946.

10.

СТАН ВІДДІЛУ 94А НА 31. 07. 1946 ¹

ПОЧОТ:

1. К. вд., хор. Б[урлака]	10. ПЖ, віст. Лісовий
2. вих., бул. Євген	11. ПЖ, віст. Мартин
3. сан., ст. бул. Кивай	12. ПЖ, віст. Франц
4. інт., ст. вістун Грім, хв. ☩	13. ПЖ, ст. стр. Пісня
5. с. зв. Кучер	14. ПЖ, ст. стр. Байдак, хв.
6. зв., ст. стр. Олексій	15. ПЖ, ст. стр. Кавун
7. зв., ст. стр. Панас	16. ПЖ, Зорян
8. зв. Шугай	17. К-р ч., ст. бул. Залізний, Ком.
9. Ком. П.Ж., бул. Гак	18. Бунч., ст. віст. Буркун

І чота (50)

1. Чот., ком., ст. бул. Ванька	4. Воробець
2. Чот. сан., віст. Лід	5. кул. Сокіл ☩
3. Чот. інт., віст. Медвідь	6. ст. стр. Листон
4. зв. Скала	7. Граб

І рій:

1. рой., ст. віст. Степ	8. ст. стр. Завзятий ☩
2. кул., віст. Семко ☩	9. ст. стр. Грунька
3. Жайворонок	10. Тріска ☩
4. віст. Тополя	11. Шпак інв.
5. Дубик	12. з. рой., віст. Грім

6. Деркач	III рій:
7. ст. стр. Вороний	1. рой., ст. віст. Перець
8. Щупак	2. кул. Розцвіт
9. Шлак, хв. ☩	3. Черемош —
10. Байда	4. Сосна
11. з. рой., вістун Грушка ☩	5. Вільчур
	6. ст. стр. Карий
	7. Соловейко
	8. Тихий, хв.
	9. Арсен
	10. з. рой. Огонь
	11. Бігун

II рій:

1. рой., ст. віст. Рута	
2. кул., віст. Ромко ☩	
3. ст. стр. Лончин	

¹ Цей список сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") передрукований із записного зошита К 2-2, стор. 13-15.

IV рій:

1. рой., вістун Хвиля ☙
 3. Хомік
 4. Підкова
 6. Кора
 7. Оріх, зв.
 2. кул., ст. стр. Дунай
 5. Кожух
 9. Лютий, дз.
 8. ст. стр. Заяць
 10. Горак
 11. з. рой. Мороз 12.
- Крига ☙

II чота (49)

1. чот. ком., бул. Марко
2. чот. вих., віст. Остап
3. чот. інт. Хрущ, ран.
4. чот. зв'яз. Хитрий
5. чот. сан. Левко

I рій:

1. рой., ст. віст. Кучерявий
2. Липа
3. Моряк
4. Ліщина, дз.
5. кул., ст. стр. Комар
6. Богдан
7. Чижик
8. Жовтий, дз. ☙
9. Човен, зв.
10. Рись
11. кул. Квітка

II рій:

1. рой., ст. віст. Сова, ран.
2. кул. Чайка
3. Капуста
4. Гірний
5. Шулак
6. Буйний
7. Смерека
8. Плашай, ран.

9. з. рой. Карпо
10. Слимак
11. віст. Яструб, дз.
12. Когут, дз.

III рій:

1. рой., вістун Зуб
2. кул., з. рой., віст. Зов
3. ст. стр. Крісовий
4. Свист
5. Різун
6. Ясень, ран.
7. Вихор
8. Троян
9. Жупан
10. Мирний
11. Прут

IV рій:

1. Рой., віст. Галайда
2. кул., ст. стр. Клен
3. Смик
4. Качан
5. Камінь
6. Птах
7. Вовк
8. Качур
9. Бульба
10. з. рой., віст. Топір

III чота (54)

1. чот. кр., ст. бул. Остап
2. чот. сан. Скала
3. харч. Біб
4. зв. Кліш, дз.

I рій:

1. рой., бул. Голий
2. кул. Верб
3. Заруба
4. Кос, ран.
5. Матрос, хв.
6. Говерля
7. Слабий

8. Соловій
9. Сміх, дз.
10. ст. стр. Рожа
11. Сливка, дз.
12. Олійник
13. з. рой., віст. Орко

II рій:

1. рой., ст. віст. Білий
2. кул. Квітка, ран.
3. Розцвіт, ран.
4. Явний
5. Боз, дз.
6. Береза, ран.
7. Тирса, дз.
8. Місяць, дз.
9. Вишня
10. Гризун, хв.
11. Чорний
12. з. рой., ст. віст. Степовий, ран.

III рій:

1. рой., ст. віст. Чумақ, ком.
2. кул. Журавель, хв.
3. Чапля

4. Буйгур
5. Мариняк
6. Гай
7. Ярий
8. Синиця
9. Корінь
10. Малий
11. Конар, зв.
12. з. рой. Шевчик

IV рій:

1. рой., ст. віст. Борсук
2. кул. Журба, упав
3. Мід
4. Гураль
5. Зозуля
6. Гора
7. Дон
8. Калиняк
9. Лоза
10. Стріла, ком.
11. Чемний
12. Морозенко
13. з. рой. Хмара, ран.
14. Мороз

11.

РЕЕСТР ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ ВІДДІЛУ 94А¹

Стан 31. 07. 1946

Псевдонім	рід зброї	число зброї	ск. аmun.	гранат
1. Ком. Б	Мозін	3324	40	
	Токар	2878	15	
2. Євген	МР	6937	100	2
	Токар	502	15	
3. Кивай	ПАШ	39275	100	1
	Р38.	7287	15	
4. Грім, Φ^2	ППШ	4276	130	1
	ФН. кал.765	432720	7	
5. Кучер.....	Мозін	6700	80	1
6. Олексій.....	Мавзер	6402	60	1
	Фроммер 765	37952	8	
7. Панас.....	Мозін	2174	60	1
8. Шугай.....	Мозін	3875	80	
9. Гак	ППС	ХГ 6900	100	
	Токар		15	
10. Лісовик.....	МРІ 43	1350	250	
	Фромер	41775	5	
1. Франц.....	ППШ	3196	70	
	4. збр. 765	307500	15	
2. Мартин.....	ППШ	368	100	
	ФН. кал. 635	837161	4	
3. Пісня.....	ППШ	972	90	
	Стр. 900	36411	10	

¹ Цей реєстр зброї сотні "Ударники" 4, 84а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), передруковуємо із записного зошита К 2-2, стор. 16-21. Оригінальна табеля мала 7 рубрик. Пропускаємо останню рубрику

4. Бігун	ППШ	3706	60	
5. Байрак хв	ППШ		120	
6. Зорян	Мозін	53012	40	1
7. Буркун	ППШ	577	70	
	П-38	3066	20	
8. Залізний	ППС		100	
	Токар		15	
1. Ванька	ППШ	5658	120	
	Р38	7297	10	
2. Лід	Мозін	3525	20	
3. Медвідь	нім. 10-ти зр.	3039	60	
4. Скала	Мозін	7345	40	1
1. Остап	ППШ	2570	50	
	Наган	873	12	
2. Семко	Дехтяр	2352	80	2
3. Жайворонок . . .	Мавзер	9441	70	
4. Тополя	Мозін	2317	50	
5. Дубик	Мавзер	9698	70	
6. Деркач	Мавзер	7977	40	
7. Вороний	Мавзер	1848	60	
8. Щупак	Мозін	1213	50	
9. Згода, зв.				
10. Грушка	Мозін	3614	50	
	Наган	551	10	
11. Шпак, ран. хв. .				

"Завваги", бо вона мала анотацію лише у двох випадках, яку переносимо у примітки.

² Завваги: ☞ 1. 9. 1946.

1. Рута.....	ППШ	611	100	1
2. Ромко	Дехтяр Р.38	127	250	
3. Лончин.....	Мозін	325	70	
4. Воробець	Мозін	2841	40	1
5. Сокіл.....	Дехтяр	536	250	1
6. Листок.....	Мозін	8488	20	1
7. граб.....	Мавзер	2201	60	1
8. Завзятий.....	Мозін	2613	50	
9. Грунька	Мозін	2906	40	
10. Тріска	Мавзер	2184	60	1
11. Шпак інв.....	ППШ	429	110	1
12. Байда	Мозін Наган	936	7	
13. Грім	Мозін	2430	40	1
1. Перець	МРБ	7551	80	1
2. Бігун.....	Дехтяр	6683	200	
3. Черемош.....	Мавзер	41656	55	
4. Сосна.....	Мавзер	5219	50	
5. Вільчур	Мавзер	4698	55	
6. Карий	Мавзер	7421	70	
7. Соловейко	Мозін	6838	80	
8. Тихий, хв.....				
9. Огонь.....	Мозін	313	40	
10. Арсен.....	Мозін	1372	40	

1. Хвиля	ППШ	921	100	
2. Дунай.....	Дехтяр	680	150	
3. Крига	Мавзер	119334	80	
4. Хомік	Мозін	6136	50	1
5. Підкова	Мозін	35228	60	
6. Кожух.....	Мозін	3327	30	
7. Кора	Мозін	1002	40	
8. Оріх.....	Мозін	1355	40	
9. Заяць	Мавзер	7345	30	
10. Горак.....	Мавзер	59054	20	
11. Лютий, дз				
12. Мороз	ППШ	1627	120	
	мадярка	133593	7	1
1. Марко	ППС	16717	60	
2. Остап	ППШ	415	110	2
3. Левко	Мавзер	3002	40	
4. Хрущ.....	Мозін		40	
5. Хитрий.....	Мавзер	31301	50	
1. Кучерявий . . .	ППШ	373	80	1
	Парабеля			
2. Липа	Цехтяр	22881	220	
3. Моряк.....	Мозін	9390	40	
4. Жовтий	Мозін	37712	30	
5. Ліщина	Мозін	4985	50	1
6. Комар.....	Дехтяр	564	220	
7. Богдан	Мозін	7661	37	
8. Чижик	Мозін	7278	45	

9. Човен	Мавзер	4758	30	
10. Рись	Мавзер	739	20	
11. Дубовий, зв. . .				
1. Сова, ран. хв. . .	ППШ	8992	100	1
2. Чайка	Мозін	151	130	1
3. Гірний	Мозін	3625	30	
4. Капуста	Мозін	1320	60	1
5. Шуляк	Мозін	3211	30	
6. Плашай, ран. хв.	Мозін			
7. Буйний	Мавзер	7172	80	1
8. Смерека.....	СКТ	519	70	1
9. Когут, дз.....	Мавзер	752	10	
10. Слимак....	Мозін	1507	10	
11. Карпо	Мозін	6043	70	1
1. Зуб.....	ППШ	1941	70	1
2. Зов.....	МД 42	9107	600	
3. Свист	Мавзер	5371	70	
4. Різун	Мозін	271	60	1
5. Крісовий.....	Мавзер	3991	90	1
6. Вихор.....	Мозін	2559	70	
7. Ясень, ран. хв. ³				
8. Мирний	Мозін	6889	80	1
9. Прут	Мозін	3178	20	
10. Жупан.....	Мозін	5287	70	
11. Троян	Мозін	524	50	

³ Завваги: сан. пункт — без кріса

1. Галайда	ППШ	629	140	1
2. Клен	Дехтяр	362	400	2
3. Камінь	Мозін	3227	50	2
4. Смик	Мозін	2205	70	
5. Птах	Мавзер	5581	100	1
6. Вовк	Мавзер	4262	100	1
7. Качур	Мозін	6183	60	
8. Бульба	Мозін	5753	70	
9. Качан	Мозін	3634	50	1
10. Топір	Мозін	7579	70	1
1. Остап	ППС	6139	100	
2. Скала	Мозін	3012	70	1
3. Біб	Мозін	346	20	1
4. Кліщ	Мозін	6353	50	1
1. Голий	ППШ	2555	130	
2. Верба	Дехтяр	7031	140	
3. Заруба	Мавзер	5658	100	
4. Кос	Мозін	2351	50	
5. Матрос, хв. . . .	Мозін	444	50	
6. Говерля	Мавзер	3188	100	
7. Слабий	Мозін	7000	60	
8. Соловій	Мавзер	29296	100	
9. Сміх	Мозін	7017	90	
10. Рожа	Мозін	2342	40	
11. Сливка	Мозін	4075	50	
12. Олійник	Мавзер	67204	60	
13. Орко	ППШ	2801	120	
Парабеля				

1. Білий.....	ППШ	6748	100	
2. Квітка.....	Дехтяр	717	420	
3. Розцвіт.....	Токар	1141	8	1
	Мавзер	2073	40	
4. Явний.....	Мавзер	3834	30	
5. Боз.....	Мавзер	2334	30	
6. Береза	Мавзер	2940	50	
7. Тирса.....	Мавзер	1389	50	
8. Місяць	Мавзер	25077	120	1
9. Вишня.....	Мавзер	3891	35	
10. Гризун, хв	Мавзер	7547	60	1
1. Чорний, зв				
2. Степовий.....	ППШ	4133	100	
1. Чумак, хв.....	ППШ	6696	100	2
2. Журавель, хв. ...	Дехтяр	630	200	1
3. Чапля.....	Мозін	7140	70	1
4. Буйтур	Мозін	3371	25	
5. Мариняк.....	Мозін	1755	60	1
6. Гай	Мозін	7715	70	1
7. Ярий	Мавзер	9299	90	1
8. Синиця	Мавзер	7766		25
9. Корінь	Мавзер	4576		100
10. Малий.....	Мавзер	1032	50	2
11. Конар	Мавзер	6808		25
12. Шевчик	Снайпер	7322		67
(російський)				
1. Борсук.....	ППШ	510	100	1
2. Журба.....	СКТ	2482	54	1

3. Мід.....	Дехтяр	154	400
4. Гураль.....	Мозін	982	40
5. Зазуля.....	Мавзер	40125	40
6. Гора.....	Мозін	999	50
7. Дон.....	Мавзер	6526	100
8. Калиняк.....	Мавзер	6232	100
9. Лоза.....	Мозін	16951	90
10. Стріла, с. пункт .	Мозін	6773	60
1. Чемний	Мозін	4829	50
2. Морозенко	Мозін	580	50
3. Хмара		3974	70

12.

[СТАН НЕПРИСУТНІХ У ВІДДІЛІ 94А]¹

Реєстр дезертирів, вд. 94А

1. Барабан — Ділий Ілько, ур. 17. 6. 1922, Жетвори, дз. 12. 45.	8. Скакун — 6. 5. 46 Голучків, V район, Забленький Михайло, ур. [...]
2. Лебідь — Найчик Іван, ур. 19. 6. 1925, Кречкова, дз., долучив.	9. Сливка — (Крутий), дз., V-р.
3. Зимний — сан., дз. 12. 1945.	10. Яструб — дз. 22. 07. 46.
Лютий — дз.	11. Рибак — Ямна Горішня, дз. застр. П.Ж. 9. 10. 46 р.
4. Комар — Коваль Степан, ур. 27. Трушевичі, дз. 8. 4. 46.	12. Семен — дз. 12. 07. 46, Вітошин ... — Брилинці.
5. Терен — Князь Михайло, ур. 6. 3., 6. Бортевичі, дз. 8. 4. 46.	13. Когут — дз. 5. 08. 46, Бабінон Ілько, ур. 15. 08. 26.
7. Грізний — дз. Аксманичі.	14. Жупан — дз[?] 12. 8. 46.
	15. Дон — дз[?] 12. 8. 46.

Хворі:

1. Чорний — Сільце (був арештований).	4. Шпак — Тростянець, розстріляний 29. 9. 46.
2. Тихий — Ямна Дол.	5. Матрос — Лучичі.
3. Журавель — V район — Нанова, долучив.	6. Гризун — Лучичі.
	7. Канарок — Посада Риб[отицька]
	8. Перевій

Дз. — з вд. 956:

1. Сокіл — Гладьос Осип, ур. 20. 5. 1927, Манова із Розпут., дз. 27. 7. 46.	3. Оріх — Саба Волод., ур. 30. 6. 1920, Фредропіль, дз. 25. 7. 46.
2. Тополя — Бачовський Володимир, ур. 8. 3. 1929, Корман[ичі]	4. Клен — Силипа Василь, 1929, Вітошинці, дз. 28. 7. 46.
	5. Сірко — Голод Павел, ур. 14. 2. 27, Макова, дз. 5. 8. 46.

Постій 14. 8. 46

Одержав: Гак. Бурлака

- ч. 11 Рибак — аастрілений П.Ж. 9. 10. 46.²
ч. 3 Хворі — Журавель — долучив.
ч. 4 Хворі — Шпак — розстріляний 19. 9. 46.

СТАН НЕПРИСУТНІХ У ВД. НА ДЕНЬ

30. 09. 46

хворі і ранені:

1. Шпак, розстр. 19. 9. 46	3. Семен
2. Тихий	4. Когут
3. Плашай	5. Жовтий, ☩
4. Ясель	6. Ліщина, ☩
5. Матрос	7. Слимак —
6. Гризун	8. Сливка, ☩
7. Журавель, дол.	
8. Буркут	

звільнені

1. Човен 23. 9. на підст. стану
здоров'я

дезерція:

1. Лютий, ☩
2. Яструб, ☩

пропавші без вістки

1. Грім 1. 9. 46, Ямна Гор.

¹ Першу частину цих списків з 24. 8. 1946 р., з додатком ще 3 прізвищ пізніше, передруковуємо з окремого аркуша паперу, який був між документами сотні. "Стан несприсутніх" з 30. 9. 1946 і з 31. 10. 1946 р. передруковуємо із записного зошита К 2-2 стор. 25,

² Ці три прізвища дописані іншою рукою; дати пізніші, як первісного списка.

СТАН НЕПРИСУТНІХ У ВД. НА **31. 10. 46:**

хворі і ранені:

1. Тихий
2. Плашай
3. Ясень
4. Матрос
5. Гризун
6. Розцвіт
7. Кучер
8. Степовий
9. Кос
10. Береза
11. Арсен
12. Пісня

дезерція:

1. Лютий
2. Яструб
3. Ліщина
4. Сливка
5. Прут
6. Кліщ
7. Боз
8. Місяць
9. Тирса
10. Сміх -
- 11.....

зловлені:

1. стр. Журба

звільнені:

1. Канар

2. Оріх

18

37

38

138*

13.

СТАН ВІДДІЛУ 94А НА ДЕНЬ 10.11.19461

ПОЧОТ:(18)

1. кр. вд., хор. Б[урлака]	10. ПЖ, вістун Лісовий
2. сан., ст. бул. Кивай	11. ПЖ, віст. Франц
3. вих., бул. Євген	12. ПЖ, віст. Мартин
4. ком. ПЖ, бул. Гак	13. ПЖ, ст. стр. Пісня
5. реф., ст. віст. Білий	14. ПЖ, ст. стр. Байдак
6. зв., ст. стр. Олексій	15. ПЖ, Кавун
7. зв., ст. стр. Панас	16. ПЖ, Зорян
8. зв. Кучер, ран.	17. інстр., ст. бул. Залізний, ком.
9. зв. Шугай	18. Бунч. Буркун

* Мабуть стан сотні на день 31.10.1946.

¹ Цей список сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), передруковуємо із записного зошита К 2-2, стор. 26-28.

I ЧОТА (39) (37) 35²

1. чот., ст. бул. Ванька
2. сан. вістун Лід
3. Інт., віст. Медвідь
4. зв., Скала

I рій:

1. рой., ст. віст. Степ
2. кул. Деркач
3. Жайворонок, ран.
4. вістун Тополя
5. Дубик
6. ст. стр. Вороний
7. Щупак, ком.
8. Байда

Прій:

1. Рой., ст. вістун Рута, хв.
2. кул. Воробець
3. ст. стр. Лончин
4. ст. стр. Листок
5. ст. стр. Грунька
6. Граб
7. ст. стр. Лист

II ЧОТА: (40) (38)

1. чот. бул. Марко
2. сан. Левко
3. інт. Хрущ
4. зв. Хитрий

I рій:

1. Рой., ст. вістун Кучерявий
2. кул. Квітка
3. Ліпа
4. Моряк
5. ст. стр. Комар
6. Богдан

8. з. рой., вістун Грім

III рій:

1. рой., ст. віст. Перець
2. Бігун
3. Сосна
4. Вільчур, хв.
5. ст. стр. Карий, ☙
6. Соловейко
7. Арсен, дз.
8. з. рой. Огонь
9. Розцвіт, ран.

IV рій:

1. з. рой., ст. стр. Заяць
2. кул., ст. стр. Дунай
3. Хомік
4. Підкова
5. Кожух
6. Кора
7. Горак
8. Лемко
1. Тихий, III рій, хв.
2. Лютий, IV рій, дз.
7. Чижик, хв.
8. Рись

II рій:

1. Рой., ст. віст. Сова
2. кул. Чайка
3. Капуста
4. Гірний, хв.
5. Шулак
6. Буйний
7. Смерека, хв.
8. Плашай, ран.
9. Слимак, ком.
10. з. рой., віст. Карпо

3 Цифрами подано чисельний стан чоти, мабуть, на початку жовтня, на кінці жовтня і в день написання звіту — 10. 11. 1946.

III рій:

1. Рой., віст. Зуб
2. кул., з. рой., віст. Зов, хв.
3. ст. стр. Крісовий
4. Свист
5. Різун
6. Ясень
7. Вихор
8. Троян
9. Мирний

III ЧОТА (43) (40)

1. Чот., ст. бул. Остап, хв.
2. сан. Скала
3. зв. Чемний, хв.
4. інт. Гора

I рій:

1. рой. бул. Голий, пер.
2. кул. Говерля
3. Явний
4. Кос, ран.
5. Мариняк
6. Олійник
7. Заруба
8. Вишня
9. Соловій, ком.
10. з. рой., Зазуля

II рій:

1. рой., ст. вістун Борсук
2. Кул. Верб
3. Береза
4. Слабий, ком.
5. Біб, сан.
6. Гураль
7. Лоза
8. з. рой., ст. віст. Степовий, ран.
9. вістун Остап, ♣ 16. 11.

IV рій:

1. рой., вістун Галайда
2. кул. Камінь
3. Сміх
4. Качан, ком.
5. Птах
6. Вовк
7. Качур, хв.
8. Бульба, дз.
9. з. рой., віст. Топір
1. Яструб, II рій, дз., ♣
2. Бульба, дз.

III рій:

1. рой., ст. віст. Чумак
2. кул. Мід
3. Шевчик
4. Чапля
5. Синиця
6. Гай
7. Корінь
8. Ярий
9. Малий
10. з. рой., віст. Орко

IV рій:

1. рой. Мороз
2. кул. Журавель
3. Буйтур
4. Морозенко, дз.
5. Дон
6. Калиняк
7. Стріла
8. з. рой. Хмара
9. Гризун, хв.
1. Матрос, II рій, дз., ♣
2. Гризун, I рій, дз.
1. Сорока, з. вд. 96а, ♣
2. Жайворонок, з. вд. 96а
- 3.
- 4.

ВИБУЛИ:

1. Прут, дз. 23. 9. 46
2. Клен, дз. 23. 9. 46
3. Жупан, дз. 23. 9. 46
4. Шпак, зв. 9. 11. 46
5. Голий, перен. 19. 11. 46

8	9	10	11	12	13
1	2	46	—	—	1
—	—	7	—	—	—
2930	4750	200			

6. Тихий
7. Лютий
8. Яструб
9. Матрос
10. Гризун, не подано у звіт
11. Морозенко
12. Остап, ☛ 16. 11. 46

1	2	3	4	5	6	7
34	62	2	—	12	32	19
62	85	—	—	130	МГ	—
— 5500	4500	185	— —	— —	— 4	

14.

СТАН ВІДДІЛУ 94А НА ДЕНЬ 21. 12. 1946¹

ПОЧОТ: (18) 15-3 (1 : 127)²

1. к-р вд. хор. Б[урлака]
2. сан. ст., бул. Кивай
3. вих., бул. Євген
4. к-р П.Ж., бул. Гак, ран.
5. реф. СБ, ст. віст. Білий
6. зв. ст., стр. Олексій
7. зв. ст., стр. Панас
8. зв. Кучер, ран.
9. зв. Шугай
10. П.Ж., вістун Лісовий
11. П.Ж., віст. Франц
12. П.Ж., віст. Мартин
13. П.Ж., ст. стр. Пісня, сан.
14. П.Ж., ст. стр. Байдак
15. П.Ж. Кавун
16. П.Ж. Зорян
17. інстр. ст. бул. Залізний, ком.
18. бунч. Буркун

І ЧОТА (35) 33-2

1. чот., ст. бул. Ванька
2. сан., віст. Лід
3. інт., віст. Медвідь
4. зв'язк. Скала

І рій

1. рой., ст. віст. Степ
2. кул. Деркач
3. стр. Хомік
4. стр. Дубик
5. віст. Тополя
6. стр. Байда
7. ст. стр. Воронний
8. стр. Шупак
9. стр. Підкова
10. ст. стр. Заяць
11. стр. Жайворонок

¹ Цей список сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), був оригінально зроблений на двох лінійованих картках, вирваних із зошита. Запис зроблено зеленим олівцем з додатками хемічним олівцем на перших двох сторінках і хемічним олівцем на 3-4 сторінках.

² Перші цифри подають числовий стан почоту сотенного, дальші — 1:127 — числовий стан сотні, зн. командир і 127 вояків.

II рій

1. рой., ст. віст. Рута
2. кул. Граб
3. стр. Лончин
4. стр. Воробець
5. ст. стр. Грунька
6. стр. Листок
7. стр. Лемко
8. стр. Горак
9. стр. Соловейко
10. зас. рой., віст. Грім

III рій

1. рой., ст. віст. Перець
2. кул., ст. стр. Дунай
3. стр. Бігун
4. стр. Сосна
5. стр. Кора
6. стр. Кожух
7. ст. стр. Лист
8. стр. Вільчур
9. стр. Розцвіт (ран.)
10. з. рой. Огонь

II чота (1: 37)

1. чот., бул. Марко
2. сан. Левко
3. інт. Хрущ
4. зв'язн. Хитрий

I рій

1. рой., ст. віст. Кучерявий
2. кул. Чайка
3. стр. Моряк
4. ст. стр. Комар
5. стр. Богдан
6. стр. Чижик
7. стр. Рись
8. з. рой. Липа

II рій

1. рой. ст., віст. Сова
2. кул. Квітка
3. стр. Капуста (ран.)
4. стр. Гірний (хв.)
5. стр. Шулак
6. стр. Буйний
7. стр. Смерека (хв.)
8. стр. Слимак
9. з. рой., віст. Карпо

III рій

1. рой., віст. Зуб
2. кул., з. рой. Зов
3. ст. стр. Крісовий
4. стр. Свист
5. стр. Різун
6. стр. Ясень
7. стр. Пугач, Вихор
8. стр. Троян
9. стр. Мирний

IV рій

1. рай., віст. Галайда
2. кул., з. рой. Топір
3. стр. Камінь
4. стр. Смик
5. стр. Качан
6. стр. Птах
7. стр. Вовк
8. стр. Качур (хв.)

III чота

1. чот., ст. бул. Остап
2. сан. Скала
3. інт. Гора
4. зв. Чемний

ІІ рій

1. рой., ст. віст. Борсук
2. кул. Верб
3. стр. Бук
4. стр. Чапля
5. кул. Мід
6. стр. Ярій (хв.)
7. стр. Гай
8. стр. Журавель
9. стр. Корінь
10. стр. Кос (ран.)
11. з. рой., стр. Зозуля
12. стр. Біб (хв.) дол. 21. 11.
13. з. рой. Орко

ІІІ рій

1. рой. Мороз
2. кул. Буйтур
3. стр. Калиняк
4. стр. Дон (дз. 2. 1)

І рій

1. рой., ст. віст. Чумак
2. кул. Говерля
3. стр. Явний
4. стр. Мариняк
5. стр. Вишня
6. стр. Береза
7. стр. Гураль (відл.)
8. стр. Малий
9. стр. Соловій
10. стр. Заруба (зв.)
11. з. рой., ст. віст. Степовий
(дол. 2. 2), (ран.)

5. стр. Стріла
6. стр. Синиця
7. стр. Олійник
8. стр. Слабий
9. стр. Лоза
10. з. рой. Хмара

15.

СТАН ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ Ш ЧОТИ НА ДЕНЬ 11. 3. 1947

ЗВІТ К-РА ЧОТИ ОСТАПА¹

ч.п. Псевдонім	Рід зброї	ч. зброї	стан амуніції	стан гран.	стан пістолі	Вистріляна амуніція
1. Остап	. П.П.С.	6139	100	—	Мадяр-	30
2. Чемний . .	Мозін	1974	40	—	—	10
3. Гура	Мозін	6353	80	—	—	15
4. Чумак . . .	. П. П. III.	6696	170	—	—	60
5. Говерля . .	. кул.	717	320	1	—	110
6. Мариняк . .	Мозін	1755	110	—	—	40
7. Вишня . . .	. Мозін	3891	50	—	—	—
8. Соловій . .	. Мавзер	29296	60	—	—	60
9. Біб	Мозін	246	50	1	—	50

¹ Звіт зроблений на окремій картці з власноручним підписом чот. Остапа.

10. Зозуля	Мавзер	8532	100	1	—	20
11. Мороз	П.П.Ш.	1627	100	—	—	70
12. Мід	кул.	6117	300	1	—	150
13. Чапля	Мавзер	5658	50	—	—	30
14. Кос	Мавзер	8468	30	—	—	—
15. Береза	Мозін	6712	70	1	—	—
16. Сорока	Мавзер	5213	70	—	—	5
17. Журавель	Мозін	3974	60	—	—	42
18. Орко	П.П.Ш.	2801	100	—	—	20
					Пар.*	20
19. Верба	кул.	1942	300	2	—	150
					Фран.**	150
					4 шт.	
20. Слабий		6700	70	1	—	30
21. Пасинок	Мозін	998	85	—	—	5
22. Лоза	Мавзер	1695	60	—	—	35
23. Синиця	Мавзер	6677	100	—	—	—
24. Хмара	Снайпер	7322	90	1	—	—
25. Степовий	П.П.Ш.	4133	57	—	—	40
26. Буйтур	Кул.	731	330	1	—	90
27. Гай	Мозін	4715	90	—	—	7
28. Малий	Мавзер	1032	90	1	—	20
29. Олійник	Мозін	3324	90	1	—	10
30. Ярій	Мавзер	6526	70	—	—	20
31. Корінь	Мавзер	4571	70	1	—	20
32. Скала	П.П.Ш.	415	100	—	—	20
33. Бук	Мозін	6575	70	—	—	20
34. Гураль	Мозін	982	80			

Постій 11.3. 1947 р.

ОСТАП

* Парабеля 1627 (ам. 15)

** Фран. 116966 4 шт.

[СТАН ВІДДІЛУ 94А НА ПОЧАТКУ КВІТНЯ 1947]¹**ПОЧОТ:**

1. Ком. Б[урлака]
2. Кивай
3. Євген
4. Білий
5. Гак
6. Лісовик
7. Мартин
8. Франц
9. Пісня
10. Кавун
11. Байдак
12. Зорян
13. Панас
14. Шугай
15. Кучер
16. Буркун

П ЧОТА: 47 (43-4)

1. Марко
2. Лід
3. Медвідь
4. Хрущ
5. Хитрий

І рій:

1. Кучерявий
2. Чайка
3. Моряк
4. Комар
5. Богдан
6. Чижик
7. Рись
8. Липа
9. Лист
10. Огонь

II рій:

1. Сова
2. Квітка
3. Капуста
4. Шулак
5. Буйний
6. Слимак
7. Байда Воронний
8. Смерека
9. Левко
10. Підкова, ☙ 11. 04. 47
11. Карпо
12. Гірний
13. Хрущ

¹ Цей список вояків сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Шигельського, не має заголовка і дати. В самому списку зустрічаємо дві дати: 11 квітня 1947 (дата смерті двох вояків) і такий підзаголовок: "Ранені за березень 1947." Остання дата вказує, що список зроблений у квітні, можливо після 11 квітня 1947. В кожному разі список не стосується кінця місяця, бо тоді сотня мала 1 плюс 109 вояків (*див.* "Зіставлення стану відділу за час від 30. 11. 1946 до 30. 5. 1947", док. 25); тим часом підсумки на кінці списку подають інший числовий стан сотні. Списки були зроблені хемічним олівцем на 2 картках — половинка та чвертка картки з рахункового зошита.

III рій:

1. Зуб
2. Крісовий
3. Зов
4. Свист
5. Різун
6. Ясень
7. Пугач
8. Троян
9. Мирний
10. Сосна
11. Хомік
12. Граб

IV рій:

1. Галайда
2. Топір
3. Камінь
4. Смик
5. Кочан
6. Птах
7. Вовк
8. Соловейко
9. Оріх
10. Качур, ☙ 11. 04.47
11. Скала

III ЧОТА 42 (43)

1. Остап
2. Гора
3. Заяць
4. Чемний

I рій:

1. Рута
2. Верб
3. Слабий
4. Вишня дз.
5. Соловій
6. Листок
7. Грунька

8. Олійник
9. Біб
10. Горак
11. Дунай
12. Грім
13. Мручко

II рій:

1. Чумак
2. Говерля
3. Мариняк
4. Кос
5. Береза
6. Сорока
7. Журавель
8. Бук
9. Степовий

III рій:

1. Мороз
2. Мід
3. Чапля
4. Калиняк
5. Лоза
6. Синиця
7. Деркач
8. Вільчур
9. Хмара
10. Байда

IV рій:

1. Орко
2. Буйтур
3. Гай
4. Малий
5. Дунай
6. Корінь
7. Воробець
8. Зозуля
9. Гураль
10. Скала

ВПАЛИ:²

1. Ванька
2. Степ
3. Перець
4. Борсук
5. Тополя
6. Жайворонок
7. Дубик
8. Бігун
9. Кожух
10. Явний
11. Олексій
12. Лончин

[ДОДАТКОВІ

1. Хомік, 2
2. Воронний, 2
3. Граб, 2
4. Горак, 3
5. Шпак
6. Грім, 3 — 1
7. Дунай, 3 — 1
8. Сосна, 3
9. Кора, 3
10. Розцвіт, 3
1. Панас, долуч.
2. Смерека
3. Зозуля, долуч.
4. Гураль
5. Качан, долуч.
6. Журавель, долуч.
7. Ярій, долуч.
8. Соловій, долуч.
1. Лемко

РАНЕНІ: за 3. 1947

1. Лемко	
2. Скала	
3. Щупак	
4. Підкова	
5. Деркач	
6. Бук	
7. Франц	
Поп. стан	1 : 124
впало	12
	1 : 112
долучили	3
	1 : 115
присутніх	1 : 89
неприсут.	— 26

ЗАПИСИ]³

2. Скала, ран.
3. Щупак

ХВОРІ І РАНЕНІ:

1. Гак	
2. Кучер	
3. Качур	
4. Гірний, ар.	
5. Лемко	
6. Скала	
7. Щупак	
8. Франц	
113 —	3 — 113
1 :	124 — 12
	1 : — 112
	— 26
	1 : 86

² Нижче подані списки впалих та ранених і зведення місячного стану були зроблені на першій сторінці чверть-карти. Вони стосуються березня 1947.

³ Нижче подані списки стосуються, мабуть, квітня 1947.

СЛАВА УКРАЇНІ!!!

ГЕРОЯМ СЛАВА!!!

СПИСОК ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ Ш ЧОТИ

Звіт Остапа з 2. 4. 1947 року¹

	Рід зброї	ч. зброї	стан амун.	стан гранат	вистріляна амуніція
1.	Остап..... П.П.С.	6139	100	—	—
2.	Заяць..... Мозін	6136	100	1	—
3.	Гора..... Мавзер	8532	70	—	—
4.	Чемний..... Мозін	1977	40	—	—
5.	Рута..... П.П.Ш.	611	120	1	60
6.	Верб..... Дехтяр	688	235	2	70
7.	Слабий..... Мозін	6700	100	1	15
8.	Вишня..... Мозін	3891	100	—	—
9.	Соловій..... Мавзер	29296	100	—	—
10.	Листок..... Дехтяр	127	235	1	25
11.	Олійник..... Мозін	3324	90	1	10
12.	Грунька..... Мозін	2906	100	—	—
13.	Горак..... Мозін	3321	100	—	—
14.	Біб..... Мозін	246	100	1	—
15.	Чумак..... П.П.Ш.	6669	70	—	—
16.	Говерля..... Дехтяр	717	280	1	70
17.	Мариняк Мозін	1755	70	1	10
18.	Кос..... Мозін	6353	50	—	—
19.	Береза..... Мозін	9082	70	—	—
20.	Сорока..... Мавзер	5219	90	—	—
21.	Журавель . . . Мозін	3371	60	—	—
22.	Бук..... Мозін	3974	80	—	—
23.	Степовий . . . П.П.Ш.	4133	70	—	—
24.	Мороз..... П.П.Ш.	1627	100	—	3
25.	Мід..... Дехтяр	6117	235 ²	1	97
26.	Чапля..... Мавзер	6558	45	—	11
27.	Калиняк Мозін	959	65	—	10
28.	Байда..... П.П.Ш.	1731	120	1	30

¹ Оригінал цього списку зроблений у формі накресленої таблиці. Останню рубрику таблиці: "Завваги" ми припускаємо, бо була там лише одна замітка, яку подаємо у примітках.

² Заввага: 60 штук здобув для кулемета.

29. Лоза	Мавзер	16951	75	—	—
30. Вільчур	Мавзер				
31. Деркач	Мозін	1213	45	—	—
32. Синиця	Мавзер	7766	85	—	15
33. Хмара	Снайпер	7322	70	1	5
34. Орко	П.П.Ш.	2801	100	—	—
35. Буйтур.....	Дехтяр	731	240	—	110
36. Гай.....	Мозін	4844	80	—	12
37. Малий.....	Мавзер	1032	90	—	5
38. Воробець . . .	Мавзер	3201	60	—	—
39. Корінь	Мавзер	4576	60	—	—
40. Ярий.....	Мавзер	9299	70	1	—
41. Зазуля.....	П.П.Ш.	719	70	1	—
42. Скала	П.П.Ш.	415	100		

СПИСОК ПІСТОЛЬ ІІІ ЧОТИ

ч.п	Псевдо	рід зброї	ч. зброї	стан аmun.	стан гранат	вистріляно аmunіції
1.	Остап	мадярка	33593	9		
2.	Заяць	наган	373	10		
3.	Рута	наган	456	14		
4.	Чумак.....	токар	1141	8		
5.	Мороз.....	вальтер	152542	12		
6.	Орко	парабеля	162	10		
7.	Верба	мадярка	116966	4		
8.	Байда	кольт	32	5		

Постій 2.4. 1947 року

18.

СТАН ЗБРОЇ І АМУНІЦІ ІІ ЧОТИ

ч.п	Псевдо	Рід зброї	ч. зброї	стан аmun.	стан гранат	вистріляно аmunіції
І рій						
1.	Кучерявий . . .	П.П.Ш.	373	35	1	70
3.	Моряк.....	К.Д.	228881	180	1	90
2.	Чайка.....	Мозін	9390	40	—	20

4. Чижик.....	Мозін	7278	40	—	15
5. Рись.....	Мозін	1317	30	—	5
6. Комар	Мозін	3008	30	1	10
7. Бодьо	Мозін	4985	35	—	12
8. Липа.....	Мозін	3154	80	—	10

ІІ рій

1. Сова.....	П.П.Ш.	8592	100	1	—
2. Квітка.....	К.Д.	151	180	—	—
3. Капуста.....	Мозін	3625	50	1	—
4. Пулак	Мозін	3211	35	—	12
5. Слимак.....	Мозін	1320	35	—	7
6. Буйний	Мавзер	7172	30	—	15
7. Смерека	рос. зарядка	519	120	1	—
8. Левко.....	Мавзер	3002	15	—	—
9. Карпо.....	Мавзер	6232	35	1	—

ІІІ рій

1. Зуб.....	П.П.Ш.	1911	100	1	—
2. Крісовий	К.Д.	654	230	1	50
3. Свист	Мавзер	5371	70	—	5
4. Різун.....	Мозін	206	50	1	5
5. Ясень	Мозін	580	80	—	—
6. Мирний.....	Мозін	6899	80	—	6
7. Пугач.....	Мозін	2599	35	—	—
8. Троян	Мозін	524	40	—	7
9. Зов.....	Мозін	3691	80	1	5

ІV рій

1. Галайда	П.П.Ш.	629	70	2	20
2. Топір	К.Д.	362	250	1	100
3. Камінь.....	Мозін	3221	50	1	5
4. Смик.....	Мозін	6183	50	—	10
5. Птах.....	Мавзер	6581	50	1	—
6. Вовк.....	Мавзер	4262	60	—	5
7. Качан.....	Мозін	3634	60	1	10

¹ Цей список зброї й амуніції другої чоти сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), був виготовлений на 2 сторінках з рахункового зошита. Він не має дати. Походить правдоподібно з квітня 1947 р.

19.

[НАКАЗИ СОТЕННОГО "БУРЛАКИ" ПРО СЛУЖБУ В СОТНІ]

"Лемко"

94а

НАКАЗ Ч. 7 (41)

I. Служба на день 30. 04. 1947:

Черговий підстаршина по сотні — рой., віст. Орко.

Черговий стрілець по сотні — стр. Мариняк.

II. Стр. Мручко приділений до першого роя третьої чоти; Стр. Коваль до третього роя третьої чоти.

Постій, 30. 04. 1947.

/—/Бурлака

* * *

"Лемко"

94а

НАКАЗ Ч. 8 (42)

I. Служба на день 01. 05. 1947:

Черговий підстаршина по сотні — рой., віст. Зуб.

Черговий стрілець по сотні — стр. Мирний.

II. Служба на день 02. 05. 1947:

Черговий підстаршина по сотні — рой. ст. віст. Чумак.

Черговий стрілець по сотні — стр. Гураль.

III. Служба на день 03. 05. 1947:

Черговий підстаршина по сотні — рой. віст. Галайда.

Черговий стрілець по сотні — стр. Качала.

Постій, 1.5. 1947.

/—/Бурлака

¹ Ці два накази, ч. 7 (41) і 8 (42) з 30 квітня і 1 травня 1947 р., збереглися на окремому аркуші лінійованого паперу із зошита.

20.

СТАН ВІДДІЛУ 94А НА ДЕНЬ 01. 05.1947 ¹

ПОЧОТ 14

1. К-дир Б[урлака]
2. ст. б. Кивай
3. бул. Євген
4. бул. Гак
5. ст. віст. Буркун
6. ст. віст. Білий
7. зв. ст. стр. Панас
8. зв. Шугай
9. ПЖ, віст. Лісовик
10. ПЖ Мартин
1. ст. стр. Пісня
2. ст. стр. Байдак
3. Кавун
4. Зорян

47 — П ЧОТА — 46

1. чот., бул. Марко
2. Лід
3. Медвідь
4. Хитрий, пер. 30. 5. (ББ, або до СБ)
5. Скала

I рій

1. Кучерявий
2. Чайка
3. Моряк
4. Комар
5. Богдан
6. Чижик
7. Рись, дз.
8. Липа
9. Лист
10. Огонь

П рій

1. Сова
2. Квітка
3. Буйний, п. ББ 30. 5.
4. Шулак
5. Капуста, дз.
6. Слимак, дз.
7. Воронний
8. Хрущ
9. Левко
10. Карпо
1. Смережа, л. 28. 5.

III рій

1. Зуб
2. Крісовий
3. Зов
4. Свист
5. Різун
6. Ясень
7. Граб
8. Хомік
9. Сосна
10. Пугач
11. Мирний
12. Троян, зв. Шпак

IV рій

1. Галайда
2. Топір
3. Камінь
4. Смик
5. Качан, дз.
6. Птах
7. Вовк
8. Соловейко

¹ Цей реєстр сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), був зроблений на картці рахункового зошита, який був зложений вдвоє, 4 стор. запис зроблений хемічним олівцем.

9. Оріх

10. Скала

48 —III ЧОТА —47(41)

1. Остап

2. Скала

3. Гора

4. Лемко

5. Заяць

6. Чемний

I рій

1. Рута

2. Верб

3. Слабий

4. Соловій

5. Дунай

6. Листок

7. Грунька

8. Олійник

9. Біб

10. Шпак, Горак, дз. 11. 5.

11. Грім

12. Мручко [?]

13. Сливка

II рій

1. Мороз

2. Мід

3. Чапля

4. Калиняк

5. Лоза

6. Синиця

7. Деркач

8. Журавель

9. Байда

10. Хмара

11. Зорян

III рій

1. Орко

2. Говерля

3. Мариняк

4. Кос, дз. 11. 5.

5. Береза

6. Сорока

7. Вільчур

8. Бук

9. Коваль

10. Степовий

IV рій

1. Чумак

2. Буйтур

3. Гай

4. Малий

5. Ярій

6. Корінь

7. Воробець

8. Гураль

9. Зозуля

10. Розцвіт, ☼ 16 ?

1. Смерека, V Куш

2. Розцвіт, Тисова

Заг. стан 1 : 108

Присутніх 1 : 105

ВПАЛИ

1. Кучер, 11. 04. 1947

2. Підкова, 11. 04. 1947

3. Качур, 11, 04, 1947

4. Щупак, 11. 04. 1947

5. дз. Вишня, 17. 04.

1. д. Вир

2. д. Сопран

3. зв. Потоп

4. Славко

5. Береза

6. Снігур

7. Вихор

8. Івась

9. Глинка

10. к-р Лісовик

† 9 оп
 † 3 кп
 12
 БСБ 18
 Кз 5
 35
 † 10
 45

14 почот
 45 (збиранина)
 46 II чота
 41 III чота
 146 Стан відділу
 (146 чоловік)

21.

СЛАВА УКРАЇНІ!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

СПИСОК ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ II ЧОТИ

ч.п	Псевдо	Рід зброї	Ч. зброї	Стан амуніції	Стан гран.	Вистрільна аmun.	Здобута
(2. 5. 1947)							
1.	Кучерявий . . .	П.П.Ш.	373	70	2	20	—
2.	Моряк.....	К.Д.	22881	220	—	135	50
3.	Чирик	Мозін	7278	35	—	20	12
4.	Рись.....	Мозін	1317	50	—	15	—
5.	Комар.....	Мозін	3008	35	1	35	—
6.	Бодьо	Мозін	4985	35	—	8	—
7.	Лист.....	П.П.Ш.	5658	110	1	10	—
8.	Липа	Мозін	3244	60	—	10	—
9.	Вогонь.....	М.К.Б.	4551	130	1	15	—
10.	Сова	П.П.Ш.	8592	100	1	10	—
11.	Буйний	К.Д.	151	250	1	110	—
12.	Квітка	Мавзер	7172	20	1	10	20
13.	Шулак.....	Мозін	3211	40	—	10	25
14.	Капуста	Мозін	3625	50	1	10	15
15.	Слимак.....	Мозін	1320	40	—	15	30
16.	Воронний . . .	Мозін	7345	100	1	—	—
17.	Левко	Мавзер	3002	35	—	2	—
18.	Смерека	Зарядка	неприсутній				
19.	Карпо.....	Мавзер	6232	50	1	5	—
20.	Зуб.....	П.П.Ш.	1941	100	1	—	—
21.	Крісовий	К.Д.	235	270	—	—	—
22.	Свист	Мавзер	5371	50	—	—	—
23.	Різун	Мозін	206	40	1	—	—
24.	Ясінь	Мозін	580	80	—	—	—

25. Сосна	К.Д.	680	90	1	—	
26. Мирний.....	Мозін	6899	80	—	—	
27. Пугач	Мозін	2559	60	—	—	
28. Троян.....	Мавзер	3691	80	1	—	
29. Зов	П.П.Ш.	629	70	2	15	
30. Галайда	К.Д.	265	200	1	100	130
31. Топір.....	Мозін	3227	50	1	10	
32. Zenko	Мозін	2001	60	—	—	
33. Смик	Мозін	524	60	—	—	
34. Птах	Мавзер	6581	50	1	2	
35. Вовк.....	Мозін	4262	55	—	3	
36. Качан	Мозін	3634	60	1	—	
37. Соловейко	Мозін	8652	35	—	1	
38. Орiх.....	Мозін	6838	100	—	3	
39. к-р Марко	П.П.С.	16717	100	—	6	
40. iнт. Медвiдь . . .	Мавзер	3039	100	—	—	
41. Хрушов.....	Зарядка					
42. Хитрий.....	Мозін	8147	45	1	5	
43. сан. Лiд.....	Мозін	3525	50	—	4	
44. к-р Марко	пістоля					
	Штаер	36411	11			

Постій, 2. 5. 1947 р.

22.

СПИС ЗБРОЇ І АМУНІЦІЇ ПВД 510 ¹

ч.п Псевдо	рід зброї	ч. зброї	стан аmun.	вистріляно аmunіції	стан гранат	завваги
Ірій						
1. Степ	П.П.Ш.	2814	150	—	—	✠ 15.5.47
2. Деркач	Дехтяр	235	460	40	—	ран. 15.5.47
3. Хомик.....	Мозін	6136	85	5	—	
4. Дубик.....	Мавзер	1636	90	—	—	
5. Жайворонок...	Мавзер	9941	70	—	—	
6. Тополя.....	Мозін	2317	100	—	—	
7. Байда.....	П.П.Ш.	2731	150			

¹ Цей список зброї першої чоти (510) сотні УПА "Ударники" 4 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), не має дати. Проте на ньому в рубриці "Завваги" є різні примітки про поодиноких стрільців з датами від 4 березня до 15 травня 1947. Отже списокдесь з цього часу, бо деякі примітки могли бути додані пізніше.

8. Воронний	Мозін	7345	90	—	
9. Щупак	Мозін	1213	85	5	
10. Підкова	Мозін	1355	90	—	ран. ₴ 11.04.47
11. Заяць	П.П.Ш.	2570	90	10	ран. ₴ 11.04.47
Оріх					тимчасово при чоті
II рій					
1. Рута	П.П.Ш.	611	150	—	—
2. Граб	Дехтяр	127	450	50	—
3. Лончин	Мозін	325	100	—	— ₴ [нечитке]
4. Листок	Мозін	3201	100	—	—
5. Грунька	Мозін	2906	100	—	—
6. Воробець	[...?]	[...?]	—	—	—
7. Горак	Мозін	3327	85	15	—
8. Соловейко	Мозін	6838	90	10	1
9. Шпак	П.П.С.	2115	190	—	—
10. Грім	Мозін	2430	80	20	1
III рій					
					1 В заступстві
1. Огонь	М.К.Б.	4551	150	120	
2. Дунай	Дехтяр	680	250	—	2
3. Бігун	Мавзер	2077	55	—	1 ₴ 14.3.47
4. Сосна	Мавзер	1952	6Т	—	1
5. Кора	Мавзер	1848	60	—	1 ар.
6. Вільчур	Мавзер	4698	40	—	—
7. Розцвіт	Мозін	8613	50	—	1
8. Лист	П.П.Ш.	5658	150	—	1
рой. Перець ...					Долучив із чоти 6.3.47 р. Упав у бою у Ямні 4.3.47 р. Упав у бою у Ямні 4.3.47
стр. Кожух ...					₴ 16.3.47
ком. Ванька	Мозін	—	150	—	— [...?]
Лемко	П.П.Ш.	2369	150	—	—
сан. Лід	Мозін	3525	50	—	1
інт. Медвідь	нім.	3039	40	—	1
зарядка					
Скала	Мавзер	885	80	—	1

23.

"Лемко"

"Ударники 4" 94а

СПЕЦІАЛЬНИЙ НАКАЗ

І. В імені УПА, Польовий суд вд. 94а, розглянувши справу рой. "Огня", визнав його винним. Одначе взявши до уваги його взірцеву дотеперішню поведінку, бойові заслуги та визначну спеціальну опіку над раненими після бою в Бранівському лісі — (суд) злагіднив вимір кари, який би йому належався, і рішив передати справу до дисциплінарного покарання.

(—) Остап — голова суду (—) Євген — І оборонець

(—) Кучерявий — перший суддя (—) Лисий — ІІ оборонець

С—) Моряк — другий суддя (—) Буркун — протоколянт

(—) Пісня — прокурор *Постій, дня 15. 5. 1947*

Командир відділу рішення Польового суду затвердив.

(—) Бурлака

Постій, дня 15. 05. 1947

* * *

ІІ. В імені УПА Польовий суд вд. 94а, розглянувши справу стр. Розцвіта, визнав його винним і засудив на найвищий вимір кари — кару смерти через розстріл перед відділом.

Виконання присуду наступить 15. 05.1947 о год. 19:00.

(—) Остап — голова суду (—) Євген — І оборонець

(—) Кучерявий — І суддя (—) Скала — ІІ оборонець

(—) Лисий — ІІ суддя (—) Лемко — протоколянт

(—) Гак — прокурор *Постій, 15. 05.1947*

Командир вд. присуд Польового суду затвердив

(—) Бурлака — к-р.

Бурлака

Постій, 10. 05. 1947

* * *

Лемко

94а

ДЕННИЙ НАКАЗ ч. 14 (48)

І. Служба на день 16. 05.1947:

Черговий підстаршина по сотні — рой., ст. віст. Сова

Черговий стрілець по сотні — стр. Капуста.²

¹ Цим наказом сотен. В. Щигельський затвердив рішення польового суду над рой. "Огнем" і стр. "Розцвітом" 15 травня 1947 р.

² Цей денний наказ не має закінчення

[ПОМІСЯЧНИЙ РЕЄСТР ВИБУЛИХ ВОЯКІВ 12.1946 — 5.1947]**ВИБУЛИ: ЗА 12. 46**

1. ст. стр. Карий, упав 27.11. 46 від засідки КБВ у Турянику
2. стр. Арсен, дз. 29.11. 46
3. стр. Гризун, дз. 25. 27. 23. П.
4. стр. Морозенко, дз.
5. стр. Плашай, помер 19.11. на дифтерію

ЗА 1. 47:

1. Стр. Дон, дз. 2. 1.47
2. Стр. Вихор перенесений 19.1. 47 до Сопрана; на його місце прибув пор. Пугач

ЗА 2. 47:

2. 2. долучив Степовий і Біб
4. 2. долучив стр. Ярій і Кос
15. 2. долучив стр. Сорока
15. 2. стр. Хитрий ранив Чуйка
24. 2. долучив стр. Жайворонок
27. 2. долучив стр. Смерека
28. 2. Відходить на сан. пункт Хрущ, Олекса — відісл. 18. 2; Панас, 22.2

ЗА 3. 47:

4. 3. впали на полі слави над с. Юркова:
 1. рой., ст. віст. Перець
 2. рой., ст. віст. Борсук
 3. стр. Кожух
 4. стр. Явний
5. стр. Бук, ран., від. на с. п. 6.3
6. 3. долуч. із сан. п. стр. Олекса, Панас, Капуста, Береза
17. 3. долуч. із с. п. Бук і Хрущ
22. 3. відлуч. ран. Скалу, Лемка, Щупака — 25. 03
20. 3. П.П.ІІІ. впали раз. з Францем
31. 3. Франц помер

15. 3. В.П. зловило стр. Гірного
27. 3. від. на с. п. Підкова

ВИБУЛИ: ЗА 3. 47

1. Чот., ст. бул. Ванька, 16. 3
2. рой., ст. віст. Перець, помер 5.3
3. рой., ст. віст. Бурсук, 4. 3
4. ПЖанд., віст. Франц, пом. 31.3
5. вістун Тополя, † 15. 3
6. ст. стр. Олекса, 15. 3
7. ст. стр. Лончин, заст. ВП 24. 3
8. стр. Кожух, † 4. 3
9. стр. Явний, † 4. 3
10. стр. Жайворонок, заст. ВП 15.
- 3 11 стр. Дубик, † 15. 3
12. рой., ст. віст. Степ, пом. † 16. 3
13. стр. Кора, зл. ВП
14. стр. Гірний, зл. ВП
15. стр. Бігун, помер від ран у груди 14. 03. 47

30. 03.47. долучив до відділу Гак.

ВИБУЛИ ЗА 5. 47:

1. зв. Кучер, впав на с. пункті 11.04.
2. стр. Качур, впав на с. пункті 11.04.
3. стр. Підкова, впав на с. пункті 11. 04.
4. стр. Щупак, впав на с. пункті 11. 04.
5. стр. Вишня, дз. 17. 04. 47.

ПРИБУЛИ ЗА 5. 47:

1. стр.Мручко
 2. стр. Коваль
 3. Змагун — 28. 05.
 4. Лев
 5. Сорока
 6. Вишня
 7. Нестор
- Не втягнені в стан:
Мручко, Коваль, Сорока, Оріх.

¹ Реєстри ці були поміщені в записному зошиті К 2-2, стор. 32-33.

24. 4. долуч. з с. п. ран. Лемко і Скала.

ВИБУЛИ ЗА 5. 47:

1. стр. Кос, дз. 11. 05. 47
2. стр. Горак, дз. 11. 05. 47
3. стр. Розцвіт, розстр. 16. 05. 47, пол. суд с. 2/47
4. стр. Троян, зв. з вд. 16. 05. 47, д/11.03. 47

5. ст. стр. Крісовий, дз. 25. 05.

6. стр. Рись, дз. 25. 05.

7. стр. Кочан, дз. 25. 05.

8. стр. Капуста

9. стр. Слимак

10. стр. Буйний, пер. 30. 05. до Б.Б.Т.

11. стр. Хитрий, пер. 30. 05. до Б.Б.Т.

12. стр. Зозуля, пер. 30. 05. до Б.Б.Т.

13. стр. Мручко, пер. 30. 05. до Б.Б.Т.

25.

[ЗВЕДЕННЯ СТАНУ ВІДДІЛУ 94А ВІД 30. 11. 1946 ДО 31. 5. 1947]¹

31. 10. 1946

30	11. 1946	1	143 — 11	1 : 132
31	12. 1946	1	132 — 6	1 : 126
31	1. 1947	1	126 + 1 — 3	1 : 124
28	2. 1947	1	124 —	1 : 124
31	3. 1947	1	124 — 15	1 : 109
31	4. 1947	1	109 — 5	i : 104
31	5. 1947	1	104	

26.

[ПЕРСОНАЛЬНІ СПРАВИ — ЗБІРНИЙ ВІДДІЛ: ЧЕРВЕНЬ 1947]¹

В с. ЛІЩАВІ ДО ВД. 94А З ВІД. 94Б ТАКІ СТРІЛЬЦІ:

1. санітар Гордий	9. Сорока
2. рой. Ворон	10. Ясень
3. стр. Дубовий	11. Веселий
4. Береза	12. Соловій
5. Яків	13. Грім
6. Цвик	14. Жайворонок
7. Воробець	15. Славко
8. Карий	16. Чорний

¹ Це зведення зроблене на окремій картці, без дати і без пояснень. Подас воно фактичний числовий стан сотні "Ударники" 4, 94а, під командою Володимира Щигельського ("Бурлаки"), в останній день попереднього місяця й під поданою на початку рядка датою. Фактичним числовим станом сотні називаємо харчовий або бойовий стан сотні, тобто числовий стан вояків до диспозиції командира в даний момент, без ранених, хворих чи неprisутніх з інших причин вояків сотні.

¹ На окремому аркуші паперу збереглися деякі списки про персональні справи відділу УПА під командою хор. В. Щигельського з червня 1947 р.

В ТУРНИЦІ ДОЛУЧИЛИ:²

1. рой. Довбуш
2. ком. ПЖ. Медвідь
3. рой. Олень
4. рой. Сокіл
5. рой. Верб
6. рой. Хитрун
7. рой. Зірка
8. рой. Дунай
9. рой. Верб

ЗВІЛЬНЕНІ:

1. стр. Цвик
2. Соловій

ЗДЕЗЕРТИРУВАЛИ:³

1. стр. Жайворонок (с. Грозьова)
2. рой. Ворон з Ляхава
3. стр. Славко з Ляхава
4. рой. Довбуш із Семошів
5. Зірка
6. Яків

6. Верб

7. Медвідь

В СОЛОННІМ ДОЛУЧИЛИ:

1. стр. Липа
2. стр. Явір (ранений)
3. стр. Ліщина
4. стр. Іскра

ВПАЛИ В БОРІВНИЦІ:

1. стр. Сокіл
2. стр. Ясень
3. стр. Сорока (Хрещата)

ПО ЗБІЖЖЯ ВІДІЙШОВ

1. стр. Дбовий

ЗОСТАЛИСЯ:**І ЧОТА****І рій**

1. стр. Верб

ІІ рій

2. стр. Дунай
3. Іскра

Подаємо їх нижче. Було це в час, як у наслідку бльокади території перемиського куреня УПА під командою хор. Петра Миколенка ("Байди") 4 дивізіями ВП, разом з різними допоміжними військовими й поліційними частинами, всі сотні УПА мали поважні втрати. Згинув тоді сотен. Григорій Янківський ("Ластівка"), к-р сотні "Ударники" 7, 946. Сотні "Бурлаки" й "Крилача", що діяли разом, лавірували тоді поміж силами противника, ведучи майже щоденно зтяжні бої. 13 червня загинув сотен. "Крилач" і згинув до цього часу багато вояків. Увесь відділ "топився" внаслідок втрат, виснаження, перевтоми й голоду. Лише перехід чехо-словацького кордону 22 червня 1947 р. врятував відділ від загибелі.

² Списки вояків УПА, що долучили із сотні "Ударники" 7, 946, під командою хор. Григорія Янківського ("Ластівки"), після його смерті 5 червня 1947 р. Приблизно одна чота з цієї сотні відійшла в Українську РСР, мабуть не знаючи, що сотенний "Ластівка" дістав наказ рейдувати в Західню Європу.

³ Записки часто загостро вживають терміну "дезертир", особливо в час бльокади військами ПНР. Як це бачимо з денника, дуже часто вояки УПА не могли долучити до сотні через операції ворога чи фізичне виснаження, а згодом долучували до відділу.

III рій

4. Ліщина
5. Хитрун

II ЧОТА

I рій

6. Береза

II рій

7. рой. Олень
8. стр. Грім
9. стр. Явір
10. стр. Липа

III рій

11. Воробець
12. санітар Гордий

27.

ВОЯКИ ВІДДІЛУ 94А, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЯ НА ДЕНЬ 17. 06. 1947¹

1. Б[урлака]	20. Шпак
2. Кивай	21. Голуб
3. Гак	22. Галайда
4. Буркун	23. Смик
5. Панас	24. Камінь
6. Мартин	25. Вовк
7. Байдак	26. Соловейко
8. Марко	27. Скала
9. Лід	28. Лемко
10. Медвідь	29. Заяць
11. Скала	30. Листок ран.
12. Кучерявий	31. Соловій
13. Сова ☙	32. Грунька
14. Квітка	33. Мороз ☙
15. Вороний	34. Хмара
16. Хрущ	35. Чумак
17. Зов ☙	36. Ярій
18. Хомік	37. Корінь ран. до ОРТО
19. Сосна	38. Воробець

¹ Цей реєстр зроблений на 3 картках, вибраних із зошита з лінійками. Стосується він лише сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), а не збірного відділу (з сотень "Ластівки" й "Крилача"), яким тоді командував хор. В. Щигельський. Із 105 вояків бойового складу сотні на початку місяця залишилося лише 44. Всі вони були виснажені безнастанними боями й маневруваннями між батальйонами ВП й поліції і через недоїдання. (Про тодішню ситуацію — див. відповідні сторінки денника за час від 1 до 17 червня 1947.)

39. Білий
40. Малий (долучив)
41. Степовий (долучив)

42. Граб (долучив)
43. Нестор
44. Крук

3[МІНИ У] ВІДДІЛІ 94А ЗА ЧЕРВЕНЬ (1. 6. - 17. 06. 1947)²

ВИБУЛИ:

I. Вбиті:

1. Пісня — 15. 06 під Борівницею
2. стр. Байда — 6. 06 помер під час прориву Ліцава Долішня
3. зв. Шугай — 15. 06 помер від ран од. під Борівницею

II Ранені:

1. П. жанд. Нестор — ран. 15. 6 під Борівницею
2. Крук — 4.6. під Лімною, 15.6. під Борівницею

III. Відлучилися:

1. кул. Гайка — 13. 06 на Борсуківцях
2. стр. Ясень — 13. 06 на Борсуківцях
3. з. рой. Топір — 13. 06 на Борсуківцях
4. зв. Чемний — 13. 06 на Борсуківцях
5. стр. Слабий — 13. 06 на Борсуківцях
6. стр. Синиця — 13. 06 на Борсуківцях
7. стр. Вільчур — 13.06 на Борсуківцях
8. стр. Гай — 13. 06 на Борсуківцях

В травні

9. стр. Чижик
10. Шулак
11. Вишня
12. Свист
13. Глинка
14. Олійник

15. Зорян
16. Степовий, долучив у Солоннім
17. Пімста (Помста?)
18. Граб, долучив у Солоннім
19. Євген — 15. 06 над с. Улюч Грушівка

Дезертири:

1. ПЖ Лісовик — 15. 06 з-над Волі Володської
2. чот. Остап — 15. 06 з-над Волі Володської
3. стр. Моряк — 14.06 з-під Волі Володської
4. Богдан — 14.06 з-під Волі Володської
5. Комар — 12. 06 з-над [...?]
6. Липа — 12. 06 з-над [...?]
7. Лист — 6. 06 з-над Сливниці (Засяння)
8. Огонь — 10. 06 з-під Конюші
9. сан. Левко — 12. 06
10. з.р. Карпо — 16. 06 з-над Волі Крезівської
11. рой. Зуб — 2. 06 з-над Тисови Горішньої
12. рой. Змагун — 7. 06 з-під с. Гелюш, Засяння
13. кул. Граб — 13. 06. з-під Кречкова
14. стр. Пугач — 10. 06 з-під Конюші
15. Мирний — 10. 06 з-під Конюші
16. Птах — 10. 06 з-під Конюші
17. Оріх — 10. 06 з-під Конюші

² Ця частина списку подає, що сталося з іншими 60 вояками. Найбільша група (26 вояків) — подані як дезертири. Ми вже згадували, що це загостре окреслення. Майже всі вони були докраю фізично вичерпані і звичайно відлучалися від відділу через незалежні від них причини.

18. Сорока (з БОБ) — 10. 06 з-під Конюші	26. стр. Деркач — 17. 06 з-під Голучкова
19. кул. Верба — 2. 06 з-над Тисови Гор.	Звільнені 14. 06 під Волею Володськ.:
20. кул. Дунай — 14. 06 з-над Волі Володської	1. Різун
21. з.п. Грім — 14. 06 з-над Волі Волод[ськ]а.	2. Гора
22. рой. Орко — 16. 06 з-під Улюча	3. Мід
23. кул. Говерля — 14. 06 з-під Волі Волод.	4. Журавель
24. стр. Коваль — 10. 06 з-під Конюші	5. Лоза
25. стр. Лев — 10. 06 з-під Улюча	6. Мариняк
	7. Бук
	8. Сорока
	9. Буйтур
	10. Малий (в Солоннім долуч. назад)
	11. Гураль

28.

[РЕЄСТР ВІДДІЛУ "БУРЛАКИ" — НА СЛОВАЧЧИНІ] ¹

ПОЧОТ:

1. к-дир [Бурлака]
2. бунч. Буркун
3. чот. сан. Кивай
4. д. Вир
5. к-дир Зенко
6. подруга Офеля [Офелія]
7. Панас
8. Сміхун
9. Орест

ПЖ.

1. ком. Гак
2. Юльцьо
3. Мартин
4. Смола
5. Нестор
- 6- Граб
7. Крук

І ЧОТА:

1. чот. Марко
2. сан. Скала
3. зв. Грунька
4. др. Сопран
5. інт. Медвідь
6. др. Заяць

І рій 1 : 8

- 1, Кучерявий
2. Листок, р.
3. Хмара
4. Верба
5. Зенко, дз.
6. Куля, Камінь
7. Вовк
8. Смик
9. Малий, дз.

¹ Цей реєстр не мав ні заголовка, ні дати. Він був зроблений на 3 сторінках паперу, деś наприкінці липня 1947 р., на Словаччині.

10. Соловейко

11. Галайда

II рій 1 : 9

1. Чумак

2. Квітка

3. Ярий

4. Вороний

5. Гаєвий, дз.

6. Дунай

7. Іскра

8. Воробець

9. Степовий

III рій 1 : 7

1. Білий

2. Скала

3. Хомин

4. Сосна Смола

5. Лев

6. Лис

7. Шпак

8. Хитрун, ₴25.7

9. Лід, відл.

10. Ліщина

11. Веселий, рой.[нечитке]

II ЧОТА:

1. чот.

2. др. Моряк

3. зв. Хрущ

I рій:

1. Шуліка

2. Мороз

3. Чайка

4. Береза

5. Конар, 15. 7

6. Гай, дз.

7. Пластун

8. Крілик

9. Меч

10. Воробець

II рій:

1. Олень

2. Шпак

3. Кіс

4. Грім

5. Лемко

6. Жук

7. Тарас

8. Соловій

9. Липа

10. Явір

III рій:

1. Орел

2. Явір

3. Крилатий

4. Голуб

6. Хрущ

7. Левчук

8. Лоза

9. Івасик

10. Дідо

ГОСПОДАРСЬКІ СПРАВИ СОТНІ 94А

29.

КАСОВИЙ ЗВІТ [ВІДДІЛУ 94а] ЗА 1946 РІК ¹№

[Прибутки]		[Витрати]	
Продаж коней	138.300	Мунд.	70.360
Продаж коров	118.000	Взуття, шкіра	151.010
Інше	12.868	Лікарства	5.570
Інше	7.000	Тов. щод. вж.	35.089
Розхід:	272.029	Поз. (бон)	10.000
Разом:	276.169	Разом:	272.029
Сальдо	4.140		
31. 12. 1946		Б[урла]ка	

¹ Ця копія касового звіту сотні "Ударники", 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"), збереглася на аркуші зшиткового паперу у "Касовій книзі 1947", К 2-1.

30.

[ПРОВІРКА РАХУНКІВ ВІДДІЛУ 94а ЗА 1946] КОНСИГНАЦІЯ РАХУНКІВ КАСИ ВД. 94А ВІД 2. 5. до 20. 12. 1946¹

1. На тютюн і нитки ч. 1, 3, 23. 6. — 27. 6. 46	1.650.—
2. На товар щод. вжитку ч. 2	405.—
3. На взуття, мундури р-ки 4, 7 — 13, 15 — 21, 23, 27, 29 — 31, 12. 7. — 12. 9. 46	87.611.—
4. На товар щод. вжитку р-ки 5, 6, 22, 25, 28, 14. 7.-3. 9. 46	14.340.—
5. На лікарства р-ки 14, 26, 32, 20. 8. — 21. 9. 46	1.770.—
6. На взуття, одяг р-ки 34, 36, 37, 44, 45, 48:50, 51, 53, 56, 59, 2. 9. — 17. 12. 46	52.185.—
7. На товар щод. вжитку р-ки 33, 35, 38 — 43, 46, 47, 49, 52, 58, 1. 10. — 19. 12. 46	13.130.—
8. На лікарства р-ки ч. 57 з 10. 12. 46	2.000.—
Разом:	173.091.—

(сто сімдесят три тисячі дев'ятдесят один) зл.

З доручення О.П. перевірено 20. 12. 1946.

За згідність з оригіналом: Вовчук

КОНСИГНАЦІЯ РАХУНКІВ КАСИ ВД. 94А ВІД 20 ДО 30. 12. 1946

1. На взуття, мундури ч.: 62, 65, 68, 71, 72, 74, 75, від 20 до 30. 12. 46
2. На нитки ч. 63, 66, від 21 до 24. 12. 46
3. На товар щод. вжитку ч. 64, 67, 69, 70, 73, 22-29. 12. 46

СУМА:

1. — 60.830.—
 2. — 1.100.—
 3. — 2.470.—
- 64.400.— зл.

(шістдесят чотири тисячі чотириста зл.)

Постій, 11. 12. 1947 р.

за згідність
Бурлака

¹ "Консигнація" — перевірка й затвердження рахунків додатковими особами, що мають контрольні уповноваження. Цей документ — це офіційне potwierдження проведеного контролю касового діловодства сотні "Ударники" 4, 94а, під командою хор. Володимира Щигельського "Бурлаки". Контроль діловодства за майже 8 місяців проводив "Вовчук", за останніх 10 днів 1946 р. — сотенний В. Щигельський.

КАСОВА КНИГА 1947, К 2-1¹

Січень 1947

ч.	дата	зміст	зл. прихід	зл. розхід	примітки
1.		Сальдо з поп. року	4,140.00		
2.	3. 1.	Виховник на дрібні вид.		600.00	квит ч 1
3.	8. 1.	Продаж корови	25,000.00		прот. ч 1
4.	8. 1.	1 п. штанів із тк. райтфл.		4,000.00	квит ч 2
5.	8. 1.	для колядників на Р. свята		1,300.00	квит ч 3
6.	9. 1.	шкіра		1,800.00	квит ч 4
7.	15. 1.	к-р Ванька на нитки		250.00	квит ч 5
8.	21. 1.	Зуб на напругу годинника		500.00	квит ч 6
9.	22. 1.	товар щоденного вжитку		1,049.00	квит ч 7
10.	26. 1.	товар щоденного вжитку		1,900.00	квит ч 8
11.	26. 1.	товар щоденного вжитку		540.00	квит ч 9
12.	31. 1.	товар щоденного вжитку		825.00	квит ч 1
13.	31. 1.	товар щоденного вжитку		650.00	квит ч 1
		-Разом:	29,140.00	13,414.00	
		Розхід:	13,414.00		
		-Сальдо:	15,726.00		квит

Лютий 1947.

ч.	дата	зміст	прихід	різхід	примітка
1.		Сальдо з січня	15,726.00		квит
2.	5. 2.	дрібні товари		950.00	4.12
3.	7. 2.	дрібні товари		1,395.00	4.13
4.	8. 2.	Юліянові на поправу год.		100.00	4.14
5.	9. 2.	Ганові на видатки		500.00	4.15 пртк
6.	10. 2.	продаж корови	32,000.00		4.2/47 пртк.
7.	12. 2.	продаж корови	27,000.00		4.3/47
8.	14. 2.	шкіра		23,281.00	4.16

¹ Касова книга була ведена в учнівському зошиті з лінійками, в якому були накреслені потрібні рубрики. На обкладинці був напис "Касова книга 0947" і наліпка "К 2-1". 5 сторінок книги були записані касовими вписами за січень-березень 1947 р. і розпочатий запис під квітень 1947. 6-а і 7-а сторінки зошита чисті, лише мають накреслені рубрики.

9.	15. 2.	дрібний товар і дреліх	1,900.00	4.17	
10	15. 2.	Карпові на вінчання	5,000.00	4.18	п.к.
11	16. 2.	а конто коня	7,000.00	4.4/47	
12	16. 2.	весільний видаток	500.00	4.19	
13	17. 2.	весільний видаток	5,513.00	4.20	
14	22. 2.	направа годинника	400.00	4.21	
15	22. 2.	на нитки	120.00	4.22	
ч.	дата	зміст	- прихід	розхід	примітки
6.	22. 2.	шкіра		3,000.00	ч. 23
7.	23. 2.	рисівничі прибори (Кучерявий)		400.00	ч. 24
8.	23. 2.	на нитки		60.00	ч. 25
9.	23. 2.	направа год. і лікарство		525.00	ч. 26
10	27. 2.	шкіра		32,864.00	ч. 27
		Разом :	81,726.00	76,508.00	
		Розхід :	76,508.00		
		Сальдо :	5,218.00		

Березень 1947

ч.	дата	зміст	прихід	розхід	примітка
		Сальдо з поп. місяця	5,218.00		
1.	2. 3.	стр. Свист, на роботу чобіт		20,000.00	4.28 п.к.
2.	7. 3.	продаж корови	27,000.00		4.5/47
3.	8. 3.	на нитки		500.00	4.29
4.	8. 3.	кравецькі додатки		420.00	4.30
5.	9. 3.	на нитки		50.00	4.31
6.	10. 3.	до с. Здоров'я як частина 15% сум. з прод. коней		3,000.00	4.32
7.	10. 3.	білизна і товар щод. вжитку		11,440.00	4.33
8.	10. 3.	Зубові до білизни		150.00	4.34
9.	11. 3.	сировець на білизну		3,950.00	4.35
10	13. 3.	17 кг. смару до зброї		500.00	ч.36 п.к.
11	16. 3.	продаж корови	40,000.00		4.6/47
12	17. 3.	дреліх і тов. щод. вжитку		7,200.00	4.37
13	17. 3.	сан. на видатки для ран.		3,000.00	4.38
14	21. 3.	тов. щод. вжитку		1,795.00	4.39
		Разом:	72,218.00	34,005.00	
		Розхід:	34,005.00		
		Сальдо:	38,213.00		
		Бони	30,000.00		
		Готівка —	8,213.00		

Квітень 1947

	Сальдо з мин. міс.	38,213.00	п.к.
1.	1. 4. Гак за продаж матеріялу	3,100.00	4.7/47

32.

"Лемко" 94а

КАСОВИЙ ЗВІТ ЗА ПЕРШИЙ КВАРТАЛ (СІЧЕНЬ-БЕРЕЗЕНЬ) 1947**Прихід**

ч.	зміст	сума	
		зл.	гр.
1.	Сальдо з поп. року	4,140.	—
2.	Продаж 5 коров	151,000.	—
3.	Інше	7,000.	—
	Разом	162,140.	—
	Розхід	123,927.	—
	Сальдо	38,213.	—
	Бони	30,000.	—
	Готівка	8,213.	—
	Розхід		

ч.	зміст	сума	
		зл.	гр.
1.	мундури — білизна	16,990.	—
2.	шкіра — взуття	62,945.	—
3.	ліки	3,525.	—
4.	товар щоден. вжит.	26,767.	—
5.	Інше	13,700.	—
	Разом	123,927.	—

Постій, 24. 05. 1947

Буркули

33.

ПОСВІДКА

Отсим стверджую відбір коня, шпака, власність Чернецького Вінцентого із села Угорка ч. д. 41, якого маю передати Грахолі Клімасові, зам. у Волі Угорській.

Постій, 31. 1. 1947

Передав
Б-н [нечитке]

Перебрав
[... ? (нечитке)]

34.

[ЗАПИСКИ БУНЧУЖНОГО ВІДДІЛУ 94А] ¹

ЗОЛЬНИКИ:

1. Чапля	19. Крісовий	37. Хомік	55. Вороний
2. Чемний	20. Качур	38. Борсук	56. Франц
3. Синиця	21. Ясень	39. Верба	57. Ромко
4. Гірний	22. Шупак	40. Сливка	58. Рута
5. Шугай	23. Гриб	41. Кос	59. Сокіл
6. Жупан	24. Різун	42. Огонь	60. Грім
7. Журба	25. Труш	43. Тріска	
8. Чумак	26. Буйний	44. Тирса	ЗОЛІ:
9. Кучер	27. Хитрий	45. Хмара	1. Журба
10. Шевчик	28. Богдан	46. Дерчак	2. Огонь, 1 золя
11. Качан	29. Свист	47. Грунька	3. Гриб, 1 золя
12. Карий	30. Зуб	48. Певний	4. Тріска
13. Дубик	31. Кучерявий	49. Гай	5. Вільчур
14. Олекса	32. Кивай	50. Лончин	6. Тирса
15. Плашай	33. Комар	51. Соловій	7. Деркач
16. Камінь	34. Оріх	52. Степ	8. Вовк, 1 золя
17. Вовк	35. Крига	53. Тополя	9. Плашай
18. Топір	36. Вільчур	54. Жайворонок	

¹ Нижче передруковуємо списки вояків під такими загальними заголовками, як "зольники", "золі", "райтфляки" тощо, поміщені в записному зошиті К 2-2, на стор. 3-5. Значить, бунчужний списав тут вояків, які потребували направити обуву і т. д. Списки не мали спільного заголовка ні дати. В зошиті К 2-2 вони знаходилися між наказом з 25. 6. 1946 р. і наказом ч. 7(16) з 17. 7. 1946 р.

10. Хмара	ЗОЛІ:	9. Човен	44. Слимак
11. Явний	1. Журба	10. Прут	45. Дубовий
12. Гай	2. Огонь, 1 золя	11. Сміх, с. пункт	46. Остап
13. Гонга, 1 золя	3. Гриб, 1 золя	12. Сливка	47. Білий
14. Кос	4. Тріска	13. Олійник	48. Голий
15. Соловій	5. Деркач	14. Явний	49. Борсук
16. Камінь	6. Остап	15. Боз	50. Орко
17. Дунай, Хвиля	7. Хвиля	16. Тирса	51. Мороз
18. Кучерявий, Оста	8. Вільчур	17. Місяць	52. Франц
19. Ком. Б.	9. Вовк	18. Чорний	53. Бігун
20. Буркун	10. Лончин	19. Чапля кул.	54. Степовий
РАЙТФЛЯКИ:3	11. Плашай	20. Буйтур кул.	55. Топір
1. Гірний	12. Тирса	21. Маринян кул.	56. Карпо
2. Гонець	13. Явний	22. Гай	КУЛЕМЕТИ:
3. Завзятий	14. Хмара	23. Ярий кул.	1. Буйтур
4. Черемош	15. Гай	24. Синиця	2. Мід
5. Богдан	16. Кос	25. Корінь	3. Мариняк
6. Топір	17. Соловій	26. Комар	
7. Рожа	18. Камінь	27. Гора	[БЕЗ ЗАГОЛОВКА]:²
8. Хрущ	19. Буркун	28. Дон	1. Скала, сан.
9. Качур	20. Кучерявий	29. Калинам	2. Біб[?]
10. Говерля	21. Рута	30. Лоза	3. Кл[щ]
11. Чумак	22. Гак	31. Чемний	4. Верб
12. Липа	23. Чемний	32. Жупан	5. Кріс
13. Степовий	24. Б.	33. Троян	6. Говерля
14. Карпо	[БЕЗ	34. Соловій	7. Матрос, хв.
15. Кучер	ЗАГОЛОВКА]:³	35. Журба	8. Рожа
16. Байрак	1. Згода	36. Мід, кул.	9. Квітка
17. Місяць	2. Байда	37. Кожух	10. Розцвіт
18. Остап	3. Арсен	38. Качан	11. Вишня
19. Мороз,	4. Підкова	39. Заруба	12. Гризун
на цілі штани	5. Кара	40. Береза	13. Чумак, рой. ком
ПОТРІБНО ОБУВИ	6. Горак	41. Гураль	14. Журавель, хв.
1. Шпака	7. Жовтий	42. Малий	15. Шевчик
2. Щупака	8. Ліщина	43. Рись	16. Зозуля

² Райтфляки (англ.) — нашивки на рейтузи, що покривали задницю, середину штанів і коліна, тобто місця, які найскорше дерлися. Рейтузи в Галичині звали "райтками".

³ Нижчі два описи — 1 до 45 і другий — не нумерований — не мають заголовка.

⁴ Цей список не має заголовка.

17. Стріла, хв.

18. Хмара

19. Сміх, хв.

20. Слабий

04. 09. 1946

35.

[СПИСКИ ВИДАНОГО ВОЯКАМ ОДЯГУ] ¹

РАЙТФЛЯКИ ²

Гірний	28. Журба
Гонець, од. 7.46	29. Зазуля, 3.47
Завзятий, од. 7.46	30. Огонь, шт.
Черемош, од. 7.46	31. Морозенко
Богдан, од. 7.46	32. Бігун
Топір, од. 7.46	33. Воробець, од. 26.11
Рожа, од. 7.46	34. Клен
Хрущ, од. 7.46	35. Галайда
Качур, од. 7.46	36. Бульба
Чумак, од. 7.46	37. Камінь
Липа, од. 2.47	38. Левко, мунд. 3.47
Кучер, од. 7.46	39. Моряк
Байдак, од. 2.47	40. Крісовий, од. 2.47
Місяць, од. 7.46	41. Квітка, од. 2.47
Остап, од. 7.46	42. Свист
Мороз, од. 7.46 на цілі штани	43. Різун
Корінь, од. 9.46; шт. 3.47	44. Сова, шт. 2.47
Рута, од. 26.11	45. Шпак, од. 9.46 цілі штани
Говерля, од. 9.46	46. Скала, од. 9.46 цілі штани
Соловейко, од. 9.46 і 2.47	47. Шугай, 2.47
Дубик, од. 9.46	48. Перець, од. 26.11.46 і 2.47
Сміх, од. 9.46	49. Зов, 2.47
Голий	50. Мирний, 2.47
Скала, сан.	51. Вишня, 2.47
Орко	52. Степовий, 2.47
Кліщ	53. Кавун, 2.47
Малий, од. 9.46	54.

¹ Надруковані тут списки передруковуємо із зошита К 2-2 (з різних сторінок). Деякі списки мають дати і звичайно при перерахуваннях псевдонімах вояків подано дати, коли цей вояк одержав вичислювану одягу чи обуть.

² Цей список передруковуємо з 23 стор. зошита К 2-2. "Райтфляки" — нашивки на штани (*Див.* примітку 2, документ 34).

ЧЕРЕВИКИ: ³**1.09.46**

1. Мартин
2. Човен
3. Хитрий
4. Ярий
20. 9. 46
5. Говерля
6. Буйтур
7. Лоза
8. Марко, 5. 10. 46
9. Дунай, 23. 11. 46
поч. XII
10. Лоза
11. Бук
12. Корінь
3.47
Лід
Мід
Чайка
Кожух
Журавель
Корінь
Хитрий
Слабий
Гай
Чапля
Олійник
Мартин
Хмара

ПЛАЩІ:**9. 10. 46**

1. Рута
2. Марко
3. Гай
4. Говерля
5. Огонь

6. Бігун
7. Марко
8. Остап
9. молод. Кравець
16. 11. 46
10. Скала
11. Лист
12. Мороз
24. 11. 46
13. Воронний
14. Воробець
15. Чемний

СМАР ДО ЗБРОЇ: ⁴

1. У Маковій 1.75 кр.
2. В. Корман. секр. 1 бляш. 2 дерев,
пуд.
3. Молодовичі [нечитке]
4. Молодовичі — олива у Б.Ш.
- 13./10. 11. 46

БЛІЗНА: ⁵

1. Ясень, 1 сор. 17.11.46
2. Голий, 1 під. 17.11.46
3. Соловей, 1 п.б. 10.11.
4. Ясний, 1 під. 10.11.
5. Зазуля, 1 п. б. 10. 11.
6. Орко, 1 під. 17.11.
7. Гора, 1 п. б. 17.11.
8. Чумак, 1 під. 17.11.
9. Чапля, 1 п.б. 10.11.
10. Гай, 1 під. 17.11.
11. Синиця, 1 п.б. 17.11.
12. Корінь, 1 під. 17.11.
13. Хмара, 1 п. б. 10.11.
14. Жайворонок, 1 сор. 17.11.
15. Слабий, 1 лід. 17.11.
16. Заруба, 1 під. 17.11.
17. Опришко, 1 л. б. 17.11.

³ Три дальші списки передруковуємо із зошита К 2-2, 24 стор.

⁴ Цей список передруковано з кінця 28 стор., зошит К 2-2. Він був поміщений після списків "Стан відділу 94а на день 10. 11. 1946".

⁵ Цей список передруковано із зошита К 2-2, стор. 29 і 31.

18. Мід, 1 сор. 17.11.
 19. Бук, 1 сор. 17.11.
 20. Буйний, 1 сор. 17.11.
 21. Запірний, 1 під. 17.11.
 22. Квітка, 1 п. б. 17.11.
 23. Огонь, 1 сор. 17.11.
 24. Грім, 1 сор. 17.11.
 25. Кивай, 1 п. б. 17.11.
 26. Євген, 1 під. 17.11.
 27. Панас, 1 під. 17.11.
 28. Степ, 1 під. 24.11.
 29. Хомік, 1 п. б. 24.11.
 30. Воронний, 1 п. б. 24.11.
 31. Підкова, 1 під. 24.11.
 32. Заяць, 1 під. 24.11.
 33. Граб, 1 п. б. 24.11.
 34. Воробець, 2 під. 24.11.
 35. Листок, 1 сор. 24.11.
 36. Соловейко, 1 п. б. 24.11.
 37. Грім, 1 сор. 24.11.
 38. Перець, 2 під. 24.11.
 39. Сосна, 1 під. 24.11.
 40. Кора, 1 п. б. 24.11.
 41. Кожух, 1 п. б. 24.11.
 42. Лист, 1 під. 24.11.
 43. Карий, 1 сор. 24.11.
 44. Огонь, 1 п. б. 24.11.
 45. Лід, 1 п. б. 24.11.
 46. Скала, 2 сор., 1 лід. 24.11.
 47. Шугай, 1 під. 24.11.
 48. Олекса, 1 під. 24.11.
 49. Кивай, 1 під. 24.11.
 50. Євген, 1 сор. 19.12.
 51. Зуб, 1 під. 19.12.
 52. Буйний, 1 під. 19.12.
 53. Ясень, 1 б. 19.12.
 54. Комар, 1 б. 19.12.
 55. Квітка, 1 під. 19.12.
 56. Шулак, 1 під. 19.12.
 57. Свист, 1 сор. 19.12.
 58. Мирний, 1 під. 19.12.
 59. Слимак, 1 сор. 19.12.
 60. Галайда, 1 п. б. т. 24.12.
 61. Вовк, 1 п. б. т. 24.12.
 62. Буйний, 1 під. т. 24.12.
 63. Птах, 1 під. т. 24.12.
 64. Шулак, 1 сор. т. 24.12.
 65. Різун, 1 п. б. т. 24.12.
 66. Зуб, 1 під. 24.12.
 67. Борсук, 1 п. б. т. 24.12.
 68. Чемний, 1 під. т. 24.12.
 69. Калиняк, 1 л. б. т. 24.12.
 70. Чумак, 1 п. б. т. 24.12.
 71. Бук, 1 п. б. т. 24.12.
 72. Журавель, 1 сор. т. 24.12.
 73. Зозуля, 1 сор. т. 24.12.
 74. Орко, 1 лід. т. 24.12.
 75. Заруба, 1 п. б. т. 24.12.
 76. Береза, 1 сор. 24.12.
 77. Малий, 1 сор. 24.12.
 78. Вишня, 1 сор. 24.12.
 79. Мороз, 1 під. 24.12.
 80. Синиця, 1 сор. 24.12.
 81. Стріла, 2 сор., 1 під. 24.12.
 82. Лоза, 1 обрус, 1 під. 24.12.
 83. Гора, 1 п. б. 24.12.
 84. Олійник, 1 сор. 24.12.
 85. Лемко, 1 п. б. т. 8.1.
 86. Квітка, 1 п. б. т. 8.1.
 87. Чайка, 1 п. б. т. 8.1.
 88. Береза, 1 лід. т. 8.1.
- МУНДИРИ:**⁶
1. Чапля, 1 шт. 17.11.
 2. Біб, 1 шт. 17.11.
 3. Мариняк, 1 шт. 17.11.
 4. Липа, 1 шт. 17.11.

⁶ Цей список передруковано із зошит К 2-2, стор. 30.

5. Грім, 1 шт. 17.11.
6. Шугай, 1 шт. 17.11.
7. Кивай, 1 шт. 17.11.
8. Зубченко, 1 мунд. 17.11.
9. Галя, 1 метер
10. Грім, 1 шт.
11. Ванька
12. Вишня, 1 пар.
13. Береза, 1 пар.
14. Орко, 1 пар.
15. Стріла, 1 штани
16. Мід, 1 штани
17. Ярий, 1 штани

ЗОЛІВКИ І СПОДИ:⁷

1. Рута, з. 1.47.
2. Шугай, з. 1.47.

3. Левко, з. 1.47.
4. Камінь, споди 1.47.
5. Кавун, з. 2.47.
6. Юлько, з. 2.47.
7. Панас, з. 2.47.
8. Лемко, з. 2.47.
9. Грім, з. 2.17.
10. Граб і Скала, 1 з. 2.47.
11. Смик, з. 2.47.
12. Свист, з., бронзлі, пришиви 2.47.
13. Зуб, з. 2.47.
14. Остап, з. 2.47.
15. Скала, самі з. 2.47.
16. Б-н, з. 2.47.
17. Зов, з. 2.47.
18. Мороз, споди 2.47.

⁷Цей список передруковано із К 2-2, стор. 32.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АБРО — Адміністративна боївка районного осередку
АК — "Армія Крайова"
б. — біля
БСБ — боївка служби безпеки
бул. — булавний
бунч. — бунчужний
ВОП — "Войско Охрони Пограніча" (Військо охорони кордонів)
ВП — "Войско Польске"
вд. — відділ самостійно діючі сотня або курінь
вид. — видання
вих. — виховник; політвиховник
віст. — вістун
г. — гора
ГВШ — Головний військовий штаб УПА
ген. — генерал
ген.-хор. — генерал-хорунжий
д. — друг
ДП — "Дісплейсд персонс" (переміщені особи) — офіційна назва втікачів зі Східної Європи після Другої світової війни, які не хотіли вертатися в окуповані російськими більшовиками свої країни
94-96 (94а-94б) — "Ударники" 1-8, 94-96б (сотні УПА)
дз. — дезертир
див. — дивися
дир. — директор
д-р — доктор
з. (заст.) — заступник
ЗП УГВР — Закордонне Представництво УГВР

ЗУАДК — Злучений Українсько-Американський Допомоговий Комітет
ЗЧ ОУН — Закордонні Частини ОУН
ІРО — "Інтернаціонал Рефюджі Організейшен" (Міжнародна організація для втікачів)
інж. — інженер
інстр. — інструктор
інт. — інтендант
КБВ — "Корпус Безпеченства Вевневшного" (Корпус внутрішньої безпеки) — формація поліційних військ ПНР, відповідник військ МВД, яких вживали для масакр українських сіл, чи останньо — для розгрому робітничих демонстрацій "Солідарности"
КВ — Команда (командир) тактичного відтинка (ТВ) УПА
КЗ — кур'єрське звено
КП — крайовий провід
кап. — капітан
капел. (кап.) — капелян
кер. — керівник
кол. — колишній
ком. — командант (командир)
к-р (ком.) — командир
кул. — кулеметник
кур. — курінний; курінь
л. — ліс
ЛУПВ — Ліга Українських Політичних В'язнів
лейт. — лейтенант
лік. — лікар
м. — місто
МВД — "Міністерство внутрішніх дел

СССР" і назва підпорядкованих цьому міністерстві політичної поліції й поліційних військ
 МО — "Міліція обивательська" (Громадська міліція) — порядкова поліція ПНР
 май. — майор
 НБ — "Народна Безпечность" (Народна безпека) — чехословацька політична поліція, відповідник радянського КГБ
 НКВД — "Народний комісаріят внутрішніх дел СССР" — давніша назва МВД
 НСЗ — "Народове Сіли Збройне"
 НТШ — Наукове Товариство ім. Т. Шевченка
 надр. (ндр.) — надрайон; надрайоновий
 о. — отець
 ОРМО — "Охотніча Резерва Міліції Обивательскей" — поліційні відділи з місцевого населення для поліційної й військової допомоги залогам МО
 ОУН — Організація Українських Націоналістів
 обл. — область; обласний
 окр. — округа; окружний
 орг. — організаційний
 ПЖ — Полева жандармерія УПА
 пвд. — підвідділ; чота і менша група вояків
 пвх. (політв.) — політвиховник; виховник
 Перем. пов. — Перемиський повіт
 півд. — південь
 півн. — північ
 під. — підошва
 пов. — повіт; повітовий
 пор. — поручник
 пполк. — підполковник
 прис. — присілок
 пров. (пр.) — провідник
 проп. — пропагандист
 р. — ріка, річка; потік
 ран. — ранений
 реф. — референт
 р-н — район
 рой. — ройовий
 с. — село
 СБ — Служба безпеки
 СБУ — Спілка Визволення України
 СКВ — Самооборонні кущові відділи
 СУМ — Спілка Української Молоді
 СХС — Санітарно-Харитативна Служба
 сан. — санітар; санітарка
 секр. — секретар
 сел. — селянин
 Слов. — Словаччина
 сор. — сорочка
 сот. — сотник
 сотен. — сотенний
 ст. — старший
 ст. бул. — старший булавний
 ст. віст. — старший вістун
 стр. — стрілець
 "стражністи" — курсанти поліційної школи НБ ("четніків")
 ТВ — Тактичний відтинок УПА
 ТВ 26 — "Лемко", 26 ТВ УПА
 ТУПВ — Товариство Українських Політичних В'язнів
 У-2 — "Ударники" 2, 95 ("Громенко")
 У-4 — "Ударними" 4, 94а ("Бурлака")
 У-6 — "Ударники" 6, 96а ("Криlach")
 У-7 — "Ударники" 7, 94б ("Ластівка")
 УПБ (УПБ) — "Ужонд Безпеченства Публічного" (Уряд публічної безпеки) — політична поліція ПНР, відповідник радянського КГБ
 УВЕШ — Українська Висока Економічна Школа

УВАН — Українська Вільна Академія Наук	УСП — Українська Соціалістична Партія
УГВР — Українська Головна Визвольна Рада	УТП — Український Технічно-Господарський Інститут
УНДО — Українське Національно-Демократичне Об'єднання	УЧХ — Український Червоний Хрест
УВУ — Український Вільний Університет	укр. — український
УНДС — Український Національно-Державний Союз	фарм. — фармацевт; фармацевтка; аптекар
УПА — Українська Повстанська Армія	хв. — хворий
УРДП — Українська Революційно-Демократична Партія	хор. — хорунжий
УСГ — Українська Стрілецька Громада	хут. — хутір
	ЦПУН — Центральне Представництво Української Еміграції
	ЧА — Червона армія
	чот. — чотовий
	Яросл. пов. — Ярославський повіт

ПОКАЖЧИК

- АБ РО — 249
АК — див Армія Крайова
"Август", стр. — 233, 240
Авгсбург, м. — 220
Австрійсько-баварська границя — 180, 185
Австрія — 161-162, 180, 182-183, 197
Адідовце, с. на Слов. — 73
Аксманичі, с. Перем. пов. — 4, 9, 12, 14, 19, 21-23, 25, 28-31, 33, 35-38, 40, 42, 44, 232, 234-236, 238-239, 271
Акція "Вісла" — XIV, XXVII
Амайсберг, г. — 184
Американська розвідча служба — 221
Американський суд — 221
Американці — 199-200, 203, 205, 208-211, 222
Андерс В., ген. — 195
"Арказ", стр. — 72
Арламів, с. Перем. пов. — 5, 26, 11
Армія Крайова (АК) — 17
"Арсен", стр. — 2, 255-256, 261, 266, 273-274, 293, 305

Б., к-р—див. Щигельський Володимир
Б. Ї., стр. — 257
БСБ — 6-7, 11-12, 14, 25, 29, 34, 38, 44-45
Б-н — див. "Буркун", бунч.
Бабінок Ілько ("Когут"), стр. — 253, 256, 260, 262, 268, 271-272
Бабіце, с. в Моравії — 136, 142
Баварія — 162, 179, 181, 184-185, 189, 192, 195-196, 202
"Байда", май., кур. — див. Миколенко Петро
"Байда", стр. — 48, 203, 251, 255-256, 261, 274, 276. 280-281, 233-284, 288, 290, 297, 305
"Байдак" ("Юльцьо"), ст. стр., ПЖ — 102, 106, 172, 251, 254, 257, 260-261, 273, 276, 280, 287, 296, 306
"Байрак", стр. — 265, 305
"Бак", стр. — 72
Балигород, с. Ліського пов. — 31, 62
Бальниця, с. Ліського пов. — 6, 67
Бандера Степан — 157, 195, 209
"Бандерівці" — 23, 87, 119-121, 123, 134, 151, 154, 174, 187, 266
Банарка, г. — 102
"Барабан" — див. Ділій Ілько
Баран Андрій ("Малинян"), чот. — 18
"Бартель", чот. — див. Біль Дмитро
"Бастіон", 27 ТВ УПА — X
Батіг Юрко ("Хмара"), к-р боївки — 112
Бахів, с. Перем. пов. — 4, 6
Бахталовський Зенон ("Зенко"), пор. — 40
Бачовський Володимир ("Тополя"), віст. — 27, 251, 254, 256-257, 261, 265, 272, 274, 276, 282, 290, 293, 304
Бенеш Е., през. — 123
Бережанщина — 61
"Береза", сан. — 2, 8, 49, 97, 253, 255-256, 258, 263, 270, 273, 275, 278-279, 281, 283, 288, 293-294, 296, 299, 305, 308-309
Березка, с. Перем. пов. — 3, 5, 34, 53, 237
Берендьовичі, с. Перем. пов. — 2, 4,

- 11-12, 14, 21-22, 25-26, 28-32, 35-37,
234-236, 238
Бескид — 4, 236
"Бескид", надрайон — X, XXIII
Беттлер 1223, г. — 85
Бецін, г. — 104
Бельська Долина, с. на Слов. — 104
Бжезіна, с. в Моравії — 142, 145
Бжезуфка, с. в Моравії — 135
Бжеська Надя — XVI, XXX
Бистре, г. — 80, 93-94
"Бистрий", стр. — 44, 59, 103
"Біб", стр. — 19, 253, 258, 262, 269,
275, 278, 281, 283, 288, 293, 305, 308
"Бігун" — 4, 26, 251-252, 254, 258,
260-261, 265-266, 274, 277, 282, 291,
293, 305-307
"Бігун", ст. віст. — 256
"Білий" — 20-21, 38, 42, 92, 163, 270,
280, 297, 299, 305
"Білий", ст. віст., рой. — 8, 86, 102,
169, 249, 253-254, 256, 263, 273, 276,
281
Біль Дмитро ("Бартель"), чот. — 6
"Бір", пор. — див. Шишканець Василь
Бірча, м. — VII, XIX, 2, 10, 22, 28, 34,
38-39, 101, 234, 237-238
"Біс", член КП — див. Галаса Василь
"Біс", ст. бул. — 250
Бітованки, с. в Чехії — 148
Бовино, с. Перем. пов. — 15, 50-51
"Богдан", стр. — 294, 250, 252, 258,
262, 267, 274, 277, 280, 287, 297, 304-
306
"Богданна", фарм. УЧХ — 34-35, 233,
240
Богун, Б. А., к-р ВШ УПА ЗК — XII,
XXV
"Боднар" ("Сірий"), — 55
"Бодьо" — 285, 289
"Боз", стр. — 4, 253, 255, 260, 263,
270, 273, 305
Борець Юрій ("Чумак"), рой. — 70
Борисів, с. Перем. пов. — 34
Бориславка, с. Перем. пов. — 5, 52
Борівниця, с. Перем. пов. — 15, 54,
56-57, 60, 295, 297
Борівницький ліс — 3, 7, 54
Боровець, лісн. — 17, 50
Боровина — 57
"Борсук", ст. віст., рой. — 8-9, 22, 24,
249, 253-254, 256, 263, 270, 275, 278,
282, 293, 304-305, 308
Борсуківка, с. Перем. пов. — 2, 23, 53,
297
Бортевичі, С. — 271
"Босий", сан. — див. "Гордий"
Боча, с. на Слов. — 91-92
Брацлавський бій — 233
Братислава, м. — 93, 118
Брезно, м. на Слов. — 93
Брестів, с. Слов. — 79
Бресток, с. в Чехії — 137
Бригінець, г. — 12
Брижава, с. в Перем. пов. — 2, 34,
238
Брижавський ліс — 54
Брилинці, с. Перем. пов. — 5, 8-11, 19,
21-22, 25-26, 28-33, 35-41, 43-46, 168,
170, 232-233, 235, 237-238, 271
"Бриль", к-р вд. УПА — 3
Брно, м. — 100, 132, 135, 143, 147
"Бродич, сотен. — див. Гробельський
Роман
"Буг", 2 ВО УПА (Львівська ВО УПА)
— VIII, XI, XX, XXIV, 3
"Буйний", — 252, 258, 262, 268, 277,
280, 285, 287, 289, 294, 304, 308
"Буйтур", кул. — 55, 253, 255, 263, 270,

- 274-275, 278-279, 281, 284, 288, 298, 305, 307
- "Бук", стр. — 29, 55, 278-279, 281-283, 288, 293, 298, 307-308
- Букова, прис. — 129
- Букове Бедро, г. — XII-XIII, XXIV, XXVI
- Буковина, прис. — 3-4, 54, 60
- Булаховський Зенон ("Зенко"), хор. — 44, 56-57, 64, 102, 104, 107, 109, 112-114, 124, 173, 298
- "Бульба", сотен. — XII, XXIV
- "Бульба", стр. — 44, 252, 262, 269, 275, 306
- "Буркун" (Б-н, "Сірий"), хор., бунч., "Ударники" 4, 94а—V-X, XV-XVI, XVIII-XXII, XXVIII-XXIX, 1, 8, 10, 14, 32, 96, 102, 109, 112, 163-164, 169, 173, 176-178, 185, 188-189, 192, 194, 196, 205, 209, 211, 213, 215, 221, 223, 231, 249-251, 254-255, 257, 261, 265, 272-273, 276, 280, 287, 292, 296, 298, 305, 309
- "Бурлака", сотен. — див. Щигельський Володимир
- "Бурсук", ст. віст., рой. — 293
- Бурчік Гейза — 125, 148
- Бутковський Іван, пполк. — XI, XXIV
- Буцовіче, м. в Чехії — 139-140
- ВіН** ("Вольносьць і Незавіслюсьць") — 144
- ВОП (Войско охрани пограніча) — 4, 20, 33 ВП
- ("Войско польске") — V, XVII, 1-5, 9-11, 13, 15, 17, 19-29, 31-39, 41-42, 44-50, 52-58, 62-63, 69, 72, 112, 231-240, 293, 295
- Ваг, р. — 105, 108, 110-111, 114, 118, 120-121, 124, 129, 135
- "Вадим", кур. вих. — VII, XI, XXIII-XXIX, 24
- "Ванька", ст. бул., чот. — 2, 4, 9, 18, 23-24, 27-28, 251, 253, 257, 261, 265, 274, 276, 283, 291, 293, 301, 309
- Вапівці, с. Перем. пов. — 15, 50-51
- Варін, с. на Слов. — 101, 105-106
- Варшава, м. — 58
- Веверска, с. на Слов. — 143
- Вегшайд, м. в Німеччині — 197, 211, 221
- Вельке Браніце, р. — 101, 103-104
- Вельнік, Вільгельм ("Сян"), д-р — 27, 163
- "Верба" — 46, 102, 257, 269, 279, 281, 283-284, 288, 295, 298, 304-305
- "Верба", кул. — 253, 258, 262, 275, 278
- Верб'яний, д-р — 214, 218, 221, 225
- Вернар, с. на Слов. — 88
- "Верниволя", рой. — 163
- "Верховина", надр., Зах. Лемківщина — X, XXIII
- "Веселий", рой. — 299
- "Веселий", сотен. — XII, XXIV
- "Веселий", стр. — 64, 66, 71, 294
- Вижеск Поморські, Польща — 50
- "Вир" — див. Гук Богдан
- "Вихор", стр. — 252, 258, 262, 268, 275, 288, 293
- "Вишня", стр. — 22, 34, 45, 56, 239, 253, 257-258, 263, 270, 275, 277-278, 281, 283, 288, 293, 297, 305-306, 308-309
- Вівчаровсьни Йосиф ("Євген"), сот. вих. — 12, 21, 29, 59, 77, 163, 172, 250-251, 254, 257, 260-261, 273, 276, 280, 287, 292, 297, 308
- Вігор, р. — 28-28.
- Відділ УПА "Бурлаки" — див. "Ударники" 4, 94а ("Бурлака")
- Відділ УПА "Громенка" — див. "Ударники" 2, 95 ("Громенко")

Відділ УПА 94-96 — див. "Ударники"
94-96
Відділ УПА "Мрії" — див. "Мрія",
кур.
Відень, м. — 215, 222, 224
Візовіце, м. — 130, 133
Вільдеран, с. в Баварії — 187, 198
"Вільха", стр. — 72
"Вільчур", стр. — 252, 258, 261, 266,
274, 277, 281, 284, 288, 291, 297, 304-
305
Вільшани, с. Перем. пов. — 23, 42, 44-
46
"Вістун", рой. — 44
Вітошинці, с. Перем. пов. — 29, 33, 36
232, 235, 238, 271-272
Вітрилів, с. Перем. пов. — 59
Влтава, р. — 156, 159-160
"Вовк", стр. — 102, 252, 259, 262, 275,
277, 281, 285, 287, 290, 296, 298, 304-
305, 308
"Вовчук", контр. — 300
"Вогонь", стр. — 289
Возний Михайло — 250
Войско Польске — див. ВП
Войткова, с. Перем. пов. — 1-3, 5
Воловець, г. — 85-86
Володжа, с. Перем. пов. — 4, 54
Воля Володська, с. Перем. пов. —
54-55, 297-298
Воля Корінецька, с. Перем. пов. — 46
Воля Кречкова, с. Перем. пов. — 2,
4, 15, 18, 34, 297
Воля Манцівська — 51
Воля Угорська, с. Ярослав. пов. — 17-
18, 50-51
"Воробець", стр. — 62, 102-103, 251,
258, 261, 266, 274, 277, 281, 284, 288,
291, 294, 296, 299, 306-308
"Ворон", рой. — 55, 60, 294-295

"Ворон", сот. — див. Сорочак Воло-
димир
"Ворона" — 250
"Вороний", ст. стр. — 102, 250-
251, 255, 261, 274, 276, 280, 282, 287,
289, 291, 296, 299, 304, 307-308
Ворохта, с. Надвірн. р-ну — 47
Врутки, м. на Слов. — 119, 124, 125
Вугники, с. Перем. пов. — 20-21, 25-
28, 31, 36-37, 40-41, 44
Вугницький ліс — 28, 33, 332, 237-238
Вуйцік Маріян ("Кукса"), інт. — 89
Гавловичі, с. Ярослав. пов. — 17
"Гаєвий", стр. — 70, 74, 299
Гаї, с. Перем. пов. — 21, 31, 33, 35
"Гай", стр. — 28, 253, 255, 263, 270,
278-279, 281, 284, 288, 297, 299, 304-
305, 307
"Гайка", кул. — 297
"Гайдамака", стр. — 249-250
"Гак", бул., рой. ПЖ — 13, 29, 36, 38,
62, 68-69, 82, 85, 89, 99, 102, 106,
172-173, 251, 254, 257, 261, 264', 272-
273, 276, 280, 282, 287, 292-293, 296,
298, 305, 307
"Галайда", віст., рой. — 55, 63, 92, 102,
252, 254, 259, 262, 269, 275, 277,
281, 285-287, 290, 296, 299, 306, 308
Галичина — 196, 188, 207
"Галичина", дивізія — 122
"Галя" — 309
Галаса Василь ("Орлан", "Біс", "Дніп-
ровський", "Назар"), член КП — XIV-
XV, XXVIII, 32, 38, 41-43, 45
Ганас Ольга ("Офелія", "Ірка"), УЧХ —
61, 192, 107, 109, 111-114, 120, 173,
298
Гелюш, с. Яросл. пов. — 16-17, 49-50, 297
Германовичі, с. Перем. пов. — 19, 21, 25,
235, 238

- "Гірний", стр. — 26, 252, 255, 258, 262
268, 274, 280, 282, 293, 304-306
- Гладьос Осип ("Сокіл") — 3, 59, 251,
260-261, 266, 272, 304
- "Глинка", стр. — 56, 288, 297
- "Говерля", ВО УПА — XIII, XX, XXV-
XXVI
- "Говерля", стр. 54, 253, 255-257, 262,
269, 275, 278, 281, 283, 288, 298,
305-307
- "Голий", бул., чот. — 23-24, 36-37, 51,
55, 103, 249, 253-254, 256, 262, 275
- "Голий", стр. — 7, 29, 269, 276, 305-307
- Голод Павел ("Сірко"), віст. — 272,
275
- "Голуб", стр. — 65, 103, 201-203, 296,
299
- Голучків, с. Сяніцького пов. — 60, 271,
298
- Голя, г. на Слов. — 80
- "Гонець", ст. стр. — 251, 255, 257, 259,
305-306
- "Гора", інтенд. — 20, 22, 55, 253, 255,
263, 271, 275, 277, 281, 283, 288, 298,
305, 307-308
- "Горак", стр. — 31, 39, 255-256, 262,
267, 274, 277, 281-283, 288, 291, 294,
305
- "Гордий", ("Босий"), сот. сан. — VIII,
X, XX-XXI, 103, 107, 109, 110-112, 114,
116, 119, 123-124, 144, 146, 162, 179,
188, 190, 192, 194, 198, 205, 209, 211,
213, 219, 221, 223, 294, 296
- Горохівці, с. Перем. пов. — 10-11, 19,
29, 33, 36, 38, 232-233, 235, 237
- "Граб", кул. — 34, 54, 56, 61, 102, 107,
240, 251, 258, 161, 266, 274, 277, 281-
282, 291, 297-298, 308-309
- Градський потік — 105-108
- "Гриб", ст. стр., ПЖ — 252, 255, 259.
304-305
- "Григор", окр. — див. Гук Мирослав
- "Гризун", стр. — 253, 259-260, 263,
270-273, 275-276, 293, 305
- Грицай Дмитро ("Перебийніс"), ген. —
XIII, XXVI
- Грицько Дмитро ("Цяпка"), стр. БСБ —
50, 59
- "Грізний" — 271
- "Грім", віст., заст. рой. — 47, 54, 87,
251, 254, 258, 260-261, 266, 272, 274,
277, 281-282, 288, 291, 294, 296, 298-
299, 304, 308-309
- "Грім", ст. віст., сот. інт. — 251, 254,
259-261, 264, 272, 304, 308-309
- Гробельський Роман ("Бродич"), со-
тен. — 201
- Грозьова, с. Перем. пов. — 3, 5, 8, 14,
23-24, 26, 34, 52-53, 238, 295
- "Громенно", сотен. — див. Дуда Ми-
хайло
- Грубов, с. на Словаччині — 74-75
- "Грунька", ст. стр. — 102, 251, 258,
261, 266, 274, 277, 281, 288, 291, 296,
298, 304
- Грустін, с. на Слов. — 99
- Грушівка, с. Березівського пов. — 55,
59
- Грушівський ліс — 33
- "Грушка", віст. — 2, 72, 251, 254, 258,
260-261
- Грушка, г. — 62
- Грушова, с. Перем. пов. — 4, 8, 20-21,
24-25, 28, 30-31, 36-37, 39, 41, 43-44
- Гузар Василь ("Зубченко"), д-р — 14,
163, 309
- Гук Богдан ("Скала", "Вир", "Твер-
дий"), сан. — VI, VIII, XVI, XVIII,
XX-XXI, XXVIII, 12, 15, 101-102, 107-
112, 114-115, 121, 124, 127, 132, 135-

- 136, 148, 151, 162-163, 168-169, 173, 179-182, 185
- Гук Зиновій ("Щипавка"), сан. — 168
- Гук Мирослав ("Григор"), окр. — XV, XXVIII, 15, 32, 52
- Гуменне, м. на Слов. — 72
- Гунца Станіслав, ппор. ВП — 47
- "Гура", стр. — 278
- "Гураль", стр. — 278
- Гута, с. Перем. пов. — 2, 4, 16, 48, 86
- Гута Березка, с. Перем. пов. — 33, 46, 233
- Гута Дрогобицька, с. Перем. пов. — 49
- Гуціско Ненадовске, с. Перем. пов. — 49
- Гаврон, прис. с. Волі Кривецької Перем. пов. — 15, 18
- Гар Влядімір, десятник — 83
- Гедечов, с. на Слов. — 73
- Голяш Степан — XVI, XXIX
- "Гонта", стр. — 305
- "Гура", самоб. — 18
- "Гураль", стр. — 34, 55, 240, 253, 255-256, 263, 271, 275, 279, 281-282, 286, 288, 298, 305
- ДП — 218
- "Данилів", 28 ТВ УПА — IX, XI, XXII-XXIII
- Данило, король — XI, XXIV
- "Данило", рой. — 53
- "Дар", окр. аптенар — див. Совган Ярослав
- Даровичі, с. Перем. пов. — 14, 22, 24, 29, 33, 44-45, 59-60, 73-74, 93, 233-234, 237
- Дашко Володимир ("Марко"), ст. бул., чот. — XIV, XXIX, 17, 21, 23, 27, 29-30, 36-38, 47, 55, 70, 77, 83, 94, 99, 102, 123, 167, 173-174, 252, 254, 258, 262, 267, 274, 277, 280, 287, 290, 296, 298, 307
- Деггендорф, м. в Баварії — 189
- Деманів, с. на Слов. — 94
- "Держислав", сан. — 4
- "Деркач", кул. — 27, 60, 251, 257, 261, 274, 276, 281-282, 284, 288, 290, 298, 304-305
- Дзеньковскі Ян, пор. ВП — 63
- Дилягівський бій — 234
- Дилягівський ліс — 4, 6, 48, 234, 237
- Дилягова, с. Березівського пов. — 13, 48
- Динів, м. Березівського пов. — 6, 14, 56, 159, 234
- "Дідо", стр. — див. Оліяр Лука
- Ділий Ілько ("Барабан") — 271
- "Ділок" — 45
- "Дніпровський", член КП — див. Галаса Василь
- "До Зброї", журнал — XI, XXIV
- Добра, с. Сяніцького пов. — 2, 7
- Добра Шляхетська, с. Сяніцького пов. — 3, 4
- Доброміль, м. Львів. обл. — 5
- Добрянка, с. Перем. пов. — 34
- "Довбуш", рой. — 52, 55, 60, 295
- Долгий Верх, г. на Слов. — 103-104
- Долина, с. Перем. пов. — 36
- "Дон", стр. — 11, 253, 255, 263, 271, 275, 278, 293, 305
- Донбас — 210
- Дубецько, с. Перем. пов. — 49
- "Дубик", стр. — 27, 251, 257, 261, 265, 274, 276, 282, 290, 293, 304, 306
- Дубник, с. на Слов. — 77-78
- "Дубовий", стр. — 252, 255-256, 268, 294-295, 305

- Дуда Михайло ("Громенко", "Зиновій"), пор., сотен. — VI-VII, XXII-XIII, XV, XVIII-XXIV, XXVII-XXVIII, 3, 6, 70, 72, 75, 163, 189, 196-197
- Думбієр, г. на Слов. — 95
- "Дунай", кул. — 34, 47, 54, 162, 180, 240, 252, 255, 258, 262, 267, 274, 277, 281-282, 288, 291, 295, 297, 299, 305, 307
- Дунай, р. — 200
- "Дядя" — 117-119, 121, 123-124
- Європа, Західня — V, XIV-XXVII, 1, 41, 97, 295
- "Ер-зет", ндр. — див. Кавула Петро
- "Євген", бул., сот. вих. — див. Вівчаровський Осип "Євген", сотен. — XXIV
- Єдловина, г. — 105-107, 127
- "Єлічук", Вругка — 120-123
- "Жайворонок", стр. — 22, 27, 251, 257, 261, 265, 274-276, 282, 290, 293-295, 304, 307
- Жданськи лес на Чехії — 139
- Жебраче, с. Ліського пов. — 66
- Жетвори, с. — 271
- Жіліна, м. на Слов. — 100, 118, 123, 125-126
- "Жовтий", стр. — 250, 252, 255, 260, 262, 267, 272, 305
- Жогатин, с. Перем. пов. — 2, 34, 237-238
- Жубно, с. на Слов. — 79
- "Жук", стр. — 103, 252, 258-259, 299
- Жула, прис. б. Корманич — 38
- "Жупан", стр. — 252-253, 260, 262, 271, 276, 304-305
- "Журавель", чот. — див. Янківський Іван
- "Журавель", стр. — 55, 253, 259-260, 263, 270-272, 275, 278-279, 281, 283, 288, 298, 305, 307-308
- "Журба", стр. — 4, 250, 253, 258-260, 263, 270, 273, 304-306
- ЗУДАК** — 218
- Забленський Михайло ("Скакун") — 250, 271
- Завадка, с. Ліського пов. — 2-3, 5, 53, 233, 239
- "Завзятий", ст. стр. — 251, 255, 258, 260-261, 266, 305-306
- "Загірний" — 308
- Зазрів, с. на Слов. — 99
- "Зазуля", з. рой. — 271, 275, 284, 306-307
- Закерзоння — XIII, XXVII, 93, 124, 159-160, 184, 231
- "Залізний", ст. бул., чот. — 251, 253, 260-261, 265, 273, 276
- Залісся, с. Перем. пов. — 38-39, 52
- Залуже, с. Сяніцьного пов. — 61
- Запомірки, прис. Волі Крецівської — 2, 5, 54, 60
- "Заруба", стр. — 253, 255, 262, 269, 275, 278, 305, 307-308
- "Заставний" ("Морський") — 52, 156
- Засяння — 10, 15, 42-44, 297
- "Заяць", ст. стр. — 55, 102, 169, 252, 255, 258, 262, 267, 274, 276, 281, 283-284, 288, 291, 296, 298, 308
- Збраслав, с. на Чехії — 144-145
- "Згода", стр. — 251, 255-256, 265, 305
- Зелений Клин — 108
- "Зенко", хор. — див. Булаховський Зенон
- "Зенко", стр. — 70, 74, 290, 298
- "Зимний", чот. — див. Качмар Степан

"Зиновій", пор., сотен. — див. Дуда Михайло

"Зірка" — 252, 295

Золота Баня, с. на Слов. — 77-79

Злати Стос, г. — 85

"Змагун", рой — 44, 49, 293, 297

"Зов", віст., кул. — 63, 252, 254, 258, 262, 268, 275, 277, 281, 285, 287, 290, 296, 309

"Зозуля", з. рой. — 22, 31, 44, 249, 253, 257, 259, 263, 278-279, 281-282, 288, 294, 305, 308

Зозуля, інж. — 36

"Зорян", ст. стр. — 56, 172, 251, 256-257, 261, 265, 273, 276, 280, 287-288, 297

"Зуб", віст., рой. — 11, 30, 36, 44, 46, 252, 254-255, 258, 262, 268, 277, 281, 285-287, 289, 297, 301-302, 304, 308-309

Зубне, с. на Слов. — 73

"Зубченко", д-р — див. Гузар Василь
З'явлення, місцевість — 33, 35

ІРО — 190, 194, 218

Іванів Верх, г. — 77

"Івась" — 288

"Івасик" — 299

"Ігор", рай. — див. Кіт Володимир

"Ірка" — див. Ганас Ольга

"Іскра", сотен. — XII, XXIV

"Іскра", стр. — 91, 295, 299

Іглява, р. в Моравії — 145-147

Йовик Іван ("Соколенко"), бунч. — VI, XVI, XVIII, XXIX, 163

КБВ — 8, 10, 293

КЗ — 12, 45

Кавула Петро ("Тарас", "Сотка", "Руслан", "Ер-зет"), надр. — 19, 34, 41, 45, 53, 60

"Кавун", ст. стр. — 4, 44, 172, 261, 273, 276, 280, 287, 306

"Кадило", о. — див. Шевчук Василь, о.

"Калиняк", стр. — 253, 255, 263, 271, 275, 278-279, 281, 283, 288, 305, 308

Кальварія Паславська, с. Перем. пов. 4, 5, 28

Кальниця, с. Ліського пов. — 63

"Камінь", кул. — 10, 102, 252, 259, 262, 269, 275, 277, 281, 285, 287, 296, 298, 304, 306, 309

Кам'янки, с. Перем. пов. — 34

"Канарок" — 271

"Капуста", сан. — 7, 11, 43, 252-256, 258, 262, 268, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 293-294

"Карий", стр. — див. Оліяр Євстахій
Карпатська Україна — 122

Карпатський край — XII-XIII, XXV

Карпатський рейд — 93, 155

"Карпо", віст., з. рой. — 21, 29, 60, 124, 252, 254, 256, 262, 268, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 297, 305

"Качан", стр. — 8, 30, 32, 43, 252, 255-256, 258, 262, 269, 275, 277, 281-282, 285-287, 290, 294, 304-305

Качмар Степан ("Зимний"), чот. — XV, XXVIII, 2, 18, 24, 48, 52, 271

Качор Володимир ("Пугач"), надр. СБ — 41

"Качур", стр. — 35, 233, 239-240, 250, 252, 259, 262, 269, 277, 281-282, 288, 293, 304, 306

Квасинина, с. Перем. пов. — 112

"Квітка", кул. — 102, 249, 253, 257, 259, 262-263, 270, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 296, 299, 305-306, 308

Кейван Зоня — XVI, XXX

Кельча, с. на Слов. — 76

"Кивай", ст. бул., сот. сан. — 8-9, 27-

- 28, 54, 59, 81-82, 85-87, 89, 92-93, 163, 168, 173, 250-251, 254, 257, 261, 264, 273, 276, 280, 287, 296, 304, 308-309
- Кисуца, р. в Моравії — 128-129
- "Кіс", стр. — 103, 229
- "Кіт", сан. — 233, 240
- Кіт Володимир ("Ігор"), рай. — 61
- "Клен" — див. Силипа Василь
- "Кліщ", віст. — 4, 253, 256-257, 260, 262, 269, 273, 305-306
- Княжичі, с. Перем. пов. — 11, 19-22, 25, 29, 31-33, 35-36, 38, 41-42, 44, 232, 235, 238-239
- Князь Михайло ("Терен") — 271
- Ковалик Ярослав ("Пісня"), ст. стр. ПЖ — 57, 172, 251, 254, 257, 261 264, 273, 276, 280, 287, 292, 297
- "Коваль", стр. — 52, 286, 288, 293, 298
- Коваль Степан ("Комар"), ст. стр. — 20, 50, 53, 252, 255, 258, 262, 267, 271, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 297, 304-305, 308
- "Когут" — див. Бабінок Ілько
- "Кожух", стр. — 24, 252, 255-256, 258, 262, 267, 274, 277, 282, 291, 293, 305, 307-308
- Козак Ірина, УЧХ — 112
- Койшов, с. на Слов. — 81-82
- Колоковичі, с. Перем. пов. — 5, 10, 12, 15, 21-22, 25, 28, 30-33, 35, 37-39, 44, 233, 235, 237-238
- "Колос", стр. — 249-250
- Коляровце, с. на Слов. — 129-130
- "Комар", кул. — див. Коваль Степан
- "Конар", стр. — 84, 253, 255-256, 260, 270, 273, 299
- "Коник", шполк., кур. — VII, XI, XIII, XIX, XXIII
- Конюша, с. Перем. пов. — 10,-11 13-15, 18-22, 24-25, 27-39, 41-45, 52, 168, 170, 232, 234-236, 238, 297-298
- Копа, г. на Слов. — 107, 125, 127-128
- Кописно, с. Перем. пов. — 9, 21-22, 24, 34-35, 38-42, 44-45, 52, 168, 170, 238
- Кописнянський ліс — 45
- "Кора", стр. — 29, 252, 255, 267, 274, 277, 282, 291, 293, 308
- "Кордик", віст., рой. — 252, 254, 258-259
- Коритники, с. Перем. пов. — 50-51
- Коричани, с. в Моравії — 138
- "Корінь", стр. — 62,- 253, 255, 263, 270, 275, 278-279, 281, 284, 288, 296, 305-307
- Корманицьний ліс — 3, 32, 45-46, 52, 233, 237
- Корманичі, с. Перем. пов. — 4-5, 8-10, 12, 14, 19, 21-22, 25, 28-33, 35-38, 40-41, 43-44, 124-169, 232, 235-238, 272
- Корнійчук О. Є. — 217
- "Кос", стр. — 2, 21, 29, 39, 253, 257-258, 262, 269, 273, 275, 278-279, 281, 283, 288, 293-294, 304-305
- "Косар" — див. Маївський Дмитро
- Кох Еріх — 216
- Коцюба, п. — 194-195, 211
- Коцьолок Ярослав ("Криlach", "Сухий"), хор., сотен. — VI-X, XV, XIX-XXI, XXIII, XXVIII, 1, 5-6, 19-20, 22-24, 27, 32, 36-37, 42, 46, 53, 89, 103, 163, 167, 185, 259, 295-296
- Кошиці, м. на Слов. — 75, 80, 98
- "Кравець", молод. — 307
- Кравзе Гельмут ("Маріян"), д-р — 27, 29, 35, 102, 299
- Крайна, с. Перем. пов. — 34, 46, 56
- Кральова Голя, г. на Слов. — 89-91
- Крамарівка, с. Яросл. пов. — 16-17, 49-50

Крамарівський ліс — 49
 Красичі, с. Перем. пов. — 10, 15, 31-33, 39, 41-42, 45-46, 51-52, 237
 Краснани, с. на Слов. — 106
 Кремпаки, с. Перем. пов. — 46
 Креців, с. Перем. пов. — 54
 Крецівський ліс — 34, 54
 Кречкова, с. Перем. пов. — 5, 33, 38, 46, 233, 237, 271, 297
 "Крига", стр. — 2, 252, 256, 258-260, 262, 267, 304
 "Крилатий", стр. — 103, 299
 "Кричал", хор., сотен. — див. Коцьолок Ярослав
 Кривань, г. — 103, 107
 "Крілик", стр. — 102, 106, 299
 "Крісовий", сотен. — XXIV
 "Крісовий", ст. стр. — 43, 252, 255, 258, 262, 268, 275, 277, 281, 285, 287, 289, 294, 304, 306
 Кругель Великий, с. — 235
 "Крук", стр. ПЖ — 47, 56, 97, 249-250, 297-298
 Крук Богдан ("Мельодія"), УЧХ — 203
 "Крутий" — див. "Сливка"
 Кубін, с. на Слов. — 98
 Кузьмина, с. Перем. пов. — 54
 "Кукса", інт. — див. Вуйцік Маріян
 "Куля", к-р — див. "Ударник"
 "Куля", стр. — 298
 Кунжак, м. в Чехії — 150-151
 Купно, с. Перем. пов. — 4, 6, 15, 18, 22, 29, 33, 233, 237
 Куп'ятичі, с. Перем. пов. — 4, 11, 20-22, 29, 32, 37, 44, 236, 238
 Кур, потік на Слов. — 105-106
 Кути, прис. — 16, 49
 "Кучер", стр. — 2, 35, 233, 239-240, 251, 257, 261, 264, 273, 276, 288, 293, 304-306

"Кучерявий", ст. віст., чрт. — 11, 17, 22, 46, 52, 55, 57, 65, 69, 70, 73, 76, 94, 102, 104, 106, 167, 250, 252, 254, 258, 262, 267, 274, 277, 280, 284, 287, 289, 292, 296, 298, 302, 304-305

ЛУПВ — див. Ліга Українських Політичних В'язнів

"Лагідний", чот. — див. Футала Лев Ласки, прис. в Перем. пов. — 5, 7

"Ластівка", сотен. — див. Янківський Григорій

"Ластівка", стр. — 23

Лебедь Микола, XVI, XXX

"Лебідь", стр. — див. Найчик Іван

"Лев", стр. — 45, 59, 72, 102, 293, 298-299

Левицький Осип ("Гордий"), сот. сан. — XVI, XXIX

"Левко", чот. сан. — 51, 53, 250, 252, 258, 262, 265, 267, 274, 277, 279-280, 287, 289, 309

"Левчук", — див. Оліяр Франко

Лемківська сотня УПА — див. "Ударники" 1, 3, 5 і 8

Лемківський курінь УПА — VII, X, XV XIX, XXIII; див. теж — Мізерний Василь; "Ударники" 1, 3, 5, 8

Лемківський надрайон — див. "Бескид", ндр.; "Верховина", ндр.

Лемківський тактичний відтинок (ТВ) УПА — див. "Лемко", 26 ТВ УПА

Лемківщина — XII, 14, 201-202

"Лемко", віст., кул. — 2, 27, 29, 35, 61, 91, 103, 106, 239, 252, 254, 259, 274, 277, 282, 288, 291-294, 296, 299, 306, 308-309

"Лемко", 26 ТВ УПА (Лемківський ТВ УПА, Перемисько-лемківський ТВ УПА) — VII, X-XI, XIII-XV, XIX, XXIII-XXVIII, 3, 5, 232, 251, 303

- "Лемко", 94а — див. "Ударники" 4, 94а
 Лентівня, с. Перем. пов. — 15, 50-51
 "Летун", окр. СБ — XI, XXIV
 Лелековіце, с. в Чехії — 143
 Лестіни Вижне, с. на Слов. — 98
 "Липа", стр. — 53, 252, 258, 262, 267, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 295-297, 299, 305-306, 308
 Липин Петро, о. — 209, 219, 222, 294
 Липовець (Ліповець), г. — 87, 105
 "Лис", кул. — 55, 102, 229
 "Лисий", стр. — 292
 "Лист", ст. стр. — 4, 49, 274, 277, 280, 287, 289, 291, 297, 307-308
 "Листок", ст. стр. — 63, 100, 102, 251, 255, 258, 261, 266, 274, 277, 281, 283, 288, 291, 296, 298, 308
 Ліга Українських Політичних В'язнів (ЛУПВ) — 218
 "Лід", віст., чот. сан. — 74, 251, 254, 261, 265, 274, 276, 280, 287, 290-291, 296, 299, 307-308
 Лімна, с. Перем. пов. — 34, 46-47, 53, 238
 Ліповец, г. — див. Липовець
 "Лісовик", віст. — 59, 172, 250-251, 254, 257, 261, 264, 273, 276, 280, 287-288, 297
 "Лісовик", підп. — 163
 Лисько, м. Ряшівського воєв. — 61-62
 "Літопис УПА" — VI, IX-X, XVI, XIX, XXI, XXIII, XXIX-XXX, 240
 Ліщава, с. Перем. пов. — 34, 294
 Ліщава Долішня, с. Перем. пов. — 46-47, 52, 297
 "Ліщина", стр. — 102, 252, 255-256, 260, 262, 267, 272-273, 295-296, 299, 305
 Ліщини, с. Перем. пов. — 26
 Лодинка, с. Перем. пов. — 4, 46
 Ложок, с. Перем. пов. — 48
 "Лоза", рой. — 91
 "Лоза", стр. — 55, 103, 253, 255, 271, 275, 278-279, 281, 284, 288, 298-299, 305, 307-308
 Лозовський Р. — див. Шухевич Роман
 "Лончин", ст. стр. — 29, 251, 255, 258, 261, 266, 274, 277, 282, 291, 293, 304-305
 "Луговий", ("Олег"), сот. сан. — 15, 44, 172
 Лужецький Євген ("Шувар"), д-р, кур. лікар — VII, XIX, 12, 163
 Лужніца, р. в Чехії — 154
 Лучичи, с. — 271
 Любачівський пов. — X, XXIII
 Люблин, м. — 58
 "Лютий", стр. — 252, 259-260, 262, 267, 271-274, 276
 Ляхава, с. Перем. пов. — 3, 54, 60, 295
 Ляхавський ліс — 54
 Львівська воєнна округа (ВО) УПА — див. "Буг", 2 ВО УПА
МО — 7, 20, 41, 59
 "Мариґстер", УЧХ — див. Совган Ярослав
 Магура, г. — 97, 117
 Магура, прис. — 3
 Мазярки, прис. с. Грозьова Перем. пов. — 3, 5
 Маївський Дмитро ("Косар") — XIII-XXVI
 Макар Володимир — XVI, XXIX-XXX
 "Маківка", 24 ТВ УПА — 43
 Макова, с. Перем. пов. — 3-5, 8, 14, 20-21, 26-29, 36, 39, 41, 233, 239, 272, 307
 Мала Фатра, гори на Слов. — 118, 124, 143, 148, 160, 183
 "Малий", рой. — див. "Шуліка"
 "Малий", стр. — 55, 74, 103, 253, 255

- 263, 270, 275, 278-279, 281, 284, 288,
297-298, 305-306, 308
- "Малиняк", чот. — див Баран Андрій
Малужина, с. на Слов. — 92-93
- Малява, с. Перем. пов. — 89
- Мальше, р. в Чехії — 156, 158
- Манастирський І. В. — XVI, XXX
- "Мариняк", стр. — 55, 253, 255, 263,
270, 275, 278, 281, 283, 286, 288, 298,
305, 308
- "Мар'ян", д-р — див. Кравзе Гельмут
- "Марко", чот. — див. Дашко Воло
димир
- "Мартин", віст. — 102, 122, 251, 254,
257, 261, 273, 276, 280, 287, 296, 298,
307
- Мартинишин Василь — 250
- Масарик Тома — 97
- Масарик Ян — 97
- "Матрос", стр. — 253, 259-260, 262,
269,, 271-273, 275-276, 305
- Мильків, с. Перем. пов. — 15
- "Медвідь", віст., чот. інт. — 20, 22, 52,
60, 85, 89, 102, 251, 254, 257, 261,
265, 274, 276, 280, 290-291, 295-296,
298
- Межебраніце, р. на Слов. — 104
- "Мельодія", УЧХ — див. Крук Богдан
- Мельник Андрій, полк. — 209
- "Меч", з. рой. — 55, 71, 102, 299
- Местова Голя, г. — 96
- Миків, с. Сяніцького пов. — 64
- Миколаєнко Петро ("Байда"), май.,
кур. — VII, XII-XIII, XV-XVI, XIX,
XXIV, XXVI, XXVIII-XXIX, 3, 9-10,
14, 18, 34, 163, 295
- Мильків, с. Перем. пов. — 15
- "Мирний", стр. — 52, 250, 252, 258,
262, 268, 275, 277, 281, 285-287, 290,
297, 306, 308
- "Мирон", кур. вих. — 112
- "Мід", ст. стр. — 37, 47, 54, 253, 255,
259, 263, 271, 275, 278-279, 281, 283,
288, 298, 305, 307-309
- Мізерний Василь ("Рен"), май., к-р 26
ТВ УПА — VII, XII-XV, XIX, XXIV-
XXVIII, 117
- Міколайчик С. — 15
- Мільнів, с. Перем. пов. — 33
- Мірковце, с. на Слов. — 78-79
- "Місяць", стр. — 4, 253, 260, 263, 270,
273, 305-306
- Міхалок, с. на Слов. — 76
- "Могила", стр. — 72
- Молодовичі, с. Перем. пов. — 5, 8, 11,
13, 15, 19-23, 25-96, 30, 33, 35-39, 41-
46, 56, 61, 233-234, 237-238, 307
- Монастирець, с. Ліського пов. — 61
- Морава, р. — 135-136
- Моравія — 79, 131-133, 139, 145, 151,
186
- "Мороз", ст. віст., рой. — 10-11, 20, 22,
32, 39, 55, 65, 71, 192-103, 252, 256,
263, 267, 275, 278-279, 281, 283-284,
288-296, 299, 305-309
- "Морозенко", стр. — 250, 253, 258-259,
263, 271, 275-276, 293, 306
- "Морський" — див. "Заставний"
- "Моряк", стр. — 55, 252, 258, 262, 267,
274, 277, 280, 284, 287, 289, 292, 299,
306
- "Московська", місцев. в лісі б. Брили-
нець — 43-45
- Мостиська, м. Львів. обл. — 117
- "Мотря", зв'язк. — 163
- "Мрія", сотен. — VIII, XX, 1, 3, 6, 8
- "Мручко", стр. — 36, 44, 281, 286, 288,
293-294
- Мушерад, с. в Чехії — 159
- "Мушка", к-р — див. "Ударник"
- Мюнхен, м. — 219, 222

- Н. Б. — 79
НСЗ — 116
НКВД — XII, XXV
НТШ — 218
Нагірчани, с. Перем. пов. — 22, 46
Надвірна, м. Івано-Фран. обл. — 47
Надніпрянська сотня — див. Мико-
ленко Петро, май.
"Назар", член КП — див. Галаса Ва-
силь
Найчик Іван ("Лебідь"), стр. — 260,
271
Напаєдла, м. в Моравії — 135-136
"Наше життя", газета — 220
"Неділя", газета — 220-221
"Нестор" ("Рудий"), стр. — 45, 52, 57,
89, 102, 107-109, 113-114, 293, 297-
298
"Нехрист", УЧХ — див. Совган Ярос-
лав
"Нечай", сотен. — XII, XXIV-XXV
"Нив", стр. — 72
Нижанковичі, м. Перем. пов. — 39
Німецька в'язниця — 212
Німецький суд — 221
Німеччина, Західна — XIII, XX-XXI,
112, 198
"Ное цайтунг", газета — 223
- ОРМО** — 7, 17, 23, 42, 49-51
ОУН — див. Організація Українських
Націоналістів
ОУН, ЗЧ. Архів — IX, XXI, 188, 216
"Обарянець", віст., чот. вих. — 251,
254, 257, 259
Оберцель, м. в Баварії — 200, 206
"Огонь", рой. — 40, 52, 252, 258, 261,
266-267, 280, 287, 291-292, 297,
304-308
"Олег", сот. сан. — див. "Луговий"
"Олексій, ст. стр. — 25, 27, 255, 257,
261, 264, 273, 276, 282, 293, 304, 308
"Олені", старш. школа УПА — 2
"Олень", рой. — 55, 103, 295-296, 299
"Олійник", стр. — 44, 253, 255-256,
263, 269, 275, 278-279, 281, 283, 288,
297, 305, 307-308
Оліяр Євстахій ("Карий"), ст. стр. —
8, 101, 252-253, 255, 258, 261, 266,
266, 274, 293-294, 304, 308
Оліяр Лука ("Дідо"), стр. — 101-102,
299
Оліяр Франко ("Левчук"), стр. — 10,
65, 101, 299
Ольхова, с. Перем. пов. — 49
Ондава, р. на Слов. — 76
Онишкевич Мирослав, ("Орест"), май.,
к-р ВО "Сян" — IX, XIII, XXII, XXVI,
40-41, 241, 254
"Опришок", стр. — 7, 51, 307
Орава, р. на Слов. — 98
Організація Українських Націоналістів
(ОУН) — XI-XII, XV, XXV, XXVII,
14, 15, 209
"Орел", рой. — 55, 87, 103, 299
"Орест", бунч. — VI, VIII, XVII, XX,
53, 65-66, 71, 78, 83, 93, 298
"Орест", к-р — див. Онишкевич Ми-
рослав
"Оріх", стр. — див. Саба Володимир
"Орко", віст., рой. — 22, 55, 59, 249,
253-254, 256, 263, 269, 278-279,
281, 284, 286, 288, 298, 305-
309
"Орлан", член КП — див. Галаса Ва-
силь
"Орський", пор., сотен. — XI, XXIII
"Осип", сотен. — XI, XXIII-XXIV
"Осіни", прис. б. с. Крамарівки Ярос.
пов. — 17, 49
"Остап", віст., чот. вих. — 7, 32, 252,
254, 267, 275-276, 305-307, 309

- "Остап", ст. бул., чот. — див. Охота Павло
Остра, г. на Слов. — 78
"Офелія", сан. УЧХ — див. Ганас Ольга
Охота Павло ("Остап"), ст. бул., чот. — 2, 8-9, 22-24, 36, 48, 50, 54-55, 59, 169, 171, 253, 256, 262, 265, 275, 277-279, 281, 283-284, 288
- ПЖ** (польова жандармерія) — див. "Ударники" 4, ПЖ
ПНР — див. Польська Народна Республіка
"Павленко", чот. — XI, XXIV
"Павук", кур. — XII, XXIV
Пам'ятник, г. біля Конюші — 28, 45
"Панас", ст. стр., зв'яз. — 25, 27, 72, 107, 173, 251, 255, 258, 261, 264, 273, 276, 280, 282, 287, 293, 296, 298, 308-309
Паносіна, г. на Слов. — 109, 117
Парігузовце, с. на Слов. — 69
Пасіка, прис. Улюча Березівського пов. — 59
Пассав, м. в Баварії — 185, 188-191, 194-195, 202, 206-207, 211, 224-225
"Певний", стр. — 304
Пекарі, с. в Польщі — 47
"Пень", стр. — 250
"Перебийніс", ген. — див. Грицай Дмитро
"Перевій", стр. — 271
Перемиська воєнна округа УПА — див. "Сян", 6 ВО УПА
Перемиська обл. — XI, XIII, XXIV, XXVII
Перемиська округа — XIII, XXVI
Перемиський курінь УПА — VII, IX-X, XIII, XV, XVII-XVIII, XXIII-XXIV, XXVI, 5, 9, 163; див. теж — "Коник", пполк.; Миколенко Петро, май.; "Ударники" 2, 4, 6 і 7
Перемиський надрайон ("Холодний Яр") — X, XXIII, 12, 19-20, 61, 112, 240
Перемиський пов. — 169, 171-172
Перемишль, м. — XII, XXIII, 9-10, 14, 19, 21-23, 25-27, 31, 35, 38-39, 59, 91, 117, 234, 236-238
Перемищина — 14, 70, 188, 201
"Перець", ст. віст., рой. — 24, 251, 254, 257-258, 261, 266, 274, 277, 282, 291, 293, 306, 308
Перніце, с. на Слов. — 99
"Петро", бул. — 250
Петровце, с. на Слов. — 130
Пикуличі, с. Перем. пов. — 9-10, 27, 32, 236, 238
Пила, с. Сяніцького пов. — 34, 54, 60-61
Пиріг Михайло, о. — 208-210, 214, 216, 219, 222-226
"Підкова", стр. — 27, 35, 233, 239-240, 252, 256, 258, 262, 267, 274, 276, 280, 282, 288, 291, 293, 305
Підстаршинська школа 6 ВО "Сян" — XI, XXIV, 40
"Пімста", стр. — 43-45, 56, 297
Піхне, с. на Слов. — 70-71, 73
"Пісня", ст. стр. — див. Ковалик Яролав
"Пластун", стр. — 65, 102, 299
"Плашай", стр. — 252, 258-260, 262, 268, 272-274, 293, 304-305
Плесель, г. на Слов. — 125, 128
Поруби, с. Березівського пов. — 55
Поляки — 24-25, 29-31, 35, 37-40, 42-43, 45, 47, 51, 53-54, 57-58, 62-65
Польська Народна Республіка (ПНР) — IX, XIV, XXI, 295
Польща — XIV, XXVII, 39, 68, 71, 74, 112, 119
Порожник Село, с. Яросл. пов. — 16-17, 49

Посада Риботницька, с. Перем. пов. — 24-25, 27, 34, 271
 Посяння — XII, XXIII
 "Потап", окр. СБ — 41, 163
 Потічний Петро — XVI, XXIX
 "Потоп", зв'яз. — 288
 Пралківці, с. Перем. пов. — 35-36, 38-39, 51, 235, 238
 Присада, прис. с. Жогатин Перем. пов. — 2, 6-7, 34, 237
 "Прут", чот. сан. — 53, 55, 252, 255-256, 262, 268, 273, 276, 305
 Пряшів, м. на Слов. — 79-80
 "Птах", стр. — 52, 252, 259, 262, 269, 275, 277, 281, 285, 287, 290, 297, 308
 "Пугач", ндр. СБ — див. Качор Володимир
 "Пугач", стр. — 52, 277, 281, 285, 287, 290, 293, 297
 Пчоліне, с. на Слов. — 70-71
 П'яткова, с. Перем. пов. — 4, 6, 14, 34, 48, 237
 "Радянська Україна", газета — 220
 "Райхскомісаріят Україна" — 216
 Реберець, прис. б. Бірчі — 2, 34, 46
 Регенсбург, м. в Баварії — 189, 206-207
 "Рен", май. — див. Мізерний Василь
 Рейтер Антон, плют. ВП — 50
 Речпіль, с. Перем. пов. — 18
 "Рибак", стр. — 271-272
 Рибне, с. Перем. пов. — 2
 Риботичі, с. Перем. пов. — 9-10, 20-23, 25-28, 32-34, 36, 39-42, 44, 52, 237, 239
 Рильський Максим, — 217
 "Рись", стр. — 43, 64, 253, 255-256, 262, 268, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 294, 305

"Різун", стр.—55, 250, 252, 258, 262, 268, 275, 277, 281, 285, 287, 289, 298, 304, 306, 308
 Ріпецький М. — XIII, XVI, XXVI, XXIX
 "Ровность", газета — 145
 "Рожа", ст. стр. — 2, 253, 255, 257-258, 260, 263, 269, 305-306
 Рожнава, м. на Слов. — 85
 Розпуття, с. Перем. пов. — 34
 Розтока, с. Перем. пов. — 53
 "Розв'іт", стр. — 2, 40, 249, 253, 257-259, 261, 263, 270, 273-274, 277, 282, 288, 291-292, 294, 305
 Рокілянські Гжегож, май. ВП — 47
 Рокшичі, с. Перем. пов. — 10, 15, 23, 29-30, 32, 36, 39, 41-46
 "Ромко", віст., кул. — 2, 251, 254, 258, 260-261, 266, 304
 Ропи, прис. — 54
 "Рудий", стр. — див. "Нестор"
 Рудін, с. на Слов. — 80
 Рус. Казімір, с. на Слов. — 76
 Рускі Пекляни, с. на Слов. — 80
 "Руслан", надр. — див. Кавула Петро
 Руське Село, с. — 49
 "Рута", ст. віст., рой. — 8, 19, 22, 29, 36-38, 53, 251, 254, 258, 261, 266, 274, 277, 281, 283-284, 288, 291, 304-307, 309
 Рясів, м. — 40
 СБ — 11
 Сі-Ай-Сі — 195, 225
 СРСР — XIV, XXVII, 189
 СХС — 195, 218-219
 Саба Володимир ("Оріх"), стр. — 4, 52, 250, 252, 258, 260, 262, 267, 272-273, 281, 288, 290-291, 293, 297
 Савченко Зенон, член КП — див. Галаса Василь
 "Сагайдак", чот. — 23-24, 29, 35, 44,

- 51, 55, 60, 73, 83, 92-93, 103-104, 106, 173, 299
- Сагайдачний Петро, гетьман — 248
- Саскі пов., Польща — 50
- Сведернік, с. на Слов. — 129
- Сверчевські Кароль, ген. ВП — 31-32, 231-232, 236
- "Свист", стр. — 252, 258, 262, 268, 275, 277, 281, 285, 287, 289, 297, 302, 304, 306, 308-309
- Свято Зброї — 112
- "Семен", стр. — 252, 256, 259-260, 271-272
- "Семко", віст. — 251, 257, 260-261
- Семушкова, с. Сяніцького пов. — 60, 295
- Сенькова, с. — 3
- Середна, с. Перем. пов. — 15, 18, 50
- Середнє Велике, с. Ліського пов. — 62
- Сизенко Б. — 220
- Силипа Василь ("Клен"), ст. стр. — 252, 255, 259, 262, 269, 272, 276, 306
- "Синиця", стр. — 250, 253, 258, 263, 270, 275, 278-279, 281, 284, 288, 297, 304-305, 307-308
- Сівчина, с. Перем. пов. — 101
- Сільце, с. Перем. лов. — 10-11, 21, 36-37, 40-41, 235, 238
- "Сірий" — див. "Буркун"
- "Сірко", віст. — див. Голод Павел
- "Скакун" — див. Забленський Михайло
- "Скала", ндр. УЧХ — див. Гук Богдан
- "Скала", чот. сан. — 7, 27, 29, 35, 64, 83, 100, 192-103, 213, 240, 251, 253, 256-257, 261-262, 265, 269, 274-277, 279, 281-282, 284, 287-288, 291-294, 296, 298-299, 305-309
- Сколе, м. Львів. обл. — 117
- Скопів, с. Перем. пов. — 15
- "Слабий", стр. — 253, 257, 262, 269, 275, 278-279, 281, 283, 288, 297, 306-307
- Славце, с. на Моравії — 148
- "Славко", стр. — 7, 60, 260, 288, 294-295
- "Сливка" ("Крутий"), стр. — 72, 250, 253, 255-256, 260, 263, 269, 271-273, 288, 304-305
- Сливниця, с. Перем. пов. — 39, 49
- "Слимак", стр. — 8, 43, 252, 255-256, 262, 268, 272, 274, 277, 280, 285, 289, 294, 305, 308
- Словаки — 68, 72, 79
- Словаччина — VIII, X, XIII, XX, XXVI, 100, 121-122, 173-174, 186, 201, 298
- "Смерека", стр. — 22, 25, 27, 252, 258, 262, 268, 274, 277, 280, 283, 285, 287-289, 293
- "Смик", стр. — 102, 252, 259, 262, 269, 277, 281, 285, 287, 290, 296, 298, 309
- "Сміх", стр. — 4, 253, 259-260, 263, 269, 273, 275, 305-306
- "Сміхун", стр. — 55, 298
- "Смола", стр. — 109, 298, 299
- Смоленська Гута, с. на Слов. — 84
- "Снігур", стр. — 64, 102, 107, 288
- Собеський Яків — 248
- "Сова", ст. віст., рой. — 55, 65, 93, 252-254, 258-260, 262, 263, 274, 277, 289, 292, 296, 306
- Совган Ярослав ("Магістер", "Дар", "Нехрист"), окр. аптекар — 14, 34-35, 233, 240
- Содоль Петро — XVI, XXVI
- "Сокіл", рой. — див. Гладь Осип
- "Соколенко", бунч. — див. Йовик Іван
- Солинка, с. Ліського пов. — 67
- "Соловейко", стр. — 102, 250, 258, 261, 266, 274, 277, 281, 287, 290-291, 296, 306-308
- "Соловій", стр. — 103, 253, 256, 258-

- 260, 263, 269, 275, 278, 281-283, 288,
294-296, 299, 304-305
- Солонне, с. в Сяніцькому пов. — 61,
295, 297-298
- Солонний ліс — 60
- Солотвина, ліс к. Брилинців — 42, 45
- "Сопран", рай. УЧХ — 20, 102, 288,
293, 298
- "Сорока", стр. — 21, 39, 45, 55, 65, 275,
279, 281, 283, 288, 293-295, 298
- "Сорока", стр. БСБ — 52, 298
- Сорочак Володимир ("Ворон", "Бер-
кут"), сот., к-р 28 ТВ — VII, XVI-
XVII, XIX, XXIX
- "Сосна", стр. — 93, 252, 255-256, 258,
261, 266, 274, 277, 281-282, 287, 290-
291, 296, 299, 308
- "Сотка", надр. — див. Кавула Петро
- "Спадун", віст. — 32
- Спілка Української Молоді (СУМ) —
218
- "Сталь", окр. — див. "Сурмач"
- Станіславська обл. — XII, XXV
- Станкова, с. Ліського пов. — 53
- Стара Бірча, с. Перем. пов. — 47-48
- "Старий", сотен. — див. Щигельський
Володимир
- "Старий", СБ — 163
- "Старух", чот. сан. — 252, 258-259
- Старух Ярослав ("Стяг", "Ярлан"), го-
лова КП — 14, 32, 40-41
- Старшинська школа УПА "Олені" —
див. "Олені", старшинська школа
УПА
- Стебельський Степан ("Хрін"), сот.,
к-р 24 ТВ — 43, 46
- "Степ", ст. віст., рой. — 27-28, 251,
254, 257, 261, 274, 282, 290, 293, 304,
308
- "Степан", стр. — 44
- "Степовий", ст. віст., рой — 2, 19, 56,
61, 89, 102, 171, 249, 253-254, 256,
263, 270, 273, 275-276, 278-279, 281,
283, 288, 293, 297, 299, 305-306
- Стос, с. на Слов. — 84
- "Стрибун", стр. — 240
- "Стріла", стр. — 72, 253, 259, 263, 271,
275, 278, 306, 308-309
- "Стяг", голова КП — див. Старух Яро-
слав
- "Сурмач" ("Сталь"), окр. — XI, XXIV
- Суходоль, с. в Чехії — 151
- "Сян", д-р — див. Вельнік Вільгельм
- "Сян", р. — 6-7, 15, 27, 48-49, 51, 55-56,
59-61, 159, 195
- "Сян", 6 ВО УПА (Закерзонська ВО
УПА, Перемиська ВО УПА) — VIII-
IX, XI-XIV, XXII-XXVI, XXVIII, 40,
241
- Сянік, м. — 34, 56, 62, 159, 195, 237
- "Танк", стр. — 250
- "Тарас", надр. — див. Кавула Петро
- "Тарас", сан. — 8, 103, 299
- Тарнавецька Ніна — XVI, XXX
- Тарнавці, с. Перем. пов. — 51
- "Твердий", надр. УЧХ — див. Гук Бог-
дан
- Телеповце, с. на Слов. — 67
- Теплічкі, с. на Слов. — 90
- "Терен", стр. — див. Князь Михайло
- Тернопільщина — 79
- Тернавка, с. Перем. пов. — 15-16
- "Тирса", стр. — 4, 253, 255, 260, 263,
270, 273, 304-305
- Тириша Волоська, с. Сяніцького пов. —
5, 7, 53-54, 61
- Тисівський ліс — 42, 237
- Тисова, с. Перем. пов. — 2, 4-5, 9, 18, 24,
28-29, 34, 38-39, 45-46, 188, 288, 297-
298
- "Тихий", стр. — 250, 252, 259-261, 266,
271-274, 276
- Тичина Павло — 217

- Тісна, с. Ліського пов. — 31
- Томашівський ліс, пов. Березів — 59
- "Топір", віст. — 252, 254, 262, 269, 275, 277, 281, 285, 287, 290, 297, 304-306
- "Тополя", віст. — див. Бачовський Володимир
- "Трава", стр. — 250
- Требіч, м. в Моравії — 148
- Трійця, с. Перем. пов. — 4, 24, 34, 46
- Тростянець, с. Перем. пов. — 1-3, 5, 7, 34, 53, 70, 171, 271
- "Троян", стр. — 39-40, 252, 255-256, 258, 262, 268, 275, 277, 281, 285, 287, 290, 294, 305
- "Труш", стр. — 304
- Трушевичі, с. — 271
- Туринське, с. Лісоцького пов. — 63
- Турниця, с. Перем. пов. — 3-5, 26-27, 53, 239, 295
- Турницький ліс — 4, 8, 34, 234, 237-238
- Туряник, с. — 293
- УБП** — 75, 235, 238
- УГВР — див. Українська Головна Визвольна Рада
- УПА — див. Українська Повстанська Армія
- УЧХ — див. Український Червоний Хрест
- Угерське Градіще, м. в Моравії — 136
- Угорка, с. Ярославського пов. — 16, 17
- "Ударник" ("Куля", "Мушка"), к-р 6 ВО УПА — XI-XII, XIV, XXIII-XXIV
- "Ударники" 2, 95 ("Громенко"), сотня УПА — VII, XIX, XXII, XXIV-XXV, 6, 34, 61, 72, 75, 92
- "Ударники" 4, 94а ("Бурлака"), сотня УПА — VII-IX, XIX-XXI, 1-2, 6, 13, 17, 20, 22, 47, 54-55, 164-166, 176-178, 231, 244, 250-251, 253, 257, 261, 264, 271, 273, 276, 280, 285, 287, 290, 292, 294, 299-300, 303;
- полева жандармерія (ПЖ) — 5, 13, 18, 20-22, 25, 29-30, 34, 36-39, 41, 43-44, 49-50, 55, 58, 64, 66, 69, 71, 77-78, 82, 85, 88-100
- "Ударники" 5, 95а ("Хрін"), сотня УПА — 31
- "Ударники" 6, 96а ("Криlach"), сотня УПА — VIII, XV, XIX-XX, XXVIII, 1, 5-6, 15, 21, 23, 26-27, 31, 33-35, 37, 46-48, 51-53, 55-56, 61, 233-234, 240, 260
- "Ударники" 7, 94б ("Ластівка"), сотня УПА — VII, X, XIX, XXIII, 2, 6-7, 18,
- "Українець у Франції", газета — 220
- Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — VII, XIII, XVII, XXVI, 14;
- Закордонне Представництво, Архів — V-VIII, XVI-XVII, XX, XXII, XXV, XXIX
- Українська Повстанська Армія (УПА) — V, VII, IX-XIII, XVII, XIX XXII-XXIV, XXVII, XXIX, 14, 31, 71-72, 114, 134, 187, 189, 195-196, 201, 208, 217, 220-221, 234, 236-237, 239, 241-243, 254, 292, 295
- Головне Командування — XIII, XXVI, 112, 254;
- рейд у Західню Європу — XIII, XV, XXVI-XXVII;
- УПА — Захід "Карпати", Військовий штаб (ВШ УПА-3 "Карпати") — XII, XXIV
- Українська РСР — 1, 39, 112, 295
- "Українська трибуна", газета — 190, 217, 220-221
- "Українське слово", газета — 220
- Український Червоний Хрест (УЧХ) — 12, 14, 20, 163, 207
- "Українські вісті", газета — 220

Улюч, с. Березівського пов. — 54,
56-57, 59, 297-298
Ульм, м. в Німеччині — 220
Урал — 210

Феденко П. — 220

Фірль, інж. — 17

Фольмер, с. на Слов. — 81

"Франц" ("Спадун"), віст. — 29, 32,
251, 254, 257, 261, 273, 276, 280, 282,
293, 304-305

Фредропіль, с. Перем. пов. — 8, 10,
21-22, 32-33, 40-41, 272

"Фунця" (Стефа), зв'язок. — 124

Футала Лев ("Лагідний"), пор., чот. —
163, 221

"Хам'як", стр. — 7

"Хвиля", Віст., рой. — 2, 252, 254-255,
258, 260, 262, 267, 305

Хиринка, прис. — 18

"Хитрий", стр. — 21, 44, 233, 252, 258,
262, 267, 274, 277, 280, 287, 290, 293-
294, 304, 307

"Хитрун", стр. — 83, 296, 299

"Хмара", к-р боївки — див. Батіг Юрко

"Хмара", кул. — 62-63, 65-66, 70, 72,
102-103, 253, 257, 259, 263, 271, 275,
278-279, 281, 284, 288, 296, 298, 304-
307

Холмщиш — IX, XXII, XXIV

Холовичі, с. Перем. пов. — 18, 33, 237

"Холодний Яр", надр. — див. Пере-
миський надрайон

"Хома", сотен. — XI, XXIII

"Хомік", кул. — 93, 102, 252, 258, 262,
267, 274, 276, 281-282, 287, 290, 296,
299, 304, 308

Хоцень, с. Ліського пов. — 62

Хребтовський Ахіль, д-р — 224

Хрещата, г. в Ліському пов. — 63, 65

"Хрін", сотен. — див. Стебельський
Степан

"Хруц", ст. стр., чот. інт. — 7, 20, 22,
29, 65-66, 91, 93-94, 252, 255, 258-259,
262, 267, 274, 277, 280, 287, 293, 296,
299, 305-306

Хрущов Н. — 290

"Цвик", стр. — 294-295

Цемерка, г. на Слов. — 130-131

Цехіне, с. в Моравії — 141

"Цяпка", стр. БСБ — див. Грицько Дм.

ЧСР (Чехо-Словацька Республіка) —
IX, XIV, XXVII-XXVIII, XXXI, 1,
68-69, 160, 183, 285

"Чайка", кул. — 97, 252, 258-259, 262,
268, 274, 277, 280, 284, 287, 299, 307-
308

"Чалий", хор. — див. Булаховський
Зенон

"Чапля", стр. — 253, 255, 259, 263, 270,
275, 278-279, 281, 283, 288. 305-306,
307-308

"Час", газета — 190, 217, 220

Чашин, с. Ліського пов. — 62

"Чемний", стр. — 253, 255, 263, 271,
275, 278, 281, 283, 288, 297, 304-305,
307-308

"Черемош", стр. — 2-3, 258, 260-261,
266, 305-306

**Чернанська Кичера, г. на моравсько-
слов. кордоні** — 131

**Чертеж, г. б. Улюча Березівського
пов.** — 54

Чеське Будейовіце, м. в Чехії — 135,
151, 154, 156

Чесько-моравський кордон — 150-151

Чехи — 78-79, 83-84, 86-87, 90, 92, 97,
99, 103, 105, 107, 120

Чехія — 83, 100, 113, 135, 150-151, 158, 162, 179, 182, 186, 200
 "Чирик", стр. — 44, 56, 252, 258, 262, 267, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 297
 Чирак, ліс, б. Брилинець Перем. пов. — 32-33, 38, 42, 45-46, 233
 Чімеж, м. в Чехії — 152
 "Човен", стр. — 252, 255-256, 262, 268, 272, 305, 307
 "Чорний", сан, — 7, 253, 255-256, 263, 270-271, 294, 305
 "Чорний", сотен. — XII, XXIV
 Чорний Ліс, Станисл. обл. — XII, XXV
 "Чуйко", зв'язок. — 21, 35, 233, 240, 293
 "Чумак", кур. інт. — VII, XIX, 172
 "Чумак", рой. вд. У2/95 — див. Борець Юрій
 "Чумак", ст. віст., рой. — 11, 55, 63, 70, 78, 83, 102, 172, 249, 253-254, 256, 260, 270, 275, 278, 281, 283-284, 286, 288, 296, 299, 304-308
 Чупринка Тарас, ген. — див. Шухевич Роман

Шевченко Тарас — 217
 "Шевчик", рой. — 253, 257, 259, 263, 270, 275, 304-305
 Шевчук Василь ("Отець Кадило"), о., кур. капелян — VII, XIX, 14, 19, 29, 75, 121, 163, 233
 Шишканець Василь ("Бір"), пор., сотен. — XIII-XIV, XXVI-XXVII
 Шота В. — XIV, XXVII
 "Шпак", стр. — 4-5, 103, 251, 258-261, 265-266, 272, 276, 288, 291, 296, 299, 305-306
 Шпак Степан — XVI, XXX
 "Шпилька", віст., кул. — 251, 254, 258-259

Штендера Євген — XVI. XXIX-XXX
 "Шувар", д-р — див. Лужецький Євген
 "Шугай", зв'язк. — 8-9, 57, 59, 251, 257, 261, 264, 273, 276, 280, 287, 297, 304, 306, 308-309
 "Шулак", стр. — 252, 258, 262, 268, 274, 277, 280, 285, 287, 289, 297, 308
 "Шуліка" ("Малий"), рой. — 55, 69, 86, 92, 97, 102, 107, 109, 113-114, 299
 Шухевич Роман (Лозовський Р., Чупринка Тарас), ген. — XIII, XXVI

Щербанівка, с. Ліського пов. — 66
 Щесняк А. Б. — XIV, XXVI
 Щигельський Володимир ("Бурлака", "Старий"), хор., кур. — V-X, XIII-XV, XVIII-XXI, XXIII-XXIV, XXVII-XXVIII, 1-2, 6, 8-9, 11-13, 17-22, 24, 28, 30, 34, 41, 47, 49, 53-56, 59, 62-63, 71, 86, 91, 96, 102-103, 105-107, 109, 112-124, 128, 156, 160, 163-166, 168-175, 185, 196, 227-228, 249, 251, 254, 256-257, 261, 264, 272-273, 276, 280, 285-287, 290, 292, 294, 296, 298-300
 "Щипавка", сан. — див. Гук Зеновій
 "Щупак", стр. — 8, 27-28, 35, 57, 233, 239-240, 251, 258, 261, 274, 276, 282, 288, 291, 293, 304-305

 "Юзьо", підп. — 13
 "Юлько", стр. — 59, 69, 89, 309
 "Юльцо", стр. — 298
 Юркова, с. Перем. пов. — 5, 23, 293

Яблонь, с. на Слов. — 73
 Яблунця Руська, с. Березівського пов. — 55
 "Явір", стр. — 102-103, 295-296, 299
 Явірник Руський, с. Перем. пов. — 48, 57
 "Явний", стр. — 24, 253, 263, 270, 275, 278-279, 282, 293, 305, 307

- "Ягода" ("Черник"), май., к-р 28 ТВ — XI, XXIII
- "Яків", стр. — 60, 294-295
- Яловярка, г. на Слов. — 96, 99
- Ямна Горішня, с. Перем. пов. — 5, 14, 23-24, 26, 168, 173, 238, 271-272
- Ямна Долішня, с. Перем. пов. — 4-5, 23-24, 52, 271
- Янківський Григорій ("Ластівка"), хор., сотен., — VII-VIII, XV, XVIII-XX, 1-2, 6, 18-19, 24, 40, 44-46, 60, 103, 163, 295-296
- Янківський Іван ("Журавель"), чот. — VII, XIX, 2
- "Яр", стр. — 203
- "Ярий", кул. — 21, 102, 255, 263, 270, 275, 278, 282, 284, 288, 293, 296, 299, 305, 307, 309
- Ярославський пов. — X, XXIII
- Ясениця, с. Перемиського пов. — 34, 234"
- Ясень", стр. — 57, 252, 258-260, 262, 268, 272-273, 275, 277, 281, 285, 287, 289, 294-295, 304, 307-308
- "Ясний", стр. — 255
- "Яструб", віст., кул. — 250, 252, 254, 259-260, 262, -271-273, 275-276

З М І С Т

Перша книга про Перемиський курінь УПА	V
The First Volume about Peremyshl Battalion of the UPA	XVII
Денник Відділу УПА під командою "Бурлаки" (В. Щигельського), ведений бунчужним "Буркуном" (від 1 жовтня 1946 р. до 2 серпня 1947 р.)	1
Денник бунчужного "Буркуна" (1 вересня до 24 жовтня 1947 р.)	112
Ілюстрації	163
Епілог лікаря УПА Богдана Гуна ("Скали") (24 жовтня до 15 грудня 1947 р.)	185
Пісня сотні Бурлаки	227
Документи	
Загальне діловодство сотні "Ударники" 4 (95а)	231
Персональні справи сотні "Ударники" 4 (94а)	249
Список скорочень	310
Показник	313

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

Старшини перемиського куреня УПА й представники підпільної адміністрації (19.4.1947)	163
Свято Зброї 1945 р. у Перемищині	164
Сотенний хор. Володимир Щегельський ("Бурлака"), 1946 р	165
Сотня "Ударники" біля с. Ямна, зимою 1946 р	166
Чота бул. Володимира Дашка ("Марка"), весною 1946 р.....	167
Почот сот. хор. В. Щигельського ("Бурлаки") в с. Ямна Горішня, 1947 р.....	168
Колиба сан. пункту сотні "Ударники" на постої в лісі	168
Гурток старшин сотні "Бурлаки" на постої в лісі	169
Вояки зі сотні "Бурлаки" при вогнищі, 1946-47	170
Вояки зі сотні "Бурлаки" в лісі, напровесні 1947 р	170
Рій "Чумака" зі сотні "Бурлаки", літом 1947 р	171
Рій "Степового" зі сотні "Бурлаки", 1946 р.....	171
Польова жандармерія сотні "Бурлаки" в лісі, напровесні 1947 р.....	172
Повстанці в с. Ямна Горішня.....	172
Команда відділу "Бурлаки" в час рейду по Словаччині, літо 1947 р.....	173
Старшини з відділу "Бурлаки" на зал. станції, літо 1947 р	173
Відділ хор. "Бурлаки" перед розчленуванням на 7 груп, 16.8.1947 р.....	174
Польський начерк боїв і маневрів куреня "Бурлаки", 3-20.6.1947 р.	
Сторінка з денника бунч. "Буркуна", з липня 1947 р.....	176
Перша сторінка "Спису зброї й амуніції пвд. 510"	177
"Масовий звіт за 1-ий квартал 1947 р."	177
Перша сторінка реєстру сотні "Ударники" 4	178

ПЕРЕМИЩИНА: ПЕРЕМИСЬКИЙ КУРІНЬ УПА

Книга перша

ДЕННИКИ ВІДДІЛУ "БУРЛАКИ"

ЛІТОПИС УПА, ТОМ 13

LITOPYS UPA

Volume 13

**PEREMYSHL REGION:
PEREMYSHL BATTALION**

Book One

JOURNALS OF THE "BURLAKA" DETACHMENT

(Volodymyr Shchyhelskyi), "UDARNYKY" 4, 94a

by

Warrant Officer "Burkun"

with

the Epilogue by Bohdan Huk ("Skala")

and Other Documents of the

Detachment

Preface also in English

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

ТОМ 13

ПЕРЕМИЩИНА: ПЕРЕМИСЬКИЙ КУРІНЬ УПА

Книга перша

ДЕННИКИ ВІДДІЛУ "БУРЛАКИ"

(Володимира Щигельського), "Ударники" 4, 94а

пера бунчужного "Буркуна" з епілогом Богдана Гука .
і документи відділу.

Видання
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА в США і КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ
в США і Канаді

Редагує Колегія
Відповідальний редактор Є. Штендера
співредактор П. Потічний

Copyright 1986 by Litopys UPA
ISBN: 0-920092-06-3 (book 1)

Обкладинка роботи мистця
Мирона Левицького

Cataloguing in publication data

Peremyschchyna : Peremys'kyi kurin' = Peremyshl' Region : Peremyshl' battalion / [vidpovidal'nyi redaktor IE. Shtandera; spivredaktor P. Potichnyi]. Toronto: V-vo Utopys UPA, 1986 —

v. : ill., maps, ports. ; 24 sm. —

(Litopys Ukrain's'koi povstans'koi armii ; t. 13)

Includes bibliographic references and index.

ISBN: 0-920092-06-3

Contents: kn. 1. Dennyk viddilu "Burlaky" (Votodymyra Shchyhel'skoho)

1. Shchyhel's'kyi, Volodymyr. 2. Ukrain's'ka povrtans'ka armiiia.
3. Ukraine — History; 1917- — Sources. I. "Burkun". II. Huk, Bohdan,
1922—1981. III. Series. DK508 .79U49
[DK508 .79 L5 t. 131

ПЕРША КНИГА ПРО ПЕРЕМИСЬКИЙ КУРІНЬ УПА

Вперше я познайомився з надрукованими тут денниками чи хронікою сотні УПА під ком. хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") в 1978 р. в Архіві ЗП УГВР. Чим далі я читав, тим набирав більшої певності, що я "відкрив" не тільки важливий документ про історію сотні УПА, але й талановитого автора. Ввесь денник написаний із спокоєм і гідністю літописця. Події неначе не впливали на автора. Було це в час, коли брутально виселено все українське населення, коли палали села й гинули найближчі друзі. Було це в час, коли стилем польської комуністичної преси, радіо та іншої пропаганди була демагогія, гістерія й лайка. В цей тон мимохіть попадали також українські підпільні автори й діячі, коли вони говорили про кривди свого народу. На автора денника це не впливало. Він цілком спокійно описує події. Мова його не складна, слова прості, але точно схоплюють думку. В деннику немає пустословія, зайвих патріотичних фраз, громів на адресу ворога, лайки. Напр., автор ні разу не вжив слова "банда" на адресу польського війська (ВП) чи подібних висловів, хіба що вони були термінологічно частиною якогось поняття.

Друга важлива річ — це солідність автора в обов'язку реєструвати події. Впродовж десятих місяців, які охоплює денник, події відреєстровані кожного дня. Описаний кожний день навіть у червні 1947 р., коли його відділ УПА опинився в кліщах чотирьох польських дивізій, мав щодня бої, пробої з оточення, маневри, перемарші. Всі вояки були виснажені до краю, опухлі з голоду, падали з ніг, не витримували психічно й звільнялися з сотні чи й дезертирували. Але й у ці дні автор знайшов силу та час записати події дня й не тратив духовної рівноваги. Завдяки цьому ми маємо точну хроніку сотні хор. В. Щигельського в найважчі часи, коли вона боролася проти численних польських і чехословацьких комуністичних дивізій і була розчленована в серпні 1947 р. Після того — "розійшлися гайдамаки, куди який знає".

Рік пізніше я довідався, що автором денника був бунчужний сотні "Ударники" 4. (94а, хор "Буркун". Дальшою його заслугою було те, що він приніс на Захід не тільки свої денники й документи сотні, але також денники сотенних В. Щигельського ("Бурлаки") та Ярослава Коцьолка ("Крилача"), їх записки й біля 100 фотографій сотні.

"Буркун" оповів мені, як він став бунчужним. Сотен. В. Щигельський проголосив на збірці сотні, щоб до нього зголосилися вояки, які мають "трохи гімназії" і "люблять писати". Зі зголошеними він провів розмову і з поміж них вибрав трьох для кінцевого іспиту. Між цією трійкою був "Буркун". Цій, трійці він подав вказівки й тему: описати останній бій сотні, події тижня і ще декілька дрібних справ. Конкурс виграв "Буркун" і став бунчужним. Не помилився командир В. Щигельський. Умів добирати людей. Ця історія доводить, що В. Щигельський був не лише добрим командиром сотні й тактиком партизанської війни, але й висококультурною людиною. Зрештою, В. Щигельський залишив також свій денник. Цей денник, хоч більш емоційний, стоїть на тому ж рівні, що денник бунч. "Буркуна". Польське комуністичне судівництво знищило такий талант.

Дальші розшуки за денниками й матеріалами сотень перемиського куреня УПА були успішні. В Архіві ЗП УГВР ще виявлено денник сотен. Ярослава Коцьолка ("Крилача") та його сотні (бунч. "Ореста") й різні документи обох сотень. У Богдана Гука ("Скали") виявлено копії денників сотен. В. Щигельського і додаткові — сотен. Ярослава Коцьолка, бунч. "Буркуна" та епілог Б. Гука. Також кол. бунч. Іван Йовик ("Соколенко") із сотні під командою сотен. Михайла Дуди ("Троменка") зберіг денники цієї сотні.

Недостатком денників було те, що в них дуже коротко написано про персональні справи, наради, пляни й інші речі, які треба було тримати в таємниці перед ворогом. Завжди існувала можливість, що денник попаде у ворожі руки, отже щоб він не став причиною поразок. Тоді вважалося, що в майбутньому можна буде поширити різні місії, про які в денниках є лише натяки. Не зважаючи на те, редакція "Літопису УПА" вирішила надрукувати денники так, як вони були написані. Бо тільки так видані денники будуть справжніми історичними

джерелами. Редакція вирішила лише подбати, щоб виповнити словами різні скорочення, передусім назв місцевостей і осіб, щоб текст був зрозумілий для кожного читача. Редакція теж вирішила забезпечити тексти примітками, які ідентифікують осіб, ширше інформують (про події) або пояснюють неясні місця. Надруковані в одному томі денники й документи даватимуть доволі всебічний образ організації і діяльності даної сотні УПА.

В цьому томі надруковані такі документи й матеріали: (1) Офіційна хроніка (денник) сотні УПА "Ударники" 4, кодове число 94а, під командою хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки"). Сотня діяла в складі перемиського куреня УПА під командою хор. Петра Миколенка ("Байди").¹ Хроніка охоплює час від 1 жовтня 1946 до 3 серпня 1947 р. Автором хроніки був бунчужний "Буркун". Хроніка збереглася в оригіналі, у двох зошитах. Перший зошит лінійований, 70 стор., формат 21х15 см., записаний текстом від першої сторінки до кінця, включно з 3 стор. обкладинки, покриває час від 1 жовтня 1946 до 13 червня 1947 р. Другий зошит краткований (для рахунків), 44 стор., формат 21х15 см., заповнений текстом від першої до 44 стор., покриває час від 14 червня до 3 серпня 1946 р. Звичайно денник був писаний хемічним олівцем, особливо в другому зошиті дуже малим почерком. Відчитувати денник назагал дуже важко, бо "вивітрів" запис, не надто читке письмо й багато скорочень. Оригінали хроніки зберігаються в Архіві ЗП УГВР.

¹ Перемиський курінь був утворений у 1945 р. у складі 26-го тактичного відтинка ТВ УПА "Лемко" під командою сот. Василя Мізерного ("Рена"). Першим курінним був пор. "Коник", іменований посмертно підполковником, що загинув у час наступу УПА на м. Бірчу 6 січня 1946 р. Тоді курінним став хор. Петро Миколенко, згодом майор, що рівночасно був заступником командира 26. ТВ "Лемко", сот. В. Мізерного. До штабу куреня входили: виховник "Вадим", капелян о. "Кадило", лікар "Шувар" і інтендант "Чумак". До куреня входили такі сотні:

- 1) "Ударники" 2 (95), к-р пор. Михайло Дуда ("Громенко");
- 2) "Ударники" 4 (94а), к-р хор. Володимир Щигельський ("Бурлака");
- 3) "Ударники" 6 (96а), к-р хор. Ярослав Коцьолок (Криlach);
- 4) "Ударники" 7 (1945), к-р ст. бул. Григорій Янківський ("Ластівка");

До лютого 1946 р. була ще сотня під ком. Володимира Сорочака ("Ворона").

Хроніку цю ми назвали "денником відділу", тому що вона частково покриває діяльність також інших сотень УПА. Від зими 1947 р. із сотнею В. Щигельського ("Бурлаки") майже постійно перебувала сотня "Ударники" 6 (96а) під командою хор. Ярослава Коцьолка ("Крилача"). Деколи долучувала також сотня "Ударники" 7(94б) під командою Григорія Янківського ("Ластівки") і відділ "Мрії" з львівської воєнної округи "Буг". Коли було більше сотень разом, а не було курінного, цілістю командував В. Щигельський — як найстарший і найбільш досвідчений старшина між цими сотенними. Наприкінці травня 1947 р. В. Щигельський ("Бурлака") був обраний командиром куреня для рейду на захід, в склад якого мали входити ще сотні Я. Коцьолка й Гр. Янківського.

(2) Написана тепер хроніка відділу за серпень 1947 р. Між збереженими денниками пера бунч. "Буркуна" бракувало денника за серпень 1947 р.² Його "Буркун" написав тепер на підставі хроніки хор. Володимира Щигельського³ і власної пам'яті. Таким чином заповнено часову прогалину між денниками автора. Автор старався написати цей додаток таким самим стилем, як він писав оригінального денника тому 38 років.

(3) "Денник бунчужного 'Буркуна'" за час від 1 вересня до 24 жовтня 1947 р. Це денник дальшого маршу автора з двома вояками — сан. Богданом Гуком ("Скалою") і сан. "Гордим" — із Словаччини до американської зони Західньої Німеччини.

16 серпня 1947 р. к-р В. Щигельський ("Бурлака") поділив відділ на сім груп, які мали самостійно прориватися з оточення чехословацькими військами й далі пробиватися в Західню Німеччину. Група бунч. "Буркуна" через різні пригоди поді-

² Можливо, що цей денник і ще деякі документи сотні попали в руки комуністичної чехословацької "безпеки", коли був схоплений хор. В. Щигельський. Про це є згадка в: Frantisek Kaucky, Ladislav Vandurek, **Ve znameni trojzubce**, Praha, Nase Vojsko, 1965, стор. 94-101.

³ Хор. Ярослав Коцьолок ("Крилач") вів хроніку своєї сотні сам, незалежно від того, що вів її також бунчужний сотні "Орест". Коли Я. Коцьолок загинув 15 червня 1947 р., його хроніку перебрав хор. Щигельський і продовжував її в тому самому зошиті, а опісля ще в двох додаткових зошитах. Він довів її до кінця серпня 1947 р., тобто до тієї хвилини, коли його схопили чехословацькі вояки. Денники вирятував бунч. "Буркун". Вони будуть надруковані у другій книзі про перемиський курінь.

лилася, так що лише трійка рушила в дальшу дорогу. Описані бунч. "Буркуном" пригоди дальшого маршу, мабуть, можна вважати "типовими" також для інших груп вояків УПА, які рейдували через Чехо-Словаччину. Звичайно, не всі щасливо дійшли в Західню Німеччину. Деякі групи були розбиті або попали в комуністичний чехословацький полон, а пізніше були видані Польській Народній Республіці (ПНР).

(4) "Епілог лікаря УПА Богдана Гука" є продовження історії цих самих вояків УПА в західньонімецькій тюрмі в часі від 24 жовтня до 15 грудня 1947 р. Автор написав цей епілог рік пізніше, дець наприкінці 1948 р., або на початку 1949 р. Він переписував тоді на машинці згадані денники В. Щигельського, Я. Коцьолка й "Буркуна" (за вересень-жовтень 1947 р.) для Архіву ЗЧ ОУН. Він, видно, дійшов до висновку, що ці денники потребують якогось закінчення. Тож він написав свій "епілог" також у формі денника, опираючись на своїх записках з тюрми і на власній пам'яті. Редакції "Літопису УПА" не вдалося відшукати оригіналів цих денників. Наш передрук базований на машинописній копії, яку зробив Богдан Гук у 1948-1949 рр. і зберіг у своєму архіві.

(5) Передруковуємо в цьому томі також понад 50 документів сотні "Ударники" 4 (94) під командою В. Щигельського ("Бурлаки"). Ми їх поділили на 3 групи — загальні, персональні та господарські — і упорядкували хронологічно. Де бракувало заголовка, редакція додала. Під деякими заголовками згруповано більше тематично близьких документів. Редакція додала теж потрібні пояснення у примітках. Оригінали документів ми отримали з Архіву ЗП УГВР.

Між загальними документами найважливіші — це "Меморандум інструкцій про діловодство сотні УПА". Це короткий запис (у формі схем) усних інструкцій командира закерзонської воєнної округи УПА "Сян", май. Мирослава Онишкевича ("Ореста") про ведення діловодства у відділах УПА. Цю інструкцію передав май. М. Онишкевич восени 1945 р., коли він вернувся на Закерзоння із зустрічі з командуванням УПА-Захід⁴. Вміщений тут також оперативний звіт сотні за квітень 1947 р. (на жаль — лише чорновик і неповний), тому що він мав додаткові інформації і як зразок звітування сотні.

⁴ Тотожні інструкції отримали тоді відділи УПА на Холмщині, де я був тоді командиром ТВ (28.ТВ УПА "Данилів").

Між документами про персональні справи сотні є 11 реєстрів вояків сотні з різних місяців — перший з 5 липня 1946 р., останній із серпня 1947 р., на Словащині. Між ними є точний реєстр зброї й амуніції сотні. В ньому подано озброєння кожного вояка, включно із зразком і номером рушниці чи револьвера. Крім цього, є декілька звітів чотових про озброєння їхніх чот. Між цими документами є денні накази сотні і також "спеціальний наказ" про польовий суд та інша документація. Крім цього, в цій групі є різні записки про персональні справи, такі як списки впалих, ранених, хворих, звільнених, дезертирів тощо.

Між господарськими документами є касова книга сотні з 1947 р., господарські звіти, документ про перевірку господарського діловодства тощо. Поруч цього офіційного діловодства є багато господарських записок бунчужного "Буркуна", напр., про видачу воякам одягу, направу взуття та про інші справи.

Назагал документація сотні доволі різноманітна і кидає світло на різні ділянки життя сотні УПА. Про деякі справи ми маємо багато документів і вони дають вичерпну картину, як напр. документи про численний стан сотні. Інші документи є радше зразками, як дані справи велися. Напр., наказ про польовий суд, або квит про передачу коня. Проте в сумі вони дають всебічну картину діловодства УПА.

* * *

Цей том є першою книгою матеріалів і документів до історії перемиського куреня УПА. Другий том буде присвячений сотні "Ударники" 6 (96а) під командою хор. Ярослава Коцьолка ("Крилача"). В ньому буде теж денник хор. Щигельського, тому що він почався як продовження денника Я. Коцьолка й, зрештою, обидві сотні після його смерті злилися в один відділ. Точнішого плану дальших томів не подаємо, бо редакція ще не має на руках усіх матеріалів. В кожному разі передбачується ще бодай 2-3 томи, присвячені перемиському куреневі УПА й перемиському надрайонові "Холодний Яр". Окрема серія томів буде присвячена лемківському куреневі УПА й лемківським надрайонам "Бескид" та "Верховина". Таким чином 26-ий відтинок (ТВ) УПА "Лемко" буде мати дві серії томів "Літопису УПА", а може ще окремі книги. На це дозволяють наявні закордоном матеріали з 26 ТВ УПА. Інші тактичні відтинки — 27-ий посянський ТВ "Бастіон" (Ярославський і Люба-

ківський повіти) і 28-ий холмський ТВ "Данилів" — матимуть менше томів, бо з цих ТВ закордоном немає так багато підпільної документації.

Хочу ще зупинитися над деякими недослідженими, забутими або незнаними справами з історії УПА на цій території. Пора витягнути із забуття першого командира 6. воєнної округи (ВО) УПА, "Ударника" (Якова Чорнія), на честь якого всі сотні 26. ТВ "Лемко" були названі "Ударники". Про цю округу й "Ударника" дуже мало згадок у підпільній літературі. Лише в 9. номері "Ідеї і чин" є таке повідомлення: "Командир ВО УПА-Захід "Ударник" загинув 23. XII. 1944 р. у бою з більшовиками".⁵ Також пвх. Вадим звітує, що на урочистості присяги підстаршинської школи 6. ВО "Сян" промовець "Н." подає "Ударника" між старшинами, які впали в обороні "західних границь" України: "Серед дорогих тіней героїв (він) споминає к-ра ВО "Ударника", сотенних "Хому" й "Осипа", полк. "Коника", майора "Ягоду", пор. "Орського", чот. "Павленка", провідників "Сурмача" ("Сталя") й "Летуна".⁶

Мабуть, через брак підпільної документації не згадав про "Ударника" й початок цієї округи І. Бутковський у статті про організаційну структуру УПА,⁷ а за ним і інші автори. Загально було прийнято, що 6. ВО "Сян" була утворена у 1945 р. разом із Закерзонським краєм, а перед тим відділи УПА 26. ТВ "Лемко" підлягали львівській ВО "Буг" чи дрогобицькій ВО "Маківка".

Тим часом підпільна мережа ОУН мала за німецької окупації окрему Перемиську область. Тож коли командування УПА-Захід творило при областях воєнні округи наприкінці 1943 р. (формально у січні 1944), тоді була утворена також 6. перемиська ВО "Сян".⁸ Покищо відомо, що до штабу округи

⁵ "Впали на полі слави", **Ідея і Чин**, но. 9, 1945, стор 29.

⁶ "Вадим", пвх. "В п'яту річницю 30-го червня", машинопис, Архів ЗП УГВР, Т 11-13, 2 стор.

⁷ І. Бутковський: "Організаційна структура УПА", **До зброї**, вип. 24/37/, вер. 1954.

⁸ Покищо немає авторитетного дослідження про назовництво командувальних відділів УПА. Воєнні округи, здається, мали спочатку лише територіяльні назви, а згодом були понумеровані й отримали криптоніми. Числа отримали командування тактичних відтинків, відділів і підвідділів УПА від командування УПА-Захід, а криптоніми приймали для себе самі командування. Напр., холмський тактичний відтинок УПА був утворений на весну 1945, а восени він отримав число 28, командування прийняло для відтинка криптонім "Данилів" на честь короля Данила.

входили: "Ударник" ("Куля", "Мушка") — командир, "Іскра" і "Павук", якого звали курінним, — члени. Мало досліджені також початки УПА в цій окрузі. Нечисленні спогади з тих часів говорять про те що перші сотні УПА боролися з різними труднощами — узброєння, брак вишколу, дисципліна. Щойно вліті 1944 р. курінним перших сотень був назначений пор. Василь Мізерний ("Рен"), який відразу завів залізну дисципліну й розпочав солідний вишкіл сотень на горі Букове Бердо. Спочатку до куреня належали чотири сотні: "Веселого", "Бульби", "Бурлаки" й "Іскри". Згодом до цього куреня-загону долучили організовані в Перемишчині сотні "Осипа", "Євгена" та "Крісового". Опісля до куреня долучили ще вишколені сотні "Громенка", "Нечая", наддніпрянська "Байди" й "Чорного" з Чорного лісу в Станиславівщині. Коли зблизився фронт, цей загін В. Мізерного вирушив у карпатський рейд, щоб у горах перейти фронт на більшовицькі тили.

Не насвітлена теж історія всяких реорганізацій на цій території в роках 1944-1945. Місцеві сотні загону повернулись з рейду пізньою осінню 1944 р. Посяння й Лемківщина були тоді прифронтовою зоною, в якій квартирували запасові частини червоної армії й бушували війська НКВД, в тому пограничники. Підпільні теренові власті й командування 6. ВО УПА не бачили можливим зберегти через зиму сотні УПА в Перемишчині, тому видали наказ про "демобілізацію". Сотні розчленовано на чоти й рої, які приділено до місцевих Самооборонних кущевих відділів (СКВ), а багато вояків звільнено. Курінь В. Мізерного ("Рена") на Лемківщині також розчленовано напровесні 1945 р., але там "демобілізації" не було.

Ще в серпні 1944 р. був утворений військовий штаб УПА-Захід "Карпати" (ВШ УПА3 Карпати), якому була підпорядкована також 6. ВО "Сян"⁹. У підпільній документації дальших років назва ВШ УПА3 "Карпати" зникла. Пізніше її місце зайняла 4. ВО "Говерля", що перед тим охоплювала лише територію Станиславівської області, а за новим поділом — відділи УПА на території Карпатського краю. "Говерля", як і інші воєнні округи, була поділена на тактичні відтинки (ТВ), яким підлягали самостійно діючі відділи УПА.

⁹ Дивися накази ч. 1, 2 і 3 ВШ УПА3 Карпати з 22, 27 і 28 серпня 1944 р. в справі підготовки військ УПА до переходу фронту, підписаної командиром цього штабу Б. А. Богуном. Накази зберігаються в Архіві ЗП УГВР.

ХІІ

Наприкінці 1944 р. відбулася в Україні реорганізація підпільної адміністрації й проводів ОУН. Знесено попередні краї, області, округи, повіти, а створено значно менші краї, яким безпосередньо підлягали побільшені округи, що ділилися на надрайони (приблизно давні повіти) і райони, які територіально покривалися з районами радянської адміністрації. Перемиська область була перейменована на округу, а 6. воєнна округа УПА на тактичний відтинок УПА. Власне покищо не досліджено, коли там ці реорганізації відбулися і чи Перемиська округа входила в склад Карпатського краю, а ТВ "Лемко" — якщо він був уже створений — у склад "Говерлі". Першим командиром цього ТВ був, мабуть, пор. "Коник",¹⁰ кол. командир старшинської школи УПА, що був перед тим у штабі 6. ВО. На весну 1945 р. був утворений підпільний Закерзонський край, до якого влучено також Перемиську округу. При ньому відновлено також 6. ВО "Сян", якій мали підлягати всі відділи УПА на території Закерзонського краю.

Додатковим зворотом в організації УПА на цій території була інспекція ген. Дмитра Грицяя ("Перебийноса") і Дмитра Маївського ("Косара") в листопаді 1945 р. Тоді вже наново почали діяти відділи УПА, щоб протидіяти виселенню українського населення й грабіжницьким наскокам організованих комуністами загонів польського шумовиння. Ген. Д. Грицяй осудив політику розпущення відділів УПА і розпочав реорганізацію 26. ТВ "Лемко", яку закінчив сот. М. Онишкевич. К-ром ТВ був назначений пор. Василь Мізерний ("Рен"), що рівнозначно командував лемківським куренем УПА. Його заступником був Петро Миколенко ("Байда"). Командиром перемиського куреня став пор. "Коник". По смерті "Коника" в січні 1946 р. курінним перемиського куреня став П. Миколенко. Ця обсада залишилася до кінця дій УПА на Закерзонні.

Не висвітлено також багато справ, зв'язаних з рейдом відділів УПА в Західню Європу. В інтерв'ю ген. Тараса Чупринки є вияснення, що рейд відділів УПА "відбувся згідно з директи-

¹⁰ На думку М. Ріпецького, пор. "Коник" очолював перемиський ТВ "Лемко" до інспекції сот. М. Онишкевича восени 1945 р.

¹¹ Інформації про інспекцію ген. Д. Грицяя ("Перебийноса") завдячую М. Ріпецькому, що від вишколу на Буковому Берді був курінним лікарем (студент медицини). Його лист з 25 квітня 1982 р.

вою УГВР у цій справі та наказом Головного Командування УПА".¹² З пізніших інформацій від май. М. Онишкевича мені відомо, що інструкції про рейд прийшли на Закерзоння ще вліті 1946 р. Рівночасно з тим були сподівання, що взимі 1946-1947 буде блокада теренів дій УПА на Закерзонні, подібна до великої блокади територій дій УПА в Україні взимі 1945-1946 р. Укладено такий плян: на випадок блокади деякі відділи УПА мали вирватися на територію Словаччини, маневрувати в західню Словаччину, а тоді швидким рейдом перейти у Західню Німеччину. За первісним пляном у рейд мали піти сотні пор. Михайла Дуди ("Громенка"), пор. Василя Шишканиця ("Біра") і хор. Володимира Щигельського ("Бурлаки") під ком. М. Дуди (найстарший сотенний), або В. Щигельського (знав словацьку і чеську мови та обставини). Решта вояків УПА й підпільники мали перебути зиму й блокаду у підземних кріївках. Про цей плян знало лише кілька осіб — старшини з ВО, В. Мізерний і члени КП.

Тим часом зимової блокади на Закерзонні не було. Польські комуністи готували "вибори" й викінчували рештки демократичних партій. Натомість Сталін підготовував для українців у ПНР геноцид на зразок розправи з калмиками, кримськими татарами, чеченцями й іншими малими народами. Операцію геноциду — т. зв. Акція "Вісла" — мала виконати комуністична Польща, в союзі з СРСР і ЧСР, які мали замкнути свої кордони. Згідно з пляном війська ПНР мали заблюкувати терени діяння УПА, виселити все населення і повести рішучу акцію знищення відділів УПА і збройного підпілля. Операції почалися наприкінці квітня 1947 р. проти 26 ТВ "Лемко", де проти кожної сотні УПА діяла одна польська дивізія з різними допоміжними частинами.¹³

В зв'язку з суцільним виселенням всього українського населення дальша боротьба УПА на Закерзонні не була можлива, зрештою вона не мала сенсу. Тож КП і командування 6. ВО опрацювали плян "демобілізації" підпільних кадрів і відділів УПА. Одні мали відійти в Західню Європу, інші в Україну, а деякі мали залегалізуватися. Першими мали вирушити на

¹² "У голови Генерального секретаріату УГВР Р. Лозовського", **Українська Головна Визвольна Рада**, кн. 2, 1946-1948, Торонто, Літопис УПА, 1982, стор. 383.

¹³ Тут користуюся даними А. Б. Щесняка і В. Шоти, Droga do nikad, Warszawa, MON, 1973, стор. 429-437.

Захід сотні перемиського куреня. Рішення в цій справі отримав першим член КП "Орлан" ("Назар") десь перед кінцем травня 1947 р.¹⁴ і вислав окр. "Григора" до командування куреня. "Григоріві" вдалося звязатися із сотнями В. Щигельського ("Бурлаки") і Я. Коцьолка ("Крилача"), до яких 30 квітня 1947 р. прибула теж сотня Г. Янківського ("Ластівки"). На нараді окр. "Григор" передав сотенним наказ про рейд. Курінним к-ром рейду цих трьох сотень став В. Щигельський. Проте два дні пізніше загинув сотен. Г. Янківський. Решта його сотні — за виїмком чоти "Зимного", долучила до цього куреня "Бурлаки". Саме тоді курінь В. Щигельського попав у кліщі польських дивізій, з яких вирвався щойно 22 червня на територію Чехо-Словаччини. Курінний Петро Миколенко ("Байда") отримав накази про рейд 13 червня, коли він був при сотні М. Дуди ("Громенка").¹⁵ Він вже був поінформований про рейд В. Щигельського. Він вислав М. Дуду в рейд на Захід, а сам подався до к-ра 26. ТВ В. Мізерного ("Рена"), щоб передати йому і лемківським сотням накази від комадування 6. ВО "Сян".

* *

*

Склалося так, що над підготовкою до друку перших двох книг ПЕРЕМИСЬКОГО КУРЕНЯ працювало більше людей. Знайшовши в архіві перші два зошити хроніки пера "Буркуна", я переписав перший зошит. До дальшого опрацювання матеріалів взявся май. Петро Миколенко ("Байда"), кол. курінний перемиського куреня. Проте він встиг переписати лише другий зошит, бо несподівано помер на серцеву атаку 1 січня 1979 р. У першому зошиті були ще розшифровані різні скорочення, пе-

¹⁴ Див. його лист до сотенних "Громенка", "Бурлаки", "Ластівки" і "Крилача" з 25 травня у збірнику **У боротьбі за волю під бойовими прапорами УПА**, Авсбург, 1949, стор. 5.

"Назар" — це псевдонім Василя Галаси, керівника пропагандивного відділу при проводі Закерзонського краю. Скоріше він був провідником ОУН і підпільної адміністрації Перемиської області. Наприкінці серпня 1947 р. він відійшов в Україну, де займав різні керівні становища, в 1950 рр. — керівника збройного підпілля Північно-західних українських земель. Десь після 1952 був схоплений агентами КГБ у ближче невідомих обставинах. Пізніше від його імені появилася у **Вістях з України** покайнна заява, в якій він засудив свою попередню діяльність. Інші його псевдоніми: "Орлан", Зенон Савченко, "Дніпровський", "Біс", "97" і "1814".

¹⁵ М. Громенко, **У Великому рейді**, Мюнхен, До зброї, 1956, стор. 111-112.

редусім місцевостей і людей. Після цього Петро Потічний підготував до переписування документи сотень куреня, оригінали яких виявлено в Архіві ЗП УГВР.

У той час редакція знайшла додаткові денники в Богдана Гука ("Скали") й авторів передрукованих у цій книзі денників, "Буркуна" й Богдана Гука. Редакція покликала їх до співпраці. Вони мали відчитати неясні місця та скорочення, підготувати примітки, біографічні довідки й взагалі приготувати денники до друку. На жаль, Б. Гук був уже смертельно хворий і помер 12 липня 1981 р. Натомість "Буркун" справився із своїм завданням, відтворив скорочення й неясні місця в тексті, забезпечив денники примітками й зібрав багато даних про вояків УПА й діячів підпілля, які частково використані в примітках і також увійдуть до довідника "Біографічні дані про старшин і Відділи УПА", який буде надрукований в одній з книг **Перемиського куреня**.

Для підготовки видання перемиських томів утворено окрему комісію, до якої спочатку входили: Є. Штендера — голова, "Буркун", Богдан Гук, Володимир Дашко, Володимир Макар, Петро Миколенко і Петро Потічний. Пізніше увійшли ще до цієї комісії Степан Голяш, Іван Йовик і Осип Левицький. Комісія відбула кілька засідань, на яких устійнено загальний плян видання й принципи передруку денників і документів. На одному із засідань ідентифіковано вояків на фотографіях. Члени комісії та видавничого комітету, передусім М. Ріпецький і Володимир Сорочак, допомогли біографічними даними та інформаціями про описані в денниках події.

Від імени Редакції "Літопису УПА" дякую всім згаданим тут і незгаданим особам, які допомогли у виданні цього тому. Фотографії до цього тому взято з колекції "Буркуна", Б. Гука, "Літопису УПА" (з Архіву Місії УПА) і від С. Голяша; всі вони були власністю відділу В. Щигельського і приніс їх на еміграцію бунч. "Буркун". Дякуємо М. Лебедеві та П. Содолеві за допомогу в архіві, І. В. Манастирському за мовну редакцію, Степанові Шпакові за допомогу в підготовці показника, Володимирові Макарові за допомогу в коректі, Зоні Кейван за переклад і Наді Бжеській та Ніні Тарнавецькій за переписування денників і документів.

Євген Штендера

THE FIRST VOLUME ABOUT THE PEREMYSHL BATTALION OF THE UPA

I first encountered the journals, or chronicle, reprinted here of the UPA company commanded by Second Lieutenant Volodymyr Shchyhelskyi ("Burlaka") in 1978, in the Archives of the ZP ŮHVR. The more I read these materials, the more I became convinced that I had "discovered" not only an important document relating to the history of an UPA company, but also a talented author. The author wrote his work in the calm, dignified style of a chronicler; he seemed unaffected by the events taking place around him. Yet, he was writing at a time when the entire Ukrainian population was being brutally deported, when villages were being burned and his closest friends were being killed, a time when all that was heard in the Polish Communist press, radio and other means of propaganda was demagoguery, hysteria and abuse. Many Ukrainian underground authors and activists unwittingly fell into this same tone when they spoke of the wrongs done to their nation. But the author of the journal remained untouched by these things. His language was straightforward, his vocabulary simple, but the words captured his thoughts exactly. There were no empty phrases, no superfluous patriotic expressions, no thundering at the enemy, no words of abuse. Thus, for example, the author refrained from applying the word "bandits" to the Polish army (WP), or using similar expressions, unless they were part of some specific terminology.

Another notable feature of the author's work was the conscientiousness of his approach to his duty as chronicler. Over the ten months that the journal encompassed, there was an entry for every day. There were daily entries even in June, 1947, when the author's UPA unit was encircled by four Polish divisions, had skirmishes every day, broke out of the encirclement, had forced marches and moved from one location to another. All the soldiers in the unit were debilitated, swollen from hunger and at the end of their endurance; many were psychologically unable to continue and they asked for discharges from the company, or deserted. But even at that time, the author found the time and energy to record the events of each day and he maintained his inner equilibrium. As a result, we now have an exact chronicle of the activities of the company of Second Lieutenant V. Shchyhelskyi from the most important period, when it was battling numerous Polish and Czech Communist divisions and, in August, 1947, was disbanded.

A year after I had found the journal, I learned that its author was the Warrant Officer of the company, "Burkun". He had brought out to the West not only his own journal and the documents of the company, but also the journals of the company commanders V. Shchyhelskyi ("Burlaka") and Iaroslav Kotsiolok ("Krylach"), their personal notes and about 100 photographs of the company.

"Burkun" recounted to me how he became the company's Warrant Officer. The company commander Shchyhelskyi announced at assembly that any soldiers who had "some high school" and "liked to write" should report to him. He talked with each of the volunteers and picked out three to take an exam. One of this trio was "Burkun." For the exam they were asked to write a description of the last skirmish of the company, the events of the week and some other minor matters. "Burkun" won the competition and thus was named Warrant Officer. Commander Shchyhelskyi did not err in this choice; he knew how to pick personnel. We see from this that Shchyhelskyi was not only a company commander and tactician of the partisan war but also a highly-cultured person. Actually, Shchyhelskyi also left a journal. That journal more emotional in tone, stands at the same high level as Warrant Officer "Burkun's." Unfortunately, Shchyhelskyi's talent was destroyed by the Polish Communist judiciary.

Further searches for journals and materials relating to the companies of the UPA's Peremyshl battalion also proved successful. In the Archives of the ZP UHVR were found the journals of company commander Iaroslav Kotsiolok ("Krylach") and of his company (Warrant Officer "Orest"), and various documents of Krylach's and Burlaka's companies. Bohdan Huk ("Skala") had in his possession copies of the journals of company commander V. Shchyhelskyi and, in addition, those of company commander Iaroslav Kotsiolok and Warrant Officer "Burkun", and an epilogue written by Huk. As well, former Warrant Officer Ivan Iovyk ("Sokolenko"), from the company of commander Mykhailo Duda ("Hromenko"), preserved the journals of his unit.

A shortcoming of the journals is the fact that they contain very little about personal affairs, conferences, plans and other things that had to be kept secret from the enemy. Inhere was always a possibility that the journal would fall into the hands of the enemy; thus, care had to be taken that it not become the source of sensitive information.

XVIII

It was thought at the time that in future it would be possible to fill out in greater detail sections of the journal which only hinted at certain things. In spite of the shortcomings in the journals, the editors of LITOPYS UPA decided to reprint them and the documents exactly as they had been written, for only in that way could they serve as true historical records. The editors also decided to fill out abbreviations with complete words, in particular names of places and, people, so that the text would be understandable to every reader, and to add footnotes, which would identify people mentioned in the text, give more complete information (about events) or explain unclear places. The journals and documents published together in a single volume will give an all-sided picture of the organization and activity of each particular UPA company.

In this volume we are reprinting the following documents and materials:

1. The official chronicle (journal) of the UPA company "Udarnyky" 4, code number 94a, commanded by Second Lieutenant Volodymyr Shchyhelskyi ("Burlaka"). This company was part of the UPA's Peremyshl battalion commanded by Second Lieutenant Petro Mykolenko ("Baida").¹ The chronicle encompasses the period from October 1, 1946, to August 5, 1947. The author of the chronicle was Warrant Of-

¹ The Peremyshl battalion was established in 1945, as part of the 26 military district (TV) UPA "Lemko", which was commanded by Captain Vasyl Mizemiyi ("Ren"). The first battalion commander was First Lieutenant "Konyk," posthumously promoted to Lieutenant-Colonel, who was killed during the UPA attack on the town of Bircha on January 6, 1946. Then Second Lieutenant (later Major) Petro Mykolenko became battalion commander; he was at the same time deputy to the commander of 26 TV "Lemko," Captain V. Mizernyi. The battalion staff included political instructor — "Vadym", chaplain — Rev "Kadylo," physician — "Shuvar" and intendant — "Chumak". The battalion was made up of the following companies:

1. "Udarnyky" 2 (95), commander — First Lieutenant Mykhailo Duda ("Hromenko")
2. "Udarnyky" 4 (94a), commander — Second Lieutenant Volodymyr Shchyhelskyi ("Burlaka")
3. "Udarnyky" 7 (94b), commander — Sergeant-Major Hryhorii Iankivskyi ("Lastivka")
4. "Udarnyky" 6 (96a), commander — Second Lieutenant Iaroslav Kotsiolok ("Krylach")

Until February, 1946, also in the battalion was the company under the command of Volodymyr Soroachak ("Voron"),

ficer "Burkun." The chronicle has survived in its original version in two scribblers. The first scribbler is lined, 70 pages in length, 21 x 15 cm. in size; it is filled with text from the first page to the last and on third page of the cover. This scribbler encompasses the period from October 1, 1946, to June 13, 1947. The second scribbler is an account book, 44 pages long, 21 x 15 cm. in size; it is filled with text from the first to the 44th page and covers the period from June 14 to August 3, 1947. The entries were usually made in non-erasable pencil; in the second scribbler, in particular, the writing is tiny. It is very difficult to read the journals, for the text has faded, the handwriting is not very legible and there are many abbreviations. The originals are being kept in the Archives of the ZP UHVR.

We have called the chronicle the "battalion journal", for it also covers, at least in part, the activities of other UPA companies. As of the winter of 1947, the company "Udarnyky" 6 (96a), commanded by Second Lieutenant Iaroslav Kotsiolok, stayed almost permanently with the company of V. Shchyhelskyi ("Burlaka"). Sometimes they were also joined by the company "Udarnyky" 7 (94 b), commanded by Hryhorii Iankivskyi ("Lastivka") and the unit "Mriyi", from the Lviv Military Region (VO) "Buh". When several companies were together and there was no battalion commander, the group was commanded usually by V. Shchyhelskyi, who was the senior and experienced officer of those company commanders. At the end of May, 1947, Shchyhelskyi was selected to command the detachment during its raid to the west. The detachment was also to include the companies of Ia. Kotsiolok and H. Iankivskyi.

2. Among the surviving journals of Warrant Officer "Burkun," one month was missing — August, 1947.² "Burkun" wrote up that period recently, basing himself on Commander Volodymyr Shchyhelskyi's³ jour-

² It is possible that this portion of the journal and some other of the company's documents fell into the hands of the Czechoslovak Communist security forces when V. Shchyhelskyi was captured. A reference to this is made in Frantisek Kaucky, Ladislav Vandurek, **Ve znameni trojzubce**, Praha, Nase vojsko, 1965, pp. 94-101.

³ Second Lieutenant Iaroslav Kotsiolok ("Krylach") himself kept a chronicle of his company, even though one was kept by the Warrant Officer of the company, "Orest." When Kotsiolok was killed on June 15, 1947, his chronicle was continued by V. Shchyhelskyi, who wrote at first in the same scribbler and later filled two more. Shchyhelskyi kept the chronicle up to the end of August, 1947, that is, to the moment of his capture by Czechoslovak soldiers. Warrant Officer "Burkun" saved the journals. They will be published in the second volume about the Peremysyl battalion.

nal and on his own memory. Thus the gap in the surviving original journals was filled. The author tried to write his addition in the same style as the original journal of 38 years ago.

3. The journal of Warrant Officer "Burkun" for the period from September 1 to October 24, 1947, is a record of the march of the author and two soldiers from the medical service, Bohdan Huk ("Skala") and "Hordyi", from Slovakia to the American zone of occupation in West Germany.

On August 16, 1947, commander V. Shchyhelskyi ("Burlaka") divided his unit into seven groups, which were each independently, to break through the encirclement by Czechoslovak troops and make their way into West Germany. "Burkun's" group was broken up along the way, so that only three of its members set out for the longer journey. The events Warrant Officer "Burkun" describes as taking place during the long march can probably be regarded as typical for all the groups of UPA soldiers who raided through Czechoslovakia. Naturally, not all of them made it to West Germany. Some groups were destroyed, or were captured by the Czechoslovak Communists, and later handed over to the Polish People's Republic.

4. The "Epilogue by UPA physician Bohdan Huk" is the continuation of the story of the same UPA soldiers in prison in West Germany from October 24 to December 15, 1947. The author wrote his epilogue a year after the events, sometime at the end of 1948 or at the beginning of 1949. He was, at that time, retyping the journals mentioned earlier of V. Shchyhelskyi, Ia. Kotsiolok and "Burkun" (for September — October 1947) for the ZCh OUN Archives. Apparently he decided that those journals needed a conclusion, so he penned his "epilogue," also written in the form of a journal, based on the notes he had made while in prison and his own memory. The editors of LITOPYS UPA were not able to find the originals of those journals. What we are reprinting here is the typewritten copies which Bohdan Huk made in 1948-49 and preserved in his own archives.

5. We are also reprinting in this volume more than 50 documents of the "Udarnyky" company 4 (94a), which was commanded by V. Shchyhelskyi ("Burlaka"). We have classed these documents into three groups — general, personnel and supplies — and ordered them chronologically. We have also added titles wherever they were missing. Under some titles, we grouped together several related documents. We also added

footnotes with necessary explanations. We obtained the original versions of the documents from the ZP UHVR Archives.

Of the general documents, the most important is the "Memorandum of Instructions Concerning UPA Company Administration and Record-keeping." This is a short record, in note form, of the oral instructions given by the Commander of the UPA's Zakerzon Military Region (VO) "Sian", Major Myroslav Onyshkevych ("Orest"), about administrative procedures in UPA units. Major Onyshkevych issued these instructions in the fall of 1946, when he returned to the Zakerzon region from a meeting at the Headquarters of the UPA-West.⁴ Also included here is the operations report of the company for April, 1947 (unfortunately in a rough draft and not complete), as an example of the reports, that each company commander was obliged periodically to make to a higher command.

Among the documents about the personnel affairs of the company are 11 registers of the company's soldiers taken at different periods, the first being from July 5, 1946 and the last, from August, 1947, in Slovakia. Included here is an exact inventory of the company's armaments and ammunition. The weapons of every individual soldier are listed, with a note of the model and serial number of each rifle or revolver. There are also several reports of platoon leaders about the weapons held by their platoons. The documents include daily orders of the company, as well as a "special order" about the court martial. In this group of documents are also found various notes about personnel matters, such as lists of soldiers fallen, wounded, sick, discharged, deserters and the like.

Among the business documents are the company's account book for 1947, business reports, a document about the auditing of the books and so on. In addition to these official documents there are many notes made by Warrant Officer "Burkun," about such things as dispensing clothing to soldiers, repairing footwear and the like.

Overall, the documents of the company are very varied and shed light on various aspects of the UPA company's life. On some matters, we have sufficient documentation to have a very clear picture — for example, about the numbers of the company. In other cases documents only serve as samples, which show us how certain matters were dealt with, as for example, the order about the court martial, or a

⁴ Identical instructions were received at that time by UPA units in the Kholm region, where I was commander of the 28 TV "Danyliv."

note about the transfer of a horse. However, in sum, these documents give us an all-around picture of how the business affairs of the UPA unit were conducted.

This volume is the first book of materials and documents relating to the history of the Peremyshl battalion of the UPA. The second volume will be devoted to the company "Udarnyky" 6 (96a), which was commanded by Second Lieutenant Iaroslav Kotsiolok ("Krylach"). It will also include the journal of commander Shchyhelskyi, which he intended to be a continuation of the journal kept by Ia. Kotsiolok. In any case, the two companies merged into one unit after Kotsiolok's death. We will not lay out a more exact plan of further volumes about Peremyshl region, for we do not yet have on hand all the materials for the books. In any event, we expect to publish-at least another two or three volumes dedicated to the UPA's Peremyshl battalion and the Peremyshl nadraion "Kholodnyi Yar." A separate series of volumes will be published about the Lemko UPA battalion and the Lemko nadraions "Beskyd" and "Verkhovyna." Thus, the UPA 26 Military District (TV) "Lemko" will be covered in two series of volumes of LITOPYS UPA and perhaps some separate books as well. The materials available outside Ukraine concerning the UPA 26 TV allow for this. Other tactical districts — the 27 TV of the Sian Valley, "Bastion" (Iaroslav and Liubachiv counties) and 28 TV "Danyliw", from the Kholm region, will have fewer volumes, for there is little documentation in the West concerning these military districts.

We should also take a closer look at some questions from the history of the UPA in this territory that have not been researched, have been forgotten or remain unknown. It is time to bring out of obscurity the first commander of the UPA 6 Military Region (VO), "Udarnyk," in whose honour all the companies of the 26 TV "Lemko" were named "Udarnyky" There are very few mentions of the 6 VO or of "Udarnyk" in underground literature. Only in the ninth issue of Ideya i chyn do we see the following note: "The Commander of the VO UPA-West, "Udarnyk" was killed on December 23, 1944, in combat with the Bolsheviks" ⁵ Also in a report by political instructor "Vadym" we are told that at the oath-taking ceremony of the Non-commissioned Officers' School of the 6 VO "Sian" the speaker "N" mentioned "Udarnyk" among officers who fell in the defense of the "western boundaries" of Ukraine: "Among the dear shades of the heroes (he) mentions the commander of the VO, "Udarnyk," company commanders "Khoma" and "Osyp", Col. "Konyk", Major "Iahoda", First Lieutenant "Orskyi",

⁵ "Vpaly na poli slavy," Ideya i chyn, No. 9, 1945, p. 29.

platoon leader "Pavlenko," OUN leaders "Surmach" ("Stal" and "Letun."⁶ Probably because of the lack of underground documentation, there is no mention of "Udarnyk" or the beginnings of this VO by I. Butkovskiyi in his article about the organizational structure of the UPA,⁷ or by other authors. It was generally accepted that the 6 VO "Stan" was organized in 1945 together with the Zakerzon krai. Prior to this time the units of the UPA 26 TV "Lemko" were part of the Lviv VO "Buh."

During the German occupation, the underground OUN network had a separate Peremyshl province (oblast). So, when the UPA-West high command was organizing military regions (V.O.s) within the provinces at the end of 1948 (officially, in January, 1944), the Peremyshl 6 VO "Sian"⁸ was also established. We know so far that the commanding staff of the region included "Udarnyk" ("Kulia," "Mushka") — commander, and "Iskra" and "Pavuk," (the latter was referred to as battalion commander) as members. Little research has been done on the beginnings of the UPA in this region. The few memoirs we have from that period tell us that the earliest companies of the UPA suffered various difficulties — lack of weapons and training and discipline problems. Only in the summer of 1944, when First Lieutenant (later Captain) Vasyl Mizernyi ("Ren") was named the battalion commander of the first companies, was an iron discipline brought in and solid training of the companies begun on the mountain Bukove Bedro. At first, the battalion was composed of four companies, led by "Veselyi," "Bulba," "Burlaka" and "Iskra." These were later joined by the companies of "Osyp," "Ievhen," and "Krisovyi" which were organized in the Peremyshl region, the company of "Baida" composed of Eastern Ukrainians, the trained companies of "Hromenko" and

⁶ Political instructor "Vadym," "V piatu richnytsiu Aktu 20-ho chervnia," typed manuscript, Archives of the ZP UHVR, T 11-13, 2 pages.

⁷ I. Butkovskiyi, "Orhanizatsiyna struktura UPA," *Do zbroiy*, No. 24 (37), September, 1954.

⁸ So far there has been no authoritative research done into the names of groups and detachments of the UPA. It appears that military regions had only territorial names at first; later they were numbered and given code names. The commands of UPA military districts, units and sub-units were assigned numbers from above, by the high command of the UPA-West; code names were taken on by the groups themselves. For example, the Kholm UPA TV was established in the spring of 1945; in the fall it received the number 28; the code name "Danyliv" was given to the district by the local command, in honour of King Danylo.

XXIV

"Nechai," and "Chornyi's" company from the Chornyi Forest in the Stanyslaviv area. When the front came near, this detachment, led by V. Mizernyi, succeeded in crossing the front in the Carpathian Mountains to the rear of the Soviet army.

The various reorganizations which took place on this territory in the years 1944-1945 remain unexplained. All local units of the detachment (zahir) returned from the raid in late fall of 1944. The Sian Valley and Lemko region were then within the front line which was full of the support units of the Red Army and special units of the NKVD including the border guards. The underground territorial command and administration of the 6. VO UPA saw no possibility of maintaining various UPA units during the winter and ordered their "demobilization". The companies were divided into squads, and platoons which were attached to local self-defence units (SKV) and many soldiers were released from duty. The battalion of V. Mizernyi ("Ren") which was active in Lemko region was also subdivided in the spring of 1945 but there no "demobilization" took place.

Already in August 1944 the Military Headquarters UPA-West "Carpathians" (VSh UPA-Z Karpaty) was created to which Military Region "Sian" (VO "Sian") was subordinated.⁹ In underground documents from later years the name "VSh UPA-Zakhid Karpaty," however, does not appear.

Later on this designation was replaced by 4- VO "Hoverlia", which prior to this time encompassed only the territory of Stanyslaviv oblast. After the new organization 4 VO "Hoverlia" encompassed all the UPA units of Carpathian Krai. The Military Region "Hoverlia" as well as other V.O.s were subdivided into T.V.s each with their own UPA units.

At the end of 1944 another reorganization took place of underground and OUN administrations. Former krajs, oblasts, okruhs, povits and raions were liquidated and replaced by smaller krajs which were subdivided into somewhat larger okruhs which in turn were divided into nadraions (approximately two former povits) and raions,, the latter being territorially synonymous with the Soviet administrative raions. Peremyshl oblast was renamed into an okruh and the 6. VO UPA into T.V. UPA. It is not yet clear when precisely these reorganizations took place and whether Peremyshl okruh was part of the Car-

⁹ See orders nos. 1, 2 and 3 of the Military Headquarters UPA-West Carpathians (VSh UPAZ Karpaty), dated August 22, 27 and 28, 1944, on the subject of preparing UPA units to cross the front. The orders are signed by the Chief of Staff, B.A. Bohun, and are now preserved in the ZP UHVR Archives.

pathian krai, or whether T.V. "Lemko" (if it already existed at this time) was part of "Hoverlia".

The first commander of this T.V. was probably First Lieutenant "Konyk",¹⁰ former Commanding Officer of the UPA Officers School, and former staff member of the Headquarters of the 6. V.O.

In the spring of 1945 the underground Zakerzon krai was created which included also the Peremyszl okruh. At that time the 6. V.O. "Sian" was reestablished to which all units of UPA in Zakerzon krai were to be subordinated.

Another pivotal point in the organization of the UPA in this area was the inspection by General Dmytro Hrytsai ("Perebyinis") and Dmytro Mayivskiy ("Kosar"), in November of 1945. As early as the spring of 1945, UPA units began to be re-established spontaneously in order to resist the deportation of Ukrainian populace and the plundering attacks by bands of Polish riff-raff, who were organized by the Communists. General D. Hrytsai condemned the policy of disbanding the UPA units and began a reorganization of the 26 TV "Lemko" which was completed by Captain (later major) M. Onyshkevych. First Lieutenant (later Captain) Vasyl Mizernyi ("Ren"), was named commander of the TV and remained, at the same time, commander of the Lemko UPA battalion. His deputy was Petro Mykolenko ("Baida"). First Lieutenant "Konyk" was named commander of the Peremyszl battalion.¹¹ After the death of "Konyk," in January, 1946, P. Mykolenko became commander of the Peremyszl battalion. These nominations remained in force to the end of UPA activity in Zakerzon krai.

Many matters relating to the raid of UPA units into Western Europe also have not been elucidated. In an interview with General Taras Chuprynka we are told that the raid by UPA units "took place in accordance with a directive of the UHVR in this matter and on orders of the Supreme Command of the UPA."¹² From information later re-

¹⁰ In the view of M. Ripetskyi, First Lieutenant "Konyk" headed the Peremyszl TV "Lemko" until the time of the inspection by Captain (later Major) Onyshkevych during the fall of 1945.

¹¹ Information about the inspection by General D. Hrytsai ("Perebyinis") comes from M. Ripetskyi, who after training on Bukove Bedro served as the battalion physician (he was a medical student). His letter, dated April 25, 1982.

¹² "With the Head of the General Secretariat of the UHVR, R. Lozovskyi," **Supreme Ukrainian Liberation Council**, Vol. 2, 1946-48, Toronto, **Litopys UPA**, 1982, p. 383.

ceived from Major M. Onyshkevych, it is known that the instructions concerning the raid came to the Zakerzon krai already during the summer of 1946. At that time, it was expected that in the winter of 1946-47 there would be a blockade of territories in the Zakerzon area where the UPA was active, on the pattern of the great blockade of UPA territories in Ukraine during the winter of 1945-46. The following plan was conceived: in the event of a blockade of UPA territories some units were to break through to Slovakia, make their way to western Slovakia, then make their way quickly into West Germany. According to the original plan, the raid was to be carried out by the companies of First Lieutenant Mykhailo Duda ("Hromenko"), First Lieutenant Vasyl Shyshkanynets ("Bir") and Second Lieutenant Volodymyr Shchyhelskyi ("Burlaka"), under the command of M. Duda (the senior company commander), or V. Shchyhelskyi (who knew the Slovak and Czech languages and local conditions). The rest of the UPA soldiers and underground members were to pass the winter and the blockade in underground bunkers. Only a few people knew of this plan — officers of the V.O., V. Mizernyi and members of the OUN krai leadership (KP).

However, no winter blockade took place in the Zakerzon area. The Polish Communists were preparing for "elections" and were liquidating the remains of the Polish democratic parties. Meanwhile, Stalin was readying for Ukrainians in the Polish People's Republic a genocide on the pattern of his actions against the Kalmyks, Crimean Tatars, Chechens and other small nations. The genocidal operation — the so-called Operation "Vistula" (Akcja Wisla) — was to be carried out by Communist Poland, in league with the USSR and the Czechoslovak Republic, which were to seal off their borders. According to the plan, Polish troops were to blockade the territories of UPA activity, move out the entire population and strike a decisive blow against UPA units and the armed underground. Operations began at the end of April, 1947, against 26 TV "Lemko," where against every UPA company one Polish division and a number of support units were put into action."

Because of the massive deportation of the Ukrainian population, it was not possible for the UPA to continue its struggle in the Zakerzon area; in any case, it would make no sense to do so. Thus the OUN Leadership (KP) and the high command of 6 VO worked out a

¹³ Here I am citing information given by A.B. Szczesniak and V.Z. Szota, **Droga do nikad.** Warsaw, MON, 1973, pp. 429-437.

plan for the "demobilization" of underground cadres and UPA units. Some were to go to Western Europe, others to Ukraine, while yet others were to take on civilian status. The companies of the Peremyshl battalion were to be the first to set out westward. The first to be informed of the decision in this matter was KP member "Orlan" ("Nazar"), sometime before the end of May, 1947;¹⁴ he sent okruh leader "Hryhor" to the command of the battalion. "Hryhor" succeeded in making contact with the companies of V. Shchyhelskyi ("Burlaka") and Ia. Kotsiolok ("Krylach"), which were joined on April 30, 1947, by the company of H. Iankivskyi ("Lastivka") as well. At the conference "Hryhor" passed on the order about the raid to the company commanders. Commander of the detachment for the raid was to be V. Shchyhelskyi. Two days later, company commander H. Iankivskyi and part of his company were killed, so only the platoon led by "Zymnyi" joined "Burlaka's" detachment. Just at that time Shchyhelskyi's detachment was encircled by Polish divisions; only on June 22 did it break out of the encirclement into the territory of Czechoslovakia. Battalion commander Petro Mykolenko ("Baida") received the order to carry out a raid on June 18, while he was with the company of M. Duda ("Hromenko").¹⁵ He had already been informed about Shchyhelskyi's raid. He sent Duda on the westward raid, while he himself returned to the commander of 26 TV, V. Mizernyi ("Ren"), to give him and the Lemko companies orders from the command of 6 VO "Sian."

A number of people worked on the preparations of our first two volumes on the Peremyshl battalion. When I found the first two scribblers of "Burkun's" chronicle in the archives, I copied the first

¹⁴ See his letter to the company commanders "Hromenko", "Burlaka", "Lastivka" and "Krylach", dated May 25, in the collection **U borot'bi za voliu pid boiovymy praporamymy UPA**, Augusburg, 1949, p. 5. "Nazar" is the pseudonym of Vasyl Halasa the Chief of the Propaganda Department at the Headquarters of the Zakerzon *krai*. Earlier he was the leader of the OUN underground administration in Peremyshl *oblast*. At the end of 1947 he returned to Ukraine where he assumed various leading positions in 1950 he was the leader of the armed underground of North-Western Ukraine. He was captured by KGB in mysterious circumstances sometimes after 1952. Later on, in the newspaper **Visti z Ukrainy** (News from Ukraine) appeared a penitential statement, or rather an interview under his name in which he condemned his earlier activities. His other pseudonyms were "Orlan", "Zenon", "Savchenko", "Dniprovs'kyi", and "Bis".

¹⁵ M. Hromenko, **U velykomu reidi**, Munich, Do zbroyi, 1956, p. 111-112.

scribbler. Further work on these materials was done by Major Petro Mykolenko ("Baida"), former commander of the Peremyshl battalion. However, he had time to copy only the second scribbler before dying suddenly of a heart attack on January 1, 1979. There were still a number of abbreviations in the first and second scribbles that had not been deciphered, in particular names of places and people. Petro Potichnyi prepared for copying the documents of the battalion's companies; the originals of these documents had been found in the ZP UHVR Archives.

In the meantime, the editors located the authors whose works are reprinted in this book of journals, "Burkun" and Bohdan Huk, and additional journals in the possession of Bohdan Huk. We asked the authors to work with us, to help decipher unclear places and abbreviations, prepare footnotes and biographical references and in general, ready the journals for print. Unfortunately, Bohdan Huk was already critically ill and died on July 12, 1981. However, "Burkun" took on the task; he deciphered abbreviations, clarified what was unclear in the text, added footnotes and compiled a good deal of biographical data about UPA soldiers and underground activists, which have been used to some extent in the footnotes and will be used in the index "Biographical Data About Officers and Units of the UPA" which will be published in one of the books about the Peremyshl battalion.

In order to prepare the Peremyshl volumes, a special committee was established. Its original members were Ie. Shtendera — chairman, Bohdan Huk, Volodymyr Dashko, Volodymyr Makar, Petro Mykolenko and Petro Potichnyi. Later, Stepan Goliash, Ivan Iovych and Osyp Levytskyi also joined. The committee held several meetings, at which were established the general plan of publication and the principles concerning the reprinting of journals and documents. At one of the meetings, the soldiers in the photographs were identified. The members of this committee and of the publishing committee, in particular M. Ripetskyi and Volodymyr Sorochak, provided biographical data and information about events described in the journals.

On behalf of the editors of Litopys UPA, I wish to thank all the above mentioned people as well as others who helped in the preparation of this volume. The photographs published in this volume have

been taken from "Burkun's" collection, collections of the "Litopys UPA" (from the Archives of the UPA Mission), Former Members of Ukrainian Insurgent Army in Canada, and S. Goliash. These photographs were all the property of V. Shchylhelskyi's unit and were brought out to the West by Warrant Officer "Burkun." We thank M. Lebed and P. Sodol for their help in the archives and I. P. Manastyrskyi for editing the texts; Stepan Shpak for help in compiling the index, Volodymyr Makar for help in proofreading, Zonia Keywan for doing translation into English and Nadia Bzheska and N. Tarnavetska for recopying the journals and documents.

Yevhen Shtendera

XXX

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is the series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів,
матеріялів і наукових праць до історії
Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріяли. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріяли до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріяли про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріялів – оповідання, новели й вірші.

Том 3, книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4, книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії і додаткові підпільні матеріяли про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: Серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945) і статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілоти визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність і Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Збірник містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4-6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько 100 невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа У ПА («Лисоня»): містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *Повстанський стяг* – виданий з приводу п'ятиріччя УПА, в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 до 24 жовтня 1947 року, ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, продовжувані по його смерті сотенним «Бурлакою» (Володимиром Щигельським), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *Тижневі вісті, Лісовик, Інформативні вісті, Інформатор і Перемога*. Всі числа цих журналів супроводяться англомовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закерзонні та Акт оскарження О. Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: *Нові Лідіце, Виселення єпископа Коциловського, Вибори в СРСР, Нова голодова катастрофа в Україні, Фашистське страшило, До братніх чеського і словацького народів*. 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 рік, 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Включає збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще на Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992, 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Покажчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить покажчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994, 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: Червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліційних установ. 1991, 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992, 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщені підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992, 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався в роках 1942-1946. Журнал містив важливі інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995, 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник включає не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень чи їх варіантів. 1997, XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001, 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко: За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від вибуху війни у 1939 до відходу на Захід у 1945. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 в підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебеда. 1997, 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин: Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 до 1953 – в підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954. Від 1945 була дружиною В. Галаси,

заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині а також – у тюрмі КГБ у Києві. 1995, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»): 3 юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 до осені 1947 в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину із щоденного життя повстанців та їхніх командирів, як теж про важке становище українського населення на цих теренах. 1999, 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський): Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олексі Конопядського («Острове́рха») – «Спомини чотового УПА Острове́рха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 до 1949 року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000, 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подаються оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000, 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів і інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001, 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). Книга містить документи і матеріали, що відносяться до історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в рр. 1944-1947, оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001, 900 стор., тверда обкладинка, мапи, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947, 2001, 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Показчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить показники псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серії, як також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тв. обкл.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить взяті з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико, «На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955». Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терепенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний, «Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів». Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954, який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002, 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й «Данилів»: Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольность і Независимость»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003, 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й «Бастіон»: Люба-чівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів – звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА «Месники», звіти й огляди керівництва II Округу ОУН «Батурин», господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції

Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004, 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріали про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004, 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи:

Головний Командир УПА Генерал Роман Шухевич–Тарас Чупринка. Книга містить документи та матеріали про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть.

Літопис УПА: Історія видавництва. В книзі буде подано інформативні матеріали про початки та розвиток “Літопису УПА”, видавничий комітет, редакцію й адміністрацію та співпрацівників і фундаторів видавництва.

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об’єднань України появились такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: *До зброї*, № 16, 1943, *Повстанець*, № 1-6, 1944-1945, *Український перець*, № 1-3, 1943-1945 та *Бойовий правильник піхоти*. Київ – Торонто, 1995, 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА–Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто, 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з’їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також представлені листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто, 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). кн. 1, (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського нац.-визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

Готуються до друку томи:

Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва УПА–Північ і УПА – Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»).

Воєнна Округа УПА «Буг» 1944-1948. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва і окремих підрозділів ВО та пресові видання УПА, теренові керівні і звітно-інформативні документи ОУН.

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича («Вороного»), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана («Тучі»), вояків УПА Івана Філя («Шеремети»), Івана Василевського – Путко («Вуса»), оргмоба Костя Міхалика («Думи») та зв'язкової Катерини Когут – Лялюк («Грізної»). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія («Кулю», «Мушку», «Ударника»), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію англійською мовою про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopys-upa/index.html>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (Introduction to the Series), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (Ordering information), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (Litopys UPA volumes), де про кожний том подається не тільки повна бібліографічна інформація (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (Related Materials). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та збройного підпілля в Україні.

Інформацію українською мовою можна знайти на новій web-сторінці за адресою:

<http://www.litopysupa.com>

Про подальші інформації можна звертатися на адресу Адміністрації:

— Микола Кулик — **upa@allstream.net**

або Редакції:

— Іван Лико — **Vyslok@aol.com**
— Петро Й. Потічний — **potichp@sympatico.ca**

Адміністрація в Україні — **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на

www.litopysupa.com

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
В США І КАНАДІ

І

ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В США І КАНАДІ

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПИСУ УПА"

С. Баб'як, М. Бошно, С. Голяш, В. Дашко, М. Ковальчин,
М. Кошик, Б. Крук, М. Кулик, М. Лебедь, В. Макар, М. Мігус,
В. Новак, С. Новицький, Р. Петренко, П. Потічний, М. Ріпецький, І. Росіл,
З. Соколюк, В. Сорочак, Я. Струтинський, М. Федак, Марта Філь,
Л. Футала, Л. Шанковський, Є. Штендера

АДМІНІСТРАЦІЯ:

М. Кулик, В. Дашко, М. Мігус, І. Росіл,

Адреса Адміністрації:

LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

13